

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 02625 5045

PROPERTY OF

*The
University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

Ezra, of Beryugency.

פירושי

על נביאים אחרונים

סאת

ר' אלעזר מבלנצי

Perushe ... 'al Nevi'im Aḥaronim.
א

ישעיהו

הוציא לאור מ"י אשר באקספורד עם הקדמה על

המפרשים אשר היו

בזמנם ובספרם בסוגה והתענית והתעוררת לאלף הריבוי לב"ע

יוחנן ביליאם נוט

אקספורד

בבית דפוס קלאריטון

שנת ה'תר"ס לט"ז

1

Storage A

BS

1515

. E 42

[פירוש על ישעיהו]

חזון ישעיהו בן אמן אשר חזו על יהוד' וירוש' בימי עזיהו. מאריכות 1. 1.
 לשו' זה נראה שהוא לשו' אנקילונס' של התחלה וממח שמנה כאן
 ד' מלכ' הללו שנתבא בימיהם. כמו בתחלת נבואת הושע ועמוס
 ובתחלת ירמיה אשר היה דבר יי' אליו בימי יאשיהו בן אמן.
 וגם מלשו' שמעו שמים וחאוני ארץ שהוא בשמח האוינו השמי'
 והדבר' וכן כל לשו' ב' מקרא' ראשוני' מוכיח שכאן היא התחלת
 נבואתו. וגם הסדר יוכיח כן שבתחלה בימי עזיהו. ואחר כך בשנת
 מות המלך עזיהו. ואחר כך יהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו. ואחר
 כך בשנת מות המלך אחז. ואחר כך יהי בארבע עשרה [שנה] לחזקיהו.
 ואין לומר' בשנת מות חזקיהו' בשנת דאנתגע בה לפי הפשט' ומכאן עד
 בשנת מות המלך עזיהו נתבא בימי עזיהו ובימי יותם אחר מות אביו שלא
 היו מקבלין תוכחה וזיה מוכיחין על מה שהיו לוקי' ומודיעם מה יעלה
 בסופם (ועל כל הספר מוסב חזון ישעיהו אשר חזו שיש מהן בימי עזיהו
 ויש מהן בימי יותם ויש מהן בימי אחז ויש מהן בימי חזקיהו וכל אחר
 ספור' במקומו) ורוב הנבוא' מכאן עד יהי בארבע' עשר' שנה לחזקיהו
 במלכי אשר מדברות בדבר הקרוב יותר אלא שעל ידיהן מאריך יותר
 במקומו' הרבה בעתידות אחרות. ומיהו בארבע' עשר' שנ' לחזקיהו' שעבר
 מעשה מלכי אשר מדבר בנחמות העתידות שאנו עתיד' למרש כל אחת
 במקומה בעו' חזון הרעה: כי יי' דברי' ולא מעצמי. לפיכך שמעו
 דברי שאדבר מאתו כיוצא בזה. כי שם יי' אקרא חבו גודל לאלהינו.
 בנים גדלתי וחממתי. וזיה להם לכבדני ולשמע בקולי. וכל מה שא'
 משה להבא או' ישע' לשעבר. חלא הוא אביך קנ' בני' גדלתי ורמ'.
 וישמן ויבעט. הם פשעו ביי' וכן ידע שור קוננו. וכן חיו ניי' חו'.
 בשמח שירת האוינו הם ובדברי השיר' היה מוכיחם ומוסיף בהם דברי'

3 לִפִּי הִשְׁעָה וּלְפִי הִדּוּר: יָדַע שׁוֹר קִנְיָו וּמִשְׁבִּיחוֹ וּמִבְּיֹא צֹארוֹ בְּעוֹלוֹ
 וְאִינוֹ בֹּתֵם וְכֵן חֲסוֹד פִּיטוֹם בְּעָלָיו וְנוֹמָה שִׁכְמוֹ לִסְבּוֹל מִשָּׂאוֹ וְאֵעִ"פ'
 4 שֶׁאֵין לָהֶם לֵב לְהִבָּן. לֹא יָדַע טוֹבָתִי לְעִבְדִּי: הוּא עַל נֹי חוֹטָא שִׁכְרָתוֹ
 בְּרִית לְמַלְכָּם לְהִיּוֹת לוֹ לְנֹי חוֹטָא' לוֹ. הוּא¹ עַל זֶרַע הָאֵב וְעַל בָּנִים
 שֶׁנִּידָל וְרוֹמָם. וְהֵם מִשְׁהִיתִי שֶׁאֲדוּר כָּל הַטּוֹב שֶׁהֵטִיב לָהֶם עֲזוּבוֹ
 5 וְנֶאֱצָדוֹ וְנִזְוָרוֹ אַחֲרָיו וְשָׁבוּ מֵאַחֲרָיו: עַל מֵה וְהָיוּ מַכִּים שֶׁאֵנִיחֶם
 בְּאַרְצָם וְאוֹכִיחֶם וְאַלְמַדְכֶּם הוֹעִיל. הֲלֹא אַחֲרֵי חִבּוּתִי וּמוֹסְרִי עוֹד
 תּוֹסִיפוּ סָרָה לְסוֹר מֵאַחֲרָי. שִׁכְמָה פַּעַמִּי חִבִּיתִי אֲתֹכֶם וַיִּסְרַתִּי אֲתֹכֶם
 מִיָּמִי הַשְּׁמָמִים עַד עַתָּה עַל יְדֵי חַנּוּם אֲשֶׁר הִנַּחְתִּי בְּאָרֶץ וְאֲשֶׁר מִבִּיבְתֵיכֶם
 וְלֹא לְקַחְתֶּם מוֹסֵר. וְעַל מֵה אֲכָה אֲתֹכֶם עוֹד דֶּרֶךְ מוֹסֵר וְתוֹכַחְתִּי. אֲלֹא
 כָּל רֹאשׁ לְחָלִי. דֶּרֶךְ נֶקֶם אֲכָה אֲתֹכֶם מֵעַתָּה שֶׁכָּל רֹאשׁ לְחָלִי שֶׁלֹּא
 תּוֹסִיפוּ עוֹד לְשֹׂאת רֹאשְׁכֶם וְכָל לֵבב יְהִי דֹי וְיִהְיֶה נִבְנָע בְּעַמָּל לִבְכֶּם
 הַעֲרַל שֶׁאֵנִלָּה אֲתֹכֶם בְּאָרֶץ אוֹיְבֵיכֶם וְתִהְיֶה אֶרֶצְכֶם שְׁטֵמָה וְעֵרִיכֶם חִרְבָּה
 כְּמוֹ שֶׁמִּפְרֹשׁ הוֹלֵךְ. וּפִרְשׁ אֵיךְ יֵכֶם מִכַּת בְּלָתִי סָרָה שֶׁכָּל רֹאשׁ לְחָלִי
 6 וְכָל לֵבב דֹּי בְּאָף וּבְחִמָּה וְנֶקֶם. מִכָּף רִגְלִי וְעַד רֹאשׁ אֲכָה אֲתֹכֶם מֵאֵין
 מִתֵּם בְּבִשְׂרָכֶם. הֲכֵל מֵלֹא פָּצַע וְחִבּוּרָה וּמֵכ' מֵר' בְּלִי תוֹעֵלָה וּרְשָׁאָה
 שֶׁלֹּא זוּרִי הַפָּצַעִי וְהַחֲבִירוֹת לִסְחוֹט וְלַחֲצִיץ הַמוֹנֵלָה וְלַחֲנִיחוֹתָם וְלַנְּקוּתָם
 לְקַבֵּל תִּמְרוֹק. וְלֹא חֲבִשׁוּ הַפֶּצַ' וְחִבּוּ' וְלֹא רִכְבָּה בְּשֵׁמֶן הַמִּכָּה הַמִּרְיָה
 וְהַקִּשָּׁה בְּמִשְׁמוֹשׁ לְרִכְבָּה לְקַבֵּל תִּמְרוֹק. אֵין רִיכּוֹךְ אֲלֹא בְּמִכָּה מִרְיָה
 לִכֵּן א' לְשׁוֹ' יְחִידִי. אֲבָל בְּפָצַע חִבּוּ' אֵין רִיכּוֹךְ אֲלֹא וְרִיחַ וְתַחֲבֹשֶׁת.
 זוּרִי לְשׁוֹ' וְיָרָה אֶת הַזֹּחַ לְשׁוֹ' סְחִיטָה. וְעַל כִּרְחִץ לְפִי חֲנִינִי עַל מֵה
 תָּבוּ בְּחִבּוּת מוֹסֵר וְתוֹכַחַת כָּאֵב לִבֵּן חוּא. וְכָל רֹאשׁ לְחָלִי וְכָל לֵבב
 fol. 2. דֹּי וּפֶצַ' חִבּוּ' וּמִכָּה מֵר' שֶׁלֹּא זוּרִי וְלֹא חֲבִשׁוֹ לְחִרְסָא הִיא מִכַּת אֲבוּרִית*
 חִיטָּה לְנֶקֶם נֶקֶם. וְכֵן מוֹכִי' בְּכָל הַנְּבִי' כֵּלָן שֶׁמִּדְּמָה גִּלּוֹתָם וְהוֹרְבָנָם
 לְמַכָּה נִחְלָה וְשִׁבְרֵי אֲנוּשִׁי. אֲבָל מִכַּת מוֹסֵר לְלַמֵּד הוֹעִיל יֵשׁ לָהּ רְשָׁאוֹת
 תְּעֵלָה וְנִהְיִית מְזוּרִי. כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב יוֹכִיחַ. וְנֶאֱמַר² פָּצַעִי אֲתֹכִי. וְלַמֵּד
 מִכָּאן שֶׁאֵין מִכָּל רֹאשׁ לְחָלִי וְאֵילֶךְ פ' לְעַל מֵה תָּבוּ אֲלֹא פוֹרְעָנוֹת הַמִּלְכּוּת
 7 מִיָּדִי לָהֶם מֵאֲשׁוּר וְאֵילֶךְ: אֶרֶצְכֶּם הָיְתָה שְׁטֵמָה מִכֵּם. עֵרִיכֶם תִּהְיֶינָה
 שְׁרוּפוֹת אֲשִׁי אֲדַמְתֶּכֶם. הִיא קֶרֶקַע הַנֶּעֱבַדְתִּי. לְנִצְרָכֶם וְלַעֲיִינֵיכֶם זָרִים
 בָּאִים וְאֹכְלִים אֶתְּהִי וְשְׁמָמָה. וְאוֹתָהּ שֶׁתִּשָּׂא שְׁמָמָה שֶׁאִסְרַתִּי אֶרֶצְכִי

¹ MS. הרי.

² MS. אתם.

- שטמה אהפוך בלי חמלה כמהפכת שאדם הופך ארץ ורים כאילו אינכם
בני אלא ורים. וכלמי שא' למעלה בני' גדל' אומר להפוך ארצכם כארץ
זרים להשחית הכל: ותהא נותרת בת ציון מקום מקדשי לבדו שאנן עליה 8
למעני כסכה בברם שכל ארצכם תחיה שטמה מכם שתגלו ממנה כברים
שארם בתר ומעולל ואינו משאיר רק סוכת השומר וסוף שאף הסוכה
תחרב שהשומר מניחה והולך לו. ונבוא' זו נתקיים' בימי חזקיהו שאף
ערי יהודה הבצורות נלכדו. וכן פי' כמלונה במקשה כעיר נצורה שכבשו
כל בנותיה וחשיותיו כל סביביה עד החומה והן יושבי' סביבות החומה
ולא נשאר רק העיר: שללי יי' צבאות למען שמו הותר לנו בעת ההיא 9
שריד את בת ציון: ועכשיו בטרם בא היום ההוא שמעו דבר יי' קצני 10
סרום הרע' והחמאים וחאוני תורתו ומסרו: למה לי רוב זבחיכם 11
שאתם סבורים שאסבול רעותיכם בשבילם ומה הנאה יש לי בהם. אם
לאכול שבעתי עולו' אליהם ונפשי קצה בהם כבר. אנניין אינשי' 1
מן ישבעך ישנאך. ואם לשחיית הדמים לא הפצתי בם. שהרי בוסח
ובחמא אתם מקריבי' אתם בבמות כל השנה שלא במקומי ואין זבחיכם
זבחי צדק כי בוסח תביאום: גם כי תבאו לראות פני ברגלים ואתם 12
זבחי' זבחיכם לפני מי בקש זאת מירכם שאתם סבורי' להנצל בכך
מחמאותיכם. כענין שנאמר ובאתם בבית הזה ואמרתם נצלטו למען
עשות את כל התועבות האלה. להיות חסמי' חצויי ד'ך מרוב עמי אין
חידתי ברצונכם על כך: לא תוסיפו הביא לפני עוד תקרובת שוא שאין 13
אתם נקיים לבוה זבחיכם זבחי צדק שהרי הקטרת תועבה היא תקרובתכם
לי שובת רשעי' תועבה. חדש ושבת לא תוסיפו קרא מקרא עצרה. כענין
קראו עצרה. כי לא אוכל ואסבול און שבידכם עם העצרה שכל זמן
שאין בידכם חדשי' ומעדידי' שנאה נפשי: ובפרשכם כפיכם להפילה 14, 15
גם כי תרבו תפלה ותחנוני' להכמיר ניהומי אליכם: אלא רחצו וחזכו 16
דיכם מן הדמים. ורחצו' חוץ נופלי' בכפים. והזיכותי בבור כפי' מנגד
עניי. כלו' שלא אראה בכם און ועמל ואו לא אעלים עיניי חדלו הרע.
ואם תאמרו נשב במלך מלחמה ויטב לנו לכך נא' למדו היט'. לעשות 17
הטוב. דרשו משפט. לשפוט עני ואביון מיד חזק ממני. אשרו חמקי'
חידרכו תחמקו בדרך משפטו למען לא יהיה נקש ונלכד ביד מעול

¹ Anuyez en sui (j'en suis ennuyé).

וחומץ. שפטו יתום מיד נחלו. ריבו ריב אלמנה ותפס ריב באלמנה
 ומשפט ביתום שהיתום אינו ברש לריב ריבו בפני בית דין עם שכנגדו
 אך אם יש שיעשה לו משפט. אבל אשה בושח היא ואין לה פתחון
 פה כל כך לריב ולטעון עם בני אדם בפני ב' ד'. ואם תאמ' מה אנו
 מועילי' במה שנחקן עצמינו להבא אם הוא מענישנו לשעבר ועונינו
 נכתם לפניו. לכו נא ונזכח ותביאו למוסר לככם וחזקו לבא למשפט
 18 fol. a. b. ותזכח על לשעבר * וקבלו עליכם להשפט לפני בכי. שאם יהיו חסאי'
 נכתמי' לפני כשני' ותחלע אכבסם ואלבנם ברחמי' וחסרי' שלא לפקד
 עליכם אחרי שתקבלו עליכם תוכחתי על אשר אני נמלתי לכם המוכח
 19 ואתם נמלתי חילופי. תתח אם תאבו ושמעתם דברי' אלה: פרשה:
 20 וכאשר ראה שהעניו פניהם לפניו נאצו כל תוכחתו נשא עליהם משל
 21 וקינה איכה היתה. אישם דיונאח¹ בל'. לזונה. לזנות מעלי ואינה הפיצה
 לשוב. קריח שהיתה לי נאמנה ורבוקה בי. מלאתי משפט. ועל ידי כן
 צדק ילין בה לעולם. מעולם לא אידע בה קלקל ביזם שבלילה לא
 היה הכל מתוקן. ששופטי צדק שבה היו יושבי' על המשפט חסיד
 לשפוט העם ומשברי' מתלעות עול ואיש על מקומו יבא בשלום ותתח
 22 חן הן המרצחי' במשוא פנים והמית משפט וקבלת שחור. כספך תצורף
 ומזקק בעליל בלי דפי. סבאך. שטעמו בו ויהיו המוב מזהל בלי ריח
 23 ומעם. ומליצת המשל בצדו. שריך שבמשפט ישורו לשעבר ורני' שחיו
 מחקקי צדק עכשיו סודי' ותותני' לי כתף סודתי. וחברי נבי' והן
 מחזיקי' את ידם. ודרך שלטנים. מה לי ולצדו. הרי פלו' עשיר שתחא
 אדם חשוב ונשא פני' אהבני ואני בשלום עמו ואם אוכה אותו העני
 שכנגדו ישנאני ולכן יתום לא ישפוטו מיד חוקה סמנו. וריב אלמנה
 שהיה להם לריב בשבילה אינן מניחי' לבא לפניהם ואינן נוקקי' לה:
 24 ועל כן נאם האדון המשל בכל ובידו כח לשפוט. אביר ישר² חרעה
 אותו ונידלו ורוסם אותו כמו שא' למעל' היו כשאנחם בלבי מצור על
 ענב שאני מתענב אל לבי אם אשהיתם ואתחזק בלבי לאחז במשפט
 25 ידי האקט' מהם: ואשיבה ידי עליך אחרי הנקם לצדך עוד הגותרי'
 26 צידך אחר צידך עד שאסיר כל בדיליך: ואז אשיבה שפטייך צדק
 27 כבראשונה שהיית מלאתי משפט. ציון במשפט שיטעמו עמה תפורה

¹ Est devenue.

- סד אריכה חמיק' לה ושכיה חשבים לה מלולתם ומשכבים בודקה
 שישו בשוכם אלי בכל לבם: אבל שבר פרשני' חסמא' המכניס' אחד 28
 עבשו במוותיהם יתרו בלי תקוה ותחלת. וכלפי שמו' למעלה שחקריה
 ידחה לזנות ושריה סודרי' או' עתה שחקריה ידא לה תקנה ויש סרפא
 לסבתה וחובש לשכרה. אבל שבר השרים הסודרי' אין לו סרפא וחובש
 כי חסא יכלו לפי שהם סחמא' חקריה לזנות טעל' אלהיה: כי יבשו 29
 בנת צדקם בתקטי במ' מאלים ועצי רעק אשר חסרו להם למצבות
 האשרות ויבטחו במ' לעזרה ולא יועילו ולא יצילו. ותחפרו סמבמה הנגות
 אשר בחרתם לכם למקדש כענן בשו כי במה באו עדיה ויתפרו. וכן
 הוא אומר ובא אל מקדשו לחתפלל ולא יוכל: כי תחיו אתם חבותר' 30
 אוחם וחשעני' עליהם כאלה שחעלים תלויים¹ ותסמכ' בו ובבא קסם
 לבבל לא תתעלים האלה ויבשו כן תחיו נופלי' סמבמה תקוה מקדשיכם:
 ושמו האסור איליכם וננותיכם יחקימו גם הם יחיו לאין ויהיה החסן 31
 שבולגני ננותי' אשר אתם מקסרי' שם לנעורת לפני אש אפי וקנאני
 ותעלו שנטעו לאשרה יהיה לו לניצחן שעל ידי העובר ילקח הגעבר
 וכשל עור ונפל עוזר. ניצחן כמו ונתננים כעין נחשת קלל' ולשו' ופועלו
 שמשם' פועל שפעלו חקיקנו לפירוש זה: הדבר אשר חזק מוסב למעל' 32
 וס' עיקרו לשל אחריו הוא מוסב. וכן פת' זה הדבר אשר חזק ישעי'
 בן אסמן על ידו' וירושל' שיבשו ויתפרו מאלי עצביהם ומצנות במוותיהם
 ומקדשיה'. ויהיה באחרית הימים ותלה ימי הנקם וחשילום שלקחו כבר 3
 סד אל' * כפלים בכל המאותיה' נכון ומיושב יהיה דר בית יי' לעולם. 33
 בעבה תהרים' הררי ציון. לבית אלהים. ושמו יהיה מנבעות אשר
 סביבותיו למקדש שלא יעברו עוד אלוה על תהרים תרמים ועל הגבעו'
 רק עליו. ושמו כענן חבית חזק יהיה עליה. ותהר אליו. על תקותם.
 כל הגוים. כי בית תפלה יקרא לכל העמים. שגם הגברי אשר לא משר'
 הוא ובא מארץ רחוקה לשם אלהי ישר' ישמע אלהי' שם למען ידעו
 שבו והיא הנקרה שתקעשה בקשתם ולא יבשו מתקותם. וכלפי שמו'
 למעל' כי יבשו מאלים ותחפרו מתנגות ויכלמו מתקותם אשר קו לחושע
 ולעזר בבמותיהם או' שפף ניי הארץ ויחשעו ויתרו במבמותם על בית

¹ שם תלוי' בה שלא יבולו. ובגנה אשר מים אין לה. marg. On
 שבמותת יאורי' וכן מתיבש' חרועיה יבוללו.

אלהינו ותרע כי ונתרו חילוף יבולו ותתפרו ואור פנים הוא על מילאו
 תקותו שכן הוא או' תביטו אלי' ונתרו ופניהם אל יתפרזו עשה ונתרו
 חילוף יתפרזו וכשם שהתפירה השכת פנים כעין ותפרה חלכנה כן
 תנתרה ואור פנים כמו אל תופע עליו נדדה והביטו לסו' מבטח כמו
 מבטס' תנה כה מבטניו תביטו ארחות חים' שהיא כפול על חליבות
 3 שבא קו לסו' וחלכו עמי' רבי' כשימצאו תוחלתם ותקחתם על בית
 אלהי' אמונה ולא מכוב ואטרו לכו ונעלה אל י' וירטו מדרכיו ונלכה
 בארדות' כי מציון תצא תורה אין תורה ודבר י' כי אם היתה מציון
 ומירושלם ואין אלהי אמת כי אם אלהי יעקב' וישליכו איש אליל כספו
 4 וחיבו לקרא כלם בשם י' ולעבדו שכם אחד עם ישר'. תל ידי שיבאו
 עמו בבריה לילך בדרכיו ולשמע בקלו יהיה תסקום לשוטט ולמוכה
 בן. נ' לני הנלחמים ומתגר' זה עם זה וכל משפטי דייט יקבלו
 עליהם הן לזכות הן לחובה ואיש על מקומו יבא בשלום ולא יצטרכו
 עוד נ' אל נ' הרב על שלוקח ארצו מידו לחלחם בו לחציא' מידו
 אלא ימינתו לרין לירושלם לשמע משפט תורה אלהינו ולא יסרב כל
 כך יתא מרא שמים עליהם. ויקבל דיט עליו החייב כוכא וחזא שא'
 למעל' לכו ונעלה אל י' וירטו מדרכיו אם הדין עמי או עמך. ולכו
 ונעלה חומנת בעל דין הוא והואיל ולא יצטרכו לחלחם עוד יעסקו
 ביישוב העולם לעבד איש אדמתו ותחרב אשר היתה לו תכול שלשם
 לחלחם תהיה לו היום לאתים וכן החנינות למזמרות' ודרי תראו שאף
 שאר אומות שאינם לימודי אלהינו ולא נתן משכנו ומקדשו בתוכם יבאו
 5 מארץ רחוקה לשמו לילך בארדותיו. ונתרו אליז' קל וחומר אתה בית
 יעקב אשר פתר לו לסעלה לכו בארדותיו ונלכה באור י' בלי מכשול
 6 ונגף: תצריך אתה לישר דרכיך שדרי נמשח ועזבת אתה בית יעקב את
 עמך אשר בית אלהינו ומקדשו בתוכם ומשרתי' אתו והנחת דרכם
 חטובה לילך בדרכי השך בדרכי הגים כמו שספ' דהו' כי מלאו מעשים
 אשר לא יעשו' מקדם' שבמורחם' תעננים כפלישתים' שבמערכים'
 ובילדי נברים יספיקו וירבו בנים להתחתן בעמי הארצות ולא בעמם
 7 נמצאת נוטש תחב את עמך ומידבק בגברים: וכשנחמלאה ארצו כסף
 8 חתב וסופי' ומרכבות או נבה לכו עד להשחית: ותמלא ארצו אלילים'
 וכאשר חספיל עצמו חולל קדשתו להשתחוות למעשה ידיו לאשר עשו
 9 אצבעותיו כן יחללו וישח וישפלו. ואל השא ארצו להם ביזם אידם

וחקקום יתן וביען בגלגלים טמאח' ואל תשא מוסב על ארצו' ואל תשא
 כמו ולא נשא אתם הארץ. תחת שלש רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל
 שאת' הרי נשיאת נופל בארץ והרי הוא כענן ותקא הארץ את ישיבה:
 בא בצרי' לבא בצרי' ולחטמן בעפר מפני פחד יי': שחרי עיני נבחות 10, 11
 האדם והפארת רום עיניו דברים שנתן עיניו אליהם * להשתנב בם
 ושהיה מתפאר בם לעזרה שפל שלא ישא עוד עיניו אליהם כי ייבטלו
 כמו שטפ' והו' ושא רום אנשים מלינבה עודי' ונשנב יי' ולא יתא עוד
 דבר למשנב רק עם יי' כל' חבוטחי' בישם יי' הם יתנבו כענן בו
 ירח צדיק ונשנב' כי נשנ' שמו לבדו' הוא לבדו גבה למשנב' וכל
 משנב לשו' עזרת טובה הוא אבל חבוטחי' בעשרם ובמנדלוחם יספלו
 ויבאו במחלוח עפר להחבא כמו שטפ' והו': כי יום ליי' צבאות על כל 12
 נאח וים' ועל כל נשא במססלת ובכבוד ויהיה שפל ולא יוכל להעזר:
 ועל כל ארזי חלבנן חרסי' והנישאי' אשר יבטחו בם למען ומספח: 13
 ועל כל החרים חרסי' שיבטחו לעלות בראשם ולחנצל כענן אם יעלו 14
 בראש חכרסל משם ידי חקם: ועל כל מנדל וחומה בעזרה שהם להם 15
 לטבצרי מעוזים: ועל כל חבוטחי' בעשרם שאנזות תרשיש להם לחביא 16
 כסף חבב מאופיר כמעשה שלמה' ועל כל שכיות ובנייני אצרות חסרה:
 ובאשר כל בטחונם פסק להם ושא נבחות אדם' הרי פיר' וישה אדם 17
 וישפל איש איש' למע': והא האלילים שבטחו בם כליל' ונוי חסרתם 18
 ותפארתם יחלף טחם והיו מזוללים ונבזים בעיניהם כשיראו יי'אף
 לעומם לא יתעלו ולא יתעלו: ובאו במערות צורים הוא פי' בא בצור 19
 חטמן בעפר: ביום ההוא יסלך האדם את אלילי כספו כיצראת יואן 20
 להם השועה' והוא פי' כליל' יחלף' והיכן יטליכם לחפר פרות ולעטלפים
 ולשרצי הארמה וירום בדה ובשקן אותו מלוח שטעו לו להשתחות
 לנהוג בו פורא וקדושה הוא יטליכם מעליו לאשפות להחיל עצמו' לבא 21
 בנקרת הצורים' ביוע' בו יהיו עצביהם לחיה ולבהמה' גם כן האדם 22
 ומעזרתו חדלו לכם' מבטחו בו' אשר נשמה באפו' אישר לו חכמה
 ונבורה וחוד וחוד מנשמת' שנפחת' באפו' כי כמה נחשב הוא לעזרה
 ולישועה' הרי נשמתו בידי ותצא רוחו ישוב לארצו ואברו עיטהונותיו:
 וספ' וחולך שאף מבטח האדם ומיטענו יאברו טחם: כי הנה ראדן' 23
 חסידיל בכל שבידו כח ונבורה לעזר ולחכסיל' כיסיר מיררסלם וסירידה' 24
 כבא מלחמם נבור ואיש מלחמה' כל אילו מוסבים על מיטען ומיטענה'

איש מלחמ' בעל תחבולות למערכי מלחמה. שופט. לשפוט איש מיד
 3 רעהו. ונביא וקוסם. להניד העתידות. ויועץ. כגון אחתופל. וחכם
 חרשים. כמו החרש והמסנר. ולפי שחכם רבוק לחרש' נראה שחרש'
 שם דבר הוא והוא מחשבות ומזמור. כמו אל תחרש על רעך רעה.
 חורש רע בכל עת. ונבון לחש יורה עליו. כמו כי עבדיו מתלחשי'.
 יחד עלי יתלחשו. ואם חרש' לשו' בשפ'. בלשו' ארטי' יורה עליו נבון
 לחש בלשון אשר אין לחם לחש. אשר לא ישמע לקול מלחשי'. אם
 4 ישוך הנחש בלא לחש: וכאשר אסיר מהם כל אלה אז ותתני נערי'
 5 שריה' להכשילים ולהשחיתם: שיהא נגש ונלחץ ונרדק העם איש באיש
 מפני נזלי' ועושקים וחוססים ואין מושיע. גם ירחבו וישתוררו הנער.
 בזק והנקלה בנכבד. ואין משפט כל כך יסור מהם משען ומשענה של
 6 שרים וקנים ושופט': כי אף באחיו הגדול בבית אביו יתפוש לחשען
 עליו שלא יכשל בפני לחציו ודחקיו בראותו כי יצעק לפני שרי העיר
 ומושליה ואין משען ומשענה בהם. ויאמר לו שסלה. לכה בלו' הרי אינך
 חסר כלום ויש לך פרנסת ביתך. קצין תחיה לנו לפני משפחתך חוטטל
 בנו להושיענו מיד המרעים לנו. והמכשלה הזאת שאנו נכשלי' ונפלי'
 ביד חזקים ממנו מאין משען ומשענה תחיה תחת ירך לסמכנו ותחיה
 לנו למשען למכשלתנו טאם זרים ונכרים רחקו ממנו אתה שאתה
 אחינו בשרינו אין לך להעלם עיניך ממנו. ואף הוא לא יעמד לאחיו
 ביום ההוא. יתפש על לשו' משען ומשענ' נופל לשו' תפיש. כמו
 fol. 4. בתפשם כך בכף חרץ. שלמעל' או' יען היות' משענ' קנה * לבית ישר'.
 ואו' ובהשענם עליך תשבר. ואף זה כן בתפשם באחיהם בית אביה'
 7 למשענ' יקבר תחתם בקנה רצון: לא אחיה חובש ועוזר ואוסר אדם
 בשבילך לדין. ואתה או' שסלה לך חרי בביתי אין לחם ואין שסלה
 8 ואיני פנוי לכך. ומה שלא ימצא איש משען אף באחיו בשרו כי הסיר
 המקום מהם כל משען וכשלה ונפלה לפי שלשנ' ומעלליהם אל יי'
 בגלוי ובעזות למרות את פיו ולהכעיסו לעיני כבודו השוכן בתוכם
 בפרהסיא. כי כשלה ירושלם על כי לשונם מוסב ואינו טעם לשלמעלה
 אלא כי לשונם ומעלליהם הוא עיקר המעם. וכן דרך כל המקרא ברוב
 מקומו' כשהוא רצה ליתן טעם לדבריו חזר עליהם ונותן בהם טעם:
 9 הכרת פניהם שמכיר' פנים במשפט ואינן ברושים לחמות משפט בשביל
 גדול ותשוא פנים היא ענתה בהם שממרין אותו לעיני כבודו שא' ע'פ'

- שידעני' שאני נצב שם ובקרב אלהים אשפוט אינן נמנעו'. ועל המשפט
 קינתר אותם למעל' בכל הענין לפיכך אף זה מדבר בבך' ומטאתם
 הגדולה בסדום לנאות כמו שקנתר' למעל' וגם שיר עני ואביון לא
 תחזיקו לחיותו עמם. חנידו ולא כחדו'. כי בגלוי עושקים ורשעים דלים
 האביזני' ואין מושיע'. וכן הן חמאות סדום כערות יחזק' הנביא'. הלא
 זה היה עון סדום נאון שבעת לחם יד עני ואביון לא תחזיקה. וכאשר
 יסרוני לעיני כבודי ומכעיס'. אותי על פני תמיד מה הן סבורי'. שסא
 לנמול לי רעה בחמיה' אוי לנפשם כי לעצמם הם נמלים רעה ולא לי.
 כי אין כבודי חסר ותפנם בכך כלום: אמרו צדיק כי טוב לו וא'ע'ם'
 10 שתראוהו מעונה ומדוכא נגש ועננה כי סוף סוף פרי מעלליו המובי'
 אוכל ולא יספח חק'ב'ה' שכרו ותקוה האחרית תהיה לו: ואם תראו רשע
 11 מצליח בדרכיו אל תאשרוהו. אמרו לרשע אוי לו רע לו כי א'ע'ם'
 שהוא מצליח עכשיו סוף כי נמול ידיו הרע יעשה לו ולא ינצל האחריתו
 12 תכרת כי בכך אתם מותים: עמי נוגשיו שריו ושפסיו אשר היה לחם
 לשפוט וליגוש הרשע למשפט אינו ממנה וקנים הראוי' לכך אלא נערים
 ותעלולי' שלא יהא לו נוש ואיש הישר בעיניו יעשה'. והוא שא' מעולל'.
 ולכך גם אני אתן נערי' ותעלולי'. שריחם ומושלחם ויחיו נישנים איש
 ברעהו מאין משפט'. ונשים משלו בו. שופמים שפלים וחלשי' כנשים
 הוא סמסיל עליו למען לא יכופדו לעשות משפט ויעשה כחצויו. עמי
 מאשרידי'. כמו ואשר בדרך לבך. ענין אשורים. מדריכך ומנחיני' מתעים
 אותך וחוליכך בדרך לא טוב ודרך ארחותיך המובה והישרה שהיה לך
 לילך בה. ולא תיבשל ולא תגנף באבן רגליך אותה בלעו וכיסו ממך.
 ולפיכך כשלה ירושלם ויהודה נפל: נצב לריב יי' ועומד לדיו עמים'.
 13 משפחות ישר': עם זקני עמו ושריו. שהיה לחם לשפוט ולתוכיח וגם
 הם נחלי' את העניים וכך יריב עמם. ואף אתם שהיה לכם ליסר
 החומאי' בערתם כרמי העניים בחמיה: מה לכם תרכאו עמי. אם שאר
 15 העם נחלי' וחומסי' אתם מה לכם לעשות זאת. הנה פורענות טובה
 האנשי': ועל טובה הנשים. ויאמר יי' יען כי נבהו בנות ציון שהן
 16 החלכות נטויות ומשומות נחן דרך נאווה. ומסקרות עינים לצרר ולראות
 דרך נאווה על העניות החלכות כצדקה בבזיו כלו' מה לך עמי. הרי
 17 אילו שנים טובה הראשי'. ועל זה יאמ' וספח יי' קרקר בנו' ציו'. ויי'
 מתחן יערה מוסב על הלך ומפוף וברגליהם תעכסנה. וכה פתרו'. שמן

הלך ומפ' שכן חמור וכשמי' וחמרוקי'. תלכנה. בשוקי' וברחובות
כדי שירדו האנשי' את ריוח ויטשכו אליהם ויתרחקו מבנות העניים
החולכות עמן כלום' מה לבם אצל מאוסה ו'. וברגליה' נעלות תפארת
העכסים להתפאות בחילוכן ולדקק בפסיעותיהן שיזו פסיעותה' * נגזות : fol. 4. b.
ונראה שהעכסים הללו כעין אצודה היו ומטילות שלשלת כסף או זהב
או משי ביניהם שלא להרחיב פסיעותיהן. וכן הוא או' וכעכס אל מוסר
אולי. וכת' וכשור תקשר אל מוסרות הליצני' השוחקי' בהם כגן שור
האצטרין וכיוצ' בהן. שפעמי' שהוא מה בהניהם אותו א'ע'פ'כ' חלך
אחריו כי לא ידע כי בנפשו הוא. ונפח ו'. במספחת אכעבותה קדקד
בנות ציון שמתנאות בו וי' פתחן יערה פיתוי' מרחיקהן ועדיהן
שמתקשמות בהן אף בין בני אדם. יערה וישפוך ויחשוף מעליהן כמו
שמש' חר'י. ו'א'ע'פ' שהוסר עדיהם שלחן מרוב עוני לא יודל סתם בכך
24 ויהי תחת בשם סק ידח'. כלפי שחיה בשון מלחלה שכן חמור
ובשמים יהיה מלחלה ליתת מוגלא ומקמוק שחין. הסק בשר' נקפה.
ניקוף. כמו ונקף סבכי העיר. מעשה מקשה. עדי וחב שעל ראשו ועצמות.
25 פתניל. סינר שקור' פורץ'קט'. כ"י. מכה : גם האנשי' הנמשכי' אחריהן
בדרך. יפלו. מתוך. לציון מדברי. ומכל סק' פורענות הנשים תבעולות
26 הוא כענין וחרתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות : פתחיה' פתחי
ציון מרוב חרונים וחללים. ונקתה. היא לבדה ציון מעוש שלא חלקה
או בעת שהיא עם בניה ובנותי' החומאי' כי לא בא יוסה עדיין יוסה
ליחרג ולחרב. ולכן מעט מועד יחר' בה כמו שספרש למטה והיה
הנשאר בציון מכלל שציון תהיה קיימת. לארץ חשב' שוממה מבניה :

1 On marg. חכשמים. מיני סבבה לחכשים.
הראשי' הנמיפות על שם שחליות על החומר ונמפות על החזה והן כמין
סרגליות נקבות וחרות (חרחות. l.) בחוט ובלע' מרשמינש (mostenecce)
והשרות צמיד החרת וחר' שיראי' והיעלות מיני סרגלים נאים. ובתי
הגשש שכנגד חלב נשקש (nosches) בל'. וחלשים נזמי האון. המחלשות
כתנאי' כמו קח לך את חליצתם. והמעטפות מצעות הסמה. והמטפות
מפות. והחרטין [מחכיאי] דפוס של בית החרם כדמורג' וכומו ומחוד.
הנלוינים הן מראות על שם שמלות הפנים קורי' (קרי' l.) גליו'. וחצינ'פ'
מלקינש (molekina) מ' רשי'.

2 Porcent (pourceint).

- iv. 1. וכל כך יחמטט העם שהחזיקו שבע נשים בכנף איש בהפצר גדול.
 רמזין ויחזק בכנף נעילו שלא היה רוצה לשוב עמו. כל כך תחיינה
 הנשים מזוללות כי עצמו אלמנו ציון. רק יקרא שמך עלינו. שיש לנו בעל
 ולא נחיה הרפה פחד ונות: ביום ההוא יהיה צמח יי' שיצמח בציון.
 הוא העם הנולד בה אחרי חכרת מסנה הנאנוי. ואף למטה ידמה אותם
 לנביע' שורק. לצבי ולכבוד להק' שיכבוד בהם כי יתסרו מן הראשונים
 ויחזו טובי' מהם. חז בבית שיניי ופרי הארץ. העם הנולד בה לפליט'
 ישר' שיתרו מן התרני: והיה הנשאר לחיים מן התרני' קדוש יאמ' לו.
 שכל כך ייכרת העם שיהו מחזיקי' את זה קדוש כמלאכי אלהינו שאין
 פגע ורעה שולמי' בהם. כל הכת' לחיים ולהצלה בירושלם. כענן
 ותחית תיו על מצחות האנשי' הנאנוי' והנאנקי' על כל הרעות להחיותם
 ולחצילם. והוא הכתב: זה היה אם רחץ יי' את צואת בנות ציון.
 4. בנשים. ואם את דמי ירושלם מן האנשי' ידח מקרבה לפי שורת
 הרין ברח משפט וברוח בערי שכל רחו ורעתו היה לשפוט ולבער
 כל החומאי': כל כך היה מכריתם ומטעמם שקדוש יאמ' לנותר והיה
 שוכן בתוך הנוטר' בבבדו עין בעין, במסך עין ועשן יומם תמיד
 ובפריסת נונה אש לתבה לילה תמיד כדרך שהיה במדבר בהנותם. כי
 על כבודו שהיה שוכן בתוכם היה בורא על מכונית ועל מקראה הם
 בנותיה הקראי' לשמח חופת עין יומם וחופת אש לילי'. ולצורך מה':
 וסוכה תהיה לח חופת. הענן והאש יומם ולילה. לצל יומם מחורב
 ולמחסה ולמסתור יום ולילה. אבל הוא רחום והרבה להשיב אפו ולא
 יעיר כל חסותו לכולתם כל כך. נמצא והיה הנשאר בציון וברא יי' ענן
 וטנה תלויים באם רחץ וידיה במשפט וביעור לומ' שאם רחץ אז היה
 זה. אבל לא יהיה שלא ישפטם לפי שורת הרין לבער כי אם לפנים
 מן חשורה ברחמי ובחסדיו: פרשה: אשירה נא לירידי דרך הנביאי'.
 5. כשרוצים להכניס דבריהם בלב העם משיכי' את לבם לדבר דבריה'
 דרך שיר ומשל. ותר שירת האזינו תוכיח שאינה אלא תוכחות
 וקטרויים וקוראיה שירה ומטעם לפי שעל דרך חשיר תהיה שומה בפיהם
 ויבאו הדברים *בלבם. לירידי. על ירידי. דוד אבותינו הראשונים' שהוריש

1 כי על כל כבוד חפתי. פי' על כל צמח האמור למע'.
 שיהיה לצבי ולכבוד יהיה חפה של ענן וננה איש הנזכר בפסוק.

להם חסד' את הארץ ובחרם לו לעם סגלה מכל העמי' ושכן בתוכם.
 ומה שירה אסיר לכם על ידידי. שירה שמשורר דודי חק' על כרמי
 של ידידי הוא וזעם ודורותיהם שעמדו אחריהם. בקרן בן ששן. מקום
 מוכתר ומוכר לגל פירות מוכי' ומתוקים: ועוקתו לפי ענינו היא
 עבודת גידולו כגון עידור וכיוצ' בו. ויסקלוו מאבן וימנעו שורק. הוא
 מבחר בנפני' ואמר בלבו שיהיה הפרי נחמד ומוכי. ולפי כך בנה מגדל
 בתוכו לשמרו בזמן תבציר ולא כשאר כרמים שעוש' בהן סוכת עראי.
 וגם יקב לדרך הענבי' חצב בו בצור הסלע קבוע לעולם ולא כשאר
 כרמים שהקב של עץ ויטלמל. וכל כך למח לפי שהיה מצפה לין
 מוכי. ויקו לעשות ענבים יעש באושים. כן זרע היה לשור' כאבות
 העולם אברה' ויצח' ויעק' צדיקי העולם והיה להם לחיות וזמן לחם. והם
 יצאי מצרים ויעקתו. נתן להם תורה ומצוות. ויסקלוו. הסיר כל הרעים
 מתוכן שלכן עכבן מ' שנה במדבר עד תום כל חרוד העשה הרע בעיני
 יי' שהיה להם לב האבן לשמע בקולו. וימנעו שורק. גניחם שעמדו
 אחריהם דודו של יהושע. וסבור היה אחרי שהסיר כל הרעים מתוכן
 שייחקנו אילו ויהיו מוכים ולא יוסיפו עוד לעשות הרע. וכן בבל דוד
 דודו היה מבקר הרע' מתוכן כאדם שבורר צדירות מתוך תבואתו ולא
 התעיל. והוא שאמר ירמיהו האנבי נמעתך שורק כולו זרע אמת והך
 נחפכת לי סורי הנפנן נכריה שלא ננמעה כאן מעולם: מה לעשות
 עוד לכרמי ולא עשיתי לו שתאמרו שאני משעתי בכך: הסר מסוכתו
 כל ערי מבצרי: לא חסר ולא יעדר: לעוק ולסקלו עוד ועל ידי כן
 תעלה ויגל סמיר ושית. וכן יאמר למטה וכל התרים אשר במעדר
 יעדרן לא תבא שמה יראת סמיר ושית. ועל העבים אצוח. כל המצבות
 שנתי לו לטעבר אמנע ממנו: משפח תעקק לש' נוסל על הלש' כמו
 בתי אכזב לאכזב. לא יצאה יושבת צאנן: ומפרש המשפח והעקק.
 חי על סניעי בית שלהן בבית העני שכנו בחסנת גבול מדי יום ביום
 עד אפס מקום לעני לשבת. וכאשר צר לו המקום יצאו וחולך לו כל
 כך דוחקו ונשארו הן לברם יושבי' בקרב הארץ: באזני באח העקק.
 אם לא לש' שבעה. בתים רבי' לשמח יהיו על הגנים בית בבית מאין
 יושב שנים הם יצאו מהם מחמת דוחק רעב וחוסר לחם: כי עשרת
 צמדי כרם. מה שעשרת צמ' כרם חורש' ביום אחד יעשו לחם בת
 אחת ובית זרע חוסר יעשה איפה. על הגנים שדה בשדה. וכאשר

- הוציא העניים מבתיים מרוב דוחק כן יצאו אף הם מבתיים מרוב
דוחק. איפה ובת מדה אחת להם אלא כשהאיפה ביבש חבת בלה כן
מוכי' ביוקאל וכאן: הוי על משכמי בבקר לדרך שברי יין ידליקס' 11
במעט ובריהו המוב עושי' להם שדולקי' ורודפי' אותו: משהיה' 12
למשחיתים. ואת פעל י' ומשפטו שעשה בכיצא בהן שהיו נחלים את
העניים לא תביט ולא ראו שגם הם יש להם לידאנ על עצמם שלא
ינקם בהם וישפטם: לכן מבלי הרעת. שלא הכירו וידעו פעלת י' 13
ומעשה ידיו שיהרסם ולא יבנם ולא שמו אל לבם להשיב נזילת העני
העולם מעל ידשתם. נלה עמי גם הוא מעל ידשת אבותיו. ובבדו.
בני ביצו והכבודה אשר היה לו בעשרו. היו כלם מתי רעב כמו
שנמרנו שעשרה צמדי ברם יעשו בת אחת ולכך ינלה. וגם נופל כבוד
לחילוף ברעב כלפי שאנו מוצאי' חרפת רעב. צחה לש' שכנו צחצחה.
רוח זה שפיים. ואת להם על הנלותם העניים מעל ידשתם ועל פותחם
פיהם לאכול ולשתות * לכלי חק השכם בבקר ולאחר בנשף ואת פעל
י' לא תביט: והריבזה שאל נפשה. גם היא כנגדם לבלעם לכלי חק 14
שלא כמות אדם ופקדו. וידד בה חדרה והמונה ושאוונה והעלולים על
משתחים בכנור ונבל. בה מוסב על שאל: וישח אדם. הנותרי' 15
בראותם משפט אלהיו. תניי נבוחים תשפלנה: והמקום ישא וינבה 16
ויתרומם ויתגדל בעולם במשפטם ההוא ששפט בם. והאל חקדוש נקדש
בעולמו לעיני הכל. בצדקה. שעשה לעניו. כענין ג' קיובי אקדש.
והתגדלותי והתקדשותי. בכל מקום. משפט צדק. מטם' לנחל וצדקה
לנמל: ואז כאשר יללו הנחלים ורעו כבשים. הם העניים המנורשים' 17
כדברים. איש בתוך עדיו בשלום כי מתי האלים והעתודי' הבראי'
והחזקים שהיו מנזי' אותם בקרניהם והורפים אותם בצד ובכנהף עד
הציאם אותם אל הצהח. ועוד חרבות אותם האלים והעתודי' המחים
והשמים הנרים בירשתם במל יאכלו חכבים וידעו את חרבותיהם:
הוי משכי העון אליהם להסיב להם וליחנות בתבלי שוא. במבטח 18
השוא. שסבורי' שלא תבא עליהם רעה על כך. וכעבות. סתם עבות
אינם כל כך חזקים וסתם עגלה בבידה ומעונה. כעדות הכת' כאשר
העיק העגלה המלאה לה עמיר. ואין דרך עגלה למרסכה בעבותות
אלא בשוורים כמו שזרחה ואת ארבע העגלות ואת שמנת הבקר. ואם
ימסכה בעבותים יתקף. וכן הוא או' וכעבות המרסכי' עגלה וסתנתקי'

שנמצאו גם הם עבות הוא וחבל כן הם מושכי' אלהם חמאה במבטח
 הוא¹ וזהו מבטח השוא' הוא' בלבם כשחומאים למה אסנע עצמי
 סלעשות תאות לבי ועיניי' אם על מה שישיעיה או' שסופן ללקות בכך.
 19 לא יהיה הדבר ולא יבא: שום כדבריו ימחר יחשה מעשהו שאו'
 שיעשה לו המק' למען שנראה שאמת הן דבריו ותקרב ותבאה עצת
 קדוש ישר' שיעץ עלינו להתקדש בנו לעיני הכל במשפט ובצדקה כמו
 שאמר האל הקדוש נקדש בצדק' ולכן אוסר קדוש ישר' ונרעה כי המק'
 20 שלחו' אלא ודאי הכל שקר: לרע טוב' אם רוא' רשע מעליח או' כל
 עושי רע טוב בעיני יי' ולאדם טוב וצדיק או' רע הוא לפני יי' לפי
 שהוא נגש ונענה ושלל' שמים דרכי חשך וחלקלקות באחרית'. לאדרי.
 לפי שהנאתם קרובה וטוב להם בתחלתם ונחנים בחייהם ולא יראו את
 אחריתם שהיא לחכרית' ודרכי אור באחריתם שצדיק' ירשו ארץ
 וישכנו לעד עליה אותם משימי' לחשך לפי שאינם נהגי' בעולם.
 וכך פי' מר למתוק שאחריתם מר כלענה ופרי מעללי הצדיק הטוב
 21 וממתוק שמים למר: והיו להם שבכך הם חכמי' בעיניהם. ולא יראו
 22, 23 אחריתם: היו גבורים לשנות יין. ודבר זה גורם להם להצדיק רשע
 ולהרשי' צדיק כמו שמוכיח בקהלת במלך בן תורין. ובמשלי אל למלכים
 שתו יין ולחזני' אי שבר פן ישתה וישכח מחוקק וישנה דין כל בני עני:
 24 לכן על שהן או' ימחר יחשה מעשהו כאשר דברו באוזני כן אעשה
 להם פתאום יבא אידם. כאכל לשו' אש את קש מחר וכאשר חשש
 הבל הלהבה ירפה וימים כן שרשם ורטיבת' לחלוחם יסק. הניסק
 וניסם². וכאבק חעולה ומתפורז ונורה האבד. על כי מאסו תורת יי'
 ומסרו שמורה להם ביד נביאיו לפי שאיני ממחר ומחיש דברי לקיימם.
 25 ואודיעם כי דברי נביאיי אמת: על כן שמאסו תורת ודינו ההרים
 בחרות אמו במ'. כענין ותגעש ותדעש תארץ מסדי תיר' דינו ויתגעשו
 כי חרה לו. כסוחח. כדבר הניסח ושלך מרוב מאיסות כג' צחח
 26 והדומי' לה. תעור ידו נמו' להגלותם מעל פניו כמו שספ' דוד': ונשא

¹ On marg. פ' מושכי' העין והחמא בחבלי השוא כל' על סמך. On marg.
 מבטח הוא חומאי' תעשי' עין הם דומי' למי שמושך העגלה בחבל
 כמך and ורטיבת over ופירחם ² MS. has
 over וניסם.

חק'ב'ה' נם לנים לקבצם ולהביאם על ישר' ושרק לו לני להביא
 סקנה וארץ. כענין אשרקה לחם ואקבצם. וכל נם כמו כן לשו'
 אסיפת עם הוא. והנה לאחור בנושאת הנם ובשריקתו מהרה קל יבא
 כילו בא סמקום קרוב: אין עיף ואין כשל בו א'ע'ם' שמארץ 27
 *רחוקה והוא בא. לא יום ולא ימן בבוא ממזרח הדרך אלא לאלתר. fol. 6.
 יתחיל לחלחם. ולא נפתח אזור חלציו מרוב הדרך מאד: שונים. ולא 28
 התלדו מרוב ימים. וכל קשתותיו ורובות. מוונני' לחלחם כילו לא
 היה לילך אלא פרסה כצר נחשבו. כצור החלמיש קשה חזק לדרך.
 ונללל אופני מרכבותיו ביום ברעש ורם ומחוסה כסיפה: שאנה לו 29
 להחריד כל שומעיו כלבוא השואג למרוף. כנפירים השאנים למרף.
 ויפלים האין מצלי. עד כאן סתם דבריו שבכל הנים דבר להביא על
 מי חגף ועל עם עברתו כגן חמת הארסד וכרמיש וכלט וספורים:
 ועכשיו הוא א' שינהם נם עליו על ישר' ביום ההוא. ונבט. והי 30
 מבים ומצפה לעזרת הארץ לאלהי הארץ אשר עשה להשתחוות ולמגדלי
 סעו ולחומות בצורות אשר יבנה בהן. והנה חשך. וכאן מקצר בדבר
 זה אבל בענין שלמטה יפרש בו יותר. האל ארץ ימים והנה צרה
 וחשיכה. והנה צרה וחשכה יוכיח על והנה חשך צר שלטו' צרה הוא.
 ומסב צר על והנה חשך והנה צרה. והאור. אור חיוס חשך לו בארץ
 בעבי שחקים וחשכת מים המעריפים מים לארץ להשקותה כלו' במה
 שסבור' למצוא טוב ונתת ימצאו רעה סבור' שהעבים וחשכת המים
 להסמיר לארץ הן הוצן להחשיך לארץ. ומשל הוא ובפל על ונבט
 לארץ ועל לארץ מסב בערפיה. עד כאן בימי עזיה: בשנת מות vi. i
 חסלך עזיה. לאחר מותו הוא על כרחני ועל זה נאמר בימי יותם עד
 והי בימי אחז. ועוד שאם לפני מותו נא' זה מה השמיענו בלשו'
 בשנת מותי. אלא דמי לאחר מותי. והשמיענו שכשראה הק'ב'ה' שמת
 עזיה וסלך יותם ולא ניתקן הדור אז נרא' אל יסעי'. ונראה מזה
 שנראה לו עכשיו במראה משונה הא' לו את מי אשלח ומי ילך לו
 שכבר עבר זמן גדול שלא דבר עמו ולא נראה אליו. וכל הנבוא'
 שלמעל' נאמ' בימי הרעש שהיה בימי עזיה ופסק. ועכשיו כימת עזיה
 התחיל עוד לשלחו לחזקתם. על כסא שהוא רם וניסא למעלה למעל'.
 הא'ע'ם' כ' שלי בגדי כבודו לפי מראת החזק שנראה לו הזי מניע'
 למטה ומחזיק' כל חלל ההיכל. וכה 'נראה לו כסאו גבוה ומסולק

למעלה מן החיכל כלומר סילק עיקר שכירתו מסנו ולא היה כל כך שוכן
בו להיות אפי' הרום רגליו רק ששוליו סניע' עד החיכל ומתפשט' בכל
הללו סביב: ובתוך שהייתי רואה זה והנה שרפים נחשים שרפים
מעופפי' כמו ופריו שרף מעופף. והן הן הכנפים שראה לזן עמידים
מסעל לו ברחוק מאימת מלכות וקדושה. ומוזמני' לשליחותם כענין
ראיתי את יי' יושב על כסאו וכל צבא השמים נצבי' עליו מימינו
ומשמאלו. וכן להתיצב על יי' וכן שני בני היצטר העומדי' על אדון כל
הארץ לשרתו. שש כנפים. והיכן היו כל אילו הכנפים ומה היו משמשות.
בשמים יכסה פניו. אצל הלחיים אחת מכאן ואחת מכאן. ולצניעות או
שיראין להבים אל האלהי' ולכך מסתיר' פניהם. ובשתי' יכסה רגליו.
על חשוקים מכאן ומכ' לצניעות. ובשמים יעופף. והן היו על גביהן
מכא' ומכאן כשל עוף. ושרפים שהראו לו מה שלא הראו לשום נביא
לפי שבימי יותם התחילו מלכי האומות לבא עליהם ולהגלותם וביסיו
גלו שבת ראובן וגד חבולן ונפתלי ואחריהם גלו השאר האחרים. ויהוה
ובנימ'. נמצאו השרפי' מלכי אשור ובבל. והוא שאמר ירמיה הנבי
משלח בכם נחשי' צפענים. ובכמ' מקומ' מדרשו הארבי לחש שרף.
וכן הוא כי משורש נחש יצא צפע ופריו שרף מעופף. ובזה הספר
ירמיה מלכי אשור ובבל לשרף. משא בחמות נגב בארץ צרה תצוקה
לביא ולשם מהם אפעה ושרף מעופף. ואף רבות' דרשו נחש שרף
; תעקרב במלכיות: וקרא זה אל זה ואמר. כדי להביניני. וכן בדינאל
fol. 6. b. ואשמע אחד קדוש מדבר ויא' אחד קדוש *לפלמני המדבר עד סוף
החזון וגו'. ואמר אליי' כלו' הפך פניו כנגדי להביני שכל עצמו לא
דברו זה אל זה בפניו אלא להבינו ושישמע. ויבין מה זה ועל מה זה
ומתוך כך ישלחונו. קדוש קדוש' כמו בדרך בדרך. מעלה מעלה. מטה
מטה וכיצא בהן שאינו אלא חזק הדיבור לומר דחוקא כך ולא
ענין אחר. אף כאן אך קדוש הוא. והתביר שבשני מפיסוק מן
השלישי. ולפי שרצה להזכיר השם חזק חזק' קדו' יי' צבאו' כי לעולם
הוא מתקדש בעולמו ואם בני אדם מחללי' שמו הוא יתקדש בהם לעצ
הכל. כענין בקרובי אקדש והתגדלתי והתקדשתי. וכן אמר למעלה
והאל הקדוש נקדש בצדקה. וסוף שיחבבר בהם לעני כל הנעים. והוא
שא' מלא כל הארץ כבודו. כמו האולם חי אני ויסלא כבוד יי' את
כל הארץ. ובקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד ויכחו על הקדושה

- 4 והכבוד הנזכר כאן על ישראל רמז לו כמו שמזכיר למטה: אמות
 הסינים. הן המעמיד' המסקוף העליון. והבית ימלא עשן מקול הקורא'
 5 שכן דרך שרף שמתאד עשן ולתבה מפיו: ועכשיו כשראיתי את המראה
 הנוראה כבוד יי' על כסא רם ונשא והשרפ' שקרא' זה לזה כל עצמו
 כדי להשמיע אותי ונעו אמות הספים ברעש היה לי לדבר ולישאל מה
 זה ועל מה זה ולחלות פניו שלא ישחית. ועל זאת הייתי מצטער שאני
 משוחק ונרמס ביניהם שאין לי פתחון בתוכם ונוף אני ולא ישיבתי
 דבר כי איש ממא שפחים בחטא ובעון אני ועמי כי את המלך יי'
 צבאות ראו עיני וידע אני כי לא על חנם נראה ליי' ואלו הייתי יודע
 שאני מתור לפניו וראוי הייתי מדבר לפניו ושואל מה זאת וסחלה פניו
 שלא ישחית. אבל עכשיו שמא אלו השרפ' העמיד' עליו מזמני'
 להשתלח להשחית בעם כמעשה יחזק' ואין איש עומד בפרץ לפניו
 להשיב חמתו מהשחית. ומי נרם לו להחזיק עצמו כנוף לפי שכבר
 דיבר לו בימי עזיה ופסק ושוב לא דבר עמו עד עכשיו. ועכשיו ראה
 שאינו מדבר לו אלא על ידי שרפ' ואף השרפ' אינן מדבר' לו מה
 אל מה אלא זה לזה וברעש רמז סבור כי לבלע ולהשחית הן באים
 כמעשה יחזק' ומיכיתו בן ימלא: וכאשר נרמיתי על שחייתי ממא
 6 שפחים אז ויעף אלי וגי'. במלכתי לקח שלא ישרף: ואע"פ"כ יונע
 7 על פי להראות לי שיותר אני מזומן לשליחות זה ממנו שנקי וטהור אני
 לפני המקי'. וכך א' לי הנה ראית שנגע זה על שפתך ולא נכוו'. בזאת
 תדע שאין שפתך ממאית. שאף אם היה כך עון שאין אדם צדיק בארץ
 אשר יעשה רק טוב ולא יחטא סר עונך והמאתך תכפר ויכול אתה
 לדבר לפני המקי'. ועכשיו ידע שלא להשחית באו השרפ' שיחלה פני
 המקי' על כך ולכך המתקן מדבר עד ישמע דבר מאתו: את מי
 8 אשלח. כענין מי יפתח את אחאב: שמעו שמעי. אתם שמעי' דברי
 9 נביאי השכם ושלח ואינכם מביני' ומשימי' לב לדבריהם אע"פ שדברי
 כלם מכווני' שודאי סופן להחקים. וראו ראה והרעות חבאות עליכם
 בכל דוד ואומות העולם שולטים בכם ואינכם מכירים ומרגישי' שעל
 עונותיכם אתם לוקים לשב אל: והואיל וכן גם אני אבחר בתעלולי' 10
 להשמן לבכם ולהכבד אוניכם ולהשע עיניכם שלא תרעו ותראו ותבינו
 וחשמו שלא תשובו וידפא לכם ממכוחיכם שאתם מוכים ונהלמים עד
 אקח נקמתי מכם: עד מתי ארני תניחם כך ליהן דרכם בראשם 11

שלא ייכשלו ויפולו ולא תתן להם לב בשר להבין ולשוב וירפאו.
 ושאלו כמה יינקם מהם אם להשחית הכל פעם אחת ואם לחשואר
 12 שרירי ער אשר אם שאו ערים וגו'; ולא בקרוב מקום יגלו שיהא נוח
 לשוב כשירצו אלא ורחק יי' את האדם היושב בה סמנה ורבה ותולכת
 fol. 7. *תחיה הארץ העזובה מידי שבית מדי יום ביום בקרב המלכות. הארץ
 פִּיט בל' ורבה. אֶקְרִי שְׂמָרָא וזהו שבימי יותם שהוא מתנבא עתה
 גלו הגלעד חבולן ונפתלי ואחריהם שאר השבטים כלם בימי חזקיהו
 13 ואחריה' יוד' ובנימין ויהו' שמם דהו'; ועוד בה עשיריה' ועוד תגורית
 בה אחת מעשרי' ושבה אותה הארץ המיושבת הנותרת וזוהי עוד
 לבער ממנה יושביה ביעור אחר ביעור צירוף אחר צירוף כאלון
 וכאלה שאדם טגל לקורות ומשפה אותם ומסיר ענפיה' ומשלך שאינו
 רוצה שיגדלו בענפיה' אלא בקטמיה' אשר בשלכת' שכשארם משלך
 ענפיהם ומשפה אותם לכר המצב(ו)ת העומדת קומת האילן מניה בו.
 כן אילוי' דע קרש יהיה מצבת אותה העשיריה הנותרת בה' זה בבית
 vii. 1 שני' הנה זה ראיתי בימי יותם: ויהי בימי אחז בן יותם בן עזיהו
 מלך יהוד' שנתנבאתי בימיהם כל אילו הנבואות' לכן מנה אביו וקנו
 לפי שמנה לך למעל' שבימי עזיהו הזה וה' ובימי יותם בנו ראה זה.
 וכשבא בימי אחז בגם עלה רצין ופקח על בית דוד; וינע לבבו ולבב
 עמו' כי יראו שמא הגיע הזמן שאילו הנבואה' יתקיימו' שאילו ב' מלכים
 בבר נלחם בהם כל אחד בפני עצמו בקושי וביד חזקה ולא יכלו בית
 דוד לעמד לפניהם קל חומר שלא יעמדו בפני שניהם יחד' וא' חסדו'
 לישע' אמר אליהם שאין להם לירא מאילו שעדיין לא הגיע זמן הנבואה'
 הללו להתקיים אבל מלך אשר יעלה על הארץ הוא יתקיימו' כן השמטה.
 נחה ארם: נחה ותתחבר מלכות ארם עם אפר' וכרתו ברית עליך.
 ועדיין לא עלו עלי' אבל הסופר דרכו להגיד בתחלת דבריו טף המעשה
 בקצרי' כיוצא בו ויצא יעקב מבאר שבע וילך תרנה' ואחר כך אמר
 ויפגע במקום לפרש הדבר. אף כאן תחלה אמר שרצין ופקח עלה.
 ואחר כך מפרש הדבר יפה שכשנתחברו יחד לעלות על בית דוד
 למלחמה הוגד לדוד וינע לבבו ואמר לו שאין לו לירא' ומה שאמר
 לבית דוד ולא אמר לאחז לפי שהיו רצין' לבטל מלכות בית דוד והיא

1 So MS.

2 Pais.

3 Accroitra.

- זוהו ענותם כמו שמזכיר למטה נעלה ביהוד' ונמליך מלך בתוכה ולא
 להחריב את הארץ: זא נא לקראת אחז: הוץ לעיר: אתה ושאר ישוב 3
 בנך: כמו רד אתה ופורה נערך דגדעון: ואתה מזכיר שישאר ישוב הוא
 שם בנו וא'ע'פ' שהמפאח כשאר הרבה מפלות יש שאין חולקות כל
 כך: אל קצה תעלת ברכה העליונה שחלך לחסר את מימיה בין החומות'
 לחזק העיר מפחד שני המלכים שנתחברו עליו כמו שמזכיר למט' בפ' 4
 משא ניא חזיון: והיא הברכה הישנה הנזכרת שם: וגם שלא יפחז
 המלכ' מים בבאם כדרך שעשה חזק' שחתם מימי נחון: ואסרת אליו 4
 השמר והשק': עמוד על שסרך ומקומד' אל תנח לצאת להלחם בם
 שאין לך לירא מהם: ולבבך אל ידך: לחסב מימי התעלה בשבילם: חזו
 שאחז מתא רבשקה תונה על מי התעלה העליונה שישעיהו לא תגידו
 לחסב את המים: ונקצתה: נעוררתה ונסערתה מחשקט' שלוחה ומנחתה: 6
 ונבקיענה אלינו: שתתא בקועה ופרתה אלינו בכל עת לבא אליה חסיד
 בלי עיכוב וסגירה: ונמליך מלך בתוכה ונעביר מלכות בית דוד: בן
 מבאל: שם אדם: ויען אשר זאת יעזו כה אמר יי' לא תקום ולא 7
 תחיה: אלא ראש ארם תחיה דמשק ולא ראש יהוד': וראש דמשק יחיה 8
 רצין ולא ראש ירושלם: האפרים שהביאו עליך: מחתת ארם ורצין
 ופוצרם בעוד ששים חמש שנה עד שלא תצא שנת ס'ח' מיום
 שנגזרה מירה עליהם לגלות בימי עוזיז בתחלת נבואתי זאת וירא גם
 הוא מעם הבא עליו הוא מלך אשר שיליכם בגולה: וחרי הם גלו
 בשנת שש לחזיקתו ואחז: ויוחם מלכו ל'ב' שנה חרי ל'ח' שנה: נמצא 10
 יעניה מתנבא כ'ז' שנה בימי עוזיז: ומ'ט' גם עכשיו א'ע'פ' שלא בא 9
 עדיין יזכו לא תחזיקים עצות: שראש אפרים תחיה שמרון ולא ראש
 יהודה: וראש שמרון יחיה בן רמליהו ולא ראש ירושלם: ולפי מה
 שא' שלא יהיו פקח ורצין ראש ירושלם נר' פי' מבאל כתרט' מאן
 דכשר לנא אך לפי צחות העברי נרא' קב לשו' ארמית כשיחת רצין
 הארם: וכן הוא אמר יען כי יעין עליך ארם שתתא ראשון לעצמו: ואל
 שכמוהו תיקן לשו' ארמית: וכן לשו' בן מות בן קשת: כלומר בן חנינות:
 אבל התרט' עשה אל כמו אלינו: אם לא תאמינו: כלומר חזות לא
 נאמר לי ליתן לכם בכך: ואם אינכם מאמיני' בדיבור לפי שאין בכם
 אמונה ובטח שאין בפיכם נבונה כך אתם סבורי' מאחרים: וכששמע 10
 חסד' דברי תנבא הוסיף עוד לדבר אל אחז על ידו שגם אות יתן לו

11 כל את שישאל או בעומק בארץ או הגבה בשמים. שאלה. כמו וסערה.
 12 שמעה. סלחה. לא אשאל ולא אנסה את יי'. כי לא אועיל בכך כלום.
 ומרוב צרה ומקוצר רוח שצרתו קרובה היתה לו ואין עוזר היה לבו
 זעוף עליו ולא רצה לשאול אות. אבל אם היה אות מובהק הדומה
 לדבר שמה היה לבו נמשך להאמין והיה מצפה לראות אם יתקיימו דבריו
 13 ואם לא: המעט מכם הלאות אנשים. נביאי יי' שלא להאמינם בריבוי
 אלא שתלאו גם את אלהי. לזעוף עליו שלא לשאל ממנו אות כאלו
 אינכם רוצים שיודיעכם שסאתו תהיה לכם עזרה ועל ידו תושעו ולהודות
 כי הוא אלהיכם מושיעכם. והוא שאומר לו עתה אלהי ומתחילה אמר לו
 אלהיך להתחייב המקו' בעיניו שישאל ממנו אות. וכאשר ראה שהוא מואם
 14 באותותיו אמר אלהי ולא אלהיך: לכן יתן הוא מאליו אות לכבוד שמו.
 ובעל כרחכם תודו ותכירו כי הוא אלהים מושיע ועוזר בצרה ואין
 חשעתכם אלא ממנו. חנה העלמה. מן הלשון חזח תבין כי ידועה היא
 ומבוררת היא להם. וא' אני כי על פי המקו' נשאה לאות ולטופת כמו
 שעשתה הרשע בן בארי שהיה בדורו אך זאת לא אשת וזנאי היא. הרה.
 תהיה הרה עתה מה שאין דרך עלמה. שדרך גבר בעלמה נפלות היא
 ולא ידועה שהיא נבעלה כי אינה הרה. וכן העיר שלמה. והרה להבא
 משמע כשל אשת מנוח. והרי הריון עלמה שאין דרכה לחתעבר קשה
 יהיה לה מאד. ואף אם דרכה לחתעבר לידת מבכרת קשה היא מאד.
 וכטעם שזאת תהא שריה בצרה גדולה בתרונה ויולדת בן ומתרוממת בן
 א[ת]ם תתרומו מצרה גדולה כזאת. ודרך המקו' לרמות צרה להריון
 ותרומה ללידה. כענין כי באו בנים עד משבר ובה אין ללדה. הרי זה
 אות לרומות רצין ופקח. ובמה יודע אישה שכן הוא. שהיא מאליה תקרא
 שמו עמנו אל ברוח הקדש לוט' כי עמנו יי' ורבים אשר אתנו מאשר
 אותם ולא יוכלו לנו. וכן הוא או' למטה עתו עצה ותופר דברו דבר
 ולא יקום כי עמנו אל. הרי אות אחד שישעו משני מלכ' האלו. ועוד
 אות שני יהיה בילד שאף ארצו תהרב לבסוף על יד סנחריב. שלדעתו
 מאוס ברע ובמנונה ובחור בטוב וכיפה כשיחיה לו ג' שנה שהיה לו
 לוכל לחם ומאכל שאר בני אדם יהא מואם במ ובחור בחמאה ודבש
 ואע"פ' שכבר הוא גמול מחלב עתיק משדים ולא יאכל לחם ואוכל
 אחר. ועל ידי שיהא בו דעת גדולה מאוס ברע ובחור בטוב כשאר דברים
 16 ימאס במאכל אדם ובלחם ויבחר חמאה ודבש כעת ינקתו. ומפרש

ראשון ראשון ואחרון אחרון למה הן אילו שני האותות כי במרם ידע
 הנער מאוס ברע ובחור בטוב בעודו יונק תעזב * מיטביה הארסה אשר fol. 8.
 אתה קץ בחיך עתה סמורא ומסגור ספני שני מלכיה שכלפי שארצם
 עתה רבתי עם וסמוכה לך ואתה תגור מסביב מיטביה תהיה נעזבת מהם
 כמו ורבה העזובת נח משולח ונעזב וירי בימי אחז לאתר לידת עמנו
 אל לאלתר כששבו המלכים מעליו עלה תגלת פלאסר מלך אשור על ארם
 ויגלו לקירה וחזרו למטעתם למקום שיצאו משם בראשונ' כדכתוב
 ושלשמים מכפתר וארם מקיר וכבש דמשק והרג רצין. גם הגליל והגלעד
 כל ארץ סיחון ועונ חבולן ונפתלי הגלה מארצם וירי זה אות לאיבוד
 המלכים שיאבדו ולא ידעו להם: ואשר יאכל חמאה ודבש בעת שיגדל 17
 בעת יניקתו והיה לו לאכול לחם ומאכל שאר אדם זהו לפי שיביא יי'
 עליך ונ' וירי במרם ידע מוסב על לידתו וקריאת שמו ויביא יי'
 מוסב על חמא' ודבש לוסי' לכך יאכל חמא' ודבש אף בגדלו ויהי
 יביא יי' עליך מלך אשורי שאף על אחז עלה כמפ' ברב' היס' ועל
 בית אביך בימי חזקיהו בני יס' אשר לא באו לכבוש ארצכם למיזם
 סור אפרי' מעל יהוד' שנחמעה ארצם ועמם ואת מי' את מלך
 אשורי שיחפוש כל ערי יהודה תבצורות ותהא נותרת בת ציון כסכה
 בברם ואז יתקיימו נבואות הראשונות וענן אשר לא האמנת ביי' אלהיך
 וחלאת אותו נספ' לך זה האות לדבר זה בילדי ועל מה הוא את
 שיאכל החמאה ודבש בגדלו למעשה מלך אשור שבזים התוא שיביא
 יי' על בית אביך יביא כל כך עם רב ועצום עמו שישחיתו כל הארץ
 ולא ישאירו מתיח בשרות ובכרמי' ולא יאכלו חטותי' רק חמא' ודבש
 כך שיטת הענין: ישרק יי' לקבץ ולהביא לזכוב אשר בקצה יארי 18
 מצרים עם הסמוך למצרי' וישב על קצה יארי מל' ית מצרי' ואתה
 מצא בכל מקום מצרי' ואשור סמוכי' וזכרי' יחד: כגון מחוללה עוד שור
 אשר על פני מצרי' באכה אשורי' ולמטה בזה הספר בנשא מצרים
 לפיכך סמוך למצרי' הוא קצה יארי מצרי' ומעם אשור הן אפס אינם
 חזקים וקשים כאותן היסבי' על נהר הדקל כאשר אין השוב קצה כרביה
 וכאשר אין היאר קצה כנהר וירי הוא כאילו או' מקצה יארי מצרי'
 וחלאתה ועל זה יאמר בספר זה כי אם שם אדיר יי' לו מקום נהרים
 יארים רחבי ידים על מלכו אשור: נחלי הבתות אשר לא עובר בהם 19
 רסיון נקיקי הסלעי' כלומר כל הארץ תמלא מהם אף מקוב' יאין

בם לחלח ופרי למזן כדרך זבוב ודבורה. נעצוצ ונהלל. אליני סרק חן:
 20 ביום ההוא יגלה יי' בתער השכירה. השוכרת וסוגרת על מקום העברתה
 ליאחז וליסגר בכל מקום מרוב חידודה ומריסת' שאף הרגלים החלקות
 שאינם מקום קָעַר לא ישאר בה שער כל כך יהא חידודה וזוהו וסוגר
 בכל מקום. ולקח לו הראש ששערו גדול ומסובך מאד עם הרגלים
 ששערו דק וקלש ומפחיר. ולפי שלחוט¹ לשיטה זו הניח הזקן ואמר
 באחרונ' גלו' הגדול והקטן. השכירה. כל עשי קָכְרִי נמצאנו עברי הנזר
 21 מנלחי' ומסורים טעם: יהיה איש עגלת בקר או שתי צאן לחלב. ללחם
 ביתו. מרוב חוסר לחם שלא זרעו לשעבר מפני סלך אשור שעלה על
 כל הארץ והשחיתתה ולא השאיר מחיה וחיו נאספו¹ אל עריהם מפניו.
 וכן תמצא למטה בזה הספר אכול השנה ספיה והשנה השני' שהים.
 הוא ספיה ספחים. שהשנה חיותה ואכלו ספחיו קציר אשתקד ואחר
 כלות תבואות שנה שלפניה לפי שלא זרעו כלום ולשנה תבואה יאכלו
 22 ספיה ספחיו' של אשתקד. והיה מרוב עשות עגלותו ותאנו חלב כי
 ירכם המקום⁴ בפרי בתחתם כי יראה עניים וחסרונם יאכל המאה
 fol. 8. b. אף מחלב צאן שאין דרך לעשות סמנו המאה. כדכתוב המאה בקר
 וחלב צאן. כי המאה דבש יאכל הנזר בקרב תארץ לפי שלא היה
 לחם לשעבר חריש וקציר כמו שפי'. והרי החלב יש בו פרנסת בית.
 כרכת' ורי חלב עזים ללחמד ללחם ביתך והיים למעוזותיך. וסמנו שאו'
 23 שם בסמוך כבשי' ללברשך חרע שחלב העזים לאכילה סמנו חזא: אשר
 היה שם. שהיה רגל לחיות שם אלא נפן שחיו כל כך חשבות ופזריות
 שחיו הנזירי' מקבלי' אותן באלף כסף. כענין איש יביא בפריז אלא
 כסף אם לא ישמרום יפה. ויובידום ויעלו שמיר ושיית' אותו מקום יהיה
 24 אז לשמיר ולשי' כי לא יוכלו איש לצאת למעלו ספחד הניסות. וכאשר
 ילכו לאכרן אז יבא בעל הכרם בכרמו בחצים ובקשת ספחד חיות
 רעות. שבאו שם ואורבות בתוך השמי' וחשית שלא חיתה עליהם אימת
 25 אדם. כי שמיר ושיית תחיה כל תארץ ושכנו שם חיות: וכל החרים ששם
 כרמים אשר במעדר יעדרון לברם. כמו לא חסר ולא יעדר. לא תבא
 שמה בלבם יראה שמיר ושיית. שאחרי שנעדר הכרם בטרם בוא סלך
 אשור למן גדול לא יעלה שם שמי' ושיית כל כך גדול' שחיות יתבואו

שם לפי שהן מקום סלעים ואינם מגדלי' שמיר ושי' מחר אם לא
 יניחום שנים רבות מלעדודי' כענין לא יסיר ולא יעדר ועלה שמי' ושיח
 למדת שהעידור מעבד עליית שמיר ושיח' ודוקא בהרים כמו שמזכיר
 כאן. אבל בעסקי' ובשרון אין עדור מתעיל אלא מזמיר למזמיר. והיה
 למשלח שור'. לשלח שם רגל השור והשח שלא יראו שתתא היה רעה
 מזקתו. והוא שא' לא תבא שמה יראת שמיר ושיח': גליון גדול וכתוב :
 viii. עליז בחרט אנשי' גדל הגליון וכתב חרט אנש' כל' עט סופר שניחם
 להודיע לכל הרואים שכתב אמת וקיים הוא ולא יעבר ואין לחשיב.
 והחתימ' כמו כן לכך חייתה. וכן אומר לא בקלק קמן שנה ליאבד
 תכתבנו. וגם שנראה ככתב נערים ולא בקיסם וקנה אלא בחרט אנש'
 כעט סופר חשוב ולא כתב בלא חותם אלא כתוב בספר וחתימה וזה
 עדי' נאמני' להם שידעו כי הכתב אמת ואמנה הוא ולא יעבר ואין לחשיב.
 למחר שלל חש בו. בשימתם חשיבם שחיו או' יסור יחשה מעשהו למען
 נראה: והעידה לו. ח'ק'ב'ה אומר זה שיעיד לו על כך עדים הנאמני' :
 להם שאם לא יאמינו את ישעיהו לפי שהרבה נבואות אמר להם שלא
 באו עדיין והיו ואמרים לו יסור יחשה יאמינו את אילו שאף לאילו
 היה דבר יי' כזה למחר שלל חש בו כדי שיוכיחו ויעידו כדברי ישעיהו
 ואמינו לו. ואין אנו רואים בדרוש של אחז מפורש אלא אוריה הכהן
 אותו אנו מתא' לאחז כהן טאמן לשמים כלבבו. שהרי שלל לו לבנות
 לשמים מזבח כתבנית המזבח ששלל לו וכן עשה. ובכל הנביאי' מזכיר
 שא'ע'ם שהיו עובדי. ע'ז' היו עובדי' את המק'. ומאוריה תדע שאף
 זכריהו בן יברכיהו בדרוש של אחז הוא. ועוד שאם זכריה בן ברכיה בן
 עדי שהיה בימי בית שני הוא מה היא עדותו בימי אחז. נביאי' שהם
 רואי' ושומעי' אינם מאמיני'. ואיך יאמינו אותם שלא נולדו עדיין. ולכך
 פירש הכתוב בזכריה שבימי בית שני שלשה דורות להוציא מזה זכריה
 שזקנו לא היה שמו עדי' וכיחא כזה. חמנא בדברי רבות' בשני יוסף
 בן שמעון כיצד יעשו יסלשו שבדור שלישי שלהן שהן חלקי' בו יהו
 נבירי'. ודרך המקרא הוא שאין מזכיר אדם אלא לצורך. ואוריה שהוצרך
 להזכיר בדרוש של אחז על ידי המזבח *חזכיר. חכריה שלא הוצרך.
 sol. 9. להזכיר לא חזכיר. ולעולם בדרוש של אחז היה כי איך יחתום בספר
 ועיד אותו שלא נולד. ונבואה שלמעלה לא הוצרכה עדות שהאמת הוא
 העדו' ולא פורש לי מזה מהירות השלל: ואז ואקרב עוד אל העלמה :

שנתבאת לקרא שם בנה בכורה עמנו אל ברוח הקדש שאותו הבן
 כבר נולד. ועל ידי קריאת שמו נעשי' כבר נביאה. ותהר ותלד בן.
 קרא שמו מהר שלל. על מהר שלל שיהא בקרוב בימיו קרא. שמו חש
 4 בו טכן עיקר שכל שם אדם שעל ידי מעשה קצר הוא. כי בטרם ידע
 הנער קרא אבי ואמי בעודו יונק בשנה שנייה ישא המקו'. ועל ידי
 שם הנער פירש לי מהירות חשלל. ודבר זה קדם לאכילת חמאה ודבש
 5 של אחיו: ויוסף י' דבר אלי עוד על פורענו' שני המלכ' יען כי
 מאס העם הזה את מי השלוח ההולכ' לאס. כתרנו' מלכות בית דוד
 שנחיים להם. והוא שמאסו בי' דוד לאמר נמליך מלך בתוכה שהיו
 דבקים במלכות פקח ורצין ומבקש' לבטל מלכו' בית דוד ואת כל
 7 כבודו כל חדרת רוב עמו. וכשאדני מעלה עליהם לכסותם ולאבדם
 8 אומר זה. ואף ביהודה חלף וסמך ועבר עד צואר יניע ולא לכסות
 ולהאבד. והוא שתפס כל ערי יהוד' חבצורו' ונתור'. בת ציון והיו ממות
 כנפיו לשלול שלל ולבחו כנשר חש לאכול. מלא כל רחב ארצך יהודה.
 הואיל שהנער עמנו אל ביהוד' נתן לנו לאות קורא אף יהודה בשמו.
 כיתה בו תמצא בהושע משניתן לו בן לאות לישר' וקרא שמו זרע' לאות
 ישר' חזר וקורא אף ישר' בשמו. והם יענו את זרעא'. ומעמו מפרש
 בצדו. חרעתיה לי בארץ. אף כאן מפרש מעמו בצדו. דברו דבר ולא
 9 יקום כי עמנו אל: רעו' לשו' ריעות וחבורה. וכן הוא או' התחבר
 עמי' ישר' וארם על בית יהודה. והתו'. והכשלו כלום' כה למחתה ולמכשול
 תהיה. לכם זאת. והאזינו כל מרחקי ארץ הרחוקי' וְכָרִים מִיְּהוּדָה הַבָּאִים
 10 למלך בה התאזרו והתחברו ברוב עם והכשלו: עזו עצה על יהודה
 והרי לרבים אומר שאין עצתם כלום. וליהודה המעטים ויראים אומר
 אל תאמרו נתנה ראש ונשובה למלך ישר' ונהיה לעם אחד ונניח בית
 11 דוד ומקדש יי' ואל ישיחיתנו: כי כה אמר יי' אלי על התחברם יחד עלינו
 והתאזרים על בית דוד ועל התחזקם ידם עלינו ברב רכב ופרשים. בחזקת
 היד. כמו שתחזק ידם מאד יותר מכם ברב עם וכן ייסרני עליכם בחזקת
 ידם שלא תראו וירך לבבכם ללכת אחריהם לעבוד עבודתם ויראתם
 12 ומלכם: לא תאמרן קישרי. אל תחשבו קשר מה שהן חושב' קשר
 שאינכם עוברים את מלך ישר' להיות אחרי רבים למרוד בב' דוד מפני
 13 יראתם ואת מורא אלהיהם לא תיראו כי לא ידעו ולא ייטיבו: אך את
 14 יי' צבאות אותו בלבד תקדישו הוא לבדו יהיה מוראכם: ומפרש וחולך

- אך יהיה לכם למצוא ולעריצות שחיראצו ותעריצו יהיה לכם למקדש
לראו אותו כענין זאת מקדש תירא¹. יהיה בעיניכם לאבן נגף ולצור
מכשול לחנף בו ולהכשל בו שני בתי ישראל עשרת השבטים. והאם בית
יהודה אם תלכו בדרכם לחניה אליהם ומלככם מפני פחדם שאף לישוב
ירושלם שכניו שמקדשו בתוכם יהיה לפח ולמוקש אם ילכו בדרכם:
15 וכשלו באבן נגף ובצור מכשול שלו רבים ולא תועיל להם מרביתם כי
אתם הנעזרים על ידי חיבורם הם העוזר יהוד תכשלו תל זאת היא
המקדש מוצא ותעץ בעיניכם שאם תלכו בדרך העם הזה תכשלו:
16 ולפיכך צר תעודתי בלבך. כמו ומצותי יצר לך. אתה יהודה חתום
בלבך תודתי שאני מורה לך בלמודי מאת המקדש מלכת בדרך העם הזה
אחרי *אלהיהם ומלכם. ואל תבטחו לכם על דברי שאני מורה לך
17 בלמודי מאת המקדש מלכת בדרך העם הזה אם נלך בה שמתכה אני
לי' אלהי המסתיר פניו מבית יעקב שאמר לחביא עליהם את מי תהיה
העצומי ודברים וקיתי לי כי בא יבא דברו ולא יאחר וכמו שיתמחה
אחכה לו: והנה אנכי שדברתי הנבואה והילדים עמנו וחשבו אשר נתן
18 לי י' לאותות ולמופתים בישראל שתעזב אדמתם וילכו בגולה וימחר שללם
ויחישו בותם. ותראו ותאמינו שסופן ליכשל וליפול בדרכם הרעה.
19 ולפיכך אל תלכו אתם בה שלא חכשלו גם אתם בה: וכי יאמרו אליכם
בית ישראל דרשו על דבר זה אל תאבות ואל הידעונים האבות
המצפצפים והידעני המהנים. תל ידי צפצופם והניגום תראו שיש בהן
ממש וידעו אתכם כי דאי תפלו בידיו ואנו נמליך מלך בתוכם
המבט לו ונסיר מלכות בית דוד ולפיכך טוב לכם לשוב אלינו ולהיות
אחרי רבים. שהרי תראו כל עם דורש אל אלהיו בשביל החיים כשחן
בצרה דורשים אל המתים. אף אתם שאלו באוב אל המתים ותראו
שנצח אתכם ולמה לא תשובו אלינו ובכך יפחידו אתכם: גם זאת
20 תהי לכם לתורה ולתעודה מאת אלהינו לנצור ולחתום בלבכם מעשה
זאת. ובכך תרעו שגם זאת תורה ותעודה היא לכם מאת המקדש ואין
לו בהם חפץ. אם לא הם עצמם חורשי להם יורו עדין ויאמרו כדבר

¹ תקרישו מוראכם is written over.over. ² חש בו is written over.³ עמנו אל is written

הזה שאני או' לכם עתה אשר אין לו לעם הדורש אתם ולעצמו' לישר'
 הדורשם שחר ואורה בדרך זה אלא צרה וחשיכה ואפילה יקראו בעובור
 בדרך הזאת כי התרפים והקסמי' ידברו לחם אין ולא יעילות בדרשם
 21 אותם: שיעבר בה ישר' בדרך הזאת בדרישת האבות והידעני'. נקשה
 קשה יום בצרות רבות ורעב. ללחם. והיה כי ירעב והתקצף ויעץ
 לבו אז יקלל במלכו ובאלהיו אשר שש בהם עתה ואו' לכם שאתם
 קשרי קשר על שאינ[ב]ם עובדים מלכם ואלהיהם וסבור לחפור ולחושע
 בם. וכיטראה ששוא תשועתם והבל עזרתם ידבר בם לקללה ולבוז
 ולזלזול וחירוף שטא והבל הם וריק ותוהו עזרתם. וקלל לשו' זלזול
 הוא כמו והוא קללני קללה נמרצת. וזרבה בהם. ועל כרחנו מלכו
 ואלהיו מוסב על מה שאמר למעל' לא תאמרו קשר על עול מלכם
 שאתם פורקי' ואת מוראו לא תיראו לעבוד אלהיהם שדיבר במלכו
 ובאלהיו שהן מגדלי' ומתפארי' לחפור בם. ואמר עכשיו שכמו
 שהן מנשאים מלכם ואלהיהם כן יזלזלו בם בבא יום אידם שלא
 ימצאו בהם תועלת. וקללה לשו' ארור אינה שהיה לו לום' מלכו
 ואלהיו. כי כשאו' במלכו ובאלהיו משמע שיקלל אחרים בהם. כמו
 ויקלל הפליטתי את דוד באלהיו. וכן כל בית שאחר לשו' קללת אלהי'.
 ועוד אם באלהיו מקלל במלכו איך יקלל. ועוד ששיטת לשו' מלכו
 ואלהיו שהוכיר על שיטת קשר מלכם ומורא אלהיהם שלמעלה מוסב
 על כרחנו. והרי הוא כאילו או' חילל במלכו ובאלהיו לום' שפל תבזה
 22 הוא. וסוף פנה אלי למעלה. ומתי: כשאל עזרת מבטח מלכו ואלהיו
 יעצמו בארץ יבית ויצפה לעזרה ולישועה והנה צרה וחשכה ועיפות צוקה
 יקראוהו בציפוי מבטם ומבטחם. וכאשר יבית ויצפה לצאת מחשך לאור
 בעזרתם יהרפוהו אל חשך ובאפלה יהא מנדה ונהדף. אז יקלל ויזלזל
 במלכו ובאלהיו ויפנה אלי למעלה לעזר כענין מנשה ובענין אלכה
 ואיטובה אל אישי הראשו' כי טוב לי אז מעתה. יבית. יצפה. כמו הנה
 23 כה מבטנו מן כרס מבטם: ועל אשר א' שיחא מעוף צוקה ספרש
 fol. 10. כובר' העיפות. כי לא יהא מעוף ומיונע על הצוקה אשר יהא סתק עליה
 כעת צורת הילך הראשו' תגלת פלאמר שהקל שבמו ואכפו עליו בארצה
 זבולן ובארצה נפתלי בלבר שיטב מדרכו הרעה. אבל המלך האחרון

¹ לו is written over.

שלמאסר מלך אשור הכביר עליו תרבה מאד טבמו ואכפו שיהא מעוף
 בצוקת לבבו שילוח כל ארץ ישראל שבנגד הים האחרון כל עבר הירדן.
 גליל הנוים. כל גלילות פלשתי' הרי מן הירדן עד הים כל ארץ מארץ
 לצפון יגלה בגליל הנוים הנלילה שתגלה תגלת פלאסר: והעם החלכים :
 בחשך עתה הם יהוד' ישראלים עתה בצרת פקח ורצין ראו אז אור
 גדול. ישיב בארץ צלמות עתה אור נה עליהם אז נסגא אותן שחן
 עכשיו באורה ורחח יהיו בצרה חשכה ואפלה אז ואותן שעכשיו בחשך
 יראו אור אז: תריבית הנוי במה שעם רב ועצום מסגו עלה עליו
 להשחיתו והיה יושב בחשך בכך תגלית לו השמחה לעם החלבי' בחשך
 שאיכרת אינן. הם הרבים מהם. שכלפי שחיתת הצרה גדולה מאד על
 רוב סוס הרב ועם עצום שעלה עליהם היתה השמחה גדולה מאד באבדם:
 כי את עול סובלו של אותו נוי הרבי. ודבר זה נרם לנו לפרש תריבית :
 הנוי על אשור ולא על ישראל שלא פנינו ריבוי בישראל אז ועוד מה ענין
 שמחתם בשביל תריבוי. הלא על החטונה היתה עיקר שמחתם. על
 סבלו של ישראל. הגוש ומרעיד ומפחד אותו הוא פנטריב והחזות והפחדת
 וגם לוי כיום מדין שפתאום בא שורד עליהם ומלכי מדין נסו ואכזרו
 כן צבא מלך אשור אכזרו פתאום והוא נס ונחרג: וכמה נרע כי אתה
 חתות. כי כל סאון סאון ברעש. פתור' לפי ענינו לשו' איבוד חיל
 והרג רב כל' כל אבדן והרג חיל וצבא ברעש מלחמה חרב ורעש סוס
 וכידון והשפה הוא. ושטלה שלהם מטללה ברמים כלברט הרונים
 ממועני חרב. אבל כאן היתה לשרפה מאכלת אש. כמו שאמ' למטה
 וחתת כבורו יקר יקר כיקוד אש. כי מלאך אל וחרבו הכה בהם ולא
 חרב אדם. וכן הוא אומר ונפל אשור בחרב לא איש וחרב לא אדם
 תאכלנו: וכל כך למח. כי לא כימים הראשונים' שהיה לנו מלך. רשע
 אהז שהיו בימיו כל אומות שולמות בנו על חמאותי. כי עכשיו ילד
 ילד בנו בבית דוד למלך הוא חזקיה. וחתו המסרה על טבמו ולא
 כאביו שהיה שבט מלך אשור על טבמו ועל סבלו. כדכתי' יסור סבלו
 מעל שכמך. כי את עול סבלו ואת מטה שכמוי ועל ידי המסרה שישים
 חסד' על טבמו יקרא שמו ח'ק'ב'ה שהוא פלא יענין מפליא עצה ומגדיל
 חשיה להושיע ולעזור אף במעט שהוא אל נבור לעזור ולהציל והוא

אבי עד שקיים לעולם הוא קרא שמו שר שלום לחידוש שם כשם־ך.
 כמו ירדיה צפנת פענח בלמשצרי התרשאת יהושע שכלם לחידוש
 ולתוספת שם על דבר ובאן על מה חידש והוסיף לחזקת שם זה שר
 שלום שר על מרבח המשרה שהוא מרבח לחשתורר ולהתגדל מאד
 על אבותיו שלפניו ושלום ושלום אין קץ שיחיה בימיו על כסא דוד
 ועל ממלכתו שלא יקום אדם על בית דוד לבטל מלכותו וכסאו כאשר
 עשו פקח ורצין שעלו על אחז אביו להמליך מלך אחר ביהודה וכאשר
 בקשו מלכי אשור לעשות¹: ומכאן תשובה למינן שעל כדוך מבל אילו
 חשמות אין הכת' נוהן מעם אלא לשר שלום ואם כל שמות הללו
 לילד הן יותר היה צריך ליתן מעם לפלא יועץ אל גבור אבי עד
 שאחרי שילוד אישה הוא למח יקראו שמות אלהות אלא לפי שבן
 אלהים הוא אבל ודאי שקר בימינן וייעזו סופריהם לקרוא ויקרא שמו
 לחשב כל חשמות על הילד ולא העלו בידם כלום: אבי עד² כלפי fol. 10. b.
 שדרך העולם שאב קרא שם לבנו זה השם אבי העולם קראו ולא
 אביו: למרבח על מרבח וכן ושלום כמו ואמר פרעה לבני ישראל
 אמרי לי אחי הוא וכמוהם רבי' לחכן אחת ממלכתו ולסעודה
 ולסומכת במשרה ושלום במשפט וצדקה שיעשה לכל עמו מעתה
 ועד עולם כל' כל ימיו חייו והרבה יש במקרא שאינן אלא עד אחרית
 כמו תעבדו לעולם כל ימיו וכן יושב שם עד עולם דשמואל³ קנאת
 ה' צבאות שיקנא לשמו ולכבודו היא תעש' זאת ליתן לנו בן כזה שיזא
 מכות כסא דוד וממלכתו במעשי הצדקים מעתה ועד עולם מוסב על
 לחכן אותה: דבר שלח ה' ביעקב הוא שא' למעלה בפועל עשרת
 חשבנים שיגלו אלא שייסר והוכיח יהודה שלא לילך בברכיהם שעתיד⁴

¹ On marg. is written 'שק' על נקמה שח' עשה ברשעים כמו שכת' למטה ה' אלהי אחא ארוסמן אורח שמך כי עשית פלא עצות מרחק אמונה אומן כי שמת מעיר לגל וגו' וכת' גם זאת מעם ה' הפליא עצת הגדל תרשיה אל גבור כמו שכת' למט' שאר ישוב שאר אל אל גבור אבי עד לפי שהיו שמתים במיתת אחז ככת' למט' אל חשמתו פלשת וגו' לכך חזקיר באן כי חק' אבי עד לישראל ונקם על תשובה לרבריהם. ² On marg. עלילותם כי לא אלמן ישראל מאלהיו שכת' מעתה ועד עולם ומיפ' שותם³ לא בא עד לאחר ג' מאות שנה.

- הם לללות על ידי מלך אשור ואם יחזק יחזק: ועכשיו חזר
 לעיקר הענין שהתחיל בו לפורענות ישראל כמו שמפרש וידעו העם כלו
 אפרים ויחזק שמואל כי הדבר ששלח להם על ידי נביאיו נפל ונתקיים
 בהם: בנצח ובנודל לבב שנתנאו ונודל לבם לאמר: לבנים נפלו:
 9 מכנין ביהנו: כלו' אם מלכות בית דוד נחלקה ממנו שאינם חזקים כל
 כך אלא כלבנים שאין להם אלא שבם יתודה ובניסין מית נבנה: ויהי
 יש לנו במקום רצין וארם שאנו חזקים עליהם כבנין המוסר על גזית
 ועליהם הן בוטחי: והקב"ה ישב את צרי רצין הוא מלך אשור ואמר
 10 הנפלים ממנו שעד עתה היה ארם מושלו: עליו לעלות עליו להמיתו
 ולתפוש רמשק ולתגלות ארם קירח: ואת איבי רצין ששקט מהסער
 עתה לפי שלא היו יכולין לו יסכסך בו ועודד רחם לעלות עליו כמו
 שפירש: ונמצא במחן ישראל שבמחן ברצין אבד ולא עוד אלא ארם
 11 עומק המעצרים אותם עתה יתפכו להם לאיבים לפי שמלכם נהרג על
 דם ועמם גלה: והוא שאר ארם מקדם ופולשתי מאחור ויאכלו את
 ישראל בכל מה מסביב שוללן ובחזק אותם בכל יום: ובכל זאת שיעשה
 להם לא שב אמו מהם ולא יתפשו מיד עונש הדבר ששלח בהם: כי
 עוד ידו נפוצה עליהם לרעה: שהרי העם הזה אפרים ויחזק שומרון בכל
 12 אשר עשה להם על ידי ארם ופולשתיים לא שב עוד חסד שמכח
 בכך להרגיש ולשוב ואת ה' צבאות לא דרשו ברעת ארם ופולשתיים
 ולכן עוד ידו נפוצה: ויסיף להכותם עוד לחברית מישר ראש חנני:
 13 ולמה שהרי כל ראשיהם חקיניהם ונביאייהם המנחיני' אתם שהיה להם
 להודיעם בדרך ישרה מתעים אתם: וגם ננחמים שלהם הם שאר
 15 העם מבלעים ומסותמים שלא להרגיש ולהכיר במכשוליהם ובדרכם
 הרעים שמנחיהם מדרכי' אתם: שעל כן על בחוריו של עם זה שהיה
 16 לו לשמח בהם אינו יכול לשמח ואת יתומי העם ואת אלמנותיו שהיה
 לו לרחם אינו יכול לרחם כי כלו אף חיתומים והאלמנות שהם שפלים
 ומכוננים חנק וסרע וכל מה דבר נבלה: גם בכל זאת שיכרית מחן
 ראש חנני לא שב אמו מחן ועוד ידו נפוצה עליהם לרעה: כי עוד בערה
 17 בהם רשעתם כאשר אוכלת שתחלה שמיר ושית הדקן תאכל והאחר כך
 ותצת בסבכי היער בגדולים: כך תחלה לוקי' בקלה ואחר כך במכה

חמורה ויתאכבו סבכי חיערי נשחתו מלחיות עוד בבאים בעלי ענפי' ופארות' הוא לשו' עיקור כמו שורש חשרש' סעיפות מסעף' פורה פאורות לשו' לא תפארי וכהנה רבות כן בבאי' הן אילנות נבוחים מאד כדכת' ביסמך את קול הצעדה בראש חכבאים' בטובתי הבבאי':
 18 והוא שאו' נעתם ארץ' נשפל ונפל חיער לארץ לפי עניני' ונעתם על חיער מוסבי' נאו' עשן' בטובה *העשן שעלה בהם בתחלת התבערה' fol. 11.
 נשחתו מלחיות עוד אילנו' ובבאים בעצי חיער כי העשן ייבשם ותוכם נטר מלחלוחית' וסוף יהי העם כמאכלת אש וכן דרך כל עצי יער הלחים ועבים במשול בהן אש עולה בהן עשן ומיבשן ואחר כך האש בתורת בהם' וכן חילוך כל הכתובי' וד' סיני עשן כלו ספני אשר ירד עליו י' באש' עלה עשן באפו תחלה ואחר כך האש ספיו תאכל' וכל כך
 19 למח' לפי שאיש אל אחיו לא יחמלו: וימר ואכל כפולין: איש בשר ירעו יאכלו ברעב באותן הימים שער עליהם מלך אשור מדה במדה על שאיש את אחיו לא יחמלו ואוכל זה את זה' שאם אפרים רתח להרע את יהוד' מנשה עמו לסייעו' ואם מנשה בא להרע לו אפרים עמו לסייעו' יחדו המה מתחברי' על יהודה לאכלו בבל פה כמו שעשו עבשיו בימי סך ואין אחר מונע חבירי' ולפי שאינם נמנעים מלאכל יהודה אחיהם לפיכך יאכלו ברעב איש בשר וירעו' ובכל זאת עדיין
 x. 1 לא שב אפו מהם עד ישליכם ויתשם מעל ארמיתם: הוי החקקים חקקי
 2, 3 און' ספר מקנה' להמות בספרי ויזיחם מדין שלהם רלים: הוי לכם מה תעשו ליום פקידה כשיפקד חסכו' עליהם את עונם' ולשונת' הוא סופה הבאה בהמן ושאר' ומרחוק נשמע קולו מאד כשמביתא העבים' וכן הוא או' ועלית כשואה תבא כענן לכמות ארץ' ועל מלכי האומו' הבאים עליהם הוא חמסל' על מי תנוסו לעזרה שאינם דואנים ליום פקדה ותבטחו בעושך ונלח ותשענו עליז' חלא לא יעילו לכם אנצרות רשע' ואנה תעזבו כבודכם ועשרכם אשר אספתם לכם' שמה אתם סבורי' להגידו לבניכם' אין להם ללוא לחיות כורע ונופל שרוד במקום אסירי' עני וברזל ובמקום הרונים יפולו' גם בכל זאת לא שב אפו
 5 מהם: הוי על אשור שעייתיו שבם אפי לייסר גים חעמי נתתי לו
 6 למטה בידו להוכיח עמים: שבתי חנק אשלחנו כנן ישר' ושאר הגוים אשר כבי' ללול שלל ולבז בו ולשמו מרסם לחכניעו ולחשפילו שלא
 7 יתנאה עוד לחטא לי: והוא לא כן ידמה שלייתם שלחתיז אלא

- להשחית ידמה בלבבו ששלחתי: כי אומר בלבו הלא שרי יחרו כקטן
 כגורל כלם מלכים הם כמלכי שאר הנוים ולבך גבה לבו להשחית:
 וגם שאו' הלא ככרכמיש שמתי כלנו וכן כלם לעולם. כמו שעלה בלבי
 לעשות עשיתי והצלחתי. כשכבשתי כרכמיש עלה בלבי לכבש כלנו
 וכן עלה בידי וכשכבשתי ארפור עלה בלבי לכבש חמת וכן עשיתי
 וכשכבשתי דמשק עלה בלבי לכבש שמרון והצלחתי ואילו ג' זוגות
 בג' עתים נכבשו וראשונה ראשונה לכיבוש ואחרת' אחר' לכיבוש
 ודמשק ושמרון יוכיחו על השארי. ולא מלך אחד כבש כלן ודמשק
 ושמרון יוכיחו גם על זאת אבל דרך הכתוב לכתוב כל מלכי אשר
 במלך אחד וכל מלכי בבל במלך אחד כמו שנוכח למס' במשא בבל.
 וכן כל מלכי פרס במלך אחד כמו שנוכח בזה הספר בכה אמר י'
 למשיחו לכורש. וכל מעשה כולל כולל באחד כאילו מלך אחד עשה
 הכל: ועכשיו כאשר מצאה ידי למסלכות תאלל שיראתם הבל ורוק ואף
 לעצתם שפסיליהם מירושלם ומשומרון כל שעובדי' אותן אלוהות שאף
 ירושל' ואס' שאלוה חשוב להם יותר מכל עם עובדי' מעתה: הלא
 כאשר עשיתי לשמרון בן אנשח לירושל' שחרי שתיהן שוות * ביראה. fol. 11. b.
 בבל זה הוא מתפאר להשחית גם ירושלם ואו' על אלהי ירושלם כעל
 אלהי הנוים: אבל כשיבצע י' את כל מעשהו שהתחיל על ידי מלך
 אשר להוכיח נים ואותו יבצע בדר ציון להוכיח גם את בני ציון
 וירושלם ולהבניע בעמל לבם כשיראו שכל ערי' הבצור' נתפסו ואך
 במשפט תוכחה ייסרם ויכניע לבם לשוב אליו ולא להשמיד ולהשחית
 כאשר הוא סבור. אז אפקד על פרי גרל לבב מלך אשר להשמידו
 ולהשחיתו כאשר עשה. כי א' בכה ידי ובחכמתי עשיתי זאת ולא י'
 פעל כל זאת ואני נתתי שבט אפי בידו ומטה זעמי תעבדותיהם.
 ברכים הנצבות ומעשרות להתקיים לעולם. שופייתי ברנל. בקיני
 עופות כמו שספרש ותמצא כן. ואוריד זמעה מבצריהם הרבה
 יושבים רבים וחזקים: ותמצא כן ידי וכאסוף בצים עוובותי כפולין
 זה על זה. בצי' עובי' כענן כי תעוב לארץ בצייה. ולא היה אחד מכל
 מלכיהם ושריהם אשר הם חוסים תחת כנפיהם. נודד כנף. כאשר
 הצפור תרובצת עושה שנודדת כנפיה כנגד הלוקח בצייה ופוצה פיה
 כנגדו ומצמצמתי. וסבור מלך אשר שטפני יראתו הוא זה: היתפאר
 הנון החוצב בעץ על החרש החוצב בו לאשר לא אתה חצבת אלא

אני' משור שפד' קידא' שמספרי' בו עצים עבים וגדולי'. היסח
הארם לנרן ולמשור שאין בהם רוח חיים כנגדו לשום חכמה וגבורה'
על מניפו' הנפה במשור היא עיקר מלאכתו שאין אדם מרים ומכה
בנרן אלא מניפו' על העץ ומספר ומ'ט' גם היסח יש בו שמרימו להציפו'
על העץ אבל הנרן מרים ומנביה ומכה וחוצב ולכן לשו' תנפח מוסב
על המשור ולשו' תרמח מוסב אף על הנרן וכה פת'. אם יתגדל המשור
על מניפו' לומ' אני מניף עצמי בלא אדם האוחז בי כשבמי ענף האילן
שמניפו' עצמן בלא האילן' האוחז בהם'. וכן את' מרימו שזה אחד
מאילו' לתרים עצמו בלא האדם האוחז בו כמפות הענפים המורמים
ומנבחים ברוח בלא האילן' האוחז בהם' והתציבה וההנפה הן המלאכות
החריטה צורך שתיחן' תעכשו אם יתפאר זה בתציבתו חז בהנפתו וכל
אחד בהרמתו יורם מעצמו עם מרימו כמחז'. ולא עץ מוסב על שבט
ומטה ופת' בלא האילן' חריבה שבט ומטה אנו מתחז' במחזברי' כענין
אסך כנפן בדרך על מים שחולח ביחזקא'. גם שבמי ישר' ומסותם'.
לכן נקראו כן שריטה יעקב אביהם לאילן שמציאו שנים עשר שבטים'.
כענין וינא חומר סמוע ישי' חומר ומטה אחד הן' תעכשו לשו' כתניף
מוסב על מניפו' וכתרים מוסב על מרימו'. שאם כדברי הפותר' היה לו
לכתוב או כתרים מרימו או כתניף מניפו'. ועוד מה כפל הוא לא עץ
על' מרימו שצריך כפל ככפל כתניף שבט וכתרים מטה ועוד ויו
16 של ואת' מה מיכה: במשמניו חזן להחליש כח ידו אשר נתפאר בה
ותחת' כבודו וחדרת רוב עמו שנתפאר בה לומ' הלא שרי יחדו כלם
1: מלכים היא יקד יקד כיקד אש' יקד שם יקדה: ומחוכן יבא
היקד חז ויהי אור ישר' שאסרת לך שחכם ההולכים בחשך ראו
אור גדול אותו אור שיאיר לישר' סמנו יצא היקד והוא יהיה ללחבה
לאשור' וקדש ישר' שיקדשו אז' כדכת' ה' צבאות אותו תקדישו'.

¹ Perhaps *segus* or *sigus*, later *see, sie, scia*.
² On marg. כתניף. ³ *is written over.*
⁴ *is written over.*
⁵ *is written over.*
⁶ *is written over.*
⁷ See Kennicott's varr. ⁸ *is written over.*

- והכלה שיתו ושמירו ביום אחד עם כבוד יערו וברמילוי וכלמי האש 18
 שתאכלנו דימה אותו ליער. והיה כמסס נסס. כקרה אש המסים.
 כדבר הניסס מפני אש כן יכלה מורה ויטס העץ הנבזה ומתנוסס כנס
 ליבזה למעלה מאד. נוסס. נבזה ונשא ורם על כל עצי היער כנס על
 הצבועה. כענין ונשא נס לגנים. ארים נסי. וכן הוא או' נתת ליראך
 גם לתנוסס. וכן כי אבני מר מתנוססת על אדמתו. ופת' כי אבני
 מר ואבני קרש שנשתמכו בראש כל חצות יהיו לנס. נודעות ונשאות
 על אדמתו במקום אשר נשפכו שם: ושאר עץ יערו הנשאר' מן היקידה 19
 וכן *השרפה מספר יהיו האפי' נער שאינו יודע למנות עד עשרה יכול. fol. 12.
 לכתוב מספרם: והיה ביום ההוא לא יוסף עוד שאר יעקב הנשאר 20
 בציון ובירושלם לחשען על מכתו בדרך שאחז ודורו עשו שנשענו על
 מלך אשור וכאשר נשענו עתה על מצרי'. כדכת' הוי הירדים מצרי'
 לעזרחי. באמת. בכל לבי כי יכנע בעמל לבם ויראו שאין להם מושע
 אלא חק'ב'ח' והוא ביצוע מעשהו: אל אל נבור ולא לנבורת אדם. 21
 חרוע איש' כי ידעתך ישר' שלא חשוב אלא על ידי מוסר גדול: כי 22
 אם יהיה עמך. אתה ישר' נסער תמיד כחול חים שתמיד הים סוער
 ושטף אותו. כן יבוא המון עמי' רבי' עליך ושטפוך. אז שאר הנשאר
 בו ישוב. ואם כליון שטף יהא חרץ ופסק עליך לשפות חילך ולהגלותך
 יהא שוטף אתך לצדקה להצטרק ולשוב. וכל המסר' כפול: כי כלה 23
 ותחרצה במשפט חרץ י'. צבאות עשה בקרב כל הארץ על ידי מלך
 אשור ועל ידי כן תשוב אליו ותשען עליו באמת. נמצא כל הענין מדבר
 בתשובת יעקב הנשאר בציון. ועל זה מוסב לכן כה אמר י' צבאו' 24
 אחרי שתשוב אליו באמת וכלב שלם אל תירא עמי יושב ציון מאשור
 שבשכט יככה ושטמחו ישא עליך עוד בדרך מצרים שלא היה מנחך
 לצאת והיה מעמיד לך מארבים בדרך מצרים שלא תלך שם לעזרחי.
 כדכת' הוי הירדי' מצרי' לעז'. וכת' ותבטח לך על מצרי'. לרכב ולפרשי'.
 כללו של דבר לא תחיה עוד נסטר מפניו לצאת מארצך: כי עוד מעט 25
 מועד וכלה מטה ועמי. ששטמתי בידו ליסר גוים ושבת אפי שנתתי לו
 על תבליתם ומטאתם: והו עורר י' צבאות עליו שום בשוכו לארצו 26
 כמכת מדין בצור ערב שבתוך ארצם נמלו חללים בשובם בחיותם. במה.
 כן יפל מלך אשור בחרב בארצו בחיותו במה. וסוף שמטה מכתו של
 אשור ישא עליו על הים ונשאו חסכו' עליו בדרך מצרי' שלא יוכל עוד

לעבר לארץ ישראל כי יעורר עליו המסך שום ומטה מכל עבריו מסבית
 מדה במדה כאשר היה הוא נושא עליך ממה בדרך מצרי ולא יוסף
 עוד לצאת מארצו לחבות נזים ודע כי מצרי ואשור מסוכני זה לה
 שברב מקומות הבת מזכירים יחד. ובא אשור במצרי ומצרי באשור
 27 וכמהו רבי: והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך כענן והסרתו
 מסבל שכמו. ועלו מעל צוארך וחבל עול שלו מעל צוארך מפני שומן
 ועשתות חחק בריאות צוארך. שמן שומן בשרי כמו לחצחיל פנים משמן.
 ובשרי כחש משמן. ומהו שומן זה שיגדל המסך מלכות חזקתו למעלה
 28 וישל אימתו עליו וירא לבא עוד עליו: שלשעבר בא על עית עבר
 במצרון ובכל אילו המקומות לבא על ירושלם ואין נודד כנף כנגדו ולא
 תתיצב איש לפניו שלא לתת לו לעבר אלא היו חרדים לקראתו ונסים
 מפניו. יפקיד כליו נערים היושבי על הכלים אשר פגרו מעבור עמו
 29, 30 מעברו: חרדה לקראתו נסח בשמעה ביאתו: צחלי קולך לש' צעקת
 נרן כמו מצחלות אביריו גלים עיר לפלמי בן ליש אשר מגלים הקשיבי
 31 לישח שָׁקְעוּ ונוסי עניה וזעקת כמו וענו הללים קרידישא: נדחה
 32 מפניו העיו. מקניהם ואנשיהם לעיר: עוד היום עדין היה לו היום
 לעמד בנב עד שלא יבא לירושלם כל' מאלך יום היה לו עדין לעמד
 ולחנות תחלה בנב ואחר כך יום אחר לירושלם שדחוק היה עדין
 מירושלם חרב. כי בלכיש היה כשוחה כבר מנופף ידו בנאח בשביל
 הר בת ציון ומתפאר ללכדה. זה היה בלכיש שמלכיש שלח רבשקה
 לחרף ולגרף ולאיים ואי אפשר לום' שבנב היה נב קרובה לירושלם
 ומשם היה רואה אותה לפי שמלכיש שלח רב שקה ומלכיש חלק ללכדה
 ומלכדה שב לארצו ששמע על תרחקה מלך כוש שיצא להלחם ועד
 fol. 12. b. שלא יצא מארץ ישראל נפלו חיילותיו בארץ ישראל כדכת' לשבר באשור
 33 ארצי נמצא מה שהיה מנופף ידו בלכיש היה: הגה האדון י' צבאות
 אשר לו המלוכה והגדולה והגבורה שנתן לו בה וגבורה להתנצח מסעף
 פורה ולא כמו שמתפאר מסעף עיקורי מעיף עיקר כמו שורש תשרש.
 דִּשְׁבַּרְנִייד פאורה באלף לש' פאורות באותן שון אימים ונוראים
 ונעצרים יותר שיכחיד כל שר וגבור ומשמן ואיש חיל במחנותיו וכפל

¹ Crideresse.² Desbranjior (=desbrancher, débrancher).

- הוא על רמי הקומה גדוע' והנבו' ישפלו: ונקפ' אַרְחִי־רָד¹ כמו בנקפ' 34
 דית' בארירי. במקום שהוא ארירי. וררי באריר כמו במערצה: ושמא² 1
 תאמ' ורי תנחומי' ליהודה ולירושלם אבל ס'ט' עשרת השבט' נשתקעו
 בידו בשביה וגלות. לכן נא' ויצא חסר סנוע ישי' שישא נס לגרים
 ואסף נדחי ישר' אשר ישאר מאשור כמו שמוכח כל הענין למטה.
 וכלפי שדמה אשור ליער הלכנון מדמה גם מלכות בית דוד לחסר
 ונצר אילן לומ' אשור שהוא עתה ארז אריר ישפל ויפול: ובית דוד שהוא
 בזוי עתה בעיניו ישא ענק והיה לארז ארירי. ונצר משרשיו יפרה. אם
 נברתו חוללים השרש עדין קיים: ונחה עליו רוח יי' דונם' שאל דוד
 בהמשחם. ונחה כמו נחה רוח אליהו [על] אלישע. ואיזה רוח. רוח
 חכמה ובינה רוח דעת ויראת יי': והרחמי. ולהרחמי. ולשו' רוח הוא כמו 3
 ולמלא אותו רוח. ביראת יי' שא'ע'ס' שיהיה חכם ונבון ויעץ לא למראה
 עיניו ישפם ולא למשם' אוניו יוכיח אלא בצדק ובמישור ישפם על פי
 התורה והמשפט ועל פי עדים לשאל ולדרוש ולחקור היטב ולא ישען על
 בינתו א'ע'ס' שחכמתו מרובה מאד כל כך יהי מלא יראת שמים. ועל
 כרחן ושפם והוכיח על ישפם ועל יוכיח מוסב: ושפם בצדק דלים. 4
 אפי' דלים בצדק ישפם מיד חזק מחם ולא יהדרם בריבם. והוכיח
 הנאונים במישור על עני ארץ. והכה ארץ. יושבי ארץ המנדיל' לעשות.
 בשבט פיז. במשפטו. וכן ברוח שפתי: כי לא ישא פני עשיר ושרים
 ובכך תכון מלכותו מאד ויתגבר: והיה הצדק והאמונה שיעשה אזור 5
 מתניו וחלציו להתגבר ולהתחזק בם כנגד כל איביו. וכל אזור של
 חזק ותגבורת. כמו ויאסר אחר במתניהם. אאורך ולא ידעתי: ור 6
 זאב עם כבשי. על משפט וצדק שיעשה בעולם. וכן הוא א' והיה מעשה
 הצדקה שלום ועברת הצדקה חשק ובטח. וכן הוא א' והשבתי חיה
 יעה מן הארץ כל' שלא תזיק. וכן אמרו רבותי ע'ה' מלמד שתהא
 פרתך רועה באפר ואין חיה מוקתה תרגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה

¹ Perhaps אַרְחִי־רָד = aracherad or arajerad.

² On marg.

לא למראה עי' ישפ' לא כשאר דייני' שאינם יודעי' לרחן רק על ידי
 שמעיה או ראייה. אך זה אינו צריך שמעיה וראי' שהרי רוח הקדש
 בו ועל ידי רוח הקד' שבו יודע מי חייב ומי זכאי.

מזקתה¹ ונער קטן נהג בה' בבחמתיך לרעות. כענין וינהג את תצאן
 אחר המדבר שלא יחא צריך שומר אלא מנהיג לנהגם אל המרעה:
 7, 8 ואריה בבקר יאכל תבן. על כרחו לפי שלא ידרוס ויטרף: ושעשע
 יזק. לשו' ושעשעי את בני אדם. מיידל מראה נחמד. חור מראה לובן.
 כמו חור כרפס. ולא עתה פניו יחור. מאורה כמו מאורת. מול סוף.
 מול פני המנורה. ופת' נזנים נאים שבו או כתרנו'. הרה. לשו' קשמש
 מיידל לפי ענינו כדרך הנקות שמשמשש' באצבען בנות' נאים. פתן
 9 וצפוני בכל מקום נחשים קשים הם: הר קרשי. כל ארץ ישר'. וכן הוא
 או' בחר נחלתך וכמתו רבים. כי מלאה הארץ דעה. לדעת את יי'.
 10 כקמן בגדול. וטעם הוא לכלם: שרש ישי. אינו או' לא חסר ולא נוד
 כמו שא' למעל' אלא שרש. והוא המטון בארץ ואינו נראה. וכן או'
 והיה ביום ההוא לנס עמים גבוה חקוף וקשא למעלה כנס על הגבעה.
 שרש ישי. המטון בעפר עתה ואינו נר' אשר עמד עתה מלחוצי חסר
 ונצר שחוקן בארץ. שהחסר הוצא ממנו יגבה וינשא למעל' שכל העמים
 fol. 13 יאספו אליו שאליו גוים * ידרשו. כענין וכל מלכי הארץ מבקשי את
 פני שלמה. והיתה מנחת סקומו כבוד. ברב עם וקהל חמדי. כמו
 וכבודו מתי רעב וכמתו רבים. לשו' רוב עם. נמצא כל המקרא כפל
 ולפי שרצה לומר לנס עמים לקח שרש המטון. עמד כמו ועמד חשם'
 11 וידח עמד: שנית לקניית מצרים כמו שמוכיח העניין למס'. שאר עמו
 שארית עמו מאשור. לפי שבאשור עסק נאמר² ראשו'. ומעילם ומשנער.
 על כרחן זה לעתיד הוא. ומחמת של אדם והוא חמת וארפר'. ומאז
 12 חים. כגון יון ואלישה ותרשים ואיי המערב וערביא ואספסיא. ונשא
 נס לגוים שכל העולם כבשו' תחת יד בית דוד. ואסף נדחי ישר'
 על ידי חגים עצמן. והוא שנ' והביאו בניך בחזן. והביאו את אחיכם
 מכל הגוים ולקחום עמים והביאום אל מקומם. נמצא מלכות דוד
 13 קודמת לקבץ גליות: וסרה קנאת אפרים. שלא יקנא את יהוד' במולכו
 הא' ע' שם אפרים בכור ושר'. תרדי יהוד' הצור'. לאפר' על מדרם

¹ Talm. Bab. Pesahim 8b.² MS. נאמד.³ On marg.

וסרה קנאת אפר' ולא כמו שהיה לשעבר שהיו אפרים ומנשה מקנאים
 ביהוד'. כבת' למע' אפרים את מנשה ומנשה את אפר' יחרו חמת על
 יהודה.

- ב' יכרתו שלא יצור עוד יחוד¹ את אפרי²; ועפ³ על יבז נא' לש'⁴
 ועפז כמו ועמס אל השלל. לש' עים כמו כנשר ימוש עלי אכל. כנשר
 חש לאכל. בבתך כמו ולכתך השנית. מזה ומזה. משלח ידם לבז
 ולשלול. משמעתם. סרים למשמעתם לכל אשר יצוו: והחרים י' את
 לש' ים מצרים. המפסיק בפני גלות אשור לפי שהוא נמשך לצד אשור
 כאדם ששומע חרמים בנדר לעכב וחילת חמים. וכן יניף ידו על הנדר
 המפסיק בפני גלות אשור. ובמה יניף ידו על הים ועל הנדר קצי שלהם
 ובגריפתן לנרף ולפנות את מימיהן ולהחריבם ברוח קדים עזה שלי
 כמו ועזה ברד. ועיו ומזקותיו. לשבע' כלום' להרבה. נחלים. שיטה
 את חמים לצדדים אחרים לפנות להם דרך: והיתה מסילה. בים ובנתי. ¹⁶
 אשר ישאר מאשור. הנשאר. בגלות. ומה שיא' למט' השולח בים צירים
 ובכלי נמא על פני מים לא על ישר' הוא או' אלא על מלאכי הניים
 שיעברו להביא ישר' שי ומנחח להק' ב' ה'. ובשוב ישר' יעברו ביבשה.
 ולא מפני שאיב ירדפו אלא להודיע לכל שהמקום אוהבם ומחבבם:
 ביום עלותו ממצרי'. ואין לום' מפני שהגנים שהם בתוכם לא יניחום
 לצאת שחרי כתר' ולקחום עמים וחיבאום אל מקומם: כי אנפת ב' ^{xii. 1}
 כמו שאנפת ב' א' ע' ס' כ' אחד שחרי ישוב אפך ותנחמני אחר כל תאף
 ותחמה ולא למצח תריב ולא לעולם תמור. והרבה כי משמשי' כך. גם
 יש לו' כי אם אנפת ב' ישוב אפך: הנה זה יהיה אל ישותני שאבטח
 בו מעתה ואין לי ליפחד ולא אחרי. שחרי עזי עז שלי ושכחי' הוא
 זה שיהיה לי לישועה. ועד עולם יראו אותי כל הגנים על ישועתו שהוא
 משיעני: ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. מסבטח ישועתו יהיה ³
 לכם לעולם נאמן להישוע בו תמיד כמען אשר יהיו מימינו נאמנים
 ולא יכזבו שתמיד אדם שואב ממנו לצמאתו מים ושמה בתאוה באה
 ואינו בוש ממבטחו שבוטח בו. ועל הנה אל ישועתי אבטח מוסב. וכמו
 שמדמה כאן מבטח אמת למען הנובע ואינו פוסק כן מדמה מבטח
 שוא למים פוסק'. כענן היו תהיה לי כמו אכזב מים לא נאמני: חזכירו ⁴
 שמו. ועל קראו בשמו מוסב. כענן ואנחנו בשם אל אלהינו מזכיר. וכן
 הוא או' חזכירו שמו בעת צרה. כי נשגב הוא שמו. יִפְתָּחֲלָאִי
 למי שבוטח בו: כי נאות עשה הגויל לעשות הפלא ופלא מה שאין ⁵

¹ MS. שיטה.² MS. שבו.³ Defensable.

6 אחר יכל לעשות: צהלי ורניי בימים ההם כי גדול בקרבך אז עשה
גדולות יהיה בקרבך ומקד' זה חזר על ויצא חטרי' הרי א' פורענות
אשור ותשתות ישר' שהגלה ואף שתולה בסוף הענין פורענ' בבל
xiii. 2 בפורענות אשור' נשבע י' צבאות לאמר: על הר נשפתי על הר חשך.
שכל העולם נכשלו ונגפו רגליהם בו כי לפה ולמוקש ולמכשול היה לכל
הגוים. כמו במרם יחשיך ובמרם יתנגפו רגליהם על הר נשף' שאו
fol. 13. b. * נם לקבץ גוים אליו להחרימו' הרימו קול לחם לקרוא ולבא' הניפו
יד' אצאני' כלם עניני קריאה ואסיפה הם ויבאו משוחיתים אל פתחי
גדיבים' עם שהיה שר על כל הגוים אשר לא האמינו כל מלכי ארץ וישבו
3 תבל כי יבא שר ואויב בשעריהם: למקדשי' למזמנוי' עליזי נאותי
4, 5 שנתתי להם טאח ונידלתיים על בבל: ספקד' קסנח: וכלי זעמו' הם
6 האויבים: חילולו' בבליים' כי קרוב י' עליהם' כשר שמשדי' כי יבא
7 שהוא יחזק בידו הגדולה והחזקה: על כן שהק' ב' ילחם במ כל ידים
8 תרפינה כי מי יוכל שאתו: יחמחו' אקסטרדירונט' כי לא חיתה בזאת
חמול שלשם' פני להבים' כלהבי אש שמישים פניהם לאכול קש' כן
10 פני האויבים עליהם לאכול ארץ ומלוא': כי ככבי השמים וכסיליהם'
ומנהיגיהם' לא יחלו אורם להם' כלו' כי מן השמים ילחמו במ הכוכבים
ממסלותם' וכל צבאות השמים בפנים נועמים חתופי' על בבל לכך תהיה
11 לשמח: על תבל ארץ בבל רעה' שעשו לעמי ולארצי' זדים תרצים' מלכי
12 בבל תעם: אוקיר אנשי' בעיני האויבים' מפוי' שלא יפנו על כסף חזב
אלא להשמי' להרג ולאבר את האדם' וכן יאמר למט' אשר כסף לא
13 יחטבו חזב לא יחפצו בו: על אשר' שמים ארנז עליהם' לכן יפנו
על האדם' ותרעש הארץ ממקום' עליהם' בענין יגלו שמים עזו וארץ
14 מתקוממה לו: והיה כצבי מרח העם הבא לעזור לבבל ויברחו וינטו
15 להם לארצם ולעמם: וכל העם הנמצא בה ידקר וכל חנספה תוסף עליהם
לעזרם' שתי נורות יס בלשו' תוספת' יסף' ספה' מן יסף' להוסיף.
הנוסף' מן ספה' לספות עוד על תרון אף י' אל ישר' וכן הנספה
סככאן' הנספה כמו הנבנה הנקנה אלא שאותיות ב' ג' ד' פ' ת' נדגשות:
16 ירמטו לארץ לעיניהם ולא יוכלו להציל' ולעיניהם מוסב על ישו בתייהם

¹ Acener (cf. Ital. accennare).

² Estordiront (seront étourdis).

³ is written over.

- תל נשיהם תשכבנה: וקשתות של אייכים תרמסנה ותחבטנה נערים. 18
 כל רמישה לשו' חבטה הוא. וחבטה נופל בשבט ובמטה כמו חבט
 חמים. כי לא במטה¹: צבי ותפארת עניינם קרוב אך צבי הוא לאחרים. 19
 שאחרים מחסדים לו. כמו צבי היא לכל הארצות. ותפארת הוא על
 עצמו² שמתפאר ומתגדל בדבר: ולא יחל כמו יאחל לשו' אחל. וכן. 20
 ימשי חשך. לשו' אמש. וכן תשורי מראש אמנה. מלשו' תמוך אשורי.
 וכתם רבים. וכך או' אפי' ישיבת אהל ערבי לפי שעה ורביעת רעים
 לפי שעה לא יהא שם. זה הכלל כלום יישוב אפי' עראי לא יהא שם:
 אלא מי ירבץ וישב שם. ציים ואחים. מיני חיות רעות הם. ושערים. 21
 שדים: וענה לשו' מעונות אריות הרב־ייד־י. ותנים יענה וישב בחילכלם. 22
 שהיו חיכלי עונג לאדם. ובבל זה קרוב לבא עתה וימי רעתה לא
 ימשכו ויתרחקו: כי ירחם יי' את יעקב והגיעה שנת שבעים להשיבם. xiv. 1
 אל מקומם. ואי אפשר זה להיות כל ימי מלכי בבל. כמו שיאמ'
 שאסיריהם לא פתחו ביתה לעולם לשלח שבייהם ולכך יעמיד המלך
 מלכי מדי ופרס ויתן להם את הארץ ותחת כן ישלח עמו לארצם. וכן
 הוא או' כל ממלכות הארץ נתן לי יי' אלהי השמים והוא פקד עלי
 לבנות לו בית בירושלם אשר ביהוד' מי בכם מכל עמו יי' אלהיו עמו
 ויעל. שפתח' הוא נתן לי כל ממלכות הארץ. ומכולם אינו שואל לי
 אלא לבנות לו בית אחר בירושלם דין הוא שאמלא חפצו. נמצא מלך
 פרס משלח עמו על אשר נתן לו את ארץ בבל. והניחם על אדמתם.
 לקץ ע' שנה. ולולו הנר שאף מן הגרים יתגוררו עמיהם. ונספחו. כמו
 ספחני נא אל אחת הכהנות: ולקחום עמים. ששבו אותם ושהיו בארצם. 2
 כנן בבליים ופרסיים. והביאו אל מקום. כדכת' בתחלת ספר עזרא
 ויהי הנשאר מכל המקומו אשר הוא נר שם ינשאוהו אנשי מקומו.
 והתנחלו בני ישראל לבני בבל הבאים עמם. לשביהם. לשעבר: ויהי. 3
 ביום הניח יי' לך ישראל מעצבך ומרגון שהעציבך והרגינך מלך בבל.
 אשר עבד כך. בבבל. על מלך בבל לא על נבוכדנצר * בלבד או' אלא. sel. 14.

¹ Ou marg. ופרי במן לא ירחמו. לבקע הירותיכם. ² The MS. ועל בנינים קמנים. לא תחם עינים. כענין ונער לא יחן.
 has been written over. ותפארת after מראש אמנה
³ Herktrad (of doubtful signification). ⁴ MS. עמים.

על כל מלכי בבל. וכן הוא דרך הכתוב¹ כמו אנת הוא רישא רי רחבא
 ובתוך תקום מלכו אחרי וגו'. ועל כדרך מלכו אחרי הוא פרס. נמצא
 מה שא' אנת הוא רישא ורחבא לא עליו בלבד א' אלא על כל מלכי
 4 בבל. וכן נזכר גם בבורש בזה הספר בעו' חונן חרעת: איך שבת נגוש
 איך שבתה מרחבה. מלכות המדאבת עין ונפש לישועה ולרוחה שחכל
 5 היו בבלין עינים וראובן נפש בלחצה. לפי שיש' שבר מטה רשעים חסכת
 6 עמים בעברתו מכת בלתי סרה לכך שבתו. והנגוש והמדהבה הוא עם
 המלכות והמטה והשבט הוא המלך. ועל ידי המלך שהיה עו' וקשה היו
 עמו נגשים ולוחצים הכל. וכששבר יי' את המטה והשבט אין לו לעם
 במה יגוש וילחץ ושבת הנגוש. רדה באף גים. על המטה או' כענין
 ממה עוז ישלח יי' מציון רדה בקרב אויביו. מדרך בלי חשך. לא חשך
 עצמו מדרך אותו עד כלותו אותו. ולא כענין וישב. איוב מדרך אחרי
 7 ישר' כי חשך איוב את העם: ולפי שהשבט נשבר שבת נגוש ונחה
 8 ושקמה כל הארץ הנגשים ממנו. גם ברושים שמחו עליך מאז שכתב
 בקבר לא יעלה חבורת עלינו. שכל יסיד לא מפסק מלכרות ברושים וארנו'
 9 לבנות מצור חמיד על כל הגוים מסביב. נמצא כל מעשיו לרעה: שאול
 מתחת יורדי שאול. רמה לך. פחדה עליך. לעורר עליך מפני פחד
 רפאים ומתים שבה. כל המעותרים בארץ לעולם לישב שם בלי רונן
 ופחד מאין מחיר ומעורר. מענין יחד אסירים שאנו לא שמעו קול
 נגוש. אף הם חרדו לקראת בואך. בשמעם ביאתך. כסבורים לרדות
 בהם אף בשאול. כי יאמרו זה הקים מכסאותם בחיו כל מלכי גוים
 מפני פחדו ויראתו גם בנו ימשול. וכלפי שכן חיה הוא סבור בחיו
 שלא היה משים אל לבו יום המות מרוב כבודו וגדולתו או' לו כך
 לקנותיו. וכן יזכר למטה ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה: וכשירא
 10 שגם אתה חלל ורמה ותולעז אוכלת כך או כלם כקטן כגדול אף החרוזים
 והשפלים יענו ויאמרו אליך גם אתה שהיית מושל בבל חלית כמנו ולא
 11 כמו שהיית סבור: חמית נבליך. שכל יסיד היו בשמחה ובשירי. יצע
 12 למטה ומכסיד למעלה: הלל בן שחרי. אור הבא אחר עמוד השחר
 שמתחזק וחולך ולכך קורא בן שחרי שאחריו. הוא כל' סלך בן שר
 ולפי שמלכי בבל שלפניו שהוא יורש מלכותם לא היו נבורים וטוראים
 כמנו. איך נגדעת לארץ. אור גדול המפיל חלרשה ורפיון ועיפות על¹

¹ של MS.

נים מרוב חמתו כענין אין נסתר מחמתו וסרוב חום ושרב אדם עיף.
 כענין מים קרים על נפש עיפה העיפות הוא החלשה: ואתה אמרת
 13 בלבבך כל זה מדברי המתים שמקנתר אתו ואת אמר בלב בחיך
 השמים אעלה כשאחרים ירדו שאול ואשב בחר מועדי ה' שתאלחי
 נועד שם בירכתי צפון נרא' ממה שאו' אחריו בירכתי בור חילוף על
 ירכתי צפון שקצות הארץ הצפוניים נבחים מאד אחורי אוקיינוס יותר
 מכל טוב הארץ שסביבות אוקיינוס והמעם לפי שאחורי הארץ לצפון
 אתצרות ברד ושלג וקיטור ואש ורוח סערה ותהו ובהו כענין נטמא צפון
 על תהו וגם מן הענין שלפניו ושל אחריו אינו מדבר אלא בטובה שמים
 וככבים ועבים ולכן גם הארץ שם בצפון גבוהה עד לרקיע ואף מה
 שאו' ה' ציון ירכתי צפון לא על ירכתי ה' ציון או' אלא מרמה מקום
 המקדש בטובה ה' ציון לירכתי צפון העולם ולא מפני שהצפון לבדו
 גבוה שהדרום גבוה יתר מאד שחרירי גן עדן עולים למעלה בזה הריקע
 ששכינה שורה עליהם תמיד כמו שמוכיח ביוזק' שקראו ה' קדש
 אלהים ובבל מקום קראו על שם המקו' כנן יי' בעדן גן אלהים וכן
 הוכחתי בפרש' בראש' אלא לפי שטובה הצפון במקום מים וסערה
 ותהו הוא לכך מוכיחו כאן כלפי מה שהוא סבור * להיות יושב למעלה
 14 בן יורדי שאול בירכתי צפון בינות התהו ועל ידי שכינת המקום שבו
 וכן מוכיח ענינו אלהי בארמנותיך נודע למשגב: לעלין לאל עליון:
 15 אך אל שאול תרד ולא השמים העלה אל ירכתי בור העמוקים ולא אל
 ירכתי צפון הגבוהים כל זה מדברי המתים: ראך בקברי אלך ישניהו
 16 אוןישוןגם כפל על יתבונני עין גדול להבחין ולהכיר הזה הוא אותו
 האיש שהיה מרגז את הארץ בחייו ואיך אוכלת בו רימה ותוליעה:
 17 שם תבלי ששם תבלי ועל זה האיש מוסב אסיריו לא פתח ביתה
 בית הסתר שהם אסירים בו לחתירים ולהציאם תעשיו הוא אסור
 18 בשאול: איש בביתו כמו ויקבר בביתו במדבר בית קבורה קבר ובית
 כעין כיפה עליו שבת בחייו ואתה אף בקבר לא הניחוך שמלכי מדי
 השליכו בלמשצר מלך בבל אתה שהרעוהו סחוב והשלך קבורת המור:
 19 וכן השלכת מליקבר בקברך כנצר נתעב נצר שורש אילן הנרקב ששוב
 לא יפריח מריח מים ואדם משליכו מן הגומא שהוא טמן שם והנצרים

¹ † Lacuna.

² Aviseront.

המוזבים מניה במקומם: כמו לבוש הרונים שהן מעונים ונעמסים מכות
 חרב ופועים בכל נופם שהלבוש מלא קרעים קרעים ומלוכלך בדם
 שזורדים ונחבטי אל אבני בור: כפזר מובאם ומלוכלך במים שאין אדם
 רוצה ליגע בו אלא סוחבו ומשליכו בחבטתו ועל החשלתו והחבטתו
 20 מביא לבוש הרונים: לא תחד אתם בכבוד בקבורה אף אחרי כן שאף
 בני עמך שמחים במפלתך כי אף ארצך שחת אף עמך הרגת: לא יקרא
 21 לעולם זרע מרעים: ושמו לא יזכר עוד כמו שמפרש והולך חבינו לבנינו
 מטבח: ואז כאשר יכרת שמו וזכרו ומלאו פני תבל ערים ויישובים בכל
 22 מקום ולא כמו לשעבר ששם תבל כמדבר ועירו חרס: שם ושאר:
 23 לזרש: ומי ירשנה: קיפור ואנמי מים: תחיה כמחפכת סודם ועמרה
 24 חסד שלא לחשוד כלום: נשבע יי' לאמר אם לא כאשר יעצתי על
 25 אשור ונתקיימה עצתי לחשמדו כן אעשה לבבלי שזאת העצה שראיתם
 שיעצתי על אשור היא העצה על כל הארץ שהרעו לעמי: זאת חיד
 27 שראיתם על-אשור היא חיד הנמויה על כל הגוים אריבכם: כי יי'
 28 צבאות יעץ ולא אדם וידו הנמויה ולא יד אדם: בשנת מות המלך אחז:
 אחרי מותו שהיו פלשתיים שמחים במיתתו לומר עכשיו ממה יד מלכות
 בית [דוד] שהיו הדים ומושלים בגו עד חיות: כי כל מלכי בית דוד
 עד אחז היתה ידם חזקה על פלשתיים ולא היו יכולים לשאת את ראשם:
 אך בימי אחז הרימו יד בו למרוד ולפשות בו כמפורש בדברי הימים:
 29 וכשמת אז אמרו עתה נשבר לגמרי שבט מלכו והמקום משיבם אל חשמדי
 פלשת כלך לפי שכלם כקטן כגדול שמתו במפלתו לומר שנשבר שבט
 מלך ששעור לא ימשלו בכם בית דוד: שאם השבט נשבר שלא היה מכה
 אתכם מכה מות אלא מכה רדייה וממשלה נחש צפוען אשר אין לו
 לרשש אני מעמיד עליכם תחתיו וקטב מריד לגשוק אתכם מכה מות:
 והוא חוקידו בן אחז שכת' בו הוא [חבת] את פלשתיים עד עזה והוא
 גבוליה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר: והוא שאר' כי מפורש נחש יצא
 צמעי: מפורש נחש שיש לו לחש ומתולדתו יצא צמעי הקשה ממנו שאין
 לו לחש: ומפיו של צמעי עוד יצא קשה ממנו שרף צמעי: לפיכך
 אין לו לבעל הלשון חקר חברים להגדיל פיו ולהבנות הנחש הקל בעיניו
 כשמאסרנו בלחשו שצמעי יצא ממנו שלא יוכל לו בלחשו: כך אתם
 30 אל חשמתו לאחז: ואז יתנו בכור רלים שגדלו עתה בימי *אחז:
 fol. 15. לבמה: לסוף לבר ממה שיעשה לך חוקידו אמית ברעב בלי יניק' שרשך

- הנשאר לך בארץ שהיה לו להפריח ולעשות קציר. תחת הקציר שכרת חזקתו ושאריתך בחרב הנשאר לך מחזקתו חרב ויסית הרעב. והוא נבוכד נצר מלך בבל. שרש ושארית אחד הם. ורעב זה לא רעב ללחם הוא אלא כלפי השרש יצריך יניקה כשמוסקת יניקתו יקראנו רעב. וכן הוא א' כמנה שרשיה עליו: הלילי שער על אותו חיום שנבוכד נצר יבא עליך כמפ' בירמיה. נמוג פלשת כלך. כלפי ששמחת כלך למפלת אחז. כי מצפון עשן בא' חרון אף י' עליך מבבל. ואין בודד. ואף יחיד יושב ברד אין מכל עם פלשת יושב בבתי מועד שלו כי כלם נחרצו ונסו וגלו. מועדיו. כמו אהל מועד. בית מועד לכל חי. שרפו כל מועדי י' בארץ. הנה זו מפלתך לאחריתך: ועל בית דוד 31 שהגדלת לדבר ולבנות מה יענה מלאכי נביאים לחזקתו מאת חננים. כגון מלאכי מלך בבל מה יענוהו על שלום בית דוד ועמו. זה יענה לשולחיו. כי י' יסר ציון. שחזק מלכות בית דוד ובה יכולים לחסות עניי עמו למחסה ולמסתור מזרם וממטר כן יסרה ובנאה: כי בלילי 17. כי כאילו בליל שרד ער מואב נדמה ונשתחק. וכן הוא א' אם נגבים באו לך שרדי לילה איך נרמית. קיר מואב. חומות עירויותיו: עלה מואב 2 על הבתים החריבים הגבוהים ואנשי דיבן על במותיים הנשמות. דיסון וירדתי על ההרים ואבנה על בתולי. על החרים אשא בכי ונהי. וכן בירמיהו על כל גנות מואב ובתרבותיה מספדי. על נבו ועל מידבא שחרבו. קרחו. מרוב צער. כענין לא יקרו קרחו בראשם: ירד בבכיי 3 כמו וירדתי על החרים ואבנה. אריד בשיחי. ירד בלעז דשטריינט 1. על כן. על אשר חלוצי צבא מואב ירעו במלחמה שסבורים להתנבר 4 וסוף שנפשו ירעו לו במלחמה שמתעצב אל לבו ואל נפשו על שיצא לחלחם לפי שניקה וטרג עמו: וכך א' בהתעצבו לבי למואב. עמי 5 יזעק שהרי בריחיה ומנעוליה לפניו מסביב צבא ארביה להסגירה אל הרב עד צער כמו עגלה משלשת הנסגרת ונאספת אל משמר לזבח ליום הכסא לבריתות ברית ולבתר בתוך. כי מעלה תר תלחית בבכי יעלה בו מואב. ולמה. כי במורד דרך הר חורונים ששם המלחמה וחללים שם ועקת שבר יעוררי. ובירמיה א' שמעו. נראה ששמעו עונה על השמעים והעריה עונה על מעוררי השבר והזעקת. הם המתעצבים

¹ Destreint.

6 והנפצעים והללו שמעים ובוכים: כי אף מי נמרים למשמות יחזי' לצמאון
 7 וצייה' שאף ברעב ובצמא ימותו: וכל כך למח' על בן' על אשר יתרח
 עשה' לתורף את עמי ולהגדיל לשון עליהם' ופקדתם' לוס' זאת תחיה
 לחם עתה על ידי סנחריב מלך אשר על אשר יתרח עשה בעמי ולא
 שהיא עתה פקודתם' ולעת פקודתם בימי נבוכד נצר מלך בבל אז יגלו
 מעל אדמתם ויטאום האויבים מארצם על נחל העזרבים' בבל על
 8 נהרותיה' ולא ישוב עד שבויהם לארצם: כי אז הקיפה חזקה את
 9 נבול מואב עד אנלים ועד באר אלים ולא כמו עתה: כי מי דימון מלאו אז
 דם מן החללים' כי אז אשית על דימון' מכות ורעות נוספות יותר הרבה
 מן הראשונות שיהו עתה בימי סנחריב' שהרי לפליטת מואב הנתרים
 מחרב סנחריב' ולשארים אדמה שלא תחרב סנחריב אביא אריה למרוף
 xvi. i ולהשחית' כרכת' עלה אריה מסוככו: שלחו כר' כרים ורצים קלים
 ההלכים מהר' אתם משלי הארץ הנשארים לפליטת מואב אל הר בת
 ציון. fol. 15. b. אם תחרבו סנחריב כמו שהחריב ארצכם* אותן העיירות המנויות
 למעלה: והיה' ואם היה עמי חיושב בציון נודד ומשלח ממנו כעוף
 הנודד סקנו וכקן המשולה אם מעל בגים כמו שתחיה עתה בנות מואב
 ועיירותיה שמעבר לארנן' כר' כמו כרים ורצים' וכמו בצבים ובפרדים
 ובכרכרות' היה הקלח מאוד' מעברות' שחן מעברות לארנן וישובות
 מעבר לארנן וחלמד מוכחת' כמו מעבר לירדן וירחו' וכמו ולא מעבר
 לירדן היא' נמצא שלא הגלם סנחריב אלא הרג ושלה שחיו נודדים
 3 ומשולחים מפני פחדו ולא כל ארץ מואב אלא מעבר לארנן: הביא
 עצה עסי פלילה אמר דעת את בת מואב איך תנצלי ותסתרי' שיתי
 צלך' בבא שרד בצהרים' כלילה' לחסתתר בו' שתסתרי בו נדחים
 4 שלך' ונודד שלך אל יהי נגלה לאויבים מן יתרונותי' כי ודאי תבא
 לידי מרה זו שאם יגורו בך נדחי שבם ראובן וגד הקרובים לך בבא
 עליהם מלך אשר מואב אם היית סתר למו מפני שורד כי עתה אפס

בירמיה במעלה מואב כתוב כי אביא אליה אל מואב. On marg.
 שנת פקדתם נאם יי' שנת פקדתם נאם יי'. The words
 from שחרי to סנחריב are repeated in the MS. On marg.
 שלחו כר' שחיה מלך מואב רגיל לחשיב למלך ישר' מואב אלף כרים
 בבל שחיה.

- מאד המך מציצת¹ אייב המתץ ושאלל ובחז את ארצך. וכלה שר ויניקת
מלך אשור מסך. חמו רסס מן ארצך ולא היית לוקח עתה עד עת פקודתך
בימי סנחריב על שרפך עצמות מלך ארום לסיד אבל מה שזיחתה מסנדר
שרידי עמי ביום צרה גרם לך ללקות גם עתה: ומכל מקום עמי אשר
5 תגדלת עליו אתן לו יד ושם. והוכן בחסד האמת כסאו וישב עליו שפט
ודרש משפט ומחיר צדק באהל דוד: נא כמו נאה. ושמענו ותבינו
6 נאנו ונאנו תעברנו על ישר' שלא נבונות הן. בריו ומחשבתיו על ישר'.
7 בריו. כמו אשר ברה מלכו. בריך מתיים יחרישו: לאשישי. לחזק ולחזקן
קיד הנבחת עתה כחש ומנופץ ככלי חרש יתרי. תהנו ותזעקו שחרי
אך נבאים ומדוכאים. ומנופצין הן אשישי' ותיקונין. אשישי' כמו זכר
8 זאת והתאוששו ותחנקו: שדמות ונפן ושרק כלם מיני נפן חם. בעלי
גוים. אדני גוים. שרוקיה שעד יעזר נגעו. עתה תעו מדבר בארץ ציה
תמא למות ברעב שרשה. שלוחתיה. יונקותיה וקציריה. שנמשו ונתפסמו
עברו אל ים. כדכת' תשלח קציריה עד ים ואל נחר יונקותיה. וכת'
9 נמשותחך עברו ים עד יעזר נגעו: על כן אבכה גם אני בבכי יושבי
יעזר על נפן שבמה שהיו של ישר' ועתה השחיתום האויבים ואת השבון
ואלעלה שחיתום לישר' ארוח דמעתו עליך. כעניין ותשקמו ברמעות
שליש. כלום. שבעתי וראיתי דמעות עליך. וכף שלאירוק כמו יוד יראוני
שפת' יצאו ממני. כי על קינך ועל בצורך' שזיה לעמי הידרד נפל:
10 ירנן ירעו לשון שמחה תהלה: למואב. לארץ מואב. וכפל הוא על
11 קיר חרש שערי ישר' שישב בהן מואב חרבו: והיה כי נראה ונדע לכל
כי נלאה מואב להלחם על במתי ארצו ולא יוכל ובא גם אל מקדש
אלהיו להיתפלל וגם בזה נלאה ולא יוכל כי יקיפוהו צרות וברלות ושם
ישיגוהו אויביו. ואלהיו לא ישיענו. וכן הוא אומ' בירמיה ובדש מואב
מכמסו: זה הדבר שהתנבאתי על מואב אשר דבר יי' על מואב מאז
12 בשנת מות המלך אחז: ועתה. אמ' לקרב יום אידו בבא מלך אשור
13 על הארץ והגלה את ישר' וראה המקום עברת מואב ונאנו על ישר'.
14 דבר יי' לאמר בשלש שנים. בעוד שלש שנים לא אאחר לו שילום
נמולו ושכרו אלא בשני שכיר וסתם שכיר המשתחרר ליתר משנה
ליתר מנ' שנים אינו משתחרר ובסופו נמול את שכרו. כך זה בסוף ג'

¹ Repeated in the MS.² So MS.

fol. 16. שנים שעשה יתרה לעמי ימול שכריו* והצריך לו המקום נ' שנים אשר
 אותן נ' שנים שצר מלך אשר על שומרון. בכל הזמן הרב שהיה לו.
 xvii. e. ושארית הנשארת מהזמן הרב: מסר מחיות מעיר. ואינו מודקק
 בלש' נקיבתו. וכאילו או' הר דמשק. והוא שאומ' והיתה מעי מפלת
 1 נגדפת ומסאמאת למטה במפלת תומותיה דרך מורד הור: כמו שעזובות
 ערי ערער שהיו רגילות לחיות לעדרים וגדרות צאן שהיו ערי ראובן
 וגד שמקנה רב להם והיו רובצים עדריהם באין מתריד וחסידים מלך
 3 אשר מעיר כן יסיר גם את דמשק: ולפי שיעצה על עיר קרשי להסירה
 מעיר בימי פקח וגם אפרים ששכר ארם ודמשק על ידו' ילקח עמו
 ותשבת מבצר מאפרים וממלכה מדמשק. ושאר ארם. שכשאר ערי ארם.
 4 כבוד בני ישראל יחיו. שיגלו כמותם. וכן הוא או' ויגלה קירח: ידל
 5 כבוד יעקב. רוב עמו יגלה מעל אדמתו: והיה ישראל נאסף מארצו כנאסף
 ארם קציר קמה בשמאלו ובורעו הימנית שבלים יקצור בחרמש. כן יהיו
 נקצרים ממקומם. והיה נלקט כמלקט שבלים אחרי הקציר בעמק רפאים
 שהוא מגדל תבואה מעולה ומתוך חשיבותה מקפידין ללקט הכל. כן
 6 יתלקטו ישראל מארצם לארץ אחרת: ונשאר בו בשר' עוללות מתעמים
 כנקה וחבט זית שנשארים שנים שלשה גזרים בגובה תאמיר למעלה
 שאינו מקפיד למרח ולעלות אחריהם. ואם היא נפן פוריה שששכלותיה
 מרובין נשארו ארבעה או חמשה כן ישארו מתעמן מעשרת השבטין
 בארץ. ואנו מוצאים בדברי הימים בחוקיו וביאשיותו נזכרים מאפרים
 ומנשה חבולן ויששכר ואשר כי שארית ופלים' נשארו מהן בארץ וזן
 7 חעוללות שנזכרו כאן: ביום ההוא ישעה ויפנה שארית ישראל הנשארת.
 8 וכן הוא או' שאר יעקב ישוב אל אל גבור: והאשרים. ואל האשרים:
 9 שהרי ביום ההוא יהיה ערי מעוזו שנתגאה ובטח בהן עזובות מיושבות
 בארץ עזבת תחורש. תחרשה. שדה הלבן תחרש תחרע. ושדה תאילן
 כולו מלא פירות כרמים וחמים. אשר עזבו יושביו תראשונים. מפני
 בני ישראל. שהיו מניחים הכל ועוזבים והולכים להם. כן יעזבו גם ישראל
 עריהם מלאים כל טוב מפני מלך אשרי. ולא שיהיו מיושבים אחריהן
 כאותן של אמוריים שישבו במ' ישראל אלא והיתה ארצם שממה כי אך
 10 בערי שמרון ישבו אחרים תחתיהם ובכך יהי לכם נבנע לשוב: וכל כך
 למה כי שכת' בתחילה. נמעי נעמנות ומחמדים. וכשבא הגמע להוריע
 ורע לעשות פרי עשית ורע ופרי באושים כאילו את זמורת זר וגבריה

ולא הנבע הנעים שנמעת ראשונה: וכן הוא או' האנבי נמעתך שורק
 כלו זרע אמת ואיך נתפכת לי סורי הנפן נכריח: ודע ואילך הוא חפרי:
 ביום נמעת השגשגי: נעשית עבה וגדולה כארץ בלבנת יסנא: ובבקר:
 11 למחרתו לחוריע: ודע ופריך תפריחי: ואמרת יפה נמעתה שחזא כך
 מצלחת וגדילה ומסחרת לחביא פירות: ונר: נפח קציר וסילהו נתמלא
 ביום שרחות רעות נשובת לחללות התבואה: ודרי הוא כנפח מלא
 ביום חלי וכאב אנוש: שכולו מלא נקלה וחרקן בן כל מלוי חמון
 אינו פרי אלא נאש כנפח מכה נחלה וכאב אנוש: ראונקלין: בלע:
 יום הנבע והבקר* הן דורו של משה ויחזעו ומכאן האילך נתחלקלו: fol. 16. b.
 הוא כשישעה האדם אל עשותו: הוי על חמון עמי' רבי' של סתריב:
 שכחמות ים יחסיין לשמוף הכל: כשאון: שכשאון: ונער בו חסר:
 באותו חמון: ונס מפניו ועמד מרחוק: ומשם הוא נרדף מפני מלאך יי'
 הרודפו ודוחפו: כמון תרים: כשורים בראש הרים שחרח שולמת בו:
 ובגלגל: כפל על כמון: וכן הוא או' שיתמו בגלגל כקש לפני רוח:
 לעת ערב חנה בלחות: חסופה ממשימשת וכאה: בטרם בקר: בעוד
 14 לילה: אינו כל החמון הרב תחוא: וכן הוא או' לילה נגבתו סופת:
 והוא לעת ערב ובטרם בקר אף חיל חמון מלך אשור בלילה נינפו כלם:
 זה חלק שסינו מאת חסר* זה גורל אשר בחזנו מאתו: וכאשר מחר: xviii. 1.
 פותאום יצא מלאך יי' וילך חיל אשור בקלות לאברון בן יצא מלאכים
 קלים בנשרים מכל חנים מארבע כנפות הארץ לחביא מאשור גליות
 ישר' מחר ובקלות: נמצא כל מפלת אשור על ידי מלאך קל: והוא שאו'
 הוי ארץ צלצל כנפים: ארץ המצללת כולה בצל כנפים: הארץ אשר
 מעבר לנחרי כוש: צלצל כנפים: לשו' בצל כנפיד יחסיין: דרך עופות
 מרובי' כשפריחי' יחד קצלי' על הארץ: וכן המצא בארבה מצרים ויכס
 את עין הארץ ותחשך הארץ שהיו מעבבי' אור החמה בצל כנפיהם:
 וכן הוא או' וחיזו ממות כנפיו מלא רחב ארצו שכל הארץ יכסו
 בכנפיהם: הו הארץ ממה היא מכוסה בצל מקום שיש' נפתים שם
 ולתביאם אליו: והוא שאו' השלח בים צירים ובכלי גמא חקלים מאד
 על פני מים לאמר לבו מלאכים קלים בנשרים אל גי מסעך ותסתב
 בבזון מני אל גי ומרם בתלישת שער ראשו דרך סחיבה ומשיכה

* Reonlez (f).

* So MS.

לתביאו אלי. חזקו תלכו אחריו אל עם נורא על כל סביבו ימשו חלוצו
 וינסו ספחוריו. הוא העם שתגלחו ניו שהוא קיא וכוזין. כמו נפש שבעת
 תבוס נפת. אשר כואו נחרי כוש ארצו מעבר להם. וחביאותו אלי
 3 ומחזקו יצאו אותן הסלאכים: כל ישבי תבל ושכני ארץ בעת נשוא נס
 שאשא אליכם נסי בתרים תראו. הו זחירים לראות ולשמעו בעת
 שאתקע אליכם בשופר להסיעכם. ותחזו לילך לאלתר בשליחותי לילך
 ולתביאו. והוא שיעורד רוח כל הגוים לילך ולתביאו את ישראל אליו. כענין
 4 ותביאו את כל אחיכם מכל הגוים: אשקמה ואנחה מאיבי ואשיב נקם
 לצרי. כענין והניחותי חמתי בך ושקמתי ולא אכעס עוד. וחמתי הסלך
 שכבה. ואנימה במכני. ארץ ישראל שכת' בה מכן לשבתך להביא לה.
 כענין ארץ אשר יי' אלהיך דרש אותה חמדי עיני יי' אלהיך בה. בעת
 היות לה חום צח ויבש צמא. עלי. במקום אורי שאור חיום יחיה
 לה לשרב ויובש. כענין נחמד לשרי בחרבני קין. צח. כמו צחה צמא.
 צחיתה. אדחה לה כעב מל בום קציר להפריחה ולהרטיבה. כענין אדחה
 כמל לישראל יפחה כשוננה. ומליצת הדום הצח המיבשו מפורש בצדו:
 5 כי לפני קציר עד שלא בא לידי קציר. כמו ושרטה לפני קמה. בעת
 תום הפרח והפרי מתגלה. ובסר נמל. שדחה לו לגמול ולבשל. כמו
 וינמל שקדים. יחיה נצח. תחלת הפרי שקודי. בורין. או חיה
 כורת תאי. אותו עם נורא. חוללים. שתבוסר גול בום. במסורות
 ואת הנמירות. ומורות המתפשטים. כמו נמישותך עברו ים שבתם
 6 האטכולות הסיר החו: ותהא אשקמה ואניח חמתי מהם שעזבו גם
 הם לעט הרים וחיחה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ
 7 בקין וכוהף: ואז בעת ההיא יוכל עם ממשיך ומורס מצי אל ניו לשי.
 fol. 17. ולמנחה ליי' צבאות אל מקום שהשכן שמו שם אל תר. ציון. ומחזקו.
 מעם נורא. וחחר ומסיים תם. תחלת דבריו חח המקרא מפורש שני
 מקרא. ראשונה. ומח שא' יוכל שי הוא שכת' ותביאו את כל אחיכם
 xix. 1 מכל הגוים מנחה ליי': רכב על עב קל. כענין וירכב על כרוכ ויעף.
 רכב שמים בעזרד. ובא מצרים. למצרים. וכענין ועברתי בארץ מצרי.
 חרי הוא כאילו או עוד יבא המקום במצרים כבראשונה. ועז אליל
 מצרים מפניו כבראשון שבכל אלהי מצרי עשה שפטי. כאדם שא'

¹ עז is written over.

² Borjon (bourgeois).

³ עמ.

- זכר ארץ הביתך ביום פלתי שד אבה אותך במוחה סבה: ונבקה
 והתרוקן: בדברי סנחם: יח מצרים: דעתו: אבל: כמו בלע י' פלג
 לשונם: הפך לשון: שלא תתא ביעציו ותרמוציו עצה נבחה: וסברתי:
 4 מלש' ויסברו כל מעינות תחום: כמו וסברתי: ארנים קשה: מלך אשר
 כמו שזכרנו למטה: כך ימצא מלך אשר את שבי מצרים נאם והארון
 שביה לחסלך ולחמשיל: ועל ידי מה אספרים ביד ארנים קשה: הלא
 5 כל ארץ מצרים נחרת ויארם ואנשים לכך או' ונשתו מים מן הים:
 ונשתו מים בל' שרונם אֶשְׁבֹּאוּ³: כמו ולשונם בצמא נשתה: מים:
 לא לשון ים מצרים אלא מקח מימיהם וה ים מקח מים בעלמא
 הוא: וכן הוא או' חשלה קצירה עד ים האל נהר יונקוהי: שעל כרדך
 נהרו מימי ים סמש אלא דמין נהר לגל רע ונפע: וכן הוא או' אולו
 מים מני ים: ונהר יחרב ויבש: ואין הרעת סכרעת שהים סמש יטעמו
 6 מימיו ויבשו ובפל לש' הוא זה על זה וכן אולו חלמד ונשתו: והאנציו:
 והו נחמים הנחרת סמימיהם: דללו ותרבו יארי מצור ויכל מלך אשר
 לבא עליהם: והוא עיקר ענין יובש הנחרת והארם שלקח כנא אלא
 שמאריך לום: שכל כך הרבו ויבשו שהורעו' מתיבש' וקנה וסוף קטלו
 7 ופרי סכמחות אמללו: ערות על יארי: לערות ולגלות דעים ונשעים
 שעל חצר האף שעל פי האר שיחיבשו ויתמעמו: ערות מלשון ערום
 ונערה: ומלשון כערער בערבה: כערער במדבר: ומלש' ערות יסוד עד
 נחצר סלח: שכלם לש' חשיפה וגילוי ולש' חשיפה נופלת בעצי יער:
 ויחשף יערות' וכה פתרונו דרך העולם עצי המדבר ויגדלו חשפים:
 ומעורים בלי ענף ועלה ובלי עשב וירק: וכאן אף על יאר ועל פי יאר
 8 סמש יתא סעורה ומטלה ונחשך מאין ירק ועשב: ואנו האבלו כפולין:
 9 ובשו: אותן שהיו עברי פשחים: ארוך ונטה כעבודת שחק לפי שפשתי
 העץ היו ארזים וגדולים במצרים מאד שכן היאר סגול' ארנים בגדי
 לבן וחזיר: כמו תור כרסם: בשו בעברם פשחים שמצאן לשירותו במי
 10 משרה: והארני' מצוי' לכבם ולתוך: בגדיהם ואין מים: שתוחה כל
 בניני מים ויסודותיהם: שברי: אֶשְׁקִלְשָׁא⁴: לצוד דגים: כלם אנשי נפש
 11 כמו ענמי נפש מלש' ענמה נפשי לאביונים: אך אילים הן שרי ענף:

¹ i. e. Menahem ben Seruk.² Seront esboux; better,

אֶשְׁבֹּאוּ, esboux.

³ MS. חמשים.⁴ Ascluse, or

better אֶשְׁקִלְשָׁא, escluse.

נבערה כמו נבער כל אדם מדעת. בן חכמים אני מוסב על חכמי
 13 יעצי פרעה. בן מלכי קדם מוסב על שרי צען: נאלו שרי צען. בעצתם.
 נשאו. כמו אל ישא אתכם חזקיהו. פנות שבמיה ראשי משפחות מצר' הן
 14 המפורשי' בתולדות נח: מסך. כארם שמערב מים בין לשנות מעט המזב
 כן מסך ועירב בלב חכמי מצרים רוח עושים לשנות מעטם וחכמתם. עתים.
 15 דעת עיוות וקילקול: ולא יהיה אז למצרים מעשה מושב ועשה ביישוב
 וברעת כמעשה האש חגב כפה ואנמקן. כתרנומי מיני שלמונים. כלו'
 לא יהיה מעשה מנהיג ופרנס לנתנם ולפרנס בלי מבשול. ולפי שבמצר'
 16 חיתה חבמת' מרובה כמו שמוכח בחכמ' שלמה תפס שיטה זו: כנשים
 17 שלב רך לחם ויראות: לחנא י. כמו ויחנ ויתעו כשבור. לחמהון ובהלות.
 כי לא באו לעזרת יתודה אשר ירד מצרים לעזרה מפני מלך אשור.
 18 תעתה רואים שאשור* אבר מפני יתודה וירא מפניו. כי יאמר אשור
 שהחריב אותנו והוא כל חנים מסביב לא עמדו מפני יתודה ואיך נעמד
 אנחנו מפני עצת יי' צבאות אשר יעץ עליז להסגירו ביד מלך יתודה
 18 וחרד ופחד מאלוהי ישראל: חמש ערים מן הישנות. כי מטה שאו' עיר
 החרם יאמר לאחת ולא א' שם הארבע דע כי סבת הוא זה ולזו בלבד
 שאם הן חדשות יאמר שם כולן. מדברות שפת כנען. לפי שתחיינה
 קרובות לכנען ותחיינה כפופות לבני ארץ כנען הם ישראל ומדבר' בלשונם
 ולא שמבני כנען ישבו בהם. ומכל אילו הדבר' מאדמת יהוד' שתוחה
 למצרים לחנא ומחמש ערים ומן המזבה והמצבה ומטה שיהא המסך
 נודע למצרים ועיבודו שהוא כענין או אהפוך כל העמים שפה ברורה
 לקרא כלם בשם יי' ולעבדו שכם אחד שעל כרחנו הוא לעתיד ומטה
 שיהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור מכל זה נראה שכל הענין הזה
 אינו במלך אשור אלא לעתיד. ומדבר' שם' כנע' ועיר החר' יאמ' לאח'
 סימן הם לחאמין דבריו: ותשבעות ליי'. ביי' אינו או' אלא ליי' כלו'
 כריתות ברית הן לו בברית ובשבעה. כמו חשבעה לי וישבע לי. חשבעה
 לי באלהים. ועדיין לא נודע לחם המסך כל כך שידבק בו ובשמו ישבעו

והיתה אדמת יתודה למצרים לחנא. פתורנו אדמת. marg. On 1
 יתודה יהיה לחנא בשביל מצרים כשיראו מכות מצרים על ידי מלך
 אשור לפי שהיו בוסחים על מצרים. כמו שאמר למס' ואמר וישב תשי
 חנה בה מבט' אשר נסגו שם לעזרה לחנצל מפני מלך אשור ואיך
 [the rest is illegible]. נבלם אנחנו.

כי מעט מעט יתקרבו לו. תחלה תחיה לחם ארמת ידוד' לחנא. אחרי
 כן תחיינה ח' ערים ולא יותר נשבעות לו ולא בני' וסוף יהיה לו מזבח
 בארץ מצרים ולא לעלה ולא לזבח אלא לאות ולעד. לוי' צבאות על
 השבעה שנשבעו לו לחיות לו לעבדים משיבי מנחה. וסוף יהא נודע
 להם לכל מצרי' כלו ויכירוהו יפח. ואז יעבדו לו כלם בזבח ומנחה
 ונדרו נדר לו ושלמו ויחזו לו לעם. כן השיטה: יהיה מזבח לוי' צבאות 19
 תוך ארץ מצרי'. והיה לאות ולעד על השבעה שנשבעו לו. כענין מצבת
 יעקב ולבן ומזבח בני גד ובני ראובן שבנו לעבר בני ישראל לאות ולעד
 שיש להם חלק במשכן שלח. בן זה אות ועד לוי' שבני מצרים אילו
 ח' ערים עבדים לו. וכן מצב' אצל נבול ארץ מצרי' לעד אם הם
 יעבדו לו את המצבה הזאת למרוד בו שישפט בהם. והרי א' שנשבעו
 לו תעד ואות יש ביניהם בכך. ולמה נשבעו לו. כי אם יעקו אל י' מפני
 לחצים וישלח להם משיע ושר והצילים: ועל ידי כך יהא נודע י' למצרי' 21
 כולו ועבדו לו זבח ומנחה. כענין ולעבדו שכם אחד: ועל ידי מה ידעו
 את י' שהוא נושא את מצרים לפני לחציהם וירפאם על ידי שהם ישובו
 עד י' והוא יהא נעתר להם ורפאם: מסלה. לבא אילו באילו כי בשלום 23
 יהיו בינותם ולא ייסגרו אילו מפני אילו. ומכל מקום אשור יהא גדול
 ממצרים אז. תעיר יעבר רב: יהיה ישראל' העניים וסרורים וכפופים 24
 למצרים ללחם. כענין מצרים נתנו יד אשור לשבע להם: כל' אילו
 שלשתם יהיו מעולים ומבורכים מכל אומה. ולמה. לא לענין גדולה
 וממשלה כי ישראל' יהיה עליהן על כל גוי הארץ וסגלתו וחבל נחלתו
 סבל עם כמו שמוכיח במקרא חסמוך לו ונחלתו ישראל'. אלא לענין ברכה
 בקרב הארץ שיתברכו אילו שלשתן בעשר וכבוד מכל שאר אומות שעוד
 לא יהו ישראל' צריכי' להן: אשר ברכו י' צבאות. כשיסבך את אילו ברגן 25
 תירוש ויצור ובכל טוב. לאמר ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור.
 יברך גם את ישראל' עםם לאמר ברוך נחלתו וסגלתו אשר בחרתי לי
 לעם שאני רוצה שיעטרכו לעם אחרי. ותראה ביצחק כיצא מזה אחר
 שא' הן גבור שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדי' הוצרך למ' ודגן
 ותירוש סמכותיו. שמה יתרון למלך מתכבד אם הוא חסר להם.
 אף כאן אע"פ שהוא ישראל' עליון על כל גוי הארץ צריך סמיכת דגן
 ותירוש ויצור שלא יהא כפוף וצריך לאחרים. ואם תאמר מה צורך
 לתלות ברכת* דגן ותירוש של ישראל' במצרים ובאשור לפי שארץ ישראל'

מקום הרים ותעזר נסמך היא ומצור' לשלם מתברכת לפי ששוחה
 מסימי שיהיה כמו שתראה באברהם יצח' ועק' שלעולם ארץ ישר'
 כפופה למצור' ללחם. גם אשור ארץ מבורכת כמו שתראה בסנהריב
 שמשכנתה שהיא ארץ דק ותירוש ארץ לחם וסרמ' גם היא על נהרים
 יושבת כארץ מצור' כמו שמוכיח בכל חסר' כגון מה לך דרך מצרים
 לשתות מי סהור ומה לך לדרך אשור לשתות מי נהר. נמצא ארץ
 ישר' מבורכת לעתיד הרבה יותר משהיתה לשעבר. ועל זה א' יחזק'
 ולא תקפו חרפת רעב בגוים ולא אתן עליכם חרפת רעב. תהא זו
 נבואה נאמר' על מצור' לעתיד על ידי נבואה כזו שלמעלה הישנה
 הוי ארץ צלצל כנפים. וכינתא בזה חסמא ביהוק' שעל ידי מצור' דבר
 בכזו במלחם נבוכד נצרי. גם למטה תראה מצרים וכזו יחד. כן יתג
 מלך אשור את שבי מצור' ואת גלות כוש. וכן יגיע מצרים וסור כוש:
 תכשיז או' הנביא אילו נבואות נאמרו לי בשנת מות חסלך אחו על
 מצרים ועל כוש על העתיד ובשנת בא תרחן שר צבא אשור אשרודח
 אז נאמ' לי איך יסכרו ביד מלך אשור. ואין אנו יכול' לומר' שזה היה
 בבאו לצור על ירושלם שעדיין לא שלח ידו בכושיים שאו בחזותו בלכיש
 שלח רבשקה לירושלם ומשם נסע לשוב אל ארצו ששמע על תרחקה
 מלך כוש שיצא להלחם אתו. גם על פרעה היה מתפאר שלא יוכל
 לעזור את יהוד'. ואם כבר טבה חגלה מצרים וכזו נער' חקנ' היה
 לו להתפאר עליהם כמו שהתפאר על חמת הארפד וספרדים. והרי על
 מה שיעשו אבותיו התפאר על מה שעשה הוא עצמו ששבי מצרים וגלות
 כוש בידו ועמו במצור לא נתפאר. בתמיה. ואמ' הלא את עצמו ואת
 עמו לא הרגיע מידי ואיך יגיע אחרים. אלא ודאי סרנן הוא אסרחדן
 בן סנהריב ולא הספיק אביו לעלות על תרחקה מלך כוש ועל מצור'
 שהרי נהרג ועמד בנו ותלחם בהם אחרי מות אביו ועליו הוא או' כן
 יתג מלך אשור ונז'. ואף מעשה אשרוד אחרי מלכת סנהריב היה כי
 לא נתפאר על אחד מהם. ונ' טעים היה בין מעשה אשרוד למעשה כוש
 ומצרים: ופתחת אזור חגרת חסק מעל מתנדך שחגרת על ישר' שגלו
 מעל ארמכתם. כענין שלמטה ויקרא י' אלהי צבאות ביום ההוא לכבי
 ולמספר ולקרח ולחנר שקי. וכענין על זאת חנר שקים ספרו והילילו.
 ואני בחלותם לברטי שקי. וכהנה רבות סמלסדי' לך הנביא' ואנשי קדש
 חוגרי' שקים בצרת עמם. ועל זה א' הנביא אכן חליינו הוא נשא. גם

xx. 1

על יורם בן אחאב אתה ראה שלבש שק על בשרו מבית בצרת עמו.
ואם תאמרו היכן הניד לנו הכת' שחנך שק הרבה דבר' במקר' שלא
תגידם הכת' תחלה. ולפי דרכו מלמדך אותם והטעם לפי שלא רצה
להפסיק שיטתו על כך ולא בא לו מקום לכך. ושק יורם יוכיח היכן
הניד לך הכת' שלבש שק שהוא או' וירא העם כי שק על בשרו מבית.
ופתוח זה על כרחנו כמו מוסר מלכים פתח ויאסר אזור במתניהם.
וכמו לא נפתח אזור חלציו. ועל כרחנו שק במתנים בכל מקום בחגיגה
הוא. וגם לשון מעל מתניד לשו' סלוק הוא דמיון מעל רגלך. ולשו'
פתוח אינו לשו' דביקות כלל; ותעלך תחלוקן מעל רגלך. ולא לאבלות
שהרי מסלק השק. וגם אין חליצת נעל במקר' דרך איבול אלא לאות
למנופת כמו שמפרש והולך. ערום ויחף. מכוסה קצת. כמו חפה' ארץ.
ויחף' מזבח ארץ. ולא ערום ועריה. מגולה הכל. יחף. כמו יעפים.

- ינעים: וחשופי שתי' מאחור שהיא ערות מצר' שנוהגים בגלוי זה עורה ⁴
וקלקן. כמו כי תעבת מצר' כל רעה צאן. וחשופי. * כמו חיותו שדי. ⁵
סול. 18. b. ואורנים חורי. וקרע לו חלוניו. שתי' כמו עד שותותיהם: וחתו ובשו'.
כשיים מארץ כוש ומערב מבצריה שהיו מבטם וצפייתם ומבטחם. וכן
מצר' מארץ מצר' וממבצריה שהיו מתפארי' בה לחשתנב: ישב האי ⁶
חזה. הנותר בין יארי מצרים ונחרי כוש חנה כך הוא מצרים הגדולה
המבצורה וכוש הרחבה והחזקה אשר היה לנו לנזק שם לעזרה. ואין
לזכ' האי חזה ירושל' שאין אי אלא בימים ובהנחות וירושלם הרים
סביב לה ועוד לכוש לא ירדו ישר' לעזרה: מדבר ים. הוא המדבר ¹
הגדול והנורא שאצל ים סוף כענין המדבר דרך ים סוף. והמדבר ההוא
מביא רוח גדולה וחזק. כענין והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר.
רוח צח שפיים במדבר. ואפיצם כקש עובר לרוח מדבר. לפי שפני
הוא בא ורוח משם בכל חזקו ואיתנו בלי הפסק. ומשל הוא מדבר ים
ולא משם. ומפרש והולך כמנופות בנגב לחלף שמדבר בא מארץ נוראה.
כענין המדבר הגדול והנורא. שבא בכל כחו ובלי הפסק בן חזות קשה
חונך לי על עמי. וכך הוא' או' הבונד בונד עתה והשולל שולל עתה ²
הם מלכי בבל. ואחרי כן ככלות בגידותו ושרידותו של זה עלי עילם
עליו צורי מדי אותו שכל אנחות שהיו העולם מתאנחי' ותאנקים על רעתו

1 So MS.

2 חיו. MS.

3 ושרידותו ובנידותו הכל השבתי. ועבת נש שבתה מרתבה: ועל כן מלא
 סתני חלולה שסבור חייתי בשמעי זאת שבטל שיעבוד עמי ופסק לנמרי.
 4 ולא כן הוא: שהרי את נשף חשקי וליל תאותי שחשקתי ותתאיתי לילה
 שבו נלכדה בבל. כדכת' ביה בלילאי קטיל בלשצר מלכא כשדאח.
 אותו חלילה שציפיתי לשמוח בו. כמו שנא' לי למעל' בנבואת בבל כי
 ירחם יי' את יעקב ובתר עוד בישרי. שם לי המקו' לחרדה שייכנסו
 5 אומות אחרות תחת בבל לשעבד עוד בישרי ימי רבים. כמו שמפרש
 והולך ערוך השלחן. נשף חשקי מפרש והחרדה ששם לו' מצפה חייתי
 לערוך השלחן כל' להיות במה מבוגר ושודר. והנה שמעתי או' לי
 בחזן צפה הצפית העמד המצפה להניד לעם שחיל רכב ופרשים באים
 עוד אחר בבל. ויחזיר את העם שינסו וימלטו את נפשם. ומצפה חייתי
 בנשף חשקי אכל ושתה בשלום וחשקט. והנה או' בחזן קומו חשרים
 ומשחו מנן ומלך אחר תחת בבל. מנן מלך. כמו' כי ליי' מנינו ולקדוש
 6 ישר' מלכנו: כי כה אמר יי' אלי לך העמד המצפה אשר יראה תבאים
 7 אחריהם בבל יניד: ואם יראה רכב צמד פרשים ורכב חמור אחריהם
 ורכב גמל אחריהם שודאי אותם יראה וחקשיב וחשמיע לעם רב קשב
 קול גדול למלט איש נפשו. ורמז לו כאן שלש מלכויות שכבר יצתה בבל
 וכן תצא בשנת שלש לבלשצר שלא תראה לדניאל אלא ג' מלכויות שכבר
 יצתה בבל. ודימה מלכות שנייה שאחרי פרס לצמד פרשים לפי שיש
 8 בה שני נזים¹ מדי ופרס: וכאשר א' לי המקו' בחזן העמד המצפה להניד
 לעם ולהזהירם אז ויקרא אריה לפני המקום וא' לו מה לך להעמיד
 מצפה. הלא על מצפה אנכי עומד תמיד יומם ועל משמרתי אנכי נצב
 כל הלילות להניד ולהזהיר. ואין בהמה חיה יכול' ליגע בהם להסיתם
 מפני. וכלפי שדימה שרי מדי ופרס לסוס ולפרשי ושר יון לחמור ושר
 רומי לגמל דימה שר ישר' לאריה שהוא מושל על כל בהמה חיה
 והוא סיבאל במפורש בדניאל והוא עומד עליהם למצפה ולשוטר לשטרם
 9 ולהזהירם. ואחר שהשיב האריה כן וקיבל המקו' דבריו: והנה זה בא
 fol. 19. רכב* איש צמד פרשים. הן מדי ופרס. ויען האריה ויאמ' נפלה בבל.
 שצמד פרשי' בא והפילה. וכל פסילי אלהיה שבר לארץ. ואין להם כח
 להציל עד שעשאם מדרשה וכן נז'. כל' פסילי אלהיה שברם חידק ודשם

¹ צמד is written over.

- בבגדו. והאריה א' כל זה. ושבר מפרש. חייד שבמדברתי וכן נרני כמו
 יוד של שכני סנה. בן נר כמו בן מות. נפלה נפלה כמו בדרך בדרך.
 מעלה מעלה. מטה מטה. מוטב מוטב. שהוא חזק חזק לוט' דיוקא
 כך ולא ענין אחר: אשר שמעתי. דיבור בפני עצמו הוא. והאריה המצפה
 מציד לעם זאת. והנתי מוטב על יניד שא' למעלה. גם תוכל לוט' על
 חזות קשה הוגד לי מוטב והנביא אומר. ועקר החזות לא בא אלא
 להניד שאחר בבל עודיהן משועבר' תחת אחרים. ותראה למעלה
 כשהנביא מתאונן בביטול מלכות בבל מתאונן שהיא קרובה לו יותר
 ולכך לא א' כאן אלא והנה זה בא רכב פרשים. ועל ידי שא' למעל'
 רכב פרשי' א' גם רכב חמור רכב גמלי. אבל העיקר אחר מדי ופרס
 בא הקרובי' אחר בבל. וכיצא בזה שהסקו' א' לי להעמיד מצפה ואריה
 קרא לאמ' אנכי המצפה: משא דומה. הוא שעיר שא' לי וקרא אלי' ¹¹
 משעיר שמר מה מלילה. הגיעה עדיין אשמורת הבקר היא אשמורת
 אחרונה ונתקן עצמו לעלות ולפשוט על דומה¹ בבא הבקר ועוד קרא
 שומר מה מליל רך וזריות ובחלה. והנה אלי קרא: ושומר אחר א' לו מה ¹²
 אתם שחאלי' על הלילה קרב הבקר והנה הוא בא וגם בעוד הלילה אם
 יש לכם לבעות ולחפש מצפוני עשו. בעיו. תוכלו לבעות ולחפש. כי
 נדמה תשחק כמו שמפר' בעבוריה. אם נגבים באו לך אם שודדי לילה
 וצד נדמית. ואחרי כן שובו אתיו לפשוט עליהם לבלע ולהשתות הכל
 שבין כך ובין כך יאיר הבקר. והכן כי ארבע משאות האמורות כאן
 משנה הכת' שם העם ושם המקום. מדבר ים ארץ מדי. שעיר קורא
 דומה. קדר קורא ערב. וירושלם קורא ניא חיון. וכיצא בדומה שכאן
 אנו מתאמי' מי כצור בדומה בתוך הים. שאף צר קורא דומה ועל
 שגדמה ושתתק: משא בערב. הוא קדר כמו שמוכיח בסופו וכלת כל ¹³
 כבוד קדר. ובית של בערב כמו משא דבר י' בארץ חרד. תימא ודרן
 היו סחרי ירך של קדר ורוכליו. תעכשו או' כי טעתה בעבור ארחות
 דגנים ירך חצרי קדר ואחליו יקדימו ללך ביער שבערב. כי כל נאותיו
 חצרו נשמו וחברו ואין לחם מלך שם. וכיצא בזה תראה במשא
 צר: לקראת קדר הצמא ועוף הבורה וגם' על נפשו מפני אויב. החיו ¹⁴
 מים' כלו' אתם שכני קדר ואחביו קדמו אותו בלחם ומים. וכן נשבי

¹ משעיר is written over.

15 ארץ תימא שהיו רוכליו בלחמו קדמו קרד הנודד ממקומו: נמושה
 16 ושלוחה על קרד: בעוד שנה' מנן שנים' אַנְיָאש'י' כמו והי' לי שור
 וחמור צאן ועבד וטפחה' שרוב שוורים וחמור' קורא בלשון אחד' וכן
 הוא או' חמס'י' שנה' אַנְיָאש'י' ושנות שני שכיר חן שלש במפורש
 xlii. 1 למע' במזאב' כבוד קרד חדרת רוב עמן ושאר ושארית: ניא חזיון'
 היא ירושלם ניא המחז שסבור' עמה שהיא מחז הפעם שבוכחי' על
 מבצריה ומימיה כמו שמפרש למטה בענין' והוא כמו ואת שאל עשיו
 חחה' וחזותכם את שאל לא חקום' מה לך איפוא תינצלי בי עליה
 2 כולך לנצות לחשתגב מן האויב: ומה לך לחיות ותשואות מלאה עיר
 חומיה להלחם ולחיות עליה בששון ובשמחה חרנ בקר שחם צאן אבל
 ושתח' היה לך לבכות ולחנור שק' שהי' חלליך לא חללי חרב שימותו
 3 פתאם שביעים בלא יסורי' אלא חללי רעב מתים בייסורין: כל קצנייד'
 כנן צדיקיו ושריו' נדרו יחד' ברחו מן חעיר' מקשת אסרו' מבעלי
 fol. 19. b. חצים שיטממום אסרו' * ידיהם' ולא כענן ויפזו ורעיו ידיו שיתגברו גם
 4 הם לירות כנגדם' אסרו מרחוק לעידם: שעו מני' חרפו מני' אמר
 בבכיי' אנכה בכי חמוריים' ואין בבי בלא חנירת שק' שכך' הוא או'
 למטה וקרא יי' אלהי צבאות לבכי ולמספר ולקרה ולחנר שק' מכאן
 5 שתנביא היה חנר שק' מעל מתניד': בניא חזיון' שעשו מחז שלהם
 שם וסבור' להנצל עליו' הכל יקרקר' שוע' מבטח' כמו אל ישעו
 בדברי סקרי' יטעה האדם אל עשיו' מקרקר' עיקור של קיד כמו שורש
 6 חרש: ואם תאסרו תעבר מלכות בבל ונשוב לירושלם כבתחלה בלי
 שיעבוד אין זאת' שהי' אחר בבל מיד עילם היא מדי נשא אשפתו
 עליכם ליטום אתכם גם הוא בחציו' ואף קיר ארם עמו' הם כשרים
 הנותרים' ערה והגביה מן עליכם' נמצא משיתחיל מלך בבל לשעבר
 בכם שוב לא יפסוק שיעבוד ועל גוים מעליכם' ומה לכם לעלח
 7 ולטמח' וחחר לענינו לכבוש ירושלם שתחזיל בו: וחיי' וגם הי'
 מבחר עמקין מלאו רכב והפרש' שת שחו חשערה להלחם' כמו שימו
 8 ויטימו על העיר: ובבאם אל העיר גילה וחפיר חק' ב'ח' מפניהם את
 מסך פתח היער ופתח להם שיבואו ותבט בזם חחוא ותבטח אל נשק
 בית היער' המננים אשר שם כמו שתמצא בשלמה' ובמחת שהגשק

¹ Années.

² MS. סכך.

³ So MS.

והוא ין ויסך לך במקום המסך והיה לך לדעת שאחרי שהמסך
 גילה לך מסך השער ספניהם אין מנ מועיל לך. והיה לך לשוב אליו
 ולבקש מלפניו על נמשך ואתה במחת בורב ובחנית ולא במחת בו;
 ואף את בקעי עיר רוד ראתם כי רבו לכר מססך השער שנתגלה 9
 והיה לכם לידע שאין לעמוד בפני האויב אם לא תשובו אליי וא'ע'פ'כ'
 לא שבתם עדי אלא קבצתם את מי הברכה התחתונה כנגד תבקיעם
 הריצים הריצ' למען: ואת בתי מעוז שכירשלים ספרתם לראות אם 10
 העיר יכולה להינצל על ידי' וכאשר ראתם שמתעמ' חן ותתצו חבתיים
 לבצר תחומה' גם יש לומ' ותתצו בתים שסמוכ' לחומה מחוץ לחיות
 החומה נבונה ובצורה: וסוף וטמא עשיתם למי תברכה הישנה היא 11
 חעלינה בין שתי החומות ולא תבמתם ובמתתם ולא תבמתם ובמתתם
 אל עשיה' במים במחתם ולא במי שבראם ויתר תברכה לא ראתם
 סידוק עד שלא תבא עליכם הרעה' ולא די לכם שמתחוק במים תבא 12
 הרעה לא זכרתם את יי' לשוב אליו אלא שראיתם שקרא ביום ההוא
 לבבי ולמספדי כל' הביא עליכם רעה שהיה לכם לחיות בוכים וסופרים
 וקורחים וחוררי' שק שהרעה תולכת ונדילה ואין לכם מבטח למשוע:
 וידע' אתם ודאי כי לא תנצלו א'ע'פ'כ' חנה לכם ששון השמחה ולא 13
 נבגע בעטל וברעה לבכם לשוב כי סור נמות. והיה לצרה בשעתה
 ובעודנו בחיים נאכל ונשתה ונשמח כי הוא חלקינו ומה לנו להצד
 צרת סור אך לשמחה' ולא שמעתם למה שהנביא' אומר' לכם לבבות
 ולצום ולחור שק ולקרע לבבכם. כענין גם עתה נאם יי' שובו עדי בכל
 לבבכם בצום ובבכי ובמספדי כי סור נמות. כענין חנה אנכי הולך
 למות וכענין קהלת: ולא שאמיט לדברי הנביא' ונגלה באוני הנביא 14
 או' נשמע באוני יי' צבאות נור אם יכפר כל' באוני שמעתי את יי'
 צבאות או' נגלה באוני כמו וי' גלה את און שמואל. ונגלה את אוני:
 ולפי שזה המשא על הבמח' בירושל' כמו שא' מה לך אפוא כי עלית 15
 כלך לגנות סוכך לו משא שבנא שלא היה גם הוא מבמתו בחק'כ'ה
 אלא על מבצר מעוז ירושלים. ותראה לשונותם שוין. מה לך אפוא כי
 עלית כלך לגנות. מה לך מה וסי לך מה חצני מרום. תם לכך פוסכו
 כון שעדיין בענין ראשון מדברי שא' למעלה אם יכפר העין הזה לכם
 עד תמתן. וא' עתה שאף אליקים בן חלקיהו שגרר לו המקום לעשותו
 יחד חקע' במקום * נאמן שלא תמוש או תמוש' והוא שא' ביום ההוא. fol. 20.

תמוש חיתר התקועה במקום נאמן שעל כרחו לא נזכרה למעל' יחד
 תקועה במקום נאמן אלא אליקים ואיך יאמ' ביום ההוא על מה
 שלמעל' בסמוך שביום שתתא תקועה ויחלו עליה תמוש אלא על כרחך
 ביום ההוא על פורענות ירושלם שלמעלה¹ זה הוא חזר וכמו שפי'.
 ושכנא זה לא הוא שבנא הסופר שאלקים בן חלקיה אשר על הבית
 חלק עמו לרב שקה אלא קודם לו היה הסכן. כמו² ערי מסכנות.
 אשר על הבית. וסבור להיות ממשלתו קיימת בידו ולחיות לאב ולאחזק
 16 ליושב ירושלם ולבית יהוד' עד יום מותו: ואמרת לו מה לך פה. מה
 משפט יש לך בשדרה זו להיות לאב ליושב ירושלם. ומי אב ומוריש
 יש לך בירושלים שהורישך שדרה זו שתחיה חוצב לך פה קבר בגדולה
 ובשררה זו לחיות חוצב מרום קברך שירד אחריו כבודך בסותך שאתה
 בומח על כן ששלום ואמת יהיה בימך לעשות הרע בעיני ולא תיכנע
 מפניי. הלא אין לך גדולה זו אלא מידי ולא ממשפט שיש לך בה ולא
 17 מאבדך שהורישך: הרע כי הנני מטלמלך ומשליכך בחיך מחר קרשי
 ומורידך מגדולתך מטלמלך והשלכה הורדה גדולה ומגברת. נבר' שם
 דבר ומלש' והמים נברז מאד. נבר חסדו. תעמד עמה. עמיה תניפה
 הוא לש' גלילה וכריכה. וכן א' יגלל ויכרך אותך ברוח סופה וסערה
 כאהל שעושין הרועים לדור שם לפי שעה במדבר מפני החמה והגשמים
 והמדבר רחב ידים הוא ורח גדולה באה באיתנה וגלגלת הכל ומגלגלת
 ומטלמלת ומשלכת. הכל למרחוק. והוא שא' חזקיהו דור נסע וגלה מני
 כאהל רעי. משכניי ואחלי עם יושבי חדר נסע וגלה ממני ברחד
 כאהל רועים שנסע וגלל ברוח סופה וסערה. והוא שא' איוב בגללו
 18 לנצח. דורי ודור שניהם מדור באחלי רשעים. שמה חסות. בשפל
 ובבוזין. ושמה יהיו מושלכות מרכבו' כבודך שהיית מתכבד בה ברב
 עם שהיו לקלקל לבית ארנך. שיותר מדאי היית נוטל שדרה וכבוד
 ועטרה לעצמך חסובים משל בית ארנך להתגדל עליהם עד שלא יהיו
 19 נחשבי' שלהם כלום כנגד שלך והיית מתכבד בקלונם: והרפתוך סמצבך
 20 ולא חשתרר עוד עליהם: לאליקים בן חלקיהו שהוא עינו ושפל רח
 21 ולא יתנאה על בית דוד עברי. והוא היה בימי חזקיהו: ופתח ואין

¹ MS. (של)מעלה, שלענין.

² כמו is

written over.

³ דורי is written over.

כתר. על פיו יצא ויבא: והקעחו. לפי שרימה שבטא לאהל רע'²³
 התקע בארץ רחבת ידים עראי מרמה אליקים לאהל בל יצנע בל
 יסע יתרוחו לנצח. ויתר זו יתר אהל היא והקעח נופלת באהל.
 ויעקב תקע את אהלו בתי. ועל ידי היתר נופלת בו לשו' תקיעה. וכן
 או' והקעתם יתר בור קרשי. במקום נאמן וחזק שלא תמוש. שכל כך
 תהא יתר אהל ממשלתי תקעו במקום נאמן למעלה שכל בית אביו
 ואחיו שסביבותיו בתחתית האהל יתלו ביתרות האהל ולא ימושו
 יתדותיו ממשה תליתם קל חומר שררה לא תניעט ממקומו לעמותו
 ולצונפו א'ע' שיהא תקע בעובה הרי. והו' חלוף למלטל שבטא:
 כבוד בית אביו. רוב עמו. מכלי האננות. הגדולים. עד כלי הנבלים.²⁴
 חסנים: אבל ביום תהא שחפול ירושלם תמוש היתר התקעו.²⁵
 לאליקים וגברת המשא שהיא נשאה עליה בתליית כבוד בית אביו
 בל'. עד יום גלות הארץ תהא ממשלתי קיימת: אניות תרשיש.^{xxiii. 1}
 התולכות תרשיש וחבאות משם ותרשיש שם אוטה מבני יון ומקום
 פתורה הוא. כי שרד המה לכם מהיות בית מבא שם למסחר. והרי
 צור יושבת על מבואות ימים שכל אניות הים עוברי' רשבים דרך עליה
 ממזרח וממערב מצפון ומדרום שהים מתפלג שם. ומעתה יש להם
 לעבר לשפת רחב הים המערבי לצד פוליא * שהיא ממלכות כחים היא.^{fol. so. b.}
 רומי. כי מארץ כחים פוליא ורומי במערב ים הגדול שבמערב ארץ
 ישר' חן. וכן דרך ימים המחחות והנסלן כלם על שפת הים חן מקום
 שתחלים חולכי' ונכנסי' שם בים רק אם יש איים בים כגון צור וכיוצ'
 בה לכן להם דרך האיים בפוטמה. תצור ויתח או גרולה מאד בים
 ולצד מזרח הים היא ומשוכה לצפון ארץ ישר'. ושם מתרחב הים מאד
 מאד לפי שחפושם לד' רחוק ומד' רחוק יבאו לה עמים רבים כמפורש
 ביהוק'. ועכשיו כשחרבה כל אניות שהיו תולכות עד עתה בפוטמה
 מתרשיש לצד המזרח צריכות חן לילך שפת המערב לצד כחים
 במקום הנסלן. כי הואיל שמהות המזרחיים במלו' מהם ילכו דרך
 המערביים. כי רק צור ויתח שם אי לצד המזרח. וכשחרבה היא חרב
 כל המזרח אבל לצד המערב לא ויתח שם אי מפני רחב הים רק
 כחים שעל שפתו. וכך או' מארץ כחים נגלה לכו' הנמל והמחנה לבית

² On marg. פירוש אף בארץ כחים לא.

לבא כי המצח המזרחי שרד לחם מבית מבא ועל זה הלילו אנחות
 2 תרשיש הבאות מדרום ים הגדול שבדרום ים כתיים; דמו יושבי אי
 התאפקו והשתתקו גם אתם יושבי האיים בכל מקום שעל סחר צידון;
 עבר ים שהיו מסלאים אתכם כל טוב ועכשו חרבו וגם שאר גוים היו
 מוליכי לצור סחורות ממקומות אחרים ומשתכרין על ידה כמו שמפרש;
 3 ובמים רבים זרע שיהיו פתרונו זרע שיהיו הגדל במים רבים כענין
 זרעו במים רבים קציר יאר המוכתר היתה הבואתה של צר שלפי
 שהיתה במים כולה אין לה מקום זרע כל כך לתבואה ומצרי מוליכי
 לה לתבואותיהם ומצרי לה ביוקר ומשתכרין לפיכך גם במצרים ילילו
 עליה גם שאר גוים ילילו עליה שהרי סחר כל הגוים היתה כמפור'
 4 ביוזק' בוש צידון ממבטחך כי כיבד לך הים ממבטח מעוז שהיית
 בוסתת ב' כי א' לך ים מעוז הים שבטחת בו מפני אויב א' לך לאמר
 אל תבטחי ב' כי אנכי וריתוך אם אנכי לידיתך כי תבטחי ב' לא
 חלתי ולא ילדתי אותך ולא גרלתי בתוריד ולא רוסמתי בתולותיך;
 5 כאשר יבא שמע צידון למצרים יחילו ויפחדו על עצמם כאשר יחילו
 ויפחדו על שמע צור המעטירה כי גם צידון ממלכה גדולה היא שעד
 עתה היו מצרים בוסחי על יאוריהם וכשיראו שתי ממלכות הללו
 חרבות היזשכות על מבואות ימים יחילו על עצמם וכן תמצא ביוזק'
 מפורש שצור קדמה למצרי לחורבנ' ששכר נתנה מצרים לנבוכדנצר
 6 על חורבן צור; עברו תרשיש אתם עברי ים לסחרוה' הלילו יושבי
 7 תאיים על יושבי צור; הזאת לכם עליזה מימי קדם קדמתה כלום וכי
 על זאת חייתם א' שהיא קריה עליזה מימי קדם קדמתה שעתה יובילה
 8 רגליה מרחוק למקומה לגור לגלות ממקומה; מי הוא שיעז זאת על
 צור המעטירה עמרת תפארת בראשה וצניף מלוכה שאף סתריה היו
 9 כמו שרי מלכיות אחרות; יי צבאות יעצה ללך בשביח' לחלל נאמן
 10 כל צבי ציב ומשול' להקל וללול כל נבברי צור ולחכניעם; עברי
 ארצך כמו יאר שכלה תשקע בים כמו שמוכיח ביוזק' ואין אדם יכול

ימצא צר תצידן מצוה כמו שאמר למט' בתולת בת צידון כתיים קמי
 עברי גם שם לא ינוח לך.

צר תצידן אחד הם' כמו שכת' ביואל וגם מה אתם. On ¹
 לי צר תצידן וכת' בזכריה צר תצידן כי חכמה מאד ובספינה יחזקאל
 יושבי צידון היו שמים לך.

- לעבוד בה שכלה אנשי מים. אל בת תרשש לבי ועברי שבארץ אין
 כך סמך החזק עוד לעמוד שם: שחרי נמח ירו חסד¹ על חים להחריב.¹¹
 יי צוח אף על כנען שכים והוא צידון בכור כנען לשמיד מעוז חים שלו
 שהיה בוסה בו. כמו שמוכיח למעל² כי אמר ים מעוז חים לאמר: וכך
 א' לא תוסיפי עוד לעלח משיעשקו אותך בתולת בת צידון אל ארץ
 כמים קומי עברי לפתור. גם שם לא יתח לך שלא תמנאי רכלתך
 וסחרת ירך שם כמו בצר והצמרכי עוד לשוטט * במקומות אחרים. fol. 21.
 למנא מחיתך: תן ארץ כשרים³ זה העם שלא נחשב כל כך במסעלה
 לשעבר א' ע'כ' אשור שהיא עם עז וקשה יסרה⁴ כשרים⁵ לציים.
 להרבה ולשטמה. כמו שמוכיח ביהוק⁶ הנח' אשור וזר בלבנן. גם
 הם אתו ירדו שאלה אל מי רסית כבה שמעמך וזה אשור שהיה
 גדול סמך עז וקשה לא עמד בפני מלך בבל שגם הם ירדו שאלה.
 והנה' שלא רסית לו בגדל ובכבוד איך תגל. ובנבואת נחום או'
 תחטבי מנחא אמון חיזקבה בימרים גם היא לגלגה הלכה. גם את
 תשכרית תתי נעלמה. הנה לך סמך שמקנור את מצרים על ידי אשור
 ביהוק⁷ והיא אשור על ידי מצרים בנחום תרע והשכל שחמכה את
 מצרים הכה את אשור. גם רבוהיני ע'ח' אמרו שנה ראשונה כיבש
 נינח. הקימו בחוניו בלומר הוא תאמר לכך יסרה לציים שלא היו בה
 תומות ובניינים לכך נאמר הקימו בחוניו. בחן תפול שלהם הקימו ונבחן
 למעלה. עוררו ונשא ארמנותיה א' ע'כ' שמה למעלה קל וחומר אחם:
 14, 15 חיללו אניות תרשש במה שפתח בו מסיים. מעוכן. מעוז חים: כימי
 מלך אחד. כימי מלך בבל שחריב את צור כדכתי' ועברו הנוים והאלה
 את מלך בבל שבע' שנה. נמצא שכל שבעי' שנה שדחתה מלכות קיימת
 לא נשא ראש כל הנוים שחריב ולא א' הכה' שבעי' שנה דוקא בבל

בל¹ is written over. ² On marg. אל זה. ³ כשרים is written over.

לפי מ' זה שסרה מוסב אל זה. ⁴ On marg. אל זה. ⁵ כשרים is written over.
 העם הכתוב בראש הפסוק צריך לפרש יסרה כמו כי כן יסר המלך
 שהיא לשו' מידה תצוי ודעה לומר זה העם מר עליה שתהיה לצייה
 ושטמה ותבנת אשור מוסב. בלומר העיר הגדולה אשר אשור יסרה
 במסעלה מצרים. ⁶ ובנאח' חשרים עשאה ציה ושטמה.
 written over. ⁷ is written over.

הגנים אלא לפי מלאת לבבל שבעי' שנה כמו שא' בישר'. שחרי מצרים
לא היתה בידו אלא ס' שנה כמו שמוכיח ביהוק' והרי ישר' לא היו
שבעי' שנה בגלות בבל לפי הפשט ולא לדברי רבותנו ע"ה'. שלרברי
רבותנו יש סחן י"ח שנה בארץ לאחר שהעלם כורש. ולפי הפשט יש
סחן י"ח שנה בארץ קודם חזרתו אלא מתחילת מלכות נבוכד נצר
שביש נינח עברו נים את מלכי בבל שבעי' שנה. אבל שבעי' שנה
של צור לא היו כולן תחת בבל כי מדי ופרס השליטום. לכך לא א'
ועברו את מלך בבל שבעי' שנה במקר' ראשון אלא ונשכחת צר שבעי'
שנה כימי מלך אחד. כימי שעבוד אחד מן המלכים שישעברו מלכי
בבל והוא אשר שביש שנה ראשונה. נמצאת נשכחת אף כימי מדי
ופרס. שחרי אשר הרבן תבית והריבה נבוכד נצר כמו שמוכיח ביהוקי'.
יען אמרה צור על ירושלם האח. הרי שכדי ופרס השליטו ע' שנה שלה.
ואילו היה אפשר כימי מלך בבל היה נשמע כל זמן שמלכות בבל קיימת
והיא לא נתקיימה כל כך אחר חזרתו. אלא כך או' צר שהיא מן
המאוחרות תחא נעשת בראשונה. ולא לשע' . . . שציו או' אלא
ונשכחת צור. שמשמע ש"ע"ס' ששב שבותה תחא נשכחת מן הגנים
שלא יבאו אליה לסחור בבראשונה לסדר שכעפסקה מלכות בבל שב
שבותה. אבל עדין לא הורה לקדמה להיות סחר נים עד שתתעשר
מעט מעט ותתחיל ללך בסחורה אצל אחרים. והוא שאז' קדי כנור
סבי עיר ונה נשכחה והו יבאו גם אחרי' אליה כבתחילה. והוא שאז'
16 ונתנה [את] כל ממלכות הארץ: סבי עיר. בשוקים וברחובות. אלי חזרי
שיסמנו מאהבך אשר סחרך נעיסות שירך וישימו לב וחזרך ויקרבך:
17 ושב לאתננה. שיבאו אליה נים למסחר וחשבת. ולא שתתעשר בכך
18 מן תבעו וכחשה ואמרה מי י' כבתחלה: אלא והיה סחורה ואתננה
שיתנו לה קרש ליי'. והיאך שלא יבניסוהו לאתר ולא בגייני טובה
וחק' יעשו מסנו להתנאות בו ולטרוד בי כבתחלה אלא שאם יעברוהו
ויבירו כחו ונברתו במצרים שאמרנו למעל' ועברו ובה ומנחה יהיה להם
הרבה לאכול ולשבעה ולמכסה בגדי הפש שכל מה שישתכרו המאנשים
col. 21. b. והרעים שבהם נתן למכר לפני האלחים ויכינו * והם ילבושו. והן ליושבים
לפני י' אלא משל כאדם שנותן פרס לעבדו משרתו החשב לפניו. שאינו

¹ So MS.

² חסן is written over.

עושה מכל מה שנותן לו רבו אלא אתצרות ולא ברצות שיתגדלו בו אינם
 עושי' אלא אוכלי' ושותני' ושמיחים בחלקם. והוא לשון לידעב' לפני יי'
 שאינן עוסקי' אלא להתישב בעולמם לפני המקו'. ולהיות לפני יי' כמו
 הוא היה נבור ציד לפני יי'. ואברכבה לפני יי' בעולם: הנה יי' בוקק xxiv. 1
 הארץ. לפי שאמר פורענותה ולא א' עונה עכשיו א' עונה. הנה יי'
 בוקק הארץ. צור' ובלקה. ענין השחתה הם. כמו כי בקקום בוקקים
 חמוריהם שחתי' עוה פניה. ולא יהיה לה פרי ותבואה. ומשל הוא:
 והעם כעם ככהן כעבד כאדניו כשפחה כנברתה. עד כאן שיטת מרים
 שפלים. סימן ואילך שיטת מטפיל נבוהים. ואו' שישפיל את חנניהם
 וינביה את השפלים. ולפי שנבהה צור מאד והוא עונה: וכמו שמוכיח
 תבו תבחי. בה תחת נאוו: וכמו שמוכיח אומללו מרם עם הארץ.
 כשפלו נבוהי העם: כי עברו' תורות חלפו חק כל' איש לזרועו היו
 בה. כל הנדול סחבירו בולעו מפני נאונם ועשרם. וכעונש דור המבול
 וסדום וא'ע'ם שערדין לא נתנה תורה וחק מכל מקו' נענישו על נאונם
 ורעתם. וכך או' תורות וחוקי מטפסיהם הראשוני' שהורגלו בהם בין
 איש ובין רעהו חלפו מהם מפני עשרם וכבודם. חפרו ברית עולם. ברית
 ראשנים שכרתו ראשוניהם עם ישר' בימי שלמה וחזירם מלכם. וכן הוא
 או' בעצמו בנבואת צור ולא זכרו ברית אחים. וכן מוכיח ביחוק' שגם על
 ישר' נענישו. יען אמרה צר על ירושלם האח אמלאה החרבה: על כן
 אלח. אלת שבעת הברית שהפירו' אכלה וכלתה ארץ צר ויאשמו. עת
 שבעת שקר קורא אשם כמו שתרצה באשם גולות. חרו' יבש לחלוחיתם.
 כמו ועצמי חרה מני חורב: אבל תירדש. לא היין מטמח עליזים. לא 7, 8
 סוף דבר יושבי צר וצידון שקראם למעלה עליזים אלא כל העולם:
 בשיר ובשמחה לא ישתו יין אלא בכבוד ראש. ימר. יהא מר. כלו' 9
 למצורת פתנים יהיה להם. כמו חמת תנינם יינם: וכל כך למח לפני 10
 שנשברה קרית תחו ומעוה הים שבלב ימים ותהומות היתה חזקה. ואין
 ישמח אדם כל העולם יראנו על עצמם. שאפילו בלב הים לא יכלה
 זאת לחינצל ואין ינצלו ישרי היבשה. סגר כל בית מבואת הים שהיו
 סתור נים מבוא בהם עוד למסחר: ערבה. לשו' יהיה ערב ויהי בקר'. 11

¹ חלמו. MS.

² On marg. אך. יונו'. לא ישתו יין ונו'. כשיחיו אובדים ומרי נפש. כמו תנו סגר לאובר ויין למרי נפש.

12 כאלו בא השמש יום השמחה: נשאר בעיר בצור ושאיה ונשאר
 בה בתים ובגנים כל שעריהם כותרים נמצא נשאר ושאיה כל.
 13 ושמח וזכת שער כל: אלא כך יהיה להם בקרב הארץ בתוך העמים
 יהיו מפורי' ונפתים וגלים מעט מזער כנקף זית כעוללות אבל בעיר
 14 לא ישאר רק שמה וזיתות שכל יושביה יגלו ממנה: ובאחרית המה
 הנותרים בעמים בכנפות הארץ ישאו קולם בסוף ע' שנה שישובו.
 ירני על שובם בגאון ה' אשר נאות עשה שהגדיל לעשות עמם לקבצם
 15 ולהשיבם לארצם צחלו מים מאייהם ביישובם אותם: על כן באורים
 כבדו ה' דברי הנביא על כן על מעשה צרי אורים ואיים ענין אחד
 16 הם כמו מאור כשרים: ועל שראה חשבת שבותה לקץ שבעי' שנה
 שלגמרי היא יצאה מגלות ושיעבוד רשע לא תגלה וישר' לא יחזו
 מגלות ומשעבוד לקץ שבעי' שנה שלחם אלא ישתעבדו מצי אל גי
 בכך מדבר מעתה וזוכה וכן אר' מכנף הארץ ממקום תפתחות צרי
 ומירות צחלת קול הנותרים כנקף זית וכעוללות שמענו בשוב שבותם.
 כמו שא' ישאו קולם ירני בגאות ה' צחלו מים צבי לצדיק שקיים
 והצבה והעמדה יש בארץ לנותרים אשר יצדקו ויזכו לפניו לשוב
 fol. 28 * לאדמתם בחכרים כמו ונבחרתו ולא יוסף עוד לחנוך רגלם מעל
 אדמתם כי לעולם יתיצבו בה וישכנו לעד עליה משישבו לקץ ע' שנה.
 ואמר אולי ישובו ולא יגלו עוד אבל אני א'ע'פ' שאשוב לקץ שבעים רי
 לי לעולם ול כבודי ומשכן בשרי ירח שעור משתעבד ואנא בגלגל ימים
 רבים או לי שאני משתעבדת ועלה יותר מכל עם רי לי רי לי כמו
 בדרך בדרך סובב סובב מעלה מעלה ולפי שבונני עמי בגדו ביצום
 ולא במשנה אלא בגידות: בוגדים חידושים בגדו בו ולא שבו מדרכם
 התנה וא'ע'פ' שלקו ולפי שבגדת בו בגידות אחר בגידות אתה ישר'
 17 יושב הארץ פחד ופחת ופח עליך עוד אחר שתכלה מלכות בבל ויכלו
 שבעי' שנה ותשוב לארץ ותשב בה: שתשתעבד למדי ופרס' ולין.
 18 ולרוסי': והיה הנם הנמלט מקול הפחד והעולה והנמלט' כשימת
 והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלשע.
 כי ארבות מסרחם נפתחו להמסיר עליך פחים לעכבך בשעבוד מלכות

¹ is written over. בנך

² is written over. יושב הארץ

³ 46 פחד, פחת, and פח are written over.

- רביעית: ועל הפח מוסב כי ארבות: ולפי שהמטרה נופלת בפח ימטר
 על רשעי' פחים תפס בו לשו' ארבות השמים: רע' התרועעה הארץ: 19
 בבבל: פור התפורה: במדי ופרס: על ידי הפחד: מוט התמוטטה:
 ביון: על ידי הפחת: נוע חנוע ארץ כשכור וכמלונה שבראש האילן: 20
 ברוסי: על ידי הפח: שידו נבחלץ בבחלה וחמתו איד יצא מן
 הפח האוחז: וכבר עליה פשעה באחרונ' האחרון הכביד עליה
 ונפלה: באחו הפח ברגלה: ולא תוסיף קום: לימים רבים עד אחרית
 הימים: והיה ביום ההוא: כימי נפילתה כשנתמלאה סאתה: יפקד יי' על 21
 צבא המרום: על שרי האומ' שבשמים ששעברו: בת ועל ידי פקודה
 הצבא יפקד על מלכי האדמה שישעברו בה אשר לחם מלכות העולם:
 ופקודה זו לא יחד תהיה אלא לכל אחד בזמנו כמו שמוכיח בדניאל 22
 שישפילם ולא ימיתם אלא כך יהיו בידו בשפלות כאדם שאוסף אל
 בית הבור למשמרת עד בוא יום המשפט: וסנריו על מסגרי: שלא
 ימשלו כבראשונה: וטרב ימים שתפסוק מלכות רביעית וישבו ישר' כבר
 לארצם: אז יפקדו: להמיתם: כמו שמפרש למט' תעשה יי' צבאו' בתר
 חזה משתה שמנים: בלע חמות לנצח: וזהו פירוש פקודה זו אלא
 שמפרש אותן רוב ימים מתי זמן הפקודה כשימלך יי' בתר: ציון
 ובירושלם וכבר שבו ישר' לארצם כמו שפירשתי: ואו' הנביא שוב
 על כך ומתוך השבח מפרש פקודתם תעשה יי' לכל העמים: והפיה 23
 הלבנה ובושה החמה: כשיהיו סבדי' לצאת ולהאיר לעולם כחמל שלשם
 ימצאו אור גדול הרבה יותר מאד משלהם המאיר לעולם: כענין לא
 יהיה לך עוד אור השמש לאור יומם ולננה הירח לא יאיר לך כי יי'
 יהיה לך לאור עלם: ואז תחשך יבסה ארץ תערפל לאמים: ומשל הוא
 כלומר ולישר' תהיה אורה ושמחה ברוחתם ובישועתם יותר מאור
 השמש והירח: ומ' אין אני מיאש את לבי ממשמעות המקר' שממש
 יהיה כן כי יש בה באלהותי לחרבה מזה ויראו עיני וישמח לבי עם כל
 עמו: כי מלך' הוא יפקד עליהם עתם: ובבראות הנביא ישועה כזו א'
 שירה כלפי מה שא' למעל' קינה לאמר אוי לי בראותו השועבד והצרה:
 ונגד זקניו כבר: כענין כברני נא נגד זקני עמי: והפי' כך הוא: ונגד
 זקני עמו יכבדוהו צבא השמים החמה והלבנה שלא יאירו בפניו ויעטו

¹ פח is written over.

1. **xxv.** אורם מפני אור כבודו: כי עשית פלא. הפלאות לעשות. ומה הפלא.
 ענות שיעצת על האומות מרחוק מימים רבים ביד עבדך הנביאים.
 2. אמנה אמן. נאמנו דברך בהם וקיימתם: כי שמת בנייניהם ומבצריהם
 מעיר לגלים מעוז תנים. קריה בצורה שלהם שמת למפלה. וקרייתך
 fol. 22. b. *תעיד אחת עתיד לכונן ולכנות על חילה אחר חורבנה. ארמון זרים
 הסימיות והחרבת מעירם שלעולם לא יבנה. וארמוןך והיכלך עוד ישב
 על מיפסו כבראשונה. לכך תפס עיר וארמון באומות כנגד ירושלם
 3. והיכל: על כן יכבדוך עם עוז המרע לאחרים ויניח בשבילך מלהרע.
 4. ייראוך. ומפני מוראך יניח מלהרע: כי היית מעוז לדל. לישר. ואמר
 בלבו איך אשלח יד באחרים הנה י' אלהי ישראל ישפוט וינקם מסגי.
 מזרם. יום רעה. כי רוח דעת עריצים להרע לעמך היה כזרם קיר
 5. המפיל קיר חומה רעועה. ולכך היית להם למחסה: הרי לקיד היית
 למחסה חרם מים כביר' שוטפי' שלהם ושאן שלהם הכנעת והחרבתה
 כחורב שמי' בארץ ציה תצא. חורב בצל עב. אפי' בצל עב שדיה
 להם ללחלחם ולהרטיבם הבאת עליהם חורב ושרב שזמורות עריצים
 יענה ויחליש. לשו' עני ודל. והיאך. יענה זמיר עריצים ויכנע שאונם:
 6. ועניה י' צבאות לכל העמים בהר הזה. הוא הר ציון המזכר למעלה.
 מיתה שמים ממזחים. מבהמות מחים ושמים. ומיתה שמים
 מזקקים. מין השוקם על שמריו ומשכר לנדרם ולהמשיכם אליו כצייד
 הצד עופות וחיות ומשליך להם במקום הפח אוכל להמשיכם וכשבאו
 7. אל הפח אז פורש עליהם רשתו ולוכדם: והוא שא' ובלע בהר הזה.
 וצפון בהר הזה. בציון. פני הליטה ללום פניהם. כמו וילם פניו.
 לעור את פניהם שלא יראו רשתו. והמסכה הנסוכה. כמו את חיתר
 הארג ואת המסכת. טילא אוןדיאה. וכל המקרא כפול. ליטה ומסכה
 אחד הן. וכן הוא או' כי נסך י' עליכם רוח תרדמה ויעצם את עיניכם.
 8. הלוט הלוט. כמו בדרך בדרך. סובב סובב: ואין יהא מבלע להם פני הלוט
 הלוט. בלע אל הכות להמית ולהשמידם. וכן הוא או' בזכריה ויהי
 ביום ההוא אבקט להשימד את כל הנוי' הבאים על ירושלם. גם חפורן
 והשנעון ומיתה סף רעל נזכר שם. ואז מחה י' רמעה מעל כל פנים
 שלא ירעו לישר' עוד נים. וחרפת עמו יסיר. שהיו האומות מחרפי'

¹ Taille ordie.

- ואתם לאמר איה אלהיך כי אז יכירו כחו ונבחרותי ואין לך נביא שלא
 תהא מלחמת העמים נרמזת בו. וא' עמו הנזכר למעל' לכל העמים אתם
 הייתם וא' לנו איה אלהיכם הנה זה אלהינו שקיינו לו שישמענו מידכם :
 כי תגה ותשקוט יד יי' בזה הנה לחכות את כל העמים ששני ציון חידד
 היא הליכת המסכת הנצפת להם בזה תחתה מפרשה. ונדרש מאב
 שחירף את ישר' תחתיו. במקומו. כהדרש תבן ברוסן ל'גנים. ובשבל
 תרפת עמו יסיר שא' למעלה תפס מאב. כדכ' שסעתי חרפת מאב
 אשר חרפו את עמי : ופרש ידיו הנה והנה בקרב ארצו. לעזרה. 11
 כאשר יפרש ידיו השוחה השם במים רבים. לשחות ולצאת מהם.
 שמשפיל טבה נופו במים עם ארבות ידיו הם שיתיה שוק חרושת
 נראים. ולא יוכל לצאת מיד אויביו שישעוהו בין המצרים בקרב
 ארצו : ומבצר משגב חומותיך. מאב. השם המשפיל המק' : חומות חילי. 12
 שלא ירדו חומותיה ולא יחרפו כמבצר משגב מאב : פתחו שערים
 ויבא בם גוי צדיק אשר צדק חכה לכן בחיותו שומר ומצפה קיום
 אמונת מבטח אלהיו בגולה א'ע'פ' שהתמהמה קן ישועותו. כענין אם
 יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר והוא יבא בשעריה ולא יבא
 בם עוד צר ואויב : יצר לבם הסמוך ובטוח בך שתקיים מבטחך. כענין
 סמוך לבו לא יירא. תצרי. תתן להם יצר ומחשבת שלום שלום שלא
 יירא כי בך בטוח. ולכן תן לו לב בטוח בלי פחד לעולם : בטחו
 ביי' עדי עד. א'ע'פ' שהצרה מושכת עליכם כי יכולים אתם לראות
 עתה כי ביה יי' טעם צור משגב לעולם. וכל זה מן חסד וכן 'א' זה. fol. 23.
 לזה בשיר : ובמה תתראו כי בו טעם משגב צור ומחסה. כי השם
 יושב מרחם חן האמונת ששיעבדו בהם כגן רוסי וחברותיה. והאיד
 השם השפיל אותה והגיעה עד עפר שתרססנה רגל דרך חילוכה בלי
 ניקוף תגף ולא רגלי אדם קל ברגליו ובריא לחלץ להנביא רגליו אלא
 רגלי עני ומאמר חולה שאינו יכל להנביא רגלו כל כך מרוב חלשות :
 אזה לצדיק מישרים. אזה שלך לצדיק מישרים הוא בלי מכשול. כענין כי
 ישירים דרכי יי' תדריך' ילכו בם. מישור בלי מכשול. גם אתה ישר מעגל
 צדיק תפלים. כלו' לפי דרכו [אתה] חלי עמי. כענין עם נבר תתבר עם
 חמים תחמם. מי שחולץ בישר עמך גם עתה [אתה. leg.] תתחלך עמו בישר
 ולפי שרצה לומר אף אזה משפטי' יי' קיינוך התחיל בדבר זה : אף אזה
 משפטי' יי' קיינוך. קיינוך שחשיב לצדיק כצדקתו לפלס מעגל ישר של

צדיק. אף קיונך לשפט ברשע בעת רשעו שלא ימצא מקום לחטא
ואז יחון כמפורש למט'. לשמך ולזכרך שתעשה להם שם ודברך בעולמך
שיכירך וידעך ורשעים בחייהם על ידי שתוכיחם ותיסרם לזה נפשינו
9 מתאוה. וכל חסדך כפול: ומפרש האות הנפש נפשי אייחד בלילה
על משכבי. שדרך חסדך לתלות מחשבת האדם בלילה על משכבו
בכמה מקומ'. אף את רוחי ודעת לבי בקרבי אני משחר ודורש
ומבקש אותך לעשות משפט ברשע ולתוכיחו בחייו. כי כאשר משפטיך
יהיו לארץ לתוכיח האדם אז צדק למדו ישבי תבל ויתסרו וישבו.
10 כענין משמים חשמת דין ארץ יראה וסקמה. ואז יחון רשע כל למד
צדק שבארץ נכוחות ומישרים שעושין בה משפט וצדק יעול ולא ילמד
חיטב. ואינו רצה בחייו נאות יי' ומשפטו שיעשה בו ואתה שמכירתו
מן העולם לאחר מותו בלי אחרית ותקוה וחי עולמך מחקים אף
בהם. כל למד ובל יראה. כלומר שלא למד צדק בארץ הנכוח'
11 חצדק. וגם לא ראה מוסרך ותוכחותיך שישבו וחי: יי' כשרמה
ידך. עליהם לשפטם ולינקם מהם הם אינם רואים שישבו וחי. כי
לבניהם תצפון אונם ועמלם להכרית אחריתו ברור אחר שאין חיבר
וחבנה. יום מקרה הוא היה להם. או יום משפט אלהים הוא. וחי
ראוי שיחיו בעיניהם בחייהם קנאה שאתה מקנא לעם עני דל אשר
עשאו ורצו לשפט משפטם ולרוב ריבם לקבוע קבעיהם. ויבשו
ממוצותהם שהיו סבורי' לבלעם כשאל חיים ואין אלהים דורש
לנפשם אף לכלות באש חמתך צריך המזידים והפושעים בך ביד רמה
12 שלא ישובו על מוסר משפטיך: ואחרי שכן היא מרה לפניך יי' חשפת.
תיסר ותבונן. שלום לנו כל ימות לעולם. וחזר על ישועה ישת חומות
וחל תל יצר סמוך תצר שלום שלום. כי גם כל מעשנו פעלת לנו.
שאם אנחנו חטאנו גם אתה פעלת לנו את כל מעשינו ואם לא למעננו
13 עשה למען שם כבודך שאנו מיחרים בנים: שבעלו אדנים וזלתך
לעבור ולדרוש את אלהיהם ולוט' אנו לבד אדניכם ומשיעכם ואין לכם
לעבור ולדרוש אלא אותנו. כמעשה מדי ופרס בגזרת דריוש על דניאל
שלא ידרוש ויחמל רק אליו כאשר המיוחדת לבעלה. ואע"פ' אנחנו
לבד בך אנו בומחים לבד שמך מכיר בעת צרה. כענין ואנחנו בשם
יי' אלהי' נוכיר. ולפי שיטה זו א' כאן אלהינו מה שלא א' בראשונים.
ולמה לבד בך נוכיר שמך שחרי ראינו עתה כי אתה הוא חמית ותחיה

- אבל הם אין להם תועה: מתים שלחם בל יחיו על ידי אלהותם
 רפאים שלחם בל יקומו עוד על ידם על אשר¹ אתה פוקד ומשמידם
 סארץ חיים ושםם לא יזכר עוד כי נשכח זכרם כלומר כשאתה ממיתם
 אין בהם כח לחיות: אבל אתה יספת לגוי על גוי אשר בחרת לך¹⁵
 יספת לעשות רבות כאלה ואלה לחמית ולחיות לחוריד שאלו ולחלות
 לחיות * מתכבד ומתקדש על ידם לעיני גוים רבים דחקת כל קצוי ארץ^{sol. 23. b.}
 בשבילם ולכך לבד בך נזכיר שמך: יי' אם בצר מקדוך חני אשר בחרת¹⁶
 לך אז יחיו מתוך חיתת נניפתך בהם ננוף ורפוא כי בידך כח
 לחמית ולחיות כך חשימה צקן לחש אם במצור ובמצוק כאשר
 יציק להם יתלחשו לאמר אבל אשמים אנחנו על מוסר שלחם לאמר
 כמו הרח שתקריב ללדת תחיל חזקת בחליה בבא בנים עד משבר¹⁷
 ובה אין ללדת: כן חיינו מפניך יי' שאין בנו כח לישועה אם אתה
 לא תרשענו: שהרינו חלנו כעת שילדנו תבל ורחח חיתת לנו לידתנו¹⁸
 שעוד אנו כאבים כבראשונה ועוד נהפכו עלינו צירנו שאין בנו כח
 לעשות לנו ישועה ורוחה: ובל יפלו ויפלאו לעשות ישיבי תבל אם אתה
 לא תרשע ותפליא: אם כך מקדוך בצר וכך חיו מכירי כחך ונבורחך¹⁹
 אז יחיו מתוך אותם אשר חמתה ברעה ביד אויביהם נבלתי רפאי
 עמי אשר רפו וגבלו ברעה נבלה ורפאה משמע אחד שכל רפה ונבל
 ונפיל יקומו: כי בידך כח לחמית ולחיות: כי מל אורח ובקרים שכל
 חדשאים יצאו וחליפו נזע על ידו שמלד ומצמיח מן הארץ רשא
 תעשב: כן חיה להם מל תחיתך לתצוא שכני עפר מן הארץ לחיותם:
 מל אורות רשיתא מטינבלא: וארץ והארץ שאין אנו עושי ישועות
 ופלא: על רפאים שיקומו וחיו תפליא ותושעי יפלו: כמו ויפלו מאד
 בעיניהם בעזרא שהוא כמו ויפלאו: וכפל הוא על ישועות וארץ פתורו
 ומוסב על ישועות בל נעשה ארץ: ובל יפלו ישיבי תבל: וגם יש לפתור
 והארץ אשר לא נעשה בה ישועות ופלא תחנה מתנה הרפאים אשר
 יקומו: כענין וחיו ועמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד תפיל:
 כמו על פני כל אחי נפלי והנפלים עליו מבניסין: ועכשו הוא מענין
 כי מל אורות מלך: ועכשו שלא מקדוך בצר ענשת אותם וא' לישר

¹ is written over. ² is written over. ³ כמו is written over. ⁴ Rosée matinal. ⁵ תפיל is written over.

אחרי אשר לא פקדת אלהיך בצר ומר עלך עונש על שעמדת במרדך
 20 ולא נכנעת לפניו. וזו היא חקנתך: לך עמי בא בחרדיך. כלו' הכנע
 עצמך גם עתה לפניו ושוכ עדין בצום וכבי ובמספד להגן בעדך.
 אלי יחנן שאריתך. ומטל הוא הסר חרדיו ודלתיו בעדו. כענף ואתם
 21 לא תצאו ארץ מפתח ביתו עד בקר: כי הנה י' יוצא ממקומו. דמיון
 תעבר י' לנגוף את מצרים. לפקר עין יושב הארץ לבער הפרשעים
 והמורדי' בו. וכענין לא שפכתו על הארץ לכסות עליו עפר. כי על
 צחיה סלע שמתחו להעלות חמה לנקם נקם. וזה בחורבן בית ראשון:
 xxvii. 1 ביום ההוא שיבער הרשעים מן הארץ בצאתו יפקד י' בחורבן הקשה
 הגדולה והחזקה. כלו' להשמיד ולהכרית מעל פני הארץ. על ליתק
 נחש בריח. הן רשעי' נמורי' הנשכים את העם בשניהם כתנינים.
 כנחש על דרך וכשפיפון על ארץ שמכרית הדרך מן הקצה אל
 הקצה. ויש נחש כנן עכנא שמקיף את השדה ואת הכרם לישוך
 ולהמית כל הבא והוא עקלתון. והרג אף את התנין אשר בים במקו
 הים ובאנמים וממיתין את העם. הכל ישמיד ויכרית מן הארץ בגלות
 בבל וחמאה ישמיד ממנה אשר חמתו למו כרמות חמת נחש. כמו
 פתן חרש יאסם אותו אשר שניהם חנית וחצים לאכל עניים מארץ
 ואביונים מבני אדם. ולפי שריסתם אותם לנחשים ותנינים תופסם במ
 לשון בריח תעקלתון. ולשון ים כלומר בכל מקום שהם ישמידים מן
 2 הארץ: וכאשר יתבערו הרשעי' הנשכים את העם מן הארץ אז ירם
 חמר ענו לה. לארץ. לה מוסב על יושב הארץ שא' למעל' וישב הארץ
 הן הנחשים. כרם חמר. יין. ענו לה. לארץ. כלו' לחוס עליה שלא
 לבלות הכל בשביל נחשים שבה. אלא הנחש' אמית והנמיות ישארו
 3 כשיכלו רשעי הארץ בבבל. אז אשים עיני על עמי למוכה: והוא שאו'
 אני י' נוצרה. לארץ. ולרגלים כשתצטרך לחשקות אשקט. כלו' אשמר
 שאר עמי שלא יכלו עמם. מן אפקד' עליה. כלו' שלא יהא חמשהית

כת' בספרים דייק' מן יפקד עליה. והוא כמו אפקד. 1 On marg.
 פתורו על הכל אפקד אבל לא עליה. או פת' כמו לא נפקד ממנו
 איש. לא יחסרו עליה. ויש לפתור או יחזק במעו'. מן או' ישר' שחק'
 יהיה לו למען ויעשה לו שלום מן האויב ואז בבני' הבאים ישרש
 יעקב. או בימי' תבאי'. א'ע'.

- * מכלה הטובים עם הרעים. אשים עיני עליהם תמיד לשמרם יום ולילה. ^{col. 24.}
- פן יספו בכל חמאתם: חמה¹ זו להשמיד את עמי להכרית מעל פני
הארצה. אין לי עליהם שמי שחיה נותן לי להיות כשמיר ושיח
המציחין בהבערתם מנדיש עוד קמה עוד כרם וית' כלומר שאלו היה
לי חמה להכריתם במלחמת הנחשים והתנינים שהייתי מבער והורג
סביבות הכרם לא הייתי מחפש אחר התנינים והנחש' אלא הייתי
פוסע בתוך ומצית יחד כל הכרם בשביל הנחש' הנממנים בו. אלא
חסתי על הכרם והייתי מחפש אחר הנחש' והורגם והכרם הייתי
משיר: או יחזק במעוי מוסב על אפשעה במ אציתנה יחד' כל' או ⁵
הכל הייתי מכלה או היה נכנע אף הנחש והתנן מפני להחזיק במעוי
שלא יאמר עוד כחי ועצם ידי עשה לי את החיל ופושע ב'י אבל
אם הוא לא יכנע מפני לעשות לי שלום ונתח רוח לגמרי שלא לחלום
אפי' בו להורגי. אז אף הכרם הייתי מכלה על ירו וחמה זו אין לי
עליהם אלא ע'פ' שהנחש והתנן עומד במרדו: הבאים בחוריהם ⁶
וסוירים ולתיהם בעדם ונכנע' להחבאות מפני ועמי חן הכרם. ירש'
יעשה שורש יעקב יציץ ופרח וירטב ישראל ומלאו פני תבל תנובה.
שחמתי על הכרם בהרגי נחש' שבו': וחראו אם מעולם היה לי חמה ⁷
עליו להכרית הכל כמו על שאר אומות. אם הכיתיו כמכה שחכה
ואתו סכחו אם כהרג שנהרג מאויביו הורג ממני: שאף כשיסרתיו ⁸
על ידי האמות לא להשמיד אלא כך צויתי לגי המיסרו. בסאסאה.
במדה תריב את הארץ. והיאך. בשלוח ענפיה ודליותיה כל' בעשה
ובכבודא להשפיל ולהכניע בעמל לבה לשב אליי. וכן או' בסנחריב
הי אשר שבט אפי ונ' בני חנף אשלחנו ועל עם עברתי אצוני לשלול
שלל ולבה בו ולשומו מרסס. והוא לא כן יחשב' כי להשמיד בלבבו
להכרית גים לא מעמ'. והנה הויפך ועקר גוף הנמטעה בכעסו ברוחו
הקשה כמו ברוח קדים עוז. אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה.
וספרש מליצת בסאסאה בשלחה תריבנה שצוה לשבט אפו ולמט'
ועמו שכך צוה: לכן. על שחמא יעקב בניי בזאת יכפר עונו בשומו ⁹

על לש' כרם חמס. ² On marg. חמה is inserted on marg.
לש' ירש' יציץ ופרח ולשו' בשלחה והנה ברוחו הקשה בוי' קרי' ולשו'
סעיפיה וקציריה. ³ is written over. ירמח.

כל אבני מזבחי כלומר הכניעו והשפילו שישוב אלי וכתת חק כל
 אבני מזבחותי כאבני סיד תשרפון ומנופצות לעפר שלא יקמו אשרי'
 10 חסגי' בואת' חו' ולא לחשמיד ולחכרית: כי עיר בצורה ברד
 תשיבנה מירשביה להצלותם נח תשים משלה ונעזב מירשבו' כמורכב
 שחזק מקום מרעה' ששם ירעה עגל ובחמות נחזות' ושם ירבץ וכלה
 סעיפיה' בשלחה' ששילחה' וענפיה ורליוותיה ואכל עשרה ובבדחה
 11 ויכלהו' אבל הגוף הוא קיים' חק אליו אל תשלח ידך: והוא לא
 עגל' חרבין שם כמו שצויתיו' אלא כשהיו קצירה ענפי גידולי
 הפירות מתיבשי' סמל כדרך שמתבשי' בחורף היה משבר סעיפיה
 ומשליך כמבור אין לחן עוד תקח ודרי יש לחן עוד תקח בעבור תתקן'
 אף זה כשראה חק' ב' חכם על ישר' א' אין להם עוד תקח ותתחיל
 להשמיד ולחכר' ודרי יש לחן תקח בעבור זעם' נשים באות' ואף
 הנשים היו באות ושורפות ומדליקות' אור בגוף הנמיטה עצמה' ששתי
 קצותיה אכלה אש ותוכה נטר שלא תגל עוד ולא תעשה עוד ענק ופרי
 לאבר תקדחה' אתה' נוף הנמיטה כמו סעיפיה' כי לא עם בינות הוא'
 חגי תחזק חסכו מכה גדולה להבין אחריתו של ישראל' איכה ירדף
 אחר אלף אם לא כי צודם מברם וי' חסידים' והוא או' ידיו רמה
 ולא י' פעל כל זאת' ועל כן לא ירחמו עשרו ומגדלו להוכיח טים
 אלא בשם שהוא ייסר עמו בכליה כן חק' ישמידו ויכלהו כמו שמוכי'
 fol. 24. b. בענק' חי אשר שבם * אפי' ויתרו' לחיות שבם אפיו ומטה ועמו:
 12 ויהי ביום ההוא שלא ירחמו ויפקד עליו אכזריות חסדו' יחבם חנים
 שמשבלת הנזר' נזר פרת' עד נחל מצרים לחשיר ולהציא שחן ישר'
 כזה שחובט ענפי חיותים להציא ולחשיר הפרי' ויטה חנים לענפים
 וישר' לפרי חיות' שכן חן ישר' מעורבין בין האומות בגלותם כפרי חיות
 בין הענפים' לפי שהחבטם בענפים חן חנים או' והתם תלקטו כזה
 שמקלט חיותים תחת האילן בנשרם' לאחד אחד' מביניה' ולא ישאר
 13 אחד סבם ביניהם: ויזכר ילכו תקיעת שופר תלטום תודך לירושלם
 אף לאובדים ולגדחים שאבדו ונדרו ממקומם' כמו צאן אובדות חץ
 עמי' ושתתחו ליי' כלם בירושלם ולא בביתאל ובבן' ועל כרחו אין

1 MS. 2 אמות is written over. 3 כאריות is written over. תואת.

זאת בימי עזרא כי במצרים ובאשור נשאר כלם ואף שבבל לא עלו
 כלם. אלא דבר זה מפורש כענין ויצא חמר מנעו ישי: הוי עמרת נאות
 שכורי אפרי. עד כאן דבר דרך מטל ועל גלות בבל. לך עמי בא
 בחורדיך. על ליתן נחש בריח. כרם חמר עט לה. יציץ ופרח. ועכשיו
 מדבר אותו הענין על אותו שבימיו. וכלפי שאמר שהבאים ונסתרים
 תבנעים ספני ועמו ישרש ויצץ ופרח בכרמו ואמר עתה הוי על אותם
 שמתנאים בעשרם וכבודם ואינם חרדים לבא לחיתבאות ספני ועמי
 מנוכה רחם כי הם לא ישרשו ולא יציצו ויפרחו בברמי שאף יציץ
 פרחם הוא נובל מהם. ולשאר עמו תנחבאים מסני ועמי וחרדים על
 דברי אחיה לחם לעמרת צבי ולא לצץ נבל כמותם. כן חשיטה:
 הוי על עמרת נאות שכורי אפרי. שעל ידי שמחת לבב שהיין מטמח
 ומטיב לבם אינם חרדים. לדברי להסתר ספני ועמי אלא מתנאים
 כנגד נביאי על עשרם וכבודם כטוב לבם. הוי לחם תציץ נבל יהיה
 לו. כציץ העשב המיפה אותו שהוא בראשו בעמרה ולמחר ימולל
 יובל כן יבל מהם מהרה קיום העמרת העמרה שהוא מתפאר בה
 שתתקיים¹ לו לעולם. העמרה אשר על ראש בני ניא שמנים שיתו
 הלומי יין בראשם במקום העמרה. כענין חכני בל חליתי הלמוני בל
 ידעתי. ניא שמנים. מקום מוכר הוא אלפא ליין. והוא בקרן בן שמן
 המוכר בטרם היה לידידי בקרן בן שמן כי כן שיחת יעציה. שכל ארץ
 ישר² מרטה לאותו מקום ועמרה מרטה לצץ פרח העשב המקפת ראשו
 בעמרה: ומה הוי על העמרה. הנה טער קטב חזק ואמין לוי. כענין
 וסער מתחלל על ראש. רשעי יחול. כורם ברד הבא בסערה וקוטב
 ופורף ומטית אדם ובהמה אשר ימצא בשדה כן הוא קוטב והולם
 אותם בראשם. והקטב הוא הלומי יין שא. ולכד הקטב וההליטה יהיה
 כורם מים כביד³ שוממים לתוריד מראשותיהם עמרת תפארתם ארצה.
 ומיאי. שבידם יניחו לארץ עמרת ראשם הם כעצמם מרוב צרה.
 בענין נזי מוך ומשליכי. וינ את ראשו: ואחרי שהנחה לארץ תרססנה
 עמרותיהם ברגלים לבח ולקלקל: והיתה ציצת נבל צבי תפארתו
 כשתבל. יבא בזים לאלתר ויחטפוה. הוא שיחטפו עשרם וכבודם
 והוא הניבול. כבבורה. על ציצת נובל מוסב כבבורי הציצה. בטרם

¹ is written over. צבי

קין' עד שלא תתבשל לגמרי אשר אם יראה ה' רוחא אורחא בראשית
 החטמה ויבלענה בעודה בכפו שבא לתולדה' עד שלא יתלשנה ממנו
 יבלענה' ואין לומר' בכפו כמו כפות חמר' שאין לש' הכתוב' נכון
 5 ביום ההוא שיוריד ישפיל חטאנים שבהם אז יהיה לעשרת צבי וקיום
 חזקתה ולא כצין נוכל של אותם טאנים' ולעפירת נוי תפארה
 לתפארה בה לשאר עמו' ליתודה הנשאר בארץ * ולפליטי ישר': והוסף
 fol. 25-
 6 שישפיל חטאנים ויבניה השפלים' ולרח רעת' משפט יהיה ליתושב על
 המשפט' הוא חזקיה מלך יהודה' לשפט צדק' ולנבחה יהיה למשישו
 מלחמה כנגד אויביהם הנלחמים בשעריהם לחזקעם ממלכ' אשור ומל
 7 אויביהם: וגם אלה על שאר עמו מוסב כמו שיוכיח למט' משל העם
 הזה אשר בירושלם' נבלעו' בדתם' כמו תעצו אבדע' כל דברי בלע'
 בלע י' פלג לשונם' לש' בלבל והפך' ולכן שט העם אף בראש
 בדברי נביאי אמת הרואים את הנלד לומר' שקר הם מתנבאים' פקי'
 כשלו' העם אף בפלג' המשפט שכן אמת מורה להם' כמו ופס'
 8 ברכים' לפוקה ולמבשול' והוא כענין כי כשלה ברחוב אמת: כי כל
 שלחנות' אף של כהן ונביא ואין יאמינו עוד כהן ונביא' מלא קרא
 צואה' מן השכרות' בלי מקום' לחסב בנקיות העיף וחיעה הבא לנח
 9 ולחסב: ואחרי שגם כהן ונביא שט בשכר את מי יורה כהן עדי
 דעת' להורות לעם' ואת מי יבין עוד נביא שמועה' להגיד לעם' כענין
 את אשר שמעתי מיי' צבאות הנרותי לכם' ומי יורה מוסב על כהן אשר
 תורה יבקשו מפיהו' ומי יבין שמועה מוסב על הנביא' לנמול' מחל
 עתיקי משרים' שפעתה כך הם העם כתינוק שמתחיל לדבר שכל מה
 שאמר לו אמר אחריו ואינו מבין ואינו מבחין בין טוב לרע בין
 מאיסות ובעור' לנקיות' שכשנביא מצוה לו גם הוא מצוה לו
 וכשכהן מורה לו קי' המשפט גם הוא מורה לו אותו קו עצמו
 לומר' קשט עצמך ואחר כך קשט אותי שגם מעשיך כמעשי ואין
 10 תוכיחני: ואם יאמר' לו כהן ונביא ועיר שם הסתלק משלחנך והל
 תאריך עליו כי מלא קרא צואה הוא גם הוא אור' לו כך שאמר

ולררר משפסס וגו' כעין שג' ונחה עליו רח יי רח חכמה. On marg. ¹
 קין. MS. ² ובינה רח עצה ונבירה רח דעת ות'.

- שֶׁלֶחַן כֶּהֱן וַבִּיאוּ מִלֵּאִים קִיא צֹהֵל׃ וְחִסּוֹן דְּבִירֵי חֲבֹת׃¹¹
וְהַנְּבִיאוּ לָעַם מַעֲרָה כִּמוֹ לַעֲנִי שֹׁפֵחַ שֹׁאֵן מִבֵּינִי׃ אוֹתוֹ כְּנִמְלִי מִחֶלֶב׃
וְאֲחֵרֵי שֵׁם הוּא כְּמוֹתוֹ׃ אֲשֶׁר אָף אוֹתוֹ שְׁאִמֵּר לָהֶם דְּבַר לִמְבוֹרָתוֹ לֹאִמֵּר׃¹²
וְזֹאת הַמַּעֲרָה׃ חִיפֹב הַשֶּׁלֶחַן הוּא׃ הָאָרֶץ׃ הַחֵדָּה לַעֲרִיץ׃ תִּבְאֵה עֵיף
וְיִנְעַם מִסְּלֹאכָתוֹ׃ כַּעֲנִין וְלַעֲרִימִי נֹא כִי עֵיף אֲנִי׃ הַזֹּאת הַמַּעֲרָה׃ כֻּלּוֹ׃
לֹא תִשְׁכַּח לְמַלֵּא שְׁלֹחָבָם׃ שֶׁהוּא מַעֲרָה וּמַעֲרָה לַעֲרִיץ קִיא צֹהֵל׃ שֶׁלֹּא
תִּמְסַמֵּא אֶת הָאָרֶץ לְהַגְלֹחֶנּוּ מִסִּנֵּה הָאֶרֶץ׃ לֹא אֲבוּ שְׁמוֹעַ׃ כִּי עַל יַד כֶּהֱן
וַבִּיאוּ הַתַּעֲמִים לֹא יֵאֱמִינּוּ אָף לִכְהֵן וַבִּיאוּ אִמֹת׃ כִּי אֵיךְ יִבְחִי בֶן דְּבִיר
זֶה לְדְבִיר זֶה הוֹאֵל יֵשׁ כֶּהֱן וַבִּיאוּ שׁוֹנִים וְלִחְמֹתִין עַד יִזְקִימוּ דְּבִירֵי
אֵינִן מִמֹּתִינִן כִּי אִי׃ יִסְדֵּר פְּדִיָּה מַעֲשֵׂהוּ׃ וְזִיחָ לָהֶם אָף דְּבַר יי׃ כִּמוֹ׃¹³
כִּן מִנְּבִיאוּ אִמֹת וּכְהֵן צָדֵק צוֹ לְצוֹ שְׁלֹ וְקוֹ לְקוֹ שְׁלֹ וְכֵן וְעֵדִי שֵׁם זֵנִי
שֵׁם וְלִמְעַן כֵּן יִלְכוּ וְכִשְׁלוּ׃ צוֹ שֵׁם מַעֲרָה׃ כִּמוֹ כִּי הוֹאֵל חֶלֶק אַחֲרֵי צוֹ׃
תִּצּוֹ לְצוֹ כִּמוֹ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ׃ מִבֵּית מִסְכָּה׃ וּמוֹסֵב עַל שֵׁן בְּרָחֹה׃ לְנִבְיאוֹ׃
וְקוֹ לְקוֹ מִסְכָּה עַל פֶּקֶד פְּלִילִיָּה׃ לִכְהֵן׃ וְעֵדִי שֵׁם מִסְכָּה עַל כִּי כָל שְׁלֹחֵנּוּ׃
מִלֵּא׃ קִיא צֹהֵל בְּלִי מִקֹּ׃ לְשִׁנְיָתָם׃ כִּן עֵינֵי שִׁימָה וְ לְמַדְקָדִים בְּעֵבֶר
וּבְעֵינִן׃ לִכֵּן שְׁמוֹ דְּבַר יי׃ אֲנִשׁ לְצוֹן׃ הַמְּלִיכִים וְהַשֹּׁהֲנִי׃ בְּנִבְיאוֹ׃¹⁴
מִשְׁלִי הָעַם הַזֶּה׃ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם׃ הַחֹשְׁבִים לִנְצֹל בְּמַשְׁמַלְתָּם׃ תֵּל יַד
יִירוּשָׁלַם׃ שֶׁהוּא מִשְׁכֵּן שְׁמוֹ׃ כִּי אִמְרָתָם לְנִבְיאוֹ הָאִמֹת הַמִּזְכִּיחַ׃ אֲתֹכָם׃¹⁵
אַחֲרֵי שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם׃ שֶׁהוּא מִקְדָּשׁ אֱלֹהִים כְּרֹתוֹ בֵּית אֵת
מוֹת וְעַם שְׁמוֹלִי׃ וְסִמּוֹד לְשֹׁאֵל׃ כִּמוֹ עַם כֹּאֵר לְחֵי רֹאֵי׃ עֲשִׂינוּ מַחֲוֹ לְטֹס
שֵׁם מַסְעֶרֶת הַמִּחֹה וְהַשְׁמוֹלִי׃ שְׁמוֹ׃ לְשׁוֹ׃ אֲנִי שִׁימָה׃ מִיָּם רַבִּים חֲשִׁמִּים
בֵּים וְשׁוֹמְרִים מִאֲדָ׃ חֵן גָּלִי מִשְׁבְּרֵי מוֹת׃ כִּי יַעֲבֹר סִמּוֹד לְטִי׃ לֹא יִכְתַּעֲנִי׃
כִּמֹּחַ הַסִּמּוֹד לְסַעֲרַת הַיָּם׃ שֶׁהַחֲזִינֹת נִצְלוֹת שֵׁם מַפְנֵי סַעֲרַת הַיָּם׃ כִּי
שְׁמוֹ כֹּב מִחֲסֵט וּבִשְׁקֵר נִסְתַּרְטִי׃ תִּכְבֹּד שְׁאֵתָם אִמְרֵי׃ מִחֲסֵט הוּא׃
וְהַשְׁקֵר שְׁאֵתָם מִבֵּיִם הוּא סֹתֵר לְטִי׃ וְכֵן רוּחַ שֶׁל יִרְמְיָה אִי׃ וְנִשְׁבַּע לָהֶם
וְנִזְחַה מִבֵּיִם וְדָחַק לֹא רִאֲיוֹ׃ וְלֹא תִבָּא עָלֵינוּ רָעָה כִּי יִירוּשָׁלַם תִּחִיָּה
לֵט לְמַחֲוֹ׃ וְכֵן הוּא אִי׃ וּבְאֵתָם בֵּית הַזֶּה וְאִמְרָתָם נִצְלָנוּ׃ וְחֵרִי עַל

Isa. 25. b.

¹ On marg. נבוא ונחזיר ברברי נבוא אמת ונחזיר ברברי
נבוא חשק כבת' למט' אשר אמרו לרואים אל תראו ולחזים אל תחזו
לט נבואות [נבואות] דברו לנו חלקות חזו סתתלות וכת' ותבטחו בעשק
ותשענו עליי.

16 ירושלם אתם בוחלים למנוח: לכן הנני יסדי¹ הנה אנכי מוסד ומיטשב
 בציון שאתם בוחלי² בה לחמלט שם³ לאבן בזן⁴ לבחנכם אם תחיו ראים
 לימצל בה ואם לאוי⁵ פינת יקרת מוסדי⁶ בסדי⁷ מוסדי⁸ בייסוד יושבי⁹
 דרך הבנאים שמושיבי¹⁰ בוית החומה אבנים גדולות ויקרות אבני גזית¹¹
 וכן בוית שכנגדה ומייסדין ומישבין אותו יפה וסדין אותו לחברו
 יפה בסיד לגדבך אשר תחתיו¹² ואחר כך נוסין קי מאבן לאבן ועל פי
 בליטותי ושקיעותי ונכוחי יעשו נדבך תאבנים שבנחים ואם הן נפות יסתתום
 ומעמסום ואם הן דקות יסליכו ושיטו אחרות תחתיו¹³ נמצאו כלם
 נבחנות על ידי השתים¹⁴ נמצאת ציון משלכת החומאים סתוכה על ידי
 שכינה כאבני הפנות המסליכות אבנים נדעות מביניהן¹⁵ ולא כמו שחן
 סבורים שתתא להם למקלט¹⁶ על ידי שכינה¹⁷ ומאמין לי כדבר זה לא
 יחיש להם¹⁸ כדבר זה יסחר יחשה מעשיו למען נראה¹⁹ כל' ואם תראו
 שלא יסחר לבא אל תבטחו לכם על שקר לאמר שלום שלום כי דאי
 יבא ולא יעבר²⁰ ושטתי משפט לקי²¹ כאדם הנוטח קו על נבי²² פנה לישר
 החומה²³ ונדקה למשקלת כמו כן לישר ותרבים וחבליטות²⁴ ויעה²⁵ יסוד
 וינרף²⁶ בדי²⁷ שא²⁸ למעלה הנה חזק ואמין כורם בדי²⁹ מחסה כוב שלכם³⁰
 וסתר חשק שחתרתו בו³¹ מים בבידים שוטפים³² שא³³ למעלה ישמטו
 18 ויעבירו³⁴ וכפר למות ברית אשר כרתה לכם³⁵ אם תעבר הברית ומיתכם³⁶
 וחזותכם³⁷ ומחז שלכם שסמוך לשאל לחמלט לא יתקיים³⁸ שששעבר
 שום מים רבים חשטים ושטפים וחיתם לו³⁹ למרטם שיעבור על טוב
 צהריכם⁴⁰ שום⁴¹ קלומי⁴² בדרך חים שיתא לשעות ושומף כל אשר ימצאו
 19 והוא לש' כי יעבור ולש' מדי עברו יקח אותכם⁴³ כי בבקר בבקר⁴⁴ בבל
 בקר⁴⁵ יעבר ביום וכן בלילה בתחלתו בהעריב שכן דרך חים יש מקומות⁴⁶
 ומטל הוא על נבוכד נצר מלך בבל שעברו כמה פעמי⁴⁷ בארץ ישר⁴⁸ ובבל
 פעם היה שומף ומגלה את ישר⁴⁹ כמפורש בסוף ירמיהו⁵⁰ בשנת שבע יחודים
 נ' אלפים וכנ' בשנת יח' נפש ח' מאות ולכ' בשנת כנ' נפש ו'
 מא' ומ'ה' ואין לפרש זה על גלות אשר שתחלת הענין הזה אינו
 מדבר אלא בבני ירושלם⁵¹ והיה רק ועתה ודעדה לכל שמעיו לחבין
 השמעה משנה לשנה⁵² וכן או' בירמיה ובה בשנה השמעה ואחריו בשנה
 20 השמעה חמס בארץ ומשל על מושל⁵³ ומה שמעה השמעה מדי שנה

¹ is written over. אבני² Flot.³ So MS.

- בשנה • שקצר לכם המצע מהשתרע מלפניכם עליו • רישימנלירי •
 שבכל שנה ושנה יבאו נודדי כשרים יותר ויותר ויפשו בארץ וימנו
 ישר' דרכיהם מללך כמו שהיו רילי' מפני פחדם עד שיהיו נסגרי'
 מפניהם בעיר ולחים וברחי • והמסכה • היא הכילה שעל נבי המיטה •
 צרה ונדקקה ותנבסה למטה שאין אדם יכול לטאת ראשו במטה • כהתכנס
 וכהאסף אדם בה ליטב • שאף בערי המבצר שיאספו ויתכנסו עם לא
 יוכלו לתראות ולטאת ראשם • כי מחדרים אימה • כי כהר פריצים יקום
 י' • כמו שקם בבעל פריצים לפרץ ארבי דוד לפניו כפרץ מים בן יקום
 לפרץ אחכם לפני אויביכם • כעסק בנבען • בימי יורשע שרסם השמש
 תעמד עד יקום נוי אויבו בן ינוע וירעש עליכם למצוא פנאי לינקם מכם
 לעשות מעשה' וז' מעשה' באכזריות חרות יפוט בכם ולא כאב ורחמן • fol. 26.
 כי כמו ששט עליכם לשעבר להטיב אתכם בן יטוט להאבד אתכם •
 ותתה כל' ובדבר י' זה אל תתלוצצו כמו שאחם מתלוצץ' על השאר •
 בצו לצו קו לקו • פן יחזקו מוסריכם • שכםם שחזק עליכם מוסריכם
 למור עליכם יותר בנבואה זו יותר מן השאר על שנתלוצצתם על השאר בן
 יחזקו עוד למור עליכם יותר מזו • כי כלה ונחרצה נזירה נסורה ופסוקה
 שלא תעבר שמעתי מאת י' צבאות ואין להטיב • לכך שימו לבכם רטובו
 אליו אולי ירחם • ומידבר אלהם הנבואה חחר ומוכיחם ומיעצם מדרך •
 העולם כאלו מעצמו תאיו ושמעו קלי • אם כל היום יחרט החרש' •
 הוא תארים העובר שדה בעל הבית כדי לזרוע ולא יותר לעולם אינו
 חורש' אלא אם היום חורש ומרפה הקרקע למחר יפתח ויפריש הקרקע
 הגה והנה • ויטודי • ויטעה ערונות ערונות • כי ענין אחר לא תיחשב
 תרישתו לבעל השדה שורכן היה לזרוע עיקר הערונה תבואת הלחם
 ובגבוליה סביב קצה וכמן בערונה שבין ערונה לערונה שלא היו רתין
 לזרוע כל הערונה שלימה מדברים שאין צריכי' כל כך כמו שיוכיח
 בסמוך • נמצא מרח חנם ועמל לרח הואיל ושינה מדעת בעל השדה
 ואיבר שכרו א'ע' שחרש שרדו כל זמן שלא יפתח ויטודי • אף אתם
 למה לו רוב זבחיכם וחנם אתם באים ליראות פניו • הכל כמפורש
 בתחילת הספר • גם עוד תראו מן העובר שאף אם חרש ופיתח ויטודי •
 ארמתו הלא אם כשישיה פני האדמה כשבא לזרועם והפין קצה וכמן

¹ D'estendelier (=de s'étendre).

ירוק בכל הערונה למלאות הערונה מהם מה שראוי לעשות בחמה
 ושעורה שזיה תבואת הלחם שששארם רצה למלאות ערונתו מן הירק
 מפני חורק בבלה ושם חמה שורה בראשי הערונה כשי תמלך בדרך
 שיושב ראש וקלימה בהנהה ביד שלא בוריקה ובהפצה מה שראוי
 לעשו בקצה וכמון ושעורה כמו כן שם בשימה שלא בהפצה ובוריקה
 במסום מסום ומסומן ויכר בזית אחת דבר מועט וכן הכמסת ישים
 בשימה בלא הפצה חריק בנבולי הערונה נמצא ששילא ערונת חשדה
 26 מדברים שאינם צריכי ומתבואת הלחם לא ורע רק תנבליס: ועכשיו
 הלא אם כה יעשה ויסרו בעל חשדה במשפטם יבאחו אל השופט
 27 והשופט יורט שיש לו דין עליו: כי לא בחרין במת חרין יודש
 קצה ולא אופן עגלה על כמון יסב ויתגלגל לרשע שזה העני בעל
 חשדה שזיה סבור ששודו מליצה חמה ושעורה וכמסת תיקן מורנים
 וכלי הכבד תעגלה לרשע תבואתו וכשנא לקצור מצא הכל קצה וכמון
 וכי לאילו פרה לעשות בלי רישע שחרי במטה ובשבת בלכר יודש
 28 קצה וכמון שאין אדם יודע מהן כל כך שלא יהא די לו במטה: אבל
 לחם תבואת הלחם המרובה צריכה לרשע ולרוק במת חרין ובאופן
 עגלה כדי לרשע מחר כי לא לנצח הדוש ידושני לחבום במטה שאין
 רש פעם אחת יותר מב' או ג' עטרים צריך למרח ולרשע בכל שבת
 כדי סיפוקו נמצא רש כל חשנה לפיכך צריך למורג חרין ולאופן עגלה
 לרוק מחר ואף אם המס נלגל עגלתו ופרשיו כלים המפרשי תגרעין
 מן הקס לרוק לא ידוקנו בלא מורג חרין בעל פיפית כי אופן עגלה
 ופרשיו דשין חנים דקין אבל המורג רש ודק כרכת' הנה שמחיד
 למורג חרין חרש בעל פיפיו תרש הר' ותור' ולפיכך תחלה מעבירי
 על התבואה אופן עגלה לעקור תגרניר מסוקמו והמורג נמשך אחריו
 fol. 26. b. עליה דרש ודק קל* והומר שבמטה לא יודק אף אתם עשיתם מן
 העיקר מפל המפל עיקר עבודת המקד' עראי ושל ע"ז קבע. והתם
 29 סבורי לינצל במח שאתם עובדי אותו: גם זאת אע"פ שמעצמי אני
 מוכיחכם ומיעצכם מדרך העולם מעובדי האדמה מעם יי צבאות יצאה
 להוכיחכם שאין עצה ותושיה לאדם אלא ממני וכבר הוכחתי אתכם
 מאותו בתחלת נבואתי למח לי רוב זכויכם וכל הענין וסרח קרשו

¹ אלהו is written over.

- סיבבתי לכם פני הדבר עתה ררך משל ודרך ארץ. וחדר לחוכה בני דורו: הוי אריאל אריאל. מגדל עז שלי. קריה שחנה בה דוד עבדי xxix. 1 ואחזבי שהבין לי בה מקום למקדש וקראה קריה מלך רבי. שעתה על מבטח מבצריה מורדים ביי ספו שנה על שנה לעשות חגים להיות אוכלים ושותים ושמי' חונגי'. כמו שא' למעל' והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחם צאן אבל ושתה מדי שנה בשנה א'ע'פ' שאתם רואים שרל כבודכם חמיד תצרות רבות עליכם שסוף שינקופו אתכם מנובה מבצר אריאל אם לא תיטיבו כנזקף ותיים מנובה האילן ומשיר למטה כאדם שא' שמח שמח כי סופך ללקות. וכן הוא או' והנה ששון ושמח' וכת' אם יכפר העון הזה לכם עד תמותן. נמצאו חגיגתם מענישי' אותם: והציקותי ² אני לאריאל שאביא עליה מנחריב מלך אשר היתה תאניה ואניה'. לתאנה ואניטת כלמי שמחותיה חניה שהיא שמחה וחוננה עכשיו. היתה לי באריאל. לא במקדשי ומשכני אלא כמגדל עז המורד ביי: וחניתי ³ כדורי. כיתשב אדלים. כרועה הנוטה אהלו בבקעה לרעות צאנו לבטח ימים ואין מחירי. תציתי עליך מצור מצב וקבע וקיים: ואז חשפלי ⁴ מנאותך לדבר אלי תחנונים בקול נמוך ושמלי. כאוב שמצפצף והונה בלחש קול רמסה דקה: ואז כשתיכנעו ותבקשי תחינה והיה כאבק דק ⁵ המון זרים שביך. והנאונים ישפלו ויזכרו ואת כלם ישא רוח כאבק דק וכסמן עובר המון עריצים שכך העושי' והרצני' אביונים. והיה לפתע ⁶ פתאם שברך. שמעם יי' צבאות תפקד להכניע ולשבר נאונך ומטח עוד ברעם ורעש כל' בחרי אף גדול. והוא שעלה ותפס כל ערי יהודה תבצורות שהיו נאון עזם וכאשר ישבתו וינערו ורייך תעריצין אז וגנתי עליך להרשיעך למעני ולמטען דוד עבדי אשר חנה בך: והיה כחלום חזיון לילה שיעוף ⁷ ולא ימצאנו ויורדו בחזיון לילה ויאברו פתאם המון כל הנים הצבאים עלייך וכל צביה מצור מצב שצבתי עלייך: והיה כאשר יחלם הרעב ⁸ והצמא התאב מאד לאכל ולשתות. והנה אכלי. וסבור דאי שכן הוא ומחזק הוא בכך והקץ וריקה נפשו כן יהיה המון כל הנים התאבים לתפוס ציון וסבורי' ומחזקי' דאי שהוא בידם כאילו כבר לכדוה. וכאשר

¹ On marg. חיתה תאניה מוסב אקריה חנה דוד שהקריה תחיה
תאניה ואניה והיתה לו באריאל. פי' הקריה תחיה מלאה דם חללים
והרצנים כמו שרגל המנובה להיות מלא דם קרשים. הפך כצאן קרשים
במקדשה כן תחיינה הערים מלאות צאן אדם.

יקצו בבקר וימצאו כל נבוריהם ושריהם פגרים מתים והנה הם רקים
 9 חסרים מתואתם: ותמחו' מוכיח על התמחמתו שהוא לשו' אשמורדישון'.
 ושעו מוכיח על השתעשעו שהוא לשו' השע עינים. והרי הוא כאלו או'
 הרי אתם מוכים בתמחוק לבב שלא להבין ובעורון עינים שלא לראות.
 10 והרי אתם מחוננים ונעים כמו שכורים ולא מין ושכר: כי נסך י'
 עליכם מסכת רוח תרדמה והוא התמחוק. ויעצם את עיניהם. והוא
 העורון שאינכם מבינים וראים את הגולד וגם את הנביאים שלכם ואת
 ראשיכם החיים. שעשיתם לכם ראשים לחזיונות ולנבואה. כסה עיניהם
 מלראות להניד לכם את הגולד. וחזו לכם משאות שאו ומדחח' ולא
 גלו לכם* על עונם להשיב שבותכם: ותחי לכם ולנביאיכם ולחזיכם
 11 חזות הכל שנביאי האמת מתנבא' לכם אפי' חזות שהוא נראית לעינים
 שודאי תחקיים שכבר התחילו האומות לשעבר בכם וללחוק אתכם לחץ
 נדול ולהגלותם מעל אדמתכם. אפי' אותה חזות חיתה לכם סתומה
 וחחומה מלהבין בה כדברי הספר שדבריו חחומי' וסתומי' מתבין שאינם
 מפורשי'. כענין סתום הדברי' וחחום הספר. אשר יתנו אותו אל יודע
 ספר לאמר קרא לנו זה ובאר לנו דבריו שחרי יודע ספר אתה. וא' לא
 אוכל לפרש לכם את דבריו כי סתומי' וחחומי' הם. כן מנידי' נביאי
 האמת לנביאיכם ולחזיכם כך א' ישעיה כך א' ירמיה אמת הוא. הלא
 אתה נביא כמותי. הנד לנו האמת. והוא משיבם גם אני נביא כמותי
 ואיני יודע כלום בכל מה שהוא אומרי. כענין צדקיה בן כנענה ומיכה
 12 בן ימלא וחנניה בן עזור וירמיה: וקל וחומר אם נתן הספר ביד אשר
 לא ידע ספר אפי' דבריו מפורשי' באר היטב שיאמ' לא ידעתי אפי'
 ספר מפורשי'. כך קל וחומר אתם שאר העם שאינכם נביאי' וחחוי' שלא
 13 תבינו נבואות האמת: ולפיכך שלא תשימו על לב לראות דברי נביאי
 ותוכחותיהם ויאמר י' יען כי נגש העם אל עבודתי בפיו ובשפתיו כבדתי
 ולבו רחוק ממני. כלוה שכשראזה את הגושה בו מקדים לו שלום וא'
 לו שהוא טורח מאד ומחזר לפרוע לו וסראזה לו בדבריו שאין לו מנוחה
 רטינה בעיניו אינו רואה ורחוק הוא מאד על פריעת חובו כדי שלא

1 On marg. התמחמתו ותמחו' השתעשעו ושעו ונ' זה בשמות שמעו.
 שמע ולא תבינו וראו ראה ונ'. השמן לב העם הזה ונ'. והו' שאו' לכן
 הנני יוסף להפליא העם הפלא ופלא ונ'. כמו כי יפלא ממך דבר.

2 Estordisson.

- יִצְשֵׁנוּ. ובלבד אין כלל לפרוע לו כלום. ותהי יראתם אתי מצות אנשים
 מלמדה. שבעל כרחו עושה מצות המלך וחשר שכן ליסודותו שלא ימרה
 את פיו מן ירע לו. אבל בלבד אין לו שמחה בכך: לכן¹ על אשר לא יראו¹⁴
 ולא יבינו יראתי בלבם ונפלאות ומכוסה היא יראתי מהם כדברי הספר
 הדחוסות הנני יוסף על הפלאותם זו להפליא ולהעלים ולכסות מהם כל
 חכמה ועצה וכל בינה ותחיה מלהיעזר בעת צרתם מדה במדה.
 להפליא. כמו כי יפלא ממך דבר: הוי המעמיקים² ומסתירים מיי¹⁵
 עצתם. והיה במחשך וסתר מעשיהם שלא יראם אדם ויאמרו מי רואנו
 ומי יעידנו שיעשה בנו משפט: שהרי הפך שלכם הוא זה שמדתכם¹⁶
 אתם נותני' בי וסודתי בכם. ואיפשר כן אם הוצר יחשב בלי דעת
 ותבונה כחומר שהוא יצר ממנו כלי שיאמר כלי מעשה על עושהו ולא
 עשני. לא הוא נתן בי חכמה ודעת בלבי שידע מחשבותי ואם יצר
 הנתר מן האומן א' על יוצרו לא הבין בי ומה מלאכתו שאתם או'
 שאני מבין בכם ולא יצרתי בכם לב מבין לחשוב. הלא אין לכם
 מחשבה ועצה אלא ממני. ואיך לא אבין את מחשבותיכם: הלא עוד¹⁷
 מעט מזער שיהא שב לבנן לברסלי. יער אילני סרק לאילני פירות.
 כלומ' השפלים והחסרים יגברו וימלאו עשר וכבוד. והברסל לער יחשוב.
 והמלאים כל טוב והגבוהים ישפלו ויחסרו. כמו שיפרש כי אפס עריך
 וכלה לך וגו': ואז ישמעו החרשים המתומהים בתמהון לבב ביום ההוא¹⁸
 דברי ספר ויבינו דברי נביאי כי אמת הם. ומאפל ומחשך ומעוררן
 עיניהם עיני עורים שנתעצמו מראות תראינה את אשר יקרה להם ככל
 דברי נביאי: ואז יספו עניים ושפלי' ביי' שמחה ואביוני אדם הלחוצים¹⁹
 ומעונים בקדוש ישר' ומשועים מיד חזק מהם יגלו: כי אפס עריך²⁰
 הגולי' * וחוססים אותם: מחמאי אדם ברבר משפט להכר פנים ולחייב²¹
 העניים שכנגדם. ואם השופט יוכיח על פניהם דרכם שהם חייבי' בשער²¹
 יקטון שברברי' קשים כלשו' וקט דבר איש יהודה טרבר איש ישר'.
 ובכך מטים בתתו הזכאי ויחייבוהו. וכאשר אילו יכלו אז יספו עניים
 ושפלים ביי' שמחה: לכן. על אשר ישמעו החרשים דברי ספרי. כה²²

¹ והוי להם שחכמי' יט. On marg. ² On marg. להם להעמיק להרע וליראתי אין בהם דעת.
 הפככם. On marg. כמו דעתכם וראוי היה להיות דעת כמו הפך אלא מפני העץ.

אמר יי' אשר פרח את אברהם אביהם מיד ארבעה מלכי גדולים וחזק
 מתי מעט מהרבה לא עתה בפעם הזאת בימי מלכי אשור יבוש יעקב
 ליסתר בידם ליבוש מתקותו אשר בוטח בי ואושיעם במיעוטם כמו
 שעשיתי לאברהם אביהם ולא עתה יבא דברי אשר דברתי לאבד חכמת
 חכמיו ובינת נבניו מלהיעזר לחזור פניו ממבטחיו הואיל ובוטח בי וא'ע"פ
 23 שיש בו רשעים וערצים: אלא בראותו ילדיו יהודה וירושלם מעשה ידי
 שבקרב יקרישו שמי לבסוף אחר שתפס סנחריב כל ערי יהוד' תבצורות
 ולא יאמינו עוד לדברי אחיהם בית ישראל שהיו מתעים אותם כמו שא'
 למעל' את יי' צבאות אותו הקדישו הוא מוראכם והוא מעריצכם כי
 יראו שהם נכשלו בדרכם ולכן ישובו: ואז ישמח בהם שיאחז שידעו
 24 תועי רוח ודעת בינה לחבן דברי נביאי' ולשוב ולהושיע ורגלים על דברי
 נביאי' לום' און אום' חנביא דבר אלא לרעתו כמו שמוכיח בירמיהו
 אותם ילמדו לקח וישובו וישעו: ובראותו ככה שלדיו חכמ' ונבונים
 וישעו אז ישמח בהם ולא יבוש כי עוד קץ לסתוד לקיים דברי ה'
 לאבד חכמת חכמיו ובינת נבניו בימי מלכות בבל ולא עתה כי אילו
 ישעו: אבל הוי על בנים סוררים שבורח חזק ביהוד' שאינם רוצים
 לחיות בשמי בשובה ותחת אלא כורע בסוס ורכב שעדיין אינן יכולי'
 לצאת מדרך אחיהם בית ישראל' ולא מניי' ממניי' ולנסוך מסכה בית
 ובין האויב. ולא סרחי' למען ספות המצות זו על שאר המצוות:
 4 שריו: של ישראל: כל הוביש כל עמו הוביש בשביל עזרת עם לא יועילו
 למו ששאל שלא לעזר היה לו ולא להועיל שבשבילו יעלה מלך אשור
 מעליו כי לבשת וגם לחרפה היה לו. שמשא בהמות נגב כמו שהיו
 יכולי' למען היו נושאין מסונם למצרים שיעזרום ומצרים הבל וריק
 6 יעזרום: משא בהמות נגב' כמו משא צמד פרדים. ועל ישא מוסב
 לום' בהמות ארץ הנגב תחזקו וליסודי מדבר הנח לפי שסמכות לו
 ישא חליהם למצרים ובמקום סכנה במדבר בארץ צוקה תצח שלביא

בהמות נגב לפי שכל חיותים מצרים דרך ארץ הנגב.
 שבורחם ארץ ישראל' הולכים כמו שתראה באברה' חלק ונסע הנגבה.
 וירד אברהם מצרימה ויעל ממצר' הוא ואשתו וכל ישראל' ולום עמו
 תנבנה וילך למסעיו מנגב ומשם היו נוסלי' בהמות וטמעינין וחולכין
 למצרים.

ג'יש ושרף מעופף יש שם יותר¹ מהם ומבחמותיהם. וכל זה בשביל עם
 לא יועילו והיא תחרפה כמו שפי'. וחברר חזה כמו אם יתן איש כל חזק
 ביתו באהבה בח יבחו לו שלא תאהבנו לעולם לחסיר רודה בו על כל
 חזק'. ומה חבריות או' עלי' שומע היה פלוגי שבזבו את ממונו לרק אף
 כאן בן: וחרי מצר' תבל וריק יתחור על בן אני קורא לזאת הפותח 7
 שמבזבזת שלה אליהם אל תלכי למצר' רחב הם ונאונים ורמי עינים
 וכל רהבם עמל האין. וקצת ובטל מהם נאנים חרועם: עתה אתרי 8
 שאנים שומעי' לקולי שאני קורא חועק אחריהם. בא כתבה על לוח
 אתם שתהא בידם לזכרון שלא יאמרו לא התרו בנוי ותחי ליום אחריק
 כשיחו נכשלים בדרבם זאת וילמדו אחריני' ויוסרו ולא יעשו כהם: כי 9
 עם מרי וסרבן הוא למרות את פי כשאני מתרה בהם. בנים כזשים.
 שיכחשו ויאמרו לא התרה בנו: אשר אמרו לראים כשאמרו להם לא 10
 תדרו מצר' לעזרה הגיעו עד שנשאל פי י' ונדרשנו על זאת. והם או'
 להם לא תראי אין את רצי' שתדרשונו על כך. אלא אם בן אתם
 יודעי' שיהא חפץ בדרבנו זה דברו וחזו לנו מאתו: אבל אם רצה 11
 לעכב על ידינו שלא נלך סורו לנו מני דרך ואל תעכבונו. * ומדמה fol. 28.
 התראת הנביאי' מפי חסקי' שמעכבי' אותם שלא לילך בדרך מצרים
 כאילו הוא והם עומדי' על הדרך לעכבם. ובלשון קדוש ישר' משיבם
 שיאמרו לנביאי' השביתו מפנינו את קדוש ישר' כלומר יותר מראי צריך
 ישר' להתקדש בדרכיו ואין אתי יכולי' לעמד בהן להתקדש לפי קדשתו
 הגדולה: לכן כה אשר קדוש ישר' שאתם מואסי' קדשתו יען מאסכם 12
 ברבר חזה בקדשתו שאין אתם סבורי' להושע בקדשתו ואתם בוטחי'
 בעשק ועקשות שאתם נחלי' ממון העניים ותאביותי' להנצל בו לשלחו
 לסלך מצרים לעזורכם ועל ממון העשק והחמס אתם נשענים: לכן 13
 חסקי' יתקדש בכם ויהיה לכם העון שאתם עושקי' ממון להנצל בו
 כפרץ מים שנפל ושכן ונקח ונשען לחומה נשגבה והוא נבעה ומבעבע
 בתומה תדיר ותמחה הסיד ותאבנים ומרערע היסוד מעט מעט עד שאין 14
 אדם מרגיש והיא נופלת פתאום ונשברת כשבר נבל יצורים בלי חמלה
 שלא ימצא במכתת הגבל חרש לחתות אש מיקוד. מיקודה. והוא שיעלה
 סתריב על ערי ידודה תבצורות ותמשש. לחתות. לשו' מחתה. וכן

¹ and the first 10 of מבה are written over.

² So MS.

15 וחתה איש איש בחיקו מבאי' לשו' נבין נבין דאלשע: וחרין עמו.
 כי כה אמר יי' אלוהים קדוש ישראל שמועתם להתקדש בדרך כשתתרח
 בכם שלא לילך מצרים: מה לכם לדרך מצרים לטרוח וליכנס בסכנת
 דרך חסדבר ולבזבז מסונכם: שבו' איש תחתיו ושבתו ונחוו' מדרך זו
 ותושעון: בהשקם ובבטחה תהיה נבחרתם כנגד מלך אשור: שאין' לכם
 לחלחם עמו: ואין' לכם לירא את שמו: כמו שא' לאחו השמר והשקם
 אל תירא ונ' והסגר' הזה בשמח אל תירא התניבו וראו את ישועת
 יי'. ולא אביחם: אילו היה אמר לכם הסיעו אבנים גדולות והיה לכם
 להיושע בכך היה לכם לשמוע לו: קל חומר שאמר לכם לשקום ולנוח
 16 ולבטח שהיה לכם לשמוע לו: ותאמרו לא אלא על סוס נושע שנטם
 בו אם תנבר יד מלך אשור עלינו לכך צריכי' אנו לילך מצרים: ועל
 קל נרכב שנמלט בו: ועל כן: על אשר אמרתם: יקלו רדפיכם: וחבל
 17 יהיה לכם הפך: עד אם נותרתם: הוא שא' ונותרה בת ציון כסכה
 18 בכרם: ולכן: כל' ועל אשר אמר לכם לישב איש תחתיו לחתוצב
 ולראות ישועת יי' היה מחכה ומשמר שיבא יומו של מלך אשור: לחננכם.
 כאשר יחון אחיכם יהוד' יירשלו' שישבו אליו בכל לבם: ולכן: על
 שהייתם מצפים לישועתו: ירום ויתנבר לרחמכם כי אלהי משפט נדק
 יי'. שלא לקפח שכר כל אדם: אשרי כל חוכי כו' ואם הייתם מחכים
 לישועתו גם הוא יחכה ויצפה להושיעכם: חיוכי זה כענין ליל שמור'
 הוא ליי' שהוא יושב ומשמר מתי יבא יום מצרי' ויושיע את עמו: גם
 יש לומר' כי אלהי משפט יי' מוסב על אם נותרתם שנשפוט בם: ואשר
 19 כל חוכי לו על שובם אליו: שהרי עם בציון ישב בירושלם: שישבו
 אלי בכל לבם ויחזו לי ואשריהם: ומתוך דברו כנגד יושבי ירושלם
 20 לנחמם משהזכירם: בכה לא תבכה שחק יחנך המקו': אבל יכנע תחלה
 בעמל לבכם: ונתן לכם לחם צר ומים לחץ: במצור מלך אשור כדי
 להכניעם שחשוב[ו] אליו בכל לבכם: ולא יכנף ויתעופף עוד ממך מורד
 המורה לכם הדרך הטובה והישרה: אלא והיו עיניך תמיד רואות את
 מורד ללכת אחריו ולא תאמר עוד מורד מני דרך המו מני ארח ואלך
 21 אחר לבי ועיני: וגם אזניך תהיינה פקוחו' תמיד לשמוע דבר המורה

ה'שקם ¹ is written over. ² ונחת is written over. ³ is written over. ⁴ ובבטחה is written over.

- מאחר־אם תסור ימין ושמאל והוא יישך בדרך ויקרא לך לשוב לימין
 22 אז לשמאל: וסמאתם את צפירי נמצא שזה היה מעשה קודם שביער
 עץ שבארץ יהודה וישראל שכתב ברכ' היטי' שאחר נבואה זו ביערום:
 23 ואז כלפי שנתן לכם לחם צר ומים לחץ ונתן מטר ארצך שתזרע את
 * תאדמח: והיה הלחם שכן ורשן ולא לחם צר: כר נרחב: ערונה רחבה. fol. 28. b.
 24 ומליאח: עברי אדמה: החורשים את חשרה: כליל חסיף: כמו שהוא
 עדין בוסר של קציר יאכלו: ולא יקפיד בעל התבואה כל כך יהא
 שובע גדול מה שהיה רגיל לזרז התבואה תחלה ברחת בכרי ואחר כך
 במזרח לברור פסולת מתוך אכל למחן שלא היו בחמות אוכלי בתבואה
 אלא הפסולת הנגל עמה: ועכשיו כמו שהוא יאכלו בשדה תכל יחדי
 25 חנה זה כלפי לחם צר וכלפי מים לחץ: והיה על כל חר נבוא פלגים:
 יכלי מים: מקלחי' מים חנה וחנה לפלגות ומטבילי' אותן למטה בין
 החר' בנחלים ולא מים לחץ: ביום חרג רב: שיתרנו אחריהם על ידי
 מלך אשור בנפול מגדלי האומות על ידי מלך אשור ואחם תשוב במח:
 26 והיה אור חלבנה כאור החמה: כענן ליהודים היתה אור ושמחה: וכענן
 העם תחלכים בחשך ראו אור גדול: כאור שבעת הימים של שבעת אס
 היו מאורי' יחדי: ביום תבוש יי' את שבר עמו: ששבר בו כשבר נבל
 יוצרים כפרץ נפל נבעה בערי יהודה תבצור: שתפס סנהריב שימותו כל
 27 חילו וישארו שבויהם וישבו בעריהם כבראשונם: שהנה שם יי' ושמו
 בא ממרחק על הפלא שיעשה: בער אפו וכובר משאח: על סנהריב
 28 מלך אשור הבא עליכם: ורחו סוער והולך עליהם כנחל שוטף שמסעיר
 הנמא והסוף שבו: והוא שא' לחנפה נים בנפת שוא הנה והנה: ורסן
 מתעה על לחי נים לחשיכם אחור: כענן ושמע שמע ושב לארצו:
 29 ואז יהיה לכם השיר: שיר הפלא הזה: כליל התקדש חגי שבכניסת
 החג יצאי' בחצות בתופים ובמחולות: ושמחת לבב יהיה לכם כהולך
 בחליל לבא וליראות מני אלחי ישראל: ולכך תפס כליל התקדש חג שכל
 היום והיו מרוחים ומרודי' אף כאן כל היום היו עציבים ועכשיו שמחים:

בנפת שואי איט כהנפת שעושין כדי שיצא המון.¹ Ou marg.
 והפסולת והתבואה נשאר בנפה: אלא נפת שוא הוא כדי להניע
 ולמלמלה טלמול נבר כענן שנ' והניעותי ישראל בכל הגרים כאשר יתע
 בבברה.

30 חור קלוי. ועקת קלוי. ולשו' כסוס הורו במלחמה. חור נחרו אימה.
 הידר חשבתי. ונחתי. וניחתי. וזרעו הגדולה והחזקה ירצה לכל העולם:
 31, 32 כי מקול יי' מתור קלוי. יחת ויישבר אשור שבשכנו יכה אתכם: והיה
 כל מעבר מטה י של יסוד אשר יסד המק' ליסר ולתוכיח גוים על ידיו.
 כל' כל מקום שעבר תחת שכמו ומטתי אשר יניח יי' להם סמנו יהיו
 כלם משוררים בתפלים ובמחולות על מפלתי. ובמלחמות תנופה. ומקום
 33 אשר במלחמות תנופה יד נלחם בם. כלם ישמחו עליו בנפלו: כי
 ערך מאתמל יי' מקדם. תפתח. מקום מדורה לחילוי. גם היא למלך הוכן.
 שגם הוא יפל בהרבי העמיק התפתח ותרחיב לכל חילו. נשמת יי'.
 לנפח באש. כנחל נפירתי. המבעיר. והוא שא' למעל, וזרחו כנחל שומק
 וביצ' בי יסטר על רשעי' פחים. לעכבם ולחשמידם במקום אחד שלא
 ינוסו. ואחרי כן יסמיד עליהם אש ונפירית להבעיר ויהיה ולעפות לנפח:
 xxxi. 1 וזו התשועה. וישעו עם ציון וירושלם אבל תי חיוורדים למצרים לעזרה
 * שעל סוסים ישענו ולא שנו ולא במצו על קדוש ישר': וגם הוא חק'
 חכם וחכיר בהם א'ע'פ' שחשמוקו והסתירו סמנו ויבא עליהם [רע]

המקרא מסורס וכלו כתוב והיה כל מעבר מטה מסור. On marg. 1
 בתפי' ובכנורות אשר יניח יי' עליו ובמלחמות תנופה נלחם בה' פירשו
 כל המקומות שעבר שם אשור שהוא המטה אשר יסד חק' וקבע לחוביה
 וליסר אחרים על ידיו ככת' ומטתי בידם ועמי. עתה ישמחו בתפלים
 ובכנורות כאשר תראו אשר הניח יי' ידו לתנפה גוים בנפת שא' מוסרה.
 נזירה. כמו כי כן יסד המלך. פי' מר וקבע בה' מוסב אמטה מוסרה
 תנופה. MS. 2 כל' שחק'ב'ח' נלחם במטה מוסרה פי' מטה קבועה.
 כי ערך מאתמול תפתח. פי' אותו מקום שנפל שם. On marg. 3
 סנחריב ועמו נקרא תפתח. ואותו מקום ערך מאתמו'. כל' מקדם ששם
 היו רגלין לשרוף בניהם לע'ז' ככת' בירמיה ובנו את במות התפת אשר
 בניה בן חנם לשרף בניהם ובנותיהם באש. גם הוא למלך הוכן. אותו
 מקום תפתח הוכן גם למלך שכל עמו נשרף שם כמו שכת' למעל
 והיתה לשרפה מאכולת אש העמיק תרחיב. עמוק ורחב היה אותו
 מקום. מדורתה אש תצים הרבה. פי' לשעבר היו שורפים בניהם במדורה
 של אש תצים שיכול ליכבות. אבל שריפה זו שנשרף בה חילו של
 סנחריב שם היתה נשמת יי' שהיה כנחל נפירית חבוטת שאינו יכול
 ליכבות. כמ' שנ' נפירית ומלח ונ'.

ואת דבריו לא חסיר שלא יענישם על ידי סנחריב. ולא הניח על
 עשרתם תבל של מצרים. וקם על בית מרעים. ישר. ועל עזרת פעלי
 און. מצרים. לכולותם יחד ביד מלך אשור. בשר ולא אל חילוף רעון 3
 עשיר. וי. שהוא אל. ימה ידו לשפוט בם: כאשר יחנה הארץ. הוא 4
 שמשמע קול בטרנו באכלו טרפו. וכל חנה כך הוא. בענין וכינים חנה
 נחנה. והוא שחיונים משמיע קול בטרונם. מלא רעים. אסיפת רעים.
 לחציל טרפם. כן ירד ויאהז בציון ולא ישגיח בם: כעפרים עפות מן 5
 הפח שהפח נשבר והן נמלטות ופורחות. כן ין וי צבאות על ירושלם
 נגן וחציל בידו אחת מינ עליה בפני חלוכרה בפח שלא יקחנה מן fol. 29.
 הפח ויחרגנה. ובשנייה שובר הפח ומתנחה ומצילה מתוך הפח בעורו
 מינ. ואחר שהפריחה מן הפח מפריחה ומקפצה בפסיעה וממליטה מידי
 כן הוא שמפני סנחריב היו לכודי וסגורים בירושלם אין יצאו וחק'ב' נגן
 עליה שלא נתנו לבא לירושלם לעולם. ובעורו בדרך הרג כל חילו וחמלים
 ישר. מידי. והקצת חילו היא שבירת הפח: ופיכך שובו בני ישר. ליושבי 6
 ירושלם. אשר העמיקו לעשות סרה כמותכם בימי אחז ושבו: כי ביום 7
 הנהא בבא סנחריב על ירושלם ימאסן יושבי ירושלם איש אלילי כספו
 וישבו מדרבם הרעה ואותם אלילים ישליכו שאחם עצמיכם עשיתם לכם
 חטא לעבדם שלא תאמרו שאליליהם היו נרעים משלכם ולכך ישליכום:
 ולכך נפל אשור בחרב לא איש שלא יצמרכו לחלחם עמם כי אני 8
 אלחם להם. וגם אתם שובו כמותם. וגם לו המלך ובחוריו ומשמניו
 למס. כדונג הנמס מפני האש כן תאכלם אש: וסלעו וחוקו שחיו לו 9
 סמנור על ידי חילו הגדול יעבר וישבת שלא יוסיף עוד לצאת מארצו
 לבא עוד על עמי ועל ארצי. חתו. ופחדו. מנס. מניסתו שנס לו מפני
 חרבי. שריו הנותרים בארצו שלא לבא עוד אחריו בארצי נאם וי אשר
 אור לו בציון לאכלם ותגור לו בירושלם. ואותו האור והתגור ירא הוא
 ושריו ולא יוסיפו עוד לצאת: שהרי לצדק ימלוך מלך ולהיות שרים על 1
 xxli. משפט ישור על חנם: ועל ידי המשפט והצדק שהמלך והשרים יעשו 2
 ידח המלך והשר. לעמו כמחבא רוח קרים וכסתר זרם להתביאם
 ולחפיתרם בצלוי. ובפלגי מים בציון להשקות צמאתם ולא ככילי שמשקה
 צמא יחסיר. וכצל סלע כבד מאד שמסקומו לא ימיש ואין אדם יכול

¹ אש is written over.

להסיעו. בארץ עיפה תמאה טעטביה ווציריה לא ייבש מחר שעל
 הסלע מעמיד לחלוחיתם חמיד. בן דורו של חזקיהו ושריו הטובים
 3 שמפורש בדברי הימים מעמידים את דודם ובצלם יחיו בנים; ולא
 תשענה. בדרוהי תקשבנה. בדרוהי ולא כדרוה של אביו שתמנו לבם
 4 רשעו עיניהם; ולבב נמחר' לחשוב יבין ביישוב לדעת ולהבחין. ולשון
 עלנים חסמורים לרבר בעירבוב חמור לרבר צחות ולא כדרוה של אביו.
 שאף חידע ספר לא יכל לקרוא ספר ולא יקרא עוד בדרוהי. וכן כל
 5, 6 הענין בדרוה של חזקיה מדבר. ולכילי. רמאי. מלשון בנכליהם; אלא
 נבל נבלה ידבר בעיני העם. לא יחשבוהי. אלא כמו שהוא מדבר נבלה:
 7 וכן כילי. כליו ועצותיו רעים יהיו בעיני העם. וברבר אביון משפט ומענהו
 8 מענה: אבל נרב נדיבות יען בעיני העם ולפי כך הוא על נדיבות יקום
 ולא הנבל והכילי. וכל זה על ידי המלך והשרים שעשו' צדקה ומשפט
 9 וירחפו חרע ויקרבו הטוב; נשים שאננות שבוער יהוד' הבצורות לבטח:
 10 ימים על שנה אתרי הפחד נול והולך כי כלה בציר והרכה בכם ומעונה
 אשר לא נסתה כף רגלה חצנ על הארץ מחתענג וסוד תמות ברעב.
 11 אוסף הזרע: רמה. כמו רמנה. וכן פשוטנה תעורנה וחננה. וערה. לש'
 12 גילוי בשר. את מקורה הערה. ערום וערה: על שדים ספרים. התינוקות
 13 מאין חלב. וכן סופרים הכל על שדי חמר על גפן פוריה: שעלו שסיר
 ושיח בימי מצור של סחריב. כי על כל בתי משוש. כי מכה באה
 14 תחת כל בתי משוש. כמו כי תחת יופי' מכה תחת יופי': שהרי ארמון
 שיטבתם בו במח נומטי עופל ובחן. מיני ברניות ומגדלים. ובתוכן
 fol. 20. b מערות * ומחילות לאוצרות. וכן עושי' במגדלי מעח בקרקעיתם וחומת
 המגדל בעד המערה סביב. וכן או' עופל ובחן שבועד מערות שהיה ראוי
 עד עולם להיות קיים נעשה משוש פראים. כמדברי. ומרעה עורדים:
 15 עד יערה וישפך עלינו מטרום רוח חן ותחננים יהיה שלום ובטח
 ושאנוט לנו כבראשונה. שאף מדבר שלא ישב אדם שם לכרמל שהוא
 מקום פירות וישוב. כענין ואביא אתכם אל ארץ הכרמל לאכל פריה
 וטובה. והכרמל שאין שם כל כך ישוב קבע אלא לעוברי הארסה ויחבי
 פירות. ליער יחשב. שישוב היער קבע הוא מאד כי מפני חזק היער
 16 יבנו סמוך לו ערים; ולענין ישוב א' כל זה חילוף ותחמה לארמון נמש

- והוא שא' ושכן במדבר משפט הצדקה באותו כרמל שאמרתי תשבי
 ששף במדבר ובכרמל ירבו היושבי' בערים בשביל שיעשו צדק ומשפט:
 ומפני חיה להם מעשה הצדקה שלום לישב אף במדבר כמח לפי 17
 שהוא מקום מרעה האף בכרמל איש תחת נפט ותחת תאנתו' כמו 18
 שמפני למח יהיה להם מעשה הצדקה שלום שישב עמי בנה שלום
 ובמשכנות סבבחים ובמנחות תצית שאננות: האז תחיינה נשי ובתינו 19
 בשאננות ובמחה כימי קדם' וברד ברדת היער' תרי א' ישוב המדבר
 והכרמל' תל ישוב היער' או' שיפצה עמי פיצוחים בירידת היער
 ובשפלותו' מקום שהיער נמוך יפנה לו שם מקום ליישוב כענן בני יוסף
 ושם יבנה לו ערים לשבת בתוך היער' והמרתה' והוא שא' שהיקף חומתה
 נסוכה ברדת ובשפלה' כפולין' וברד מוסב על עמי' וישב עמי' וברד:
 והוא מלשון וברדים שתרע' פצחין: תרי תחזיר השלום והבטח והשאננות 20
 ותחזיר תבציר שכלה כענן הכרמל' תעכשו מחזיר אוסף שכל יבא' ועליו
 או' אשריכם ודעי על כל מים אין לכם לחוש אם קרוב אם רחוק שלא
 תורעו לרק שיבאו אויביכם וימלוך ושילקו תבואותיכם ולא יעלו יפה'
 לפי שיש נהרים שפירותיהן מתברכי' וממחרים כגון פרחי' ויש שאין
 פירותיה' מתברכי' וממחר' לבא כגון חורקל' לכך א' על כל מים משלחי
 רגל השור והחמור' לחרוש שאני מברך חבל ותאספוחו' ומשקינתו ישראל
 שברחו אנשים ונשים או מתחיל לדבר במסלת אשור ושאר גוים שהרעו
 להם ובנחמת ישר': הוי שודי' סותרבי ואשור' כותמך להיות שודד 21
 אותם שאתה שלח ליטר כל זמן ששעה עומדת לך: ורועם' של עמך' 2
 לבקרים' שתעמיד לו רוחה בלילה כמאז: שהרי מקול המון חיילותך 3
 נדדו כבר בימי קדם עמים מעל עמך והרשעתם בלילה' כענן וי' השמיע
 אל מחנה ארם קול רבב וקול סוס וקול חיל גדול ויקטו בנשף ויעזבו
 את ארליהם ואת סוסיהם ואת חמור' וינוטו אל נפשם' גם עתה הפלא
 לנו חסדיך כזאת והרשעתו מיד מלך אשור וחילו הסובב אלינו וצר עלינו:
 האסף שללכם' אתם השודדים והבוגדים ועל הוי שודד מוסב שבבקר 4
 יעמדו ישר' וישללו חילים' אסף תחסיל' שמאסף ולוקט הכל בלי שאר'
 כמשק נבים' ותאשר תבואי עולה ושוקק ומתנן כל השקיות לחלה

¹ On marg. להנביא חומות. שלא יצטרכו להנביא חומות.
 העיר מרוב שלום שאף בשפלה היער תשפל העיר.

הרשאים והעשבי' בן הוא מצנץ ושואב ומיבש ישר' כל ליהלול חלכם
ושלכם. מסק. עיקר של השקאה. יִלְשָׁבִיזְרִמְנָם. ושוקק יוכיח שהוא
5 לשו' צמאון כמו נפש שוקקה: נשנב יי' כי שכן מרחם ועל ידי שהוא
נשנב ושה נבואת אדם ושפל רום אנשים מלא ציון משמט צדקה ששבו
6 בחשוכה: ועכשיו ששבת אליו ורחמך וזיה אמונת קיום עתך. עת הצלחתך
וטובתך. לחסן ישתוע על חכמת ודעת להתחכם ולדעת מצותיו חקיו
fol. 30. ומשפמיו וליראח אותו שהרי יראת יי' היא אצורו שתתן לו. * אין לו חפץ
בדבר אחר. כענין ותתה ישר' מה יי' אלהיך שואל מעמד? כי אם לירא'
7 את יי' אלהיך. ומפרש עת הצרה שא' למע' ואחר כך הרחצה: הן
אראלם. בני מבצרי מעוזיהם שהיו רגילים לישב במח' ואראלם מלשו'
אריאל אלא אריאל הוא המעוז. ואראל הוא בן המעוז. צעקו. בנפש
מרה. חוצה. לחזקתו לשתעה כי חיו סגור' ומסגורין. ומלאכי שלום.
ששלח עליהם לסנהריב לאמר חמאתי שוב מעלי כל אשר תתן עלי
אשא להשלים עמו. מר יבבין. בחזירתם שא' ע'פ' ששלח לו כל הכסף
הנמצא בית יי' וקצץ דלתות בית יי' ונתן לו הכל וכת' לו ברית חזר
8 ושלח לחזקתו את רב שקה: נשמו מסלות שבת עבר ארח. עיר בני
המבצרים סגור' ומסגורין אין יצא ואין בא. ואין רשאי' עוד אף מלאכי
שלום לילך אלא בשליחות כי אין לו חפץ אלא להנלותם מארצם שהפיר
ברית שכת' לחזקתו בשלחו לו הכסף. מאם ערים לחשלים עמם להתחבר
עמם בברית. לא חשב אנש ויבום בעיניו להתקשר עמם יחדי. חזר בו:
9, 10 כערבה. כמדברי ונעור. מנער וריק על ידי אשור: עתה אקים לשפוט
11 בם ולא אחאפס עוד. וכן ארומם ואנשא: תהרו חששי' מחשבה מדמה
בכל מקום להריון והמעשה ללדה. ותתה א' לאשור שמחשבתם שהושבי'
על ישר' חשש להבה תחי להם ומעשיהם יחיו להם לקש להצית ולתבעיר
אש בטפם. והנה האש והקש ואיה הירח לנפח. מרחבם אש תאכלכם.
12 שמרחבם תצא ניפוח לאש לאכל: יצתו כמו יצתו. כמו הנני יסר כמו
13 יסר: שמיעה נופלת ברחוקים ועל השמע חילו מפניו. ודעת ותבנתה
14 נופלת בקרובים שישימו לב במה שיראו ויפחדו ממנו. כמו שמפרש
פחדו בציון אחם הקרובים חמאים שבה במה שתראו חיל סנהריב ליקדחת
אש לאמר מי יגור לני. מי משלנו יגור בציון שהיא אש אכלה על ידי

¹ Desbèvement (=abreusement). ² [1] is written over. סמק

³ MS. ברית.

מקדש אלהים שבה. כענן כל הקרב הקרב אל משכן יי ימות ויראים
 לנפשם פן יקראם כושד' וזרי אש ששרפה את אשר בציון הוא כדב'
 אשר אור לו בציון ותגד לו בירושלם. וזוה אור ישר' לאש וקדשו
 ללהבה וזוה משיבם: והלך צדק וחבר מישר' ומשפיל עצמו בלי נאות 15
 הוא מרחקים ישב מצדות סלעים משגבו. מאם בבצע מעשקות נער 16
 כפיו מתמודד בשחר הוא לחמו נתן חסיד. רבי יום ביזמו ומיטז נאמני'
 שלא יספיק לעולם. אמם אנו משמע דמים הוא. לא ישמע עם עסקי
 שפה משמע נלעג לשו' אין בינה. עצם עניו מראות ברע הוא לא ידעה
 את עם נעו. וכן כלם מרה כנגד מדה. נער כפיו. מעור אחם למטה
 מלחחוק במ שחר. משמע דמים. עצת דמים שמיצעץ אותו. כע' לכה
 אתנו נארכה לדם. מראות ברע. לזיוה שמה באיד חבירו לראות ולטמח
 ברעותו. לחמו נתן. דבר' הנהני' במי שהוא עומד במקום נבזה מאד.
 צריך שיחמ לחמו ומיטז ניתנים לו חסיד: וגם רואה למרחוק. וזוה 17
 שאר' תראנה ארץ מרחקים. וכך אר' ומשם מרחקים' שחשכך תחזינה
 עיניך סלך ביפיו. סלכי הטיס בעשרם ובכבודם. כענן יפה ענף והרש
 סיצל. האף בגדלו יפה עשיוו ברוב דליותיו מלא חכמה וכלל יופי' במלך
 צדי. וכן תראני' ארץ מרחק'. ארצות טים מיושבות: ואז לבך יחמה ויחשב 18
 אימה עליהם לאמר איך אחקים בין אילו המלכים והאמנות. איח סופר
 עמים רבים ומלכים עצומים כאלה. איח שוקל עשרם וכבודם. כלומר מי
 יסוח להם בעשר ובכבוד בר בבר משקל במשקל. מלשו' לו שיקל ישקל
 כעסי. ומלשו' במאזנים לעלות. ומלשון ישקלני במאזני צדק. זה מוסב
 על סלך ביפיו ועל ארץ מרחק'. תאמר איח סופר את המגדלי'. מי יבנה
 מבצרות מעוזים של ארצות הללו. וכלפי שהוא יחיד: כאן יירא לושר מי
 אני כנגד כל אלה. וכלפי מצדות סלעי' שהוא שוכן בו יירא לאמר מה 19
 מעוז ומשגב הוא זה שאני בו לעמוד כנגד כל אלה. והוא לשו' ספרו
 מגדליה. ואת בתי ירושלם ספרתם: וכלפי האימה שיהנה לבו מחוק 20
 את לבו לאמר לא תירא ולא תחת שאת עם נתעז וקסה לא תראה לעולם
 שיבא עליך עם עסקי שפה משמע נלעג לשו' שלא תבין מה ידבר. כענן
 נוי אשר לא תרע לטונו ולא תסמע מה ידבר: ועד שאתה מביט ורואה
 על ארץ מרחקים ועד שאתה תחזה מלכי הטיס ביפים וירא והרד עליהם
 חוח ציון קרית מעודתי. טסם אני נערד אליך. ואני סוכן בתוכה עסקי.
 ותראה אתי בימי' ובכבודי תגדל שלהם ולא תירא. הסב עיניך מארצות

fol. 30. b.

מרחיק' ותראה ירושלם נוח שאנן שתראה שא' ע'פ' שמלכי אשור כיבשו
 חבל נותרה ולא יכול לה לפי ששכינתי בה. אהל כל יצען. שאחד מכל
 1 חבליו ומיתריו לא יתקן לעולם. כל יסע. שיתרוחו קיימין לעולם: ולפי
 שא' כל יצען כל יסע נופל אחריז כי אם כל' לא כך אלא כך. כי אם
 שם. סביב ציון יהיה לנו אדיר י' כמים אדירי. מקום נתיים איתנים.
 יאורי מצור רחבי ידים כל כך שכל חלק בו בנחר וביאר אני שים לרחבו.
 תי אדיר מאוד לא יעברנו לשפת עבר חשיני לבא אלינו להסיע ולהצעין
 אהלינו. שאם חצי אדיר יבא לעבר י' אלהינו יהיה לנו לנחר אדיר מסנו
 2 סביב שלא יעברנו: שהרי י' שפסנו לשפסנו מידם ולכן אין לך לירא
 3 מחם שהבלי אהלנו יתקו: אבל חבלך את' אני שים חבאת להשחיתנו
 הם יתקו וינמשו ממך גם לא יוכלו הובליך ומנחיניך לחזק תורן שלהם
 בבייח' לפרוס התורן² בקלע וילק לעבר רחב הנחר ברוח. וכאשר ינמשו
 חבלייך ויפסקו ממך תורן וקלע חרי הספינה מוטפת ונשברת ומתפורת
 רכולתה ועזבוניה בים חנה וחנה ואפילו פסחים באין ובחיים חבל. וזאת
 4 שנו' אז חלק עד שלל מרבה. שאף פסחים בזו בו: ושכני שחיה דואג יהיה
 לבו הונח אימה עליהם לא ידע רע ולא יקראנו אסון לאמר חליתי. ולא
 יאמר העם חיושב בה בציון נשאתי עוונות נעורי ומשפטי עבר מאלחי
 אלא סמוך לבו לא ירא ולא ידע רק טוב. חרי שכן וחיושב בה כפל.
 5 חליתי ונשוא עון כפל. ומלשון ונשא עונו מפי רבנו שמואל: על כל
 הגוים כיוצא באשורי אשר אני קצפתי מעט על עמי ליסרם וחמה עזר
 לרעה להכריחם וכאשר אנקום מאשור כן סופי לנקום מכל השאר:
 3 יעלה באשם מרוב פגריהם ומאין קוברי. ונסו חזרים. יעשו מים מרוב
 4 דם: ונסו כל צבא השמים. שהרי הם שבשמים חלשו ויפלו מלעזרם.
 ונגלו כספר השמי'. לכסות כל מאורי אור שבשמים. כענין כי הנה החשך
 יכסה ארץ וערפל לאמים. וכל צבאם יכל. מזלותיהם יפלו מנבורתם כנגל
 5 עלה מגן: על אדום. ששמה לאיד עמי ועמד על הפרק להכריח פליסי
 והיה מסגיר שיריו לאויביו ביום צרה. ועל עם חרטי שאתפוס במצודותי
 6 למשפט לחייבו על עמי. כג' אשור ובבל וכיוצא בהם: חרשנה. נתמלאה
 דשן ושמננית. ומפר' איזה דם מלאה. מדם כרי' ועתודי'. ומאיזה חלב
 חרשנה. מחלב כליות אלים. ומאילו כרים ועתודי' ואלים כי זבח לי'

¹ is written over. כן

² נס is written over.

- בבצורה לריב ציון שיריב לכל חסרעים לה' ולפי שאחזם קמן בנוים מדמה
 אותם לחרים אלים ותעודים שהן בחמה רקה: ושאר נים שמשלו בישר' 7
 שהיו ממלכות גדולות מדמה לראמים ופרים ואבירים: וממה שא' עמם
 תדע שהראמי' והפרי' והאבירים עם אחד הם: נחליה על ורחת ארצם 9
 מדם מוסב ועל ארץ כל עם תעם מדבר: לילה ויום לא תבבה כל' 10
 לעולם לא אניחנה לתחיש עוד משתחבב' ופירושו בצדו' מדור לדור
 תיתרב' והוא שא' מלאכי כי תאמר אדום רשעו ונשוב ונבנה חרבות
 המה יבנו ואנ' אחרם וקראו להם נבול רשעה והעם אשר תעם י' * עד fol. 31.
 עולם: ונמה עליה חסוק' קו תהי' כשישו עליה קו שלחם לבנות חרבותיהם 11
 וישיבו אבני בנינם יבא הוא וימה עליה קו שלו לתרום וישוב וישיב בה
 אבני בזה לחשחית ולבלע: תוריה יהיו האין שם אתר שמלוכה יקרא כל 12
 כך שפלו ונבנעו ומוכל שיה יהיו אפס שמשמע שרים יהיו לה אלא
 שאפסו תבין פירוש תוריה האין שם שכן הוא: ציים ואיים מיני חיות 14
 וכן רשעיר על רעוה יקרא' למעלה ממנו' שאם זה יקרא ויצעק ותבירו
 יותר' לילית נוימן': ובקעה אפרוחי' כמו והזרה חבקע אפעה ודגה' 15
 כמו קורא דג ולא ילד' קוציר' בלע': דרשו מעל ספר י' לכך נקבתים 16
 לך בשמות החיות והעופות והשעירים שכשתחבר ארצם דרשו מעל ספר
 זה וקראו הספר והוא שאתה מתנה לא נעדרה אשה רעותה לא מקרו
 להביא ולקבץ אילו את אילו: כי פי הוא צוח לחן שתבאנה ולכך לא נעדרה
 אחת מתנה מכל חמניות כאן ורח פי הוא קבצן ולכך לא תצריך לפקד
 לקבץ ולהביא זו את זו: והוא' חקב' ח' הפיל לחן נור' לחלק לחן 17
 דאין' יהיו חלקה לחן הארץ בקו המדה ולא לימים אחרים אלא לעולם
 יידשו: ישועם מדבר נחיה אבל ארץ ישר' שהיתה לשעבר מדבר נחיה xxxv. 1
 היא השוש' מהם שנחלקו ממנה' שכשתחברנה ארצות אויביה תחישב
 היא' שלשעבר היתה משה פראים מרעה עדר' עכשו השוש' בהסתלקם
 ממנה: לשעבר אבל אמללה ארץ עכשו ותגל ערבה שתתישב כבראשונה' 2
 לשעבר על אדמת עמי קוץ שמיר תעלה אמללה ארץ ועכשו מרה תפרי'
 לשעבר החפיד לבגן קמל והיה השרן כערבה ותער בשן וכרמל ועכשו
 כבוד הלבגן נתן לה חדר הכרמל והשרן המה יראו כבוד י' הדר אלהינו
 ולא אפי מלכי האומות שא' למעל' מלך ביפו תחונה עניך תראנה ארץ

¹ Noiton=lutin.² Couver.

3, 4 מרחקי: חזקו ידי ישראל הרפות אתם נביאי: לנמחרי לב: שכמו שיראו
הרבר בראשיתו כן ימהרו להכניסו בלבם ולא ישיבו אל לבם לאמר חסדי
י' כי לא חסנו להחליל ליה ולחסדו: נקם יבא: לנקם יבא נמול אלהי:
5 לשלם לאויביו: או תפקחנה עיני עורים: לראות ולהכיר ישועות ותחמו'
6 שהיו הגבאים אומ' להם: תפתחנה: לשמע בשורות טובות: ידלג כאל
7 לשמחה: כי נבקעו במדבר מים: וישבו ליישובם כבראשונה: בגנה שתגים
רבעה יהיה מקום חציר שהיה שם בייבשה לקנה וגמא שהיה שם מקום
8 מים ואנם: והיה שם במדבר מסלול דרך לעמי לשוב לשבת בארצו:
דרך הקרש יקרא לה שלא יעברו ממא לבא בארצו ולא הוא: עמי
יעבור עוד: לממאים לארץ חונים: הולך דרך ואילי דרך לא יתעו עוד
9 במדבר בשיטת דרך: לא תמצא שם חיה: ועל חיות מסב: וחלבו
10 טאליס: בלי טמן ופגע רע: ופרויי י' ישובו אותו הדרך: ושמחת עולם:
שמחת קדם: ששון ושמחה ישעו אותם: כל' שמחות ירבו להם ו' אחר
xxxvi. 1 וי' וגם מהם ינן ואנחה: חרי אילו הנבואות התנבאותי על אשר בימי
אחז ובשנת סותו אחרי מותו במלך חזקיהו שלשרפת אש הוא: וכשבא
בארבע עשרה שנה למלך חזקיהו עלה סנחריב מלך אשור על כל ערי
יחז' הבצור': ואז באה ספלתו ונתקיימו כל הנבוא' האלה: וגם סדרו
הוא תופס הסופר אחר שנת מות המלך אחז שנת י'ד' לחזקיהו ויתפשט:
זה היה מעשה אחר ששלח לו חזקי' הכסף המפורש במלכים אלא שהסופר
חקדים לומ' לך שם ויתפשט אחרית דבר: ובתוך שדיה תופס הולך שכבר
5 תפס רובן שלח לו שלוחיו: אמרתי אך דבר שפתים: עד עתה שלא כבשתי
ארצך ולא יצאת אלי אע"פ שידעת שאני כובש את ארצך סבור חייתי
fol. 31. b. שדבר שפתים עצה הוא נוטל תחבולות הוא קונה ונבורה * לערוך לקראתי
ולכך לא באחה אלי: אבל עתה שאתה רואה שכבשתי הכל ולא נותר
אלא מעט לכבוש על מי בטחת כי מרדת בי ואינך יוצא לקראתי: הלא
הוא אשר הסיר חזקי' ואין לכם לבמחז בו ששונא אתכם על זאת:
8, 9 ועתה לענין עצה ונבורה למלחמה התערב נא את אדני וע': ואך חשיב
10 וע': ואחז בוטח לך על מצרי': זה אתה סמחין במתחן הוא: ולענין
במתחן אלהיך המבלערי י': עליתי י' אשר אלי עלה שאתה רואה שאני
11 כובש את הכל וכלם נמכרין ביד: כי שמעים אנטו: מבינים: באני

¹ וזאת is written over.

כל העם ונמס הוא לרבר גדולות מן הסלך בפני הכל ולבחושי אף אלינו
 תרבר שיצאנו אליכם ואנו נאמר לו ומה לכם להשמיע קול שיסמס
 אנשים וכן היו מתבוננים שלא יד לבב אנשי המלחמה ואל ירפו ידיהם:
 הישבי על החומה להלחם ברעב ובצמא לאכול צואתם ברעב שסופם
 לבא לכך ושוב להם לצאת אלינו ולחיות ודאי לכך אנו מתבוננים
 להרפות ידיהם עמכם מוסב על הלא על האנשים לום' האל ארנך
 האלך בלבר שלחני ארני הלא אף על האנשי הישבים עמכם על
 החומה כמותכם שלחני: ויחישו א'ע'ם שחיה להם להשיב כי לא
 כצורנו צורם של אותן אומות: כי באו בני עד משבר ונרלו וכברו מאד
 תצירים והחבלים וכן אין ללדיה וסופה למות אם לא תלדי כל' גדלה
 תצרה מאד ואם לא נתרומח מתיא אנחנו: אלהים חי ולא כאלהי העמים: 4
 כי שמע' לסח הלך רב שקח ללבנה וחלא מלכיש הניחו כי שמע כבר
 שנמע מלכיש: יצא להלחם אתך ובא בארנך' וישמע' ויחיה לו לשוב ולכך
 וישלח מלאכים להרפות ידיו' שוראי עוד ישוב ובא עליו ויכחו: הנע' 13
 הגלה את עמו ועוז את ארצו: כי אתה י' לבדך ולא כאלהי העמים: 16
 בזה לך לענה לך על דברך אלהי אחרך ראש תניעה בסוכך לארנך כי
 תפל ולא תשוב עוד עליה: ועל מי תרימות קל' כאלו אני כבדש
 תחתיך שביד מלאכך תרפת י' ותאמר ברב רבני אני עליה מרומ
 תרים בארץ ישר' תריני מרת קומת ארצו מבור ברשיו' כל עריהם
 תבצורות וכן אבא מרומ קצו ופריו יער כרסלו ותנוכחו המוכה היא
 ציון מקום מקדשו והיא תתרפה: שחרי אני קרתי עשיתי לי מעינות
 ומקורות מים בדרך לשחות אני חילי הגדל' ומשנעשו רפש ומים
 חרבו ויבשו כל' ממלכות גדולות שמתי חרבה קל חומר שציון אחריב
 ובכך חירפתני שומה שבעולם אתה תחרבת אותן האומות שאתה
 מתפאר בכך: הלא שמעת לסרחוק מה שעשיתי ברור הסבול ובפלגה
 ובסודם ובמצרים ובכנענים ובסיוחן ובעוז וסוף תלמוד שאותה שאתה
 מתפאר בה אני עשיתי ולא אתה' שאיך אלא ממה מוסר שלי לישר
 נים ולחכיח' מימי קדם עד שלא עמדת אותה והבוחך מרתי עליה
 ויצרתיה שמימי אחיה השלני מרתי על ישר' שילול בארץ אשרי' ברכת'
 חרם מעבר לנתי' תעתה הבאתיה על ישר' וכן לשאר אומות תלמד

מִיִּשְׂרָאֵל וְתָחַי עִתָּה אוֹתָהּ נִוְרָה שְׁמִרְתִּי לְמִדְּהָא לְהַשְׁאוֹת גִּלִּים נָצִים.
 לְחַיּוֹת שְׁאֵן גִּלִּים וּמִשְׁבְּרֵי הַנְּצִים הַחֻבְּמִים וְנוֹבְעֵי בְּחוֹמוֹת שְׁוֹאִים
 וְחוֹמִים לְהַפִּיל עָרִים בְּצוּרוֹתֵי וְאֵינָךְ אֵלֶּא כְּפָרֶן מִים נָפֵל נִבְעָה בְּחוֹמָה
 נִשְׁבָּה אֲשֶׁר פִּתְּאוֹם לִפְתָּע יָבֵא שְׁבֵרָה וְגִלִּים וּמִשְׁבְּרֵי יָם נָצִים וְחוֹבְמִים
 27 חֲשׂוֹאִים עָרִים בְּצוּרוֹת לְהַפִּילֵם; וְיִשְׁבְּחִין חַיִּי קָצְרֵי יָד לִנְגֹד מִלְּהִיעוֹר
 שְׁאֵנֵי הַחֲלָשִׁים לִפְנֵיךְ וְלֹא יִדָּךְ רִמְחֵי חֲתוּ וַיִּבְּשׁוּ מִכָּל נְבוֹרָתָם. חַיִּי
 לִפְנֵיךְ כַּעֲשֵׁב שֹׂדֶה וְיִדָּךְ לִלְחֹךְ אוֹתָם כִּלְחֹךְ חֲשׂוֹרֵי כַחֲצִיד נְעוּתִי שְׁאֵן
 שְׂרָשׁוֹ פִּתְּחָה אֵלֵי מִים וְשָׂרֵב מוֹעֵט מִיִּבְשׁוֹי וְכִשְׂרָמָה עַד שְׁלֹא תִתָּא קִמָּה
 28 שְׁחִיחַ רֶכֶּה וְנוֹחַח לְהַתִּיבֵשׁ מִזֶּרֶ: וְשִׁבְתָּךְ בְּמִצּוֹר וְתֹאחֲךָ וּבֹאךָ בְּמִלְחָמָה
 יִדְּעָתִי שֶׁכֵּל כּוֹנֵתָךְ לְהַכְרִית וּלְחַשְׁמִיד נְיִים לֹא מַעַם וּלְהַתְּפָאֵר בָּם לֹא.
 fol. 31. יְדֵי רִמְחֵי וְאֵת הַתְּרִנּוֹךְ * וְהַתְּרַעֲשֶׁךְ אֵלֵי לְבֹא לְהַחְרִיב אֶף מִקּוֹם מִקְדָּשִׁי
 וְכַפּוֹת רְגֵלִי וְלֹא אוֹכֵל לְעִמּוֹד לִפְנֵיךְ כֹּאשֶׁר לֹא עֲמְדוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם. יִדְּעָתִי
 29 שֶׁנִּי חַיָּא מִחֲשַׁבְתָּ לְבָךְ: וְעַתָּה הַתְּרִנּוֹךְ אֵלֵי וְשֹׁאנֶנְךָ וְנֹאזוֹת שְׁלוֹתֶךָ עֲלֶה
 בְּאֶזְנֵי שְׁתִּרְבֵּר גִּדּוּלוֹת כְּנֻדִּי מְרֹב שְׁלוֹתֶךָ שְׁנַתִּי לָךְ וְשִׁמְתִּי חָחִי בְּאֶפֶס
 וְלֹא תִבֵּא לְעִירִי וְאֵתֶן לָךְ רֵחַ לְהַשִּׁיבֶךָ בְּחִרְפָּה לְאַרְצֶךָ. כֹּל זֶה לְסַנְחִיבִי.
 וְהִזֵּר לְחֻקֶּיהָ שְׁאֵלֶיךָ הוּא מְגִיד מַה שֶּׁאֵין הַמִּקּוֹם לְסַנְחִיבִי וְעַל בִּשְׁוֹרָה
 זֶה שֶׁבִּשְׂרָשׁוֹ אֵין לוֹ מַה לָּךְ תֹּאזוֹתִי וְתִבְשׂוֹרָה עַל כִּרְחֻנִי וְהִיא שְׁלֹא יִשׁוּב
 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁתִּירֵי סַנְחִיבִי שֶׁבִּלְאִרְצוֹ לְחַלְחֹם עִם מֶלֶךְ כּוֹשׁ וְלִפִּי שְׁתִּיחַ
 שֶׁבִּלְאִרְצוֹ שֶׁלֵּחַ מִלֵּאכִיו וּסְפִירוֹ לְחֻקֶּיהָ שֶׁאֵין עִם שְׁתִּיחַ שֶׁבִּלְאִרְצוֹ עוֹד
 יִשׁוּב וְיִתְּפֹס צִיּוֹן וְעַל זֶה הַתְּפַלֵּל חֻקֶּיהָ וְעַל זֶה הַשִּׁיבֵה חֻקֶּבֶח־בִּיד
 יִשְׁעֶיהָ. אִם כֵּן עַל כִּרְחֻנִי כִּשְׂאֵל לוֹ וְחֲשַׁבְתִּיךְ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר בָּאת בְּחִינָה
 אֵין לוֹ וְחֲשַׁבְתִּיךְ שְׁלֹא תִשׁוּב עוֹד בְּאֶרֶץ כְּמוֹ שֶׁאֵת סִבּוֹר וְכִמּוֹ שֶׁשְׁלַחַת
 לְחֻקֶּיךָ שֶׁתִּשׁוּב וְתִחְרִיב צִיּוֹן. וְהוּא שֶׁאֵין לְסַמָּה לֹא יָבֵא אֶל הָעִיר הַזֹּאת.
 וְהוּא שֶׁאֵין בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר בָּא בָּהּ יִשׁוּב. וְשִׁיבוֹב אֶל הָעִיר הַזֹּאת לֹא
 יָבֵא עוֹד וְאֵין עִם שֶׁכֶּבֶד אֵין לוֹ הַמִּקּוֹ וְהַפְּלִחוֹ בְּחִרְבֵּי בְּאֶרְצוֹ קִדְּם
 שֶׁשְׁלַח לוֹ מִלֵּאכִי שִׁיבוֹב מֵאֶרְצוֹ עֲלֵיו. אֵין עִם כִּי הִיחָה דּוֹאָה מִבְּנֵי אוֹ מֶלֶךְ
 30 אַחֵר שִׁיעֲמִד תַּחֲלִיזוּ כֹאשֶׁר עָשׂוּ מִלְּכִים רִאשֹׁנֵי: וְחַי לָךְ תֹּאזוֹת שֶׁכִּשְׁלִיךְ
 לוֹ סַנְחִיבִי לֹא יִשׁוּב עוֹד לֹא הוּא וְלֹא אַחֵר תַּחֲלִיזוּ וְתִתְּרוּחוּ וְתִצְלִיחוּ
 שֶׁעֲכָשִׁיו בְּשׁוּבוֹ תִצְאוּ וְתִקְצְרוּ סְפִיחֵיכֶם עִתָּה בְּנִיסָן. וְתִרְאוּ שֶׁהִצְלִיחוּ כֹל
 כֵּךְ שִׁהְיָה דִּי לְכֶם הִרְבָּה לֵאכּוֹל וְאֵין עִם שֶׁאֲשַׁחֲדֶךָ לֹא תִרְשַׁחֲתָם וְלֹא
 וְתִרְעַתֶּם וְאֵילוֹ סְפִיחִים תֵּן וְאֵין עִם שֶׁהִיוּ לְמִרְטָם וּלְמִרְעָה לְחִיל אֲשֶׁר
 חִבְּאִים עִם רִבְשָׁקָה כּוֹמֵן מוֹעֵט אַחֵר שֶׁהִלְכוּ תַצְלִיחוּ וְגִדְּלוּ כֹל כֵּךְ וְכִשְׁנָה

השנית. אחר חשתי זה תבא אחר ניסן זה. שמים' הן גדולי שרשי
 הנפנים והאילנות שנידעו חיל רב שקח. אבל לא ירעו סמפיה זה אחר
 חשתי של שנה שנייה ולא ימעו משמים זה אלא סמיה של סמיה זה היא
 מתברך כל כך שירעו מקצתו בשנה שלישית. וכן שמים של שמים זה
 יתברך כל כך שימעו ממנו בשנה שלישית אחר חשתי השני לזה וגם יאכלו
 מפירותיו: וכשם ששרשי הנפני' והאילנ' וספחי חורע הוסיפו לעשות 31
 שורש למטה ופרי למעלה כן פליטת יהודה הנשארת תוסיף שורש
 למטה ופרי למעלה ויצליחו ויעלו ויצא שמים בכל העולם על הגבורות
 והנפלאות שיעשה להם המס' וייראו מהם ולא יוסיפו לבא עוד עליהם.
 וכן מוכיח בדברי חיי' ורבים מביאי' מנחה ליי' לירושלם ומגדרות
 לחזקיה מלך יהוד' וינשא לעיני חגים מאחרי כן. נמצא שעל ידי שנתגשא
 לא הוסיפו עוד לעלות עליהם. וכל זה שא' שיאכלו סמיה ביושבי ציון
 אבל בשאר יהוד' שבייש אפי' ספחים לא היו להם רק המאה ורביש
 כמפורש בראש הספר: ולחודיע לשאר יהוד' כי מירושלם תצא להם 32
 שארית ופליטה וקנאה שמקנא לשמו ולכבודו תעשה זאת ליתן שארית
 ופליטה לשאר יהודה כמו ליחשבי ירושלם. לא יבא עוד משישוב ולא 33
 יקדמנה מן כירד הנגשים להפיל החומה. ולא ישפך עליה סוללה.
 דרך בני מצור לבנות כעין מגדלי עץ סביב לחומה וכאשר יגבוהו אצל
 החומה אזי ממילין מן המגדלי' לחומה עצים עבים לסמוך לה כעין
 תקרה לרחץ ולילך סביבות החומה לחלחם ולכך נקראת סוללה: וימלך 34
 אסרדון בנו תחתיו. וא' ע'פ' ב' לא יספו עוד גדולי אשר לבא בארץ
 כי נפלה אימת אלהי ישר' עליהם. והוא שאר' למטה ומכה מלך אשר
 אשר אצילך. ואם לא שהקדים לומר וימלך אסרדון בנו תחתיו * היית fol. 39. b.
 תמה ממי היה ירא חזקתו שהמס' מחזיק את לבו: צו לביתך דבר זה xxxviii. 1
 לא נאמר לשום צדיק אלא רצה הק' ב'ה' שיתפלל ויעשה לו נס ויתגדל
 שמו על ידיו. וכן היה תלוי תעומד סולו בין מות לחיים כאדם שמתהלך
 בדרך כבדשה ויש בצדה פחת גדול חוץ לדרך וקרקע הדרך נשפך
 במורד אל הפחת ומטה רגלו חזרי הוא מוטת ליפול. אם יש לו שם
 אדום סומכו ומביאו לדרך החלקה כענין כי יפול לא יוטל כי י' סומך
 ידיו. ואם הוא שונא דוחפו ומפילו כענין ורשע יפל ברעה. כך פעמים

מזלו של אדם מתקרב אבל מזל שהוא בית המזבח. אם שביל שלו עובר
ממש באמצע בית המזבח אין תפלה ותחנון המועלת שהרי הוא כאילו
הפוס ב'. ואם אין שביל שלו עובר ממש בתוכו אלא על שפתו
או מחליש וקרוב ליפול ולמות ויש לו הצלה על ידי תפלה וצדקה
ומאריכי' לו עד שיעזר התבלים שמתרחק השביל עוד מבית המזבח
עד מקום שהחר ועובר ממש בתוכו שהוא קן ימיו שאין לך מזל
שאין לו שביל בו לקץ ימי האדם. וכן לענין שלום ויסורין ועושר
ועוני וכל דבר טוב ורע חה היה רחוק מבית המזבח עוד מ'ז' חבלים
5 ורחבל הוא מחלק שנה. והוא שא' לו חגגי יוסף על יסוד חמש
6 עשרה שנה. ומכאן מלך אשור אצילך א'ע' שבנו של פתחריב הוא:
8 חגגי משיב את צל המעלות בשמש אחרנית עשר מעלות אשר ירדה
במעלות אחו'. כן סירוס חסרם ובה פתורנו. חגגי משיב את צל
המעלות שעלה על ידי ירידת החמה למערב ובמזרח אשיבנו בשמש
שתעלה חשמש אחרנית י מעלות. ובגדר עליית חשמש אחרנית למעלה
ממערב למזרח יירד הצל למזרח עשר מעלות אחרנית למסמח. והשב
השמש למעלה אחרנית עשר מעלות יירד הצל עשר מעלות אשר ירדה
fol. 33. ועלה הצל. וכן מעלות מורחיות שהרי מרחצות ואילך הצל נטח
ומתפשט למזרח. ומשחרית עד הצות הצל מתפשט למערב. ובספר
מלכים מאריך בדבר זה יותר אבל כאן קצר וסותם הכל. והמעלות
היו כ'ד' וכל אחת ואחת לשיעור חצי שעה י'ב' למזרח לשש שעות
ואילך י'ב' למערב לשש שעות דמשחרית עד הצות. ודבר זה ביים
תקופת תמוז היה כדברי רבותנו. וסמך לשקיעת חמה שעה אחת
היה תעלה צל העמוד שבאמצע המעלות י מעלות תחתונות מורחיות.
ולא היה לו לצל העמוד לילך עד שקיעה אלא ב' מעלות העליונות
המורחיות דמין יומיו של חזקיהו שרפה לערוב. וחזרה חמה למעלה
בגובה כיפת הרקיע כמו שהיתה במצות ושהתה בעליית י המעלות
חמש שעות וי'ב' מעלות שחם ו' שעות. הלכה אחריו עד שעת
שקיעה הרי י'א' שעות. נמצא שהאריך היום עשר שעות. שהרי שעה
9 אחת היה לך לילך עדיין עד שקיעתה כששבה אחרנית: מכתב. זכרן
10 על שהחזיקו המקום מחליץ: אני אמרתי. בבוקר חללי בומי ימי.

ul. 35.

9

10

- בשחיקת הפסק ימי אלה בשערי שא' בקצור ימים פקדתי ותספורתי
 יור שנותי שהיה לי עוד לחיות: אמרתי לא אראה יח עוד בארץ 11
 חיים¹. בן בני אדם: חרי ישובי וסערי בן ישובי חלד². נסע
 וגלה מני כאחל רעי שנסע וחלל את אחלו מסקום למקום קפדתי
 וקפדתי חיי כמו ארץ שעכשו יש לו ארץ שלו אותו שמעבדי במסכת
 בעת ארינה כולו מלא חום של ערב ולשעה קלה יכלה הכל. מרלה
 מטובה נפח עובי רוב החום יבצעני ויכלני סחרי. כן מיום ועד לילה
 פתאום ישלם בריאותי וטובי טפי ובשרי. שמרוב מכאובי שבא עלי
 תכחשתי ונעשיתי רק וקלוש וחלוש. וכשבא הלילה וחייתי סבור לגח
 ולא מצאתי מנוח: עוד שייתי. שמתי עצמי לסבל. עד בקר. אולי 13
 בבקר ינח לי. ובבקר באר כן ישבר כל עצמותי וכן עוד מיום עד לילה
 תשלימי ותכלה כחי ונפתי כחמול שלשם: וסוף נחלשתי כל כך וכלה 14
 כחי שכנסם ועוד כן אצפוף. שלא אוכל להרים קול אלא בצפוף קול
 רם ומוך. ולבסוף אף בצפוף קול רם לא אוכל לדבר אלא אהנה
 בגרמי מעט כיזנה תחנה בגרמי. וסוף שאף הנה הערן פוסק מסגי
 כל כך תחלשתי. אלא רלו עיני אליך לסרום לאמר יי עשקה לי הרעה
 הזאת לקצר ימי. ערוב עבוד למצב כל העשקני לחמיתני. טרמיש
 מי³. לש' כי עבוד ערב את הנער: מה אדבר ואמר לי. וסוף אף 15
 אילו היה בי כח לדבר אף מה נשתחקתי כי מה אדבר לו תחנותי וכי
 אדבר מה אמר לי. ודרי הוא עשה שגור לי זאת ששלח לי צו לביתך
 כי מה אתה ולא תחיה. אדרה כל שנותי. כמו ותוד שנותי מעיני
 שינה בעיני איני רואה. על סר נפשי בחלי ובמה ששלח לי: הוא 16
 תתפללתי לפניך על שנות עיני ידיו עצמותי עד עתה ועל כל אברים
 שבהם. תליין חיי רוחי. ודרי כלם הלו ידיו רצון לפניך שחשלימי
 וחיישני בעיני וחייני ורפאני באברי אשר תליין בהם חיי רוחי:
 שהנה לשלום. בחיזוי מצפה לגח ולמצוא רוחה סר לי סר והנעתי 17
 עד שערי מות. וכן עשית זאת חשקה נפשי מסחת בליה. ויש לומר
 בלי לירדה. כי השלכת אחרי נוח תבא ולא זכרתם עוד: שאין כבוד 18
 שמך במיתתי בקצור ימים. כי לא שאל תודך. בלו המחים טבה. ולא

כענין נגדתי מצד עיניך שלא אראה עוד פני יי. ¹ On marg. ² Garantis moi.
 כענין שאמר דוד אתהלך לפני יי בארצות החיים.

מות על הפלא שתעשה להם. ולא יחלו פניך על שתעשה להם פלא.
 ותוא שאו' ולא ישברו יורדי בור אל אמתך. לא להבא ולא לשעבר
 19 יבבורך: חי חי רק תחי הוא יורד כאשר אני עושה חיים על
 שהחייתיני. אב לבנים יודיע אותך וגבורתך על אמתך שתעשה לאב.
 20 חי חי כמו מעלה מעלה. מטה מטה. כל' רק כן ולא ענין אחר: י'
 לחשיעני. כל' י' היה לי לחשיעני. ואני נניתי נגנן כל ימי חי על
 21 כך: ויאס' ישעיהו פתרונו וכבר אמר לו ישעיהו ישא לרבכל תאנים
 כשבשירו שיחיה וחזקה אמר לו מה זאת תעל זה נתן לו תאות שלמעל'
 xxxix. i. אחר כך הודה להק' ב'ח' וימרו' וימכו' ויחי' וירפא: בעת ההיא
 fol. 33. b. שעשה לו חסד' שני נסים גדולים * כאלה על סנחריב ועל אשר החייו
 וחזיאו משערי מות והיה לו להודיע שמו של הקדוש לכל וניסחו הק' ב'ח'
 במלציו שרי בבל ששלח לו לדרש המופת אשר היה בארץ על ידי
 שהלח ויחזק. ונבה לכו להניד שבתו ולתראותם כבוד עשרו ויסי'
 2 תפארת גדולתו: וכן מוכיח בדברי היס' ואף כאן שאומר וישמח
 עליהם חזקה ויראם את כל בית נכתה ונ' שהם באו לדרש המופת
 על השמש ששבה אחורנית. והיה לו לתראותם כחו של מקום על זה
 ועל סנחריב. ותוא מראה לו כבודו וממשלתו כאילו או' כחי ועצם ידי
 3 עשה לי תחיל חזח ולכן נענש: מה אמרו אליך. לפי שלא באו אל
 לידע כח המספ'. והוא או' מארץ רחוקה באו אלי כל' להקביל ולבקש
 7 פני ולכבודי ותלח הגדולה בעצמו: ומבניך. אילו דניאל חנניה מישראל
 8 ועזריה והביריהם מורע המלכות: טוב דבר י'. מודה אני שתמאזו
 ומקבל אני דבריו ותוכחתו. וכן מוכי' בדברי הימים שנכנעו. אבל ביקש
 ממנו ששלום. ואמת יהיה בימיו ולא יראה הוא ברעה. לפי ששתי
 נבואות אמר למעלה מאשור ומכל שאר אומות שהרעו לישראל. כגון קרב
 נים לשמעי. על של אשרי. וחי בארבע עשר'. והניד לך מה עלה
 בסופו של אשרי אחרי שהניד מה בסוף השארי. ואחר כך הניד לך
 xl. i. נחמת ישראל על כלן מכל הגליות: נחמו נחמו: רק נחמו לשון ירח
 וחזקו. כמו בדרך בדרך. טובב טובב. יאמר אלהיכם. אתם נביאי:
 9 וקראו אליה. לפי שהיא נופה ממני קרבות. ואמרו לה כי מלאה צבאה
 שישבה בדרך מהם כמה שנים. לפי שטרצה עונה ותתפסתי לה כי
 לקחה מירי כפלים בכל המאחיה כרי להכניע בעמל לבח. וכאשר
 תאמרו לה שאני עצמי מודה שהלקיחתי כפלים תרע וראי שנתרציתי

לה ואין בלבי עוד לחכותה ותתחזק בלבה: קול קורא. קול יחא
 קורא ומכריז. כל' השמיעו קול נביאי לאמר פנו דרך י' במדבר ישר
 מסלה בערבה לאלהינו ומוז פינוי הדרך וישר המסלה: כל גיא העמק
 יישא שוח לשאר קרקע המדבר. וכל הר וגבעה חבבתי יותר סמנו
 יושביו שוח לו. הרי פינוי הדרך מן המכשולים. ויהי העקוב. ארמות
 עקלקלות. למישור. וכיוון הרים ותלולות הקרוב. זה לזה ודוחקן הדרך
 שביניהם יתרחבו ויתרחקו זה מזה ויסתלקו מן הדרך ויעשו בקעה.
 כל זה תקראו ותשמיעו שונגלה כבוד י' לבא לנהוג גליות עמו למלאות
 ירושלם צבאה כמו שספורש למטה. וראו כל בשר יחדיו כי פי י'
 דבר. לרחם עמו ולנחמם ולא יכזב ולא יתנחם: קול או' קרא שמעתי
 מאת המקום ואמר המלאך הדבר בי מה אקרא. והשיבו הקול ההוא
 כל הבשר חציר. כמו חציר ימולל ויבש מחר ועזרתו וישועתו במלח.
 וכל חסרו שיבטיח לעשות כציץ החציר שהוא יפיו ומניד לו שזרע
 זרע ולערב ימולל ויבש על ידי רוח י' קדים שנשבה בה וכיזב וכיחש.
 במה שתראה לכל שתחציר יזרע זרע. כי כשיבש הצץ בלא עתו
 אבל זרע החציר כן דבר האדם ומבטחו מניד ומראה לרעהו
 להטיב לו ויכזב ויתנחם ומובתו במלח. אבל דבר אלהינו קיים לעולם
 כשם שהוא קיים לעולם. ועל כי פי דבר י' מוסב: ולפי על הר גבוה
 עלי לך להיות מבשרת ציון כל' נביאי ציון וירושלם. הרימי בכח
 קולך ולא כדובר כזב שבוש הוא להרים קולו אלא הרימי קולך לבשר.
 אל-תיראי שלא יתקיימו דברי בבשורתך כי ודאי יתקיימו. לפיכך יהיה
 לך פתחן פה לך לבשר. אמרי לערי יהוד' הנהרסות ויושבות בדר
 מיושביתן חנה אלהיכם הוא שא' למעל' וגנלה כבוד י' וג': וחדד
 לפרש חנה אלהיכם. הנה י' אלהיכם בחזקה יבא. חזק שם דבר כמו
 רוח גדולה וחזק. הנה שכרו. ושבוו שהשביח בצאנו כשורעם בעמים
 נחנז אותנו מנלות למלא ירושלם צבאה. ומעולתו שפעל ונשחבר כם
 מנחני לפנוי: ובא ברועה שירעה עדרו שבוותו יקבץ מלא'. ובחזקו
 ישא חריכים הנולדים היום ואמותם העלות שילדו היום ינהל לאם כן
 ינהלם מנולותם ויקבצם וישאם עד מלאה ירושלם צבאה: מי מדד'
 בשימת ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי. שמי בכל הנגים וסי
 בכל אלהי הארצו' שמדד כאילו בשעלו סים כשנברא הרקיע בתוכם
 לעבד למעלה לרקיע ולשייר למטה חיסנו במדה כאילו מדרתים בשעלו

ושלמטה וזו מכוס¹ שכשחקיתים לא התורכתי לחסר מהם שנקראה
 חיבשה והיו לפי מדת המסקה והמקנה לפי מדהם. וזו מהם ששמים
 חיכן ושער כאילו בורת לפי מה שחשולם צריך להם עתה וא'ע"פ שהיו
 מכוס¹ ומסותר² בתוך המים. חיכן. אמולד³ בלע⁴. לשו⁵ מולא. קצב
 מדה. וזו מהם שְׁקָל וסדר כאילו בשליש עפר הארץ. היא הארמה
 החלקה * שהיא אחד משלשה עניני בריאות הארץ. מדבר שהוא וזל.
 וסמך נידול אילנות ורשאי⁶ שהוא עפר. והורים שחן צורים וסלעים.
 וכל זה אמרתי וחיכנתי בעת בריאות הארץ וא'ע"פ שהיא מכוסה
 במים. וזו מהם ששקל כאילו בפלס אבני הרים תוריהם וסלעיהם
 במקום חזק נביעת התהום לעכבו שלא יעלה וישטוף וא'ע"פ שמים
 מכוס¹ אותו אז ולפי מה שסמך הנביעה רחב תר נזול או קטן חזק
 או רפה פלס. אֶשְׁקֶדֶדָא⁷ בלשו⁸ רומי. המבטתי עליו הרים ונבעות.
 ותפס לשו⁹ משקל בהרים ונבעות לפי שחן אבנים. כענין אבני צדק.
 13 אבן ואבן איפה ואיפה: כי הם שחיכן וקצב את רוח דעת יי' בכל אלה
 14 וזו איש עצתו שידעו לעשות כל אלה: את מי נתן בכל אלה שהיה
 מביטני. את מי הוא שלימדו דעת לחבזין המצב ותרע בכל דבר או
 כי שלימדו אלה מספם לשפוט צדק. ודרך תבונות יודיעני. לחבזין
 אחרית כל דבר מראשיתו. ועד עכשיו כלל כי עשה זה וזו עשה ולא
 15 פירש על מי או זאת: ועכשיו ספ' שלא בגים ולא באלוהים אין זאת
 שהי נים לפני כמר מדלי וכשחק מאוננים נחשב¹⁰. דקין וקלין
 למשפט. מר מדלי. הוא חזק וסמך שמוחקן מן הכלי שדולין בו המים
 אם הוא כבד מאד שאין גולה המסקלת שאחריו בראש קנה תגלגל
 * של באר המים יכלה לחבריע ולדלות מרוב כובדו לחשוותו במשקל
 שתבריע תגלה וידלה. מר וְשִׁמְרָא¹¹. כמו וסורה לא יעלה על ראשו.
 הוא התער הססיר את שער הראש. וכן שחק מאוני¹². אך אם כף
 המאונ¹³ בבידה מחברתה ומשקלו אינו שחן שחק סמנה לחשוותה
 ולישרה במשקל. וכאותו חסר וחסך המסורים לישר המשקל שאין
 חשובי¹⁴ כן אני מסיר נים לישר המשפט ולא יחשבו לי. תן איים
 16 כאותו אבן דק יוכל ויטליק ויסיר מן העולם על ישר הדין: ולבנן

¹ Amolad (id est: moulad): mole (=moule). ² Estadiro =
 Lat. statira. ³ Vasture.

- אין די לחם לבקע לפני לערד מערבה לקרבן. חיייתו אין די לחם
לעלה לחסדי על חתנים לריה ניהא לכפר עליהם לפני שלא אסירם
הושליכם מעל פני ביהמ המשפט כאשר עשיתו לרוד המבול ולסרום
ולכיתא בתי: שהרי כל חתנים כאן נגדו בחכמה וחתימה ונבונה לחיעוד
17 כנבדו. הרי שבנים אין כמותו לעשות כמעשיו וכנבדותיו ובאלה
המחצות: אל מי תרמיון אל ומה דמות הערכו לו שאתם עשים אלוה'
18 ברמות ובצלם. איד העשו פסל ברמות אלהים שאינם יודע' מה דמות
יש לו: הפסל של עץ שנסך חרש מתכת לצפותו על תיקה חתכה
19 שמוחך עליו תזרף עבוב יקענו לצפותו. ואם הוא עני רתוק' ונדלי
כסף צורף לחושק ולחובשו סביב לגי: המלומד' לחרום ולברור עצים
20 לסלואבה שעץ לא ידב לעולם יבחר חרש עצים חכם יבקש לו לחבץ
לו במלאכת נוי פסל מעץ שלא ידב שלא ימוט לעולם: מה לכם לכל
21 המורה חזי. הלא תכירו ותרעו וחבינו אלהינו שהוא חכם לבב ואסין
בה אלהים חיים ומלך עולם שלא ימוט לעולם. ועד שאתם מבקש' חרש
חכם לעשות לכם אלוה דע וחבינו אלהינו שהוא חכם לבב ואסין בה
לברוא אחר' שברא שמים וארץ וכל צבאם הוא מכלה הכל והוא
קים לעולם כמו שמפרש חולד. ואתם מניח' אל שבורא הכל ומכלה
הכל ועובר' אל שאחרים בורא' אותו ומכלין אותו. הלא תגר מרא'
לכם מי הוא האלהים. הלא חבינתם מסדות הארץ מי בראם. שאלו
שנתם עובר' ואתן שאחר' בראם הם לא בראו ולא יסדו ולאנו
22 י' שברא ויסדה היה לכם לעבד: הלא חבינתם הישב על חוג הארץ
על היקף פביבות הארץ להתבונן בה מסביב ועינו משוטטות בכלה
השופם אותה. וישיבה לפניו כחנבים ומשפלים השופםם וזין איש מהם
יכול לחיעודי. מי הוא יש לכם לתבין ולרעת כי ודאי יש לה מנהיג
השופם בראותכם ישיבה עולם יורדים בה. ואי איפשר לאלהיכם
לעשות זאת שהרי אדם בראם. הלא חבינתם הגומה כדק שמים מקנה
הארץ ועד קנה הארץ והיה לחם לחיות נמוכ' באמצען קרוב לארץ
כמו בקצותם הוואל ונטוין כדק הוא מתתם. וחנניהם באמצען בכיפה
בגבה מן הארץ כאלה לשבת אדם בארץ: הנתן חנים לאין מסרום
23 נכה האהל ומחיתו כיפתו כי נבוח מעל נבוח שומרי. ומפרש איד

24 יעשם כתוהו: יש לך אילן שאם ייכרת יקחו ממנו צמרת וענף ליטע
 fol. 34. b. ויחקים מהם בעולם או מטעני פירותיו יקחו ויזרעו או נזע * יכאר
 בארץ ועוד יחליף ויונקתו לא תחול. אבל א"ל משנברתו עוד אף
 נסע לא ננטע מהם אף זרע לא נזרע מהם אף נע הנשאר מהם בארץ
 לא השריש אלא מת והזקן בעפר בלי חקוה. ולא עוד אלא אף נשף
 25 בהם רוח קדים ויבשו ובאה רוח וסערה ונשאתם ואבדו: ומעתה אל
 מי מאלהי הארצות תרמיני בכח ובגבורה שאשה לו שתאמר בלבכם
 מקור יד ומבלתי יכולת לא ישיענו יי' מיד לוחצינו כאלהי אותו עם
 26 ואלהי אותו לשון: שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה שבמרום חמה
 ולבנה כוכבי ומזלות בימי בראשית. ועל כרחכם יש לכם לידע שאני
 הוא. ומי המוציא נם היום במספר צבאם לשרת. לכלם בשם יקרא
 איש על עבודתו ועל שימושו. מרוב אותים ושהוא אמין כה איש מהם
 לא נעדר שלא ישרת על פי כבתחילת בראתכם. הלא אני הוא.
 ותרעו ותבינו כי כחי אז עתה ולעולם לנהוג עולמי שבראתי
 27 ולכלכלו בעוז ובורע: ומעתה למה תאמר יעקב בלבבך נסותר ירך
 זכותי הטובה. מ"י ואינו משגיח בה להשיעני. ומאלהי שהיה לו לחצילני
 מטפטי יעבר ראבר שלפי שקצרה ידו מהשיע אינו רתח לראות זכותי:
 28 הלא ידעת. מצבא המרום. אם לא שמעת מן הראשונים. שאלהי עולם
 וקדם יי' עד שלא נברא העולם. וכשנברא הוא חבורא קצות תארץ
 וככוו אז כחו עתה. לא ייעף ולא ייגע לעולם לעשות נבוצות וגדלות
 ונפלאות לאין מספר. ויש בו כח לכלכל ולהשיע ולחציל חסיו מיד
 טוסיהם ואין חקר לתבונתי. ויש בו כח לעשות צדקה ומשפט ולא
 29, 30 עבר מטפסך מנדרו: ועוד נותן ליעף כח: והגדירים וחבזור' חן איתני
 31 עולם מליאי כח וגבורה ייעפו ויגעו וייכילו: וקיי יי' הקוים לישועתו
 חליפו כח מעייפותם. כל זה היה לך לידע ולשמע מימי עולם. ואף
 xli. 1 אתה קוה אל יי' חזק ואמץ לבך וקוה אל יי' וישע לך: והזריטו
 רטעו דברי אים. וכלפי ישר' שיחזק לכם מדבר אף לאומות כמו
 שמוכיח למטה. ולאומים חליפו כח. כל' יתחזקו ויאזרו כגבר חלציהם
 ואשאלם ויודיעוני. וכן מסיים הענין ואשאלם וישיבו לי דבר. למשפט.
 לתוכחה אה פרוצנצא. כמו חרה משעיר לשו תופיע מחר פאץ. שלא

¹ A provance (=à épreuve).

בא משעיר ומפארן סמס אלא מדרך שעיר ומפארן ומכל מקו' אים
 וכשרים קרובים לחיות אחד: שמא צדק. שהיה לו לאותו הנני ולאותו
 חסלך לפני אלהיו. יקראו אלהיו לרגלו עמו בדרך לכבוש לפניו ארצות.
 כענן וחלך לפניו צדקה. וכענן אנבי העיריתיו בצדק. ואלהיו יתן
 לפניו נים ומלכו. ידי. יתן כעפר חרב הבאה עליו וכקש נדף קשת
 הנדרכת עליו להניצ: וידעם. לבעלי חרב וחקשת. ויעבר. מהם בשלום.
 בלי נק. ארח שעבר ביניהם ברגליו לדרך ולחכות לא ישוב אחר
 שיהפוך עורף ויסת אחר וישוב על עקבו אלא יעבור ויבקע ביניהם
 ועבר דמס וסמס וחלך לו: מי סאלחכם שפעל תעשה חיום גדולות
 כאלו לחטפיל את זה ולחרים את זה. יתן קרא מעשי נבחרתו על ידי
 נביאיו אל תדורות שהיה הדבר בימיהם. מראש. עד שלא יעמוד
 הדור. ובזה יודע כי הוא המפעל והתעשה. ואין בכל נביא אלהי הארצות
 וקוסמיהם שתגיד על אשר. וכשרים. מראש. מימים קדמונים. כי
 כלם צופים ואינם יודע. מה צופים. אבל אני יי' ראשון להגיד
 ולקרא מראש את כל הבאות על ידי נביאי. ואת אחרונים. הדור
 שיבא דבר נביא בימיו. אני הוא. ובזה יודע. כי אני הוא:
 ומתפך את דבריו כלפי ישר' על פי הדברים האלה שקנתר את
 העמוסות ואי' להם הנח ראו איים שנתעוררו עליהם נים ממזרח. וייראו.
 ותתחילו. מעורים ומחוק'. זה את זה: איש את אחיו יעזרו ויחזקו כי
 אין להם עזר ומחזק סאת אלהיהם: ויחזק חרש את צרף לעשות להם
 אלהים להיעזר בהם כנגד אויביהם. ואמר לדבק על פסל שכולו חליות
 ותרק' מרובק'. יחד. טוב וחזן הוא לאלוה ולא ישוב אל לבו לאמר
 חלא אחמל חיה חבל שברי' שברים ואני דבקתים יחד. אלא מחזק דבקיו.
 במסמרים שלא יסוט ובוטח בו שצילנו: נמצאו האיים מחזקים את
 אלהיהם ומחוק'. ומעורים איש את אחיו כי אין *להם עזר סאלחיהם. fol. 35.
 אבל אתה ישר' עברי שעשיחך לי לעבד ולעם סגולה מכל העמי'. יעקב

ומלכים ידי. כמו ובמלכים. וחבית חסרה. כמו. On marg.
 ב' של. ששת ימים. וכן למטה וחלב ובחין לא עברתני. כמו
 עברה נופל באוהה. רכת' שבת עבר. On marg. *
 ובחלב.

אחי. עבר ארצות ימים. וכן. נופלת ברגל בנהר יעברו ברגל. רק
 אעברה ברגלי. MS. דבריו.

אשר בחרתך לי מכל הגוים. ורע אברהם אחיבי שנמשך אחרי מבית
 9 אביו: אשר הוצקתך לי סענה הארץ ומאגיליה שאגלתי לי תם האבות.
 קראתך לי לעם וא' לך עבדי אתה כצאתך מסצרים דע כי בחרתך לי
 10 לעולם ולא מאסתך אף בחיותך בארץ אויבך: על כל הרעה אשר
 עשית אין לך לירא מן האויב כמו אותן האלים כי עמך אני אל השתעשע
 והתרסה בך לבב כי אני י' אלהיך אסעתיך. אף עזרתך אף המכתיך
 ולא כאותן שאין להם חיוק: מאלהיהם שהן חם מחוקי את אלהיהם.
 אבל אתה אלהיך סומך תחור וסומך אותך בימין צדקי. דונם צדק
 11 מלאה ימינך. ולא כאותן שאין להם אלה מחוקי יד: האוסר לך. על ידי
 עבדי הנבאים. ולכן אחרי שאני מבטיחך אל תיראי כמו שהחיי ספלה
 בן הגוים. וכאן רמז לו על כל הגליות בלן על ידי של בבל עד קדוש
 12 ישר' בראה: תולעת יעקב. לפי שהוא רצה לומר תדוש חרים. שחך
 תולעת לעכל תרים תצוים ששוכנת במ' כן ישר' תעכל ותרוק בפיא את כל
 הגוים הנבחים כחרים ונבעות שהיא שוכנת ביניהם בגלותה כתולעת
 13 ספלה ונבעה ואין בה כח אלא בפיא: וא' ששים את פיה חר לאכול
 14 ולעכל כמורן חרץ חרש בעל פיה' וקנים. והנה תגל ביי' מוסב על הן
 יבשו ויכלמו לומר הן יבשו ויכלמו ולבטחונם: הנה תגל ותתהלל
 ותתפאר במבטחך כמו שמפרש חולך שלא יבושו קיו ולא יכלמו בוסחיו:
 15 העניים והאבותיים. ארז שטח. לישב בעולם לנח מעיפותם: וחור לו
 לריב האלים חגים שא' למעלה יבשו ויכלמו כל הנחרי' ביישר' אנשי
 ריבם ומצותם במה יתנצחו כנגדם. ומה הוא אלהיהם לחיעור בו.
 16 עצמותיהם. אלהיהם שיתגברו ויתחזקו בו: ויגידו לנו אלהיהם. ואפי'
 הראשונות שכבר אורשו תגידו ונשימה לבנו לרביכם ונדעה מדבריכם
 מה אחריתן. שחרי יש דבר שאחריות טוב מראשיות ויש הפך החרם
 סבור ששניהם שוין. כגון אתם ראו מלכות אשור ובבל מולחיה' וטלי'
 אם תגידו אחריתם. וכל שכן מה שעתידי לחיות אף ראשיות או אם
 דברים שאינם חוין לבוא לא תוכלו להגיד. תבאות בחוזה הרגילות
 לבוא מימים ימימה השמיענו מה יהא עליהם כגון דע וקציר וקור וחום
 17 וקין חורף אם כתיקנו או ענין אחר: ואף האותיות. התעוררות וחר
 טיום אל יום תגידו לאחר למפרע עד שלא יהיו ונדעה כי אלהים

¹ MS. חיוק.

² So MS.

- אתם. והף כלא הגדת אוחיות עשו שום דבר של סמסות להביט ולחזק
 24 ונשתעוה ונפנה במעשיכם ונראה ונבחין שתאמת אתכם: אבל אין זאת
 חן אתם מאין. מדבר שאין בו חיות ותועלת¹ עץ האבן כסף חדב.
 ופעלכם. שתפעלו לא להביט ולא לחזק. מאפע. מחבל פה ורח. אפע.
 כמו כילדה אפע. שנטמט בקרש מרוב צירים. והף המבחר שאדם
 יבחר בכם כסף וחב שעליכם תועבה ושקן הוא: אבל אני העירותי²⁵
 מצפתן נני ויאת לאלתר ממוצה שמש ואלתר יקרא בשמי לום' הגני
 שלחני. כנן יי' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת וחשיתיה. ויבא אל
 סבגים ושפכי ארץ כמו אל חומר לרססו: ומי מאלהים שתניד מראש²⁶
 זאת. אף אין אלוה מניד אף אין משמיע אמריכם. לא אתם הגדתם
 ספריכם ולא אחרים חשמינו אמריכם מכל נביאיכם. אף אין אדם בעלמא
 שיאמר אני פלוני נביא מתבבא דבר זה משם אלוה פלוני: אבל ראשון²⁷
 שהניד זאת מראש ומלפנים לציון הוא. תנה הגם. כמה נביאים
 שהנידו לה דבר זה מימים קדמונים. וכן חכמה והנחמה העתידה
 לבא לירושלם אני מבשר לה קודם: ועכשיו סיים ענין מי העיד ממוצה.²⁸
 הוצא מוסב לתחלת ענין לסמך וכה פורעני. וכשראיתי ואין איש מציד
 ומאלה האיים ואין יועץ ומניד מכל נביאיהם שאשאלם וישיבו לי דבר
 אמרתי לאברם באחרית: והוא שאני כלם אפס מעשיהם באחריתם. רח²⁹
 ותחו פסיליהם ותסכיחם אשר נסכו להם לא יועילום ולא יצילום כי תחו
 חסוה: ואמרתי חן עברי תגביא הוא הקודש אתמוך בו ואחזקנו ולא^{xlh. 1}
 אתן למות רגליו לפי שנתתי רחי עליי. והוא עושה שליוותי כרצוני
 ומשפטם לגוים יוציא מאתי ולא יירא ולא יחת. למצרים כה אמר יי'
 לאדום למואב לצר לכל האומות: לא יצק ולא ישא. לא איש [ריב]³
 איש מדון הוא: קנה רצון. דלים ואביוני' שאין להם על³ מה יסמכו^{fol. 15. b.}
 כגבר אנשי ריבם וחזקים מהם. לא ישבר. לישא פנים לחמות משפטם.
 ותשתה כחה' אדם עני שאור פניו כחה במשפט לפני בעל דינו. כפתילה
 של פשתים שכחה מאורה לא יכבנה. ואם תאמ' מחרר פני דל בריב
 הוא. לאמת יוציא משפט: גם אור פני העשיר שמאיד בזכותו שיט לו⁴
 ברין לא יכהה ומשנתנו החזקה בזכות לא ירדן. כי לאמת יוציא משפט
 לעולם. עד שישים ויחזיק וירגיל בארץ משפט. שחבל שופטיו משפטיו

ותורתיוֹ שֶׁאֵף אֵי הַאֲמוֹת יִחַלוּ לְתוֹרָתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִצוּם׃ בְּכָל זֶה
 חֲבִיאִי׃ מִשְׁתַּדְּלִין לְלַמֵּד בְּעַם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים וְתוֹרוֹת אִם יִשְׁמְעוּ וְאִם
 יִדְּלוּ וְנִחְנִי׃ יוֹם לַמְּכִים וּלְחַיִּים לְמִוִּטִּים לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְהוֹכִיחַ
 5 עַמִּים לְחַשִּׁים בְּאָרֶץ מִשְׁפָּט שֶׁאֵף אִיִּם יִחַלוּ לְתוֹרָתוֹ׃ וְהִזְרִי שֶׁכֵּן
 מִסִּרִּי׃ עֲצָמָם לְלַמֵּד וּלְהוֹכִיחַ כֹּה אָמַר הָאֵל יי' בּוֹרֵא שָׁמַיִם׃ בְּתוֹךְ הַמִּים
 עַד שְׁלֹא נִקּוּ וְנִטְּיָהֶם כְּדָק וּכְאֹחֵל לְאַחֵר שֶׁנִּקּוּ הַמִּים׃ רָקַע הָאָרֶץ
 וְנִצָּנְאָה נֹתֵן נִשְׁמָה לָעָם עֲלִיהִי׃ שֶׁאֵף שְׁאִינָן בְּרָאִים בְּרֵאשִׁית קֵל הַחוֹמֶר
 6 תְּבִרְאוּ׃ כִּבְר וְנִצָּנְאָהִי׃ שֶׁאֵפֶק עֵינַם עוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ הַזֶּלֶךְ׃ אֲנִי
 יי' קְרֹאֲתִיךְ לְעִבְדִּי׃ חֲבִיאִי אֹמֵר כֵּן׃ וְהִצְרִי׃ יִצְרִיךְ לְבְרִית עִם לְאוֹד
 7 נְוִים׃ לִפְקָה עֵינַם עוֹרוֹת עַל פִּיךְ וּבִדְבָרֶיךָ שֶׁתְּגוֹרֵר אֹמֵר וְיָקֵם לְךָ׃
 8 לְחִצִּיאַ מִמַּסְנֵר אִסִּירִי יִשְׂרָאֵל׃ מִבְּבֶל׃ וְלֹא עַל צְדָקָתָם אֵלֹא אֲנִי יי' הוּא
 שְׁמִי וּכְבוֹדִי שִׁישׁ לִי לְהִתְכַבֵּד בְּעוֹלָם לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן עוֹד שְׁאֲחִירִים מִשְׁלֵם
 וְהוֹלִכִים וְעַמִּי וְנִחְלָתִי בִשְׁבִי וּבִבְזֻז וְשׁוֹבִיָּהֶם מִתְּחַלְלִים בְּפִסְלֵיהֶם עַל
 9 זֹאת׃ הָרִאשׁוֹנוֹת יִשְׁעָת אֲשׁוֹר וּבְבֶל שֶׁחֲגַדְתִּי מֵרֹאשׁ׃ חֲנַח בָּאוּ וְנִחְקִימוּ
 11 דְּבָרַי בָּהֶם׃ וְחִדְּשׁוּ עוֹד אֲנִי מִגִּיד עַל שֹׁאֵר גְּלִיזָה לַעֲתִיד׃ יִשְׂאוּ מִדְּבַר
 וְעִרְוּ קוֹלִי׃ וְכֵן הוּא אִי׃ יִשְׂאוּ כְתוּף וּכְבוֹדִי׃ וְכֵן לֹא יַעֲקֹב וְלֹא יִשְׂאֵל נִשְׁאֹת
 קוֹל הֵם לִפִּי עֲנִינִם׃ וְגַם קִרַּד שִׁיחַבַּת הַצָּרִים בְּמִדְּבַר יִדְעוּ שֶׁמִּשְׁעוֹ קוֹלִי׃
 12, 13 מֵרֹאשׁ הָרִים׃ מִטְּבַחַם׃ וְזֶה הוּא תְּחִילָתוֹ שִׁינִידוֹ בְּאִיִּם׃ יי' כְּנֹגֵד זֶה
 14 לְנִקְמָה נִקְמָת עַמִּי׃ יִדְעוּ שֶׁעַל אֹיְבָיו יִתְגַּבֵּר׃ הַחֲשִׁיתִי מַעֲלָם עַל רֵעוֹת
 עַמִּי מִיּוֹם שֶׁחֲגַלְתִּי אֶת עַמִּי לְחַתֵּם מִשְׁעוֹ עַמִּי וּלְכַפֵּר חַטָּאת׃ וּמִחֲרִישׁ
 וּמִתְאַפֵּק חֵיתִי שֶׁלֹּא לְנִקְמָה נִקְמָתָם עַד עַתָּה׃ וּמִתּוֹךְ צִרַת רִחוּי כִּשְׁלֹא
 חֵיתִי יוֹכֵל לְכַלֵּל וּלְסַבּוֹל׃ כִּיזְלִדָה אִפְעָה׃ כִּשְׁחַבְלִיהַ תְּצִירֶיהָ מִתְּגַבְרִים
 עֲלֶיהָ וְאִינָה יוֹכֵלָה לְהִתְאַפֵּק מִפְעָה וּנְשֻׁמָּה בְּקוֹשִׁי שְׁאִינָה יוֹכֵלָה לְסַבּוֹל
 צִרַת רִחוּחַ שְׁחֻמָּה וּסְעֵר בְּקִרְבָּהּ וּמִשְׁתַּחֲסֶמֶת׃ וְנִנְחָה עַל מִכְאוּבֶיהָ
 15 וְשׁוֹאֶפֶת עוֹד רִחוּחַ אֵלֶיהָ וּמִתְאַפֵּקת׃ אֲבָל עֲבָשׁוּ אֲחִירֵיב הָרִים וּנְבָעוֹת
 מִלְּפָנָי עַמִּי לְשׁוֹם כָּל הָרִים לְדֶרֶךְ כְּבוֹשָׁה לְחִצִּיאַ מִמַּסְנֵר אִסִּירִי גִלּוֹתָם
 וְכָל עֲשָׂבָם הִגְדֵּל בָּהֶם עַל יְדֵי טֹבָה וְאֹוִיר וְחִמָּה כְּעֵנָן וּמִסְגֵּר נִבְעָה עוֹלָם׃
 אֹבִישׁ׃ כִּי כָל הָר וּנְבָעָה יִשְׁפְּלוּ לִפְנֵיהֶם׃ וְשִׁמְתִי נִהְרוֹתִי׃ תְּנוּם חֲמַעֲכָבִים
 16 אֶת דְּרָכָם׃ לֵאמֹר לְהוֹלִיכֶם בָּהֶם כְּמוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ׃ וְהוֹלִכְתִּי עוֹרִים׃
 וּמַעֲקִשִׁים לְמִישׁוֹר׃ וְהוּא שֶׁאִי לְמַעַל׃ כָּל הָר וּנְבָעָה יִשְׁפְּלוּ׃ וְהוּא שֶׁאִי

¹ On marg. בראשית.

² אשם is written over.

- למעלה לתצא ממסגר אסירים לפק עינים עורות: תבטחי' בפסל' 17
 שחי' סבדי' למלך ולמשל לעולם ולכבוש עמי לעולם: החרשים' שלא 18
 האזנתם ולא חקשבתם לשעבר עד שלא נליחם' שמעו עכשיו שלקיתם
 ואתם נבזים וטפלים בארץ אויביכם' יש לכם לשמוע ולהבין ולהבחין
 כי נתן למשיח יעקב ועל מ' ענין זה בשטת ראו עתה כי אני אני
 תוא: ומפרש מי החרשים והעורים' מי עור' שלא לראות ולהבין ברעות 19
 רבות תבאות עליו שעל חמאיו תנח' כי אם עבדי' העם שקראתי לי
 עבד והיה לו לעבדני' ומי חרש כעם שעשיתי לי משרת ומלאך נאמן
 לעשות מצותי שהיה לו לסור אל משמעתי אל כל אשר אשלחנו אל
 כל אשר אצוני' מי עור כעם שהוא משולם נמל מעשיו משלם כמו
 שמפרש ראות רבות' כי מיום דעתי אותו תכיתיו ויסרתיו והוכחתיו
 על מעשיו ולא לקח מוסר' אין לך עור כזה' ומי עור כעבד י' ומשרתו
 שמכיר באדניו מה טוב בעיניו ומה רע בעיניו על ידי קריצותיו ורמיזותיו
 ומעשיו ודבריו ודרכיו' והיה לו להטיב בפניו לעשות רק הטוב והישר
 בעיניו ואינו עשה: ראות רעות רבות תבאות עליו משלם ולא לקח מוסר 20
 ולא ישמר הדבר בלבו לתבן ולדע שעל חמאו באה עליו חרעה ויטיב
 דרכיו ומעלליו' ופקח אזנים לשמע ולהבין שעל פשעיו הוא לוקח כדברי
 עבדי' הנבאוי ולא ישמע להם' שחרי אותו שיי' חפץ בו ואוהבו למען 21
 צדקו שהיה צדיק לפניו בעת המשפט ולא יענש יגדל תורה ומוסר
 ותוכחת ולא על ידי יסורין להוכיחו ולהטיבו אליו להטיבו באחריותו' 36. fol.
 והיא שימת כי את אשר יאהב י' יוכיח' ויגדל התור' והמוסר נרמז
 באלהות' הן כל אלה יפעל י' פעמי' שלש עם גברי' והוא שא' ראות
 רבו' ולא חשט' והוא במה הנדיל לו תורה: שהוא עם בוז ושסוי מאויביו 22
 בעוד שהיה בארצו כדי שירגיש וישמע וישוב' והיא התורה והמוסר הפח
 בתורים כלם' בפחים ובמוקשי' נלכדי' ביד אויביהם: ומי בכם שיאיון 23
 זאת לשעבר כשהייתם בארצכם בוזים וטפלים' יקטיב וישמע ויבין: מי 24
 נתן למשיח ולבחי' יעקב' הלא י' שחמאנו לו ולא שמענו[נ] ולא תבינו
 לתורתו ומוסרו זה: ואחר המשפט תבחי' וישפך עליו חמה אמו ועו' 25
 מלחמה אולי ירגיש וישוב' ותלחמו מסיבי ולא ידע ולא הרגיש שעל
 חמאיו הוא וסוף ותבער בו בעצמו ובבשרו תודין לא יטים על לבי
 ולפי כך נלה בארץ אויביו להכניע לבבו הערל: עתה' אחרי שלקית 2
 ותבעת לבדך' כה אמר י' בוראך לו לעם אל תירא בארץ אויבך לי

- 1 אחת תל כבוד שמי הנקרא עליך אני טאלך: כי תעבר במים שחלך
 בקרב צרה ברעה המתרגשת לבא. וארבע פורעניות מונה כאן כנגד ד'
 3 מלכיות: נתתי כפרד מצרים וחול אפי במ ולא אעשה אתך כלה. וכן
 הוא אף כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הרהרתי שמה ואתך לא אעשה
 4 כלה: מאשר. ממה שיקרה ותכבדת בעיני ואני אחבתך לכך נתתי אדם
 5 ותחתך: ואל תירא שתתא נעזב בארצות אייבך כי ממזרה אביא ירעך
 6 וכו'. אין לדרק במה שתולה תבואת מזרח ומערב בעצמו ותבואת צפון
 ותימן כהם. שהרי אף אם יהיה נרחק בקצה השמים משם יקבצך ו'
 אלהי' ומשם יקחך. וגם תבואת צפון ותימן על ידי הק' ב'ה' היא אך על
 ידי רוחתם מזכים יותר בכל המקרא כגון עורי צפון ובאי תימן וכו' וזאת
 7 בהם: כל הנקרא בשמי מוסב על הביאי בני מרחוק. ומכל בני
 הנקראים שאמרו ל' אני ויקרא בשם אלהי יעקב הכל הביאי ולא
 8 תשאירי אחרי. והרי לכבודי בראתי לחתכר בו בעולמי: הןך אחתכר
 במ. לתציא עם עור לתולכים בדרך לא ידעו. כענין לפקח עינים
 עורחות. ותולכתי עורי בדרך לא ידעו. וגם יש להסב הרש ועור אל
 החרש' שמעו. וכה פתורו לתציא עם עור וחרש שער עתה לא ידע
 ולא היה להם לב לדעת תענים לראות ואזנים לשמוע. ותתה נכנע
 בעמל לבם ומבחיני' ורוחם ושומעו'. וכו' ואלו. ואמר א'ע' שחמא לו
 9 טאלם למען שמו: והוא חכבוד שכל הגוים נקבצו יחד בתציא עמי
 מתוכם ואושעם. מי בהם נביא יידי זאת מאת אלהיו או נפלאות
 ראשונות ישמיענו למה באו ומה מיבו ומה אחריתו. יתנו עדיהם.
 יתנו עידי אלהיהם שון מנידי' מראשית אחרית כמוני. יבאו נביאותם
 וינידו מאתם מה אחרית עמי ושאר הגוים. וישמעו נביאי נביאותה'
 שנתבאו. על כל אלה ויאמרו אמת הוא כדבריהם שגם אנו מתבאו'
 10 כמוכם: ואין זאת. אני אני אתם עצמיכם כל העמים עדיי שאני מניד
 מראשית אחרית שכל מעשי הגוים והממלכות ששלמו בכם נתבאו לכם
 נביאי ועבדי שבחרתי להתבא על כל הגוים לטוב ולרע. כגון מעשה
 סנחריב ועבוכרנצר. למען חרעו. ולמען כן יש לכם לידע ולהאמין ולהבין
 11, 12 כי אני הוא: אנכי אנכי. רק אני ולא אחר: הגדתי התשועה והתשועה
 אתכם וקיימתי דברי' והשמעתי גבורתי ותשועתי עד קצה תארץ הין
 בכם אל זר מרשע תשעת עולמי' כמוני. ואתם ערי שאין מרשע
 13 מבלעדי ושאני אל ואין עוד: גם מיום. מחיות יום. ומי ישיבנה אחר.

וכל אלה דברי חזקת הם לחזק את לבם על הגלות הנדול הזה. ולכן
 גם תשתע בבל מזכיר להם ותשתע מצרים ששתיהם על יציאת מצרים
 שיצאנו על יציאתם מן הגלות שאמר למעלה הוציא עם עזר ונ':
 למענכם שלחתי בבלתי הלא למענכם לנקום נקמתכם ולהצילכם מן
 14 הגלות שלחתי מלכי מדי בבלתי וגם תורדתי שם עם שהם נחשים
 בריחים הנשופים לישוך ולחמית כלם. כענין חגני מעיר עליהם את מדי
 אשר כסף לא יתפזר ונ'. אוקיר אנש ספז ונ'. שאין תאותם אלא
 לחמית. ולפי שכלל יושב במצולות מים כדכת' שכנת על מים רבים.
 הא' * לצולה תרבי ונ'. לכן דימה העם היוודים לה לנחשים בריחים.
 fol. 36. b. ששון דרך שאר חיות במים. וכשרים באניות רתם. ובכשרים תהיה
 רנת הבריחים וזקתם. באניות. כי באניות יבאו אליהם מדי פתאם
 ויעלו עליהם ברנה ובזעקה פתאום. וכן מוכיח שכנת על מים רבי רבת
 אצרות כל' ששוכנת לבטח. הא' אחריו אם לא מלאיתך אדם כילק
 שפתאום פרשם וענו עלך חידר. היא חרנה וזקקה. וכן דרך אויבים
 ונבורי. תבאים פתאם לעוק ולחשמיע קול. וכן הוא אומר וי' השמיע
 אל סתנה ארים קול רכב וקול סוס וקול חול גדול. וכן בגרעון. והרי
 סביבות בבל מים. וזן באים עליה מסביב ומעברות נחפשו ואנשי
 המלחמה נבחרו. ונפל ותורדתי על באניות. גם לעתיד אני קרושכם
 15 בורא ישר' מלככם כמו שהייתי נאלכם קרוש ישר' בבבל. ועוד מזכיר
 להם יציאת מצרים לחזק לבם בה לעתיד כמו שפירשתי: חנתן בים
 16 דרך לכם להצילכם: המתניא רכב וסוס של מצר' לדרך אחריכם
 17 בים. האר כן יערתים שם יחרו ישכבו בל יקומו: תעתה אל תזכרו
 18 קריעת הים תראשונ' כל' כל כך תתא ישועת האחרונה גדולה מן
 תראשונה שתגידו כל תראשונה ותזכרו באחרונה: כי חגני עושה חרשה
 19 כראשונה גדולה הימנה שתראשונה לא ויתנה אלא בים סוף. והחרשה
 והחריב י' את לשון ים מצרים. וגם על חנהר הנקף ידו בעים רחצו
 וחבצו לשבעה נחלי. הים לגלות מצרים. וחנהר לשבעה נחלים לשבעה
 נחיות שיבאו עליו אשר פתרום וכוש עילק שנער חמת ואי חים.

* On marg. וכשבי ובגולה. בני כשרים ילכו בשבי ובגולה.
 באניות וזם יחיה וזקתם. רתם על חורבני. כמו ועבור חרנה דאחאב
 וכמו וירא העם וירנו. * is written over.

והראש' היתה בפרך שרכב וסוס חיל תיצח מצרים ודופים אחרים.
והחדשה כי לא בתפוח תצאו ובמנוסה לא תלכנ'. ולכן קראה חדשה
עשה תצמח שיש באחרונה שאין בראשונה. אף עוד זאת אעשה שגמר
שאתם לכם ססלה בים ובחור והעבירכם אסים לכם במדבר ירך
כבראשונה. כענין כי הלך לפניכם יי'. בשיטת נהרות כבראשונה:
20 שתכברני חית השרה תנים ובנות יענה שסופדים בארץ ציה תצמח
סבלי מים. וכל כך למח שלא תאמר הפלא לנו בראשונה מה שלא
21 עשה באחרונה: וכל שכן עם ו שיעזרו לי או לעם סנלה שתחלח
יספרו על זאת. חורר לאל תוכרו ראשונות שיהללוהו על האחרונות:
22 ולא שאותי קראת יעקב. לאמר לי' אני לכתב ירך לי אפלא
לחושעכם כי ינעת בי ישר'. אלא אנכי בלכר שמחה משעיר למעני.
למען שמי שלא יחולל במים. כן השיטה אלא שמאריך לפרש כי ינעת
23 בי בעברתי. חנם ינעת בעברתי שלא הבאת לי שם עלחך שאני
המרחיק לכן. לא העברתי לי ולא תנעתך בעברתי. שהיה לך
24, 25 לחיות יע ביי אף אתה העברתי. המרחתי. ולא אנכי לך: אלא
אנכי אנכי הוא המוחה משעיר. מוסב על לא אותי קראת יעקב כמו
26, 27 שפירשתי: הוכרתי. חיב העברתי והנעתך: הלא אביך יהראש.
שברתי לי לעם סנלה הוא דור יצאי מצרים שנבחר לי תחלה. המא
לי וחליפני באלהים אחרים כעגל. ומלציד כחנך ומלכך ושרך
28 ורופאך אחרי כן מדור לדור: וחלתי על כן שרי קוש שהיה ראוי
לנהוג בהם כבוד וטרא וקודשה. וחלתיים ובוחים בארץ אויביהם:
xliv. 1, 2 ותה שמוע יעקב אלי וחיסר רשבו: שבה אם יי' עשך שיעזך כן
3 סבתיך בנלוך ולכן אל תירא: כי כשם שאנך מים על צמא ומלים
על יבשה כן אנך רחמי המוכה על דרך לחטיב להם ולחברותם. כענין
4 ותכבתי רוח חן ותחנני: ועל ידי רחמי המוכה וברכתי שאנך עליהם
5 ותמחו כטרען קנן כשל חציר בערבי על יכלי מים: וזה יכתב יד שחנך
6 ידו לי' לחיות לו: האני אחרון. האני אחרון. ומבלעדי אין אלהים
7 לחיטע: ומי כמותי אל שיקרא כזאת לחתפל ולתחלל ככה. ויניח

1 On marg. ויקרא. חפס'. 2 On marg. יעק'. לא אחי קרא יעק'.
פותרו לא קראת לא בשמי ולא בשם יעקב. וזה שכתוב למס' זה
לאמר לי' אני זה יקרא בשם יעקב.

- לי וערכה לי אֵין יש לי לעשות הגדלות והנוראות. עם עולם. אדם
 על הארץ. יצדו למי. לעם עולם: ולפיכך אל תפחדו כמו שיאריך לכם 8
 הגלות ותתן נבזים ושפלים לכל העמים לומר קצרה יד יי' מהרשית
 ואחלי הנגים* חזקים ממני כי הלא מאז השמעתיד. ואין צור שאני יודע. fol. 37.
 ומכיר מה הוא וכלם הבל וריק יעזורו: ומסודיהם. כסף חתב. ועדיהם 9
 של אלהיהם. חמה בעצמם בדבר זה שלא יעילו. שתי כל יראו וכל
 ידעו שיוכלו להרשע ולמען כן יבשו יצריהם ועובדיהם הבוטחי' בהם:
 כי מי יצר אל ופסל נסך לבלתי הועיל. חיה הבטשה: חן כל חבריו 10, 11
 הדבקים ומחוברי' לו לעבדיו. וחרשים חמה. היה להם ליבוש יותר משאר
 אדם. יתקבצו כלם החרשים חרשי אבן וחרש עץ וחרש ברזל יעמדו
 יפחדו על פסיליהם יבשו יחד: חרש ברזל. שכך וכך עושה. חרש עצים. 12
 שכך וכך עושה. ולא ישיב אל לבו ולא יאמר הלא שקר בימיני' כן השיטה
 אלא שהוא מאריך במעשי החרשי'. חרש ברזל מעצדי. לחצוב הפסל.
 ופעל המעצד בפחם. הוא המפחח. כדכת' פחם לנחלים. ובמקבות.
 שקורין מְרִטִילִי. יצדו למעצדי. ויפעלו למעצדי. גם רעב ללחם תמא
 למים פתול אותו כל כך מחעסס במלאכתו: וחרש עצים מה עושה. 13
 משנעשה המעצד לחטוב נמה קי לישר העץ במעצדי. מעצדי. דלדוֹיִרְאִי.
 יתאדו בשודי. הוא תוכן הגוף והיתוך האברים. ושרי אחד מכלי ברזל
 הוא וקל וקטן ממעצד והוא כגון בִּישָׁאֲנוּדָא*. ואחרי כן יעשהו ויתקנתו
 וישפחו במקצעות. איזמלים חריפי' חדים ליפות ולהחליק. ואז יתאדו
 יפה בפרצוף הפנים במחוננה. קומקש*. עוגל הפנים ומצנח והעינים.
 כתאדית יופי אדם בנוי. לשבת בית כאשר נאמ'*. ממקומו לא ימיש;
 לכרות לו ארזים. לבית פסל לשבתו. ויאמץ לו בעצי יער בית חזק וקיים 14
 אבל לצורך נוף הפסל שאמרנו. נמע ארץ. עץ מובחר וקל הוא ולא
 משאר ארזים ותרוח האל. והוא נטעו ולא נדל מאליו וגשם יגדלנו ולא
 הוא מגדל עצמו: ולא עוד אלא חיה [ל] אדם לבקר ולא יזק: חאה. 15, 16
 לשו' בדידות ומילוי נפש ותאוה: לתועבה. כפל על לבל עץ כי כל 19
 דבר הבלה וטרקב נקרא תועבה. כענין ואתה השלכת סקבך כנצר
 נתעב: אפרי רקבני. ולא יציל. שלא יציל: ולפיכך זכר אלה עבדי 20, 21

* Martel. * doladoire (=doloire). * baisagado, *béaigade*
 (=bisaigüe). * compaa. * MS. illegible.

יעקב וישם לבך לחבלי חגים. ואל תאמר שאלהיהם מעורים אותם
 ומצליחי' אותם וקצרה ידי מהרשעך במשוך גלותך מאד. כי לא סבחם
 ומזרעם הוא אלא המאיד נרמו ושעה עומדת להם. לא תנשני. אל
 תשכה גבורתי ונפלאותי ובטח בי לעולם: מחייתו כעב פשעך חזר על
 22 אנבי אנבי הוא מוחה פשעך וג': מאתי מעצמי ומכחי ומבינתי ולא
 24 מבינת אחרים ומעזרים: מפר ומבטל אותות ובאות ברים. חכמים חכמים
 מוחכמתם עתידות ואני קבש'לם שלא יבאו. וכן תפרש וקסמים יהלל.
 26 אחרי. בכל מה מעצתם: ועצת עברי' ומלאכי' ודבריהם אני מקים
 ומשלים. ובבא דבר הנבוא יודע כי י' שלחו באמת. תאמר על ידי עברי'
 לירושלם תהרבה. ולכן תפס לו נומה שמים ודקע הארץ כלום. אני
 בראתי עולם מתחלתו מתוך חזו' וכו'. אף ירושלם תרבותיה מקומם:
 27, 28 לצולח. בבל: לבורש. כל מלכי פרס קורא בורש על שם הראשון שהי'
 בורש הראשון לא בנה העיר והחיבל. רעי' לרעות עמי. וחבל כדי לאמר
 29 לירושלם תבנה. לכך נתתי לו כח וגבורה להחריב בבל: למשיחתי. על
 משיחתי על בורש. כך אמר עלי. אשר תחזקתי בימיני. לחיות אני רד
 1 לפני גרים. ומתני מלכים וחזקים: וחזרים. ומלכים נבבדים מהודרים
 מאחרים. אשר תושלים האכניע לפניך. אשר כמו לעשות מישרים.
 4 חזרים כמו. חזרת פני וכן: למען עברי' יעקב. שתצא משבוי. ותקרא
 לך בשמך. אני קראתי לך באותו שם גדול שיש לך ולא שידעתי. ועל
 5 עמי גדלתי ורוממתי עם לא ידעוני: אני י' ואין עוד מוסב למעלה לומר
 ולא שידעתי שאני י' ואין עוד לעוב אלהיך ופסיליך. ולא ידעתי. ולא
 6 בשביל שידעתי עשיתי זאת לאורך אבל לחודע שמי למען ידעו
 7 ממוצא שמי וג'. ושמי יתור אור לפקה עינים. עורות. ובזרז חשך
 8 לאסורים. והוא שמו' עשה שלום. ובזרז רע. אני י' בראתי. לברש
 9 להפזות ישע ולהצמיח צדקה יחד על ידו ולא על שידעתי. ולפי כך חיי
 רב את יצרו לום' למה נתת גדלה לבורש הלא לא ידעך ועובד אלהי'
 אחרי' הוא. שהרי האדם הזה חרש הוא כמו חרש ארסמה ובחרשי
 11 ארסמה. הלאמר חוסר וג'. אין ידים לו. אין פעולתו פעולה: כה אמר י'
 קדוש ישר' ויצרוי. הלא אני יוצרם ואין לך לרב עמי על בורש. אך
 תאותות שאלתי ועל פי תאותות ותגלדות העתיד' תצוני על בני ועל

fol. 37. b.

8

9

11

¹ On marg. עשה שלום הוא עשה שלום על כל ישר'. אמר.

- פועל ידי' לומר' אל תגדל עם אחר אלא בניך לפי הגדל שאני רואה
 וידוע מראשית אחרית כך טוב בעיני ואין לכם לריב ולצוות על פועל
 ידי' גם יש לומר אפילו האותיות שעדיין לא נחיו שאלתי' רגילך לשאל
 אותי מעולם: ואתם מצוים אותי על בני תעל פועל ידי' בתמיה: אנכי
 עשיתי ארץ. ואתם מריבים אותי על מה שאני עושה. וכל צבאם
 צויתי. ואתם מצוין לי על פועל ידי' בתמיה: אף כורש שגדלתי ורוסמתי
 אנכי העידתיהו בצדק וכל דרכי אשר לפני ולא בצדקו אלא שהוא
 יבנה עירי וגלותי ישלח לא במחיר ולא בשחד שנתנו לו אלא שאני
 אעזר רוחו לכך מעצמי כדכ' העיר י' את רוח כורש ונ'. ואתם
 בארץ אויביכם ואין בכם כח להעזר מעצמיכם אם לא על ידו:
 אבל מיכן ואילך תעלו ותגברו מעם מעם. שיגיע מצרים וסחר כוש
 עליך יעברו ולך יהיו וכאלו אסור' בויקים יעברו עליך ולא ירעו
 לך ויודו שאין אלהים אלא בך: ויאמרו אכן אתה אל מסתתר
 לשעבר שהיו עמך ישר' נבוי' ונפלים. טפני המאיתיהם הסתרת פניך
 מהם ולא שקצוה ידך מהרשע ומבלתי יכולת' ואכן אלהי ישר'
 מרשע וכה וגבורה בידו לעולם: הלכו בכלמה מבטחונם חרשי
 צירים' חרשי ציורים ופסילים כי תהו וחבל המה: אבל ישר' נשע
 ביי' אלהיו שבטח בו ולא תברשו ולא תכלמו מבטחכם כי לעולם
 תרשע בו. הוא אלהים ואין אחר ומושל בכל הוא ובידו לגדל ולחזק
 לכל: הוא כוננה ליישוב אדם לא להיות תהו בראה כשנראית' לשבת
 יצרה' ולפיכך בהרצות הארץ את שבתותיה אל תהיו סבורי' שעד עולם
 תשאה שמחה מאין יושביה: לא מראש בסתר דברתי כאדם שדאג
 שמה סתרו דבריו ומשפטו ואינו רוצה לגלותם פרחסיא אלא בגימטום
 ובמטמוניות. ולא במקום ארץ חשך שלא יראוני שאם יסתרו דברי
 אכפור ואומר לא אני הייתי אלא אחר. אלא גלוי לכל פומבי ופרחסיא
 הוכחתי את ישר' על פי נביאי' ודברתי משפטי' אותם ועין בעין רואין
 כבודי וידועין וראי שכבודי הוא ולא אחר. שחרי' אני י' דובר צדק
 וכל דברי' צדק ומשפט ומישרים וסופם לחתקים ותדעו שכן הוא:
 והקבצו ובאו התנגשו יחדו לבא למשפט פליטי הנזים אשר פלטו מחרב
 אשור ובבל ופליטי בבל שפלטו מחרב מדי' ותדעו שלא ידעו ולא היה
 להם לב להבין אותם שנפלו בחרב מדי הנשאים את עץ פסלם בצורתם
 ולא הועילום: מי חשמוע זאת שתפול בבל ביד מדי' מקדם. בהיותה

22 עליה ומשלח בכל העולם. הלא אני יי' הנרתיה על ידי עבדיי: אפסי
 23 ארץ פליטי הניס וחנינו עץ פסליהם: כי לי תכרע כל בך. סוף
 שיבחינו וידעו שאין אלוה וולתי ויכפרו באלהיהם. לכך אביאם לכך
 24 השבועה: לי א' הק' ב'ה' שאך ב'י' בתבטחת יי' ובשמו צדקות חכיות
 בך ועוד בעת צרה. עדין יבא בתכנעת לבם העול ויבשו מבטח
 25 אללהם כל הנחרים ומתגרים בך לשעבר: ומפרש חצדק' וחשן שבי'
 יצדקו ויתחללו ויתפארו בעזו כל זרע ישר' שיעלה אותם מגלות ומעבדות.
 והנחרים בו בני בבל יברשו שרע בל אלהיהם. וזי' אלוהי ישר' כל בך
 תכרע לו ועמו ישר' הוא ישא ועמסו אותם מגלותם לארצם וישעם.
 xlv. i. ואלהי בבל הם כרעו קרסו יחדו ואף עצמם לא יכלו לחציל: היו עצביהם
 קשליכי' לחיה ולבחמה. לחפר פרות ולעמלפים שלא יכלו כהניהם
 נשאייהם לנס עצמם להמלט כמו שמפרש וחולך. נשאוותיכם. שהייתם
 מנשאי' לאמר לאלהים חמה. עמוסות עליכם משא לנפש עיפה בברכהם:
 2 וכאשר לא יכלו נשאייהם למלט משא* אלהיהם הנעמס עליהם. קרסו*
 fol. 3 כרעו: שארית בית ישר'. הנשאר* מגלות בבל. העמוסי' על ידי משיצאו
 3 מבבן אמם שלא אתם עומסי' ונשאי' אותי להצילני עמכם אלא אני עומס
 ונשא אתכם להצילכם. כענין והשא אתכם על כנפי נשרי' הבא אתכם
 4 אלי: אני אסבול אתכם ולא אתם אותי ואמלט בצרה: לסח תרמיני.
 6 על שמעו מוסב: ודבר זה או' להם לשמעו שמה לזה שולים ומציקים
 בשבילו וזה מכים אתם מרמץ אותי. מכים. ממשקלי. כענין לא ידח
 8 לך בכיסך אבן ואבן. ויציד עליו ריעו וכסף בקנה ישקלו: זכרו זאת
 10 עכשיו וחבחינו מה בין לי ולחם: וכל חפצי אעשה. זה אשפיל זה
 11 ארים: עיט. איש סודי. כמו עטח ומעם. איש עצתי. שגליתי לעבדי
 12 הנביאים להשפיל בבל על ידו תחקיים. והוא דרדוש חסדי: אבדי לב.
 שטמו עצמם לאכול ולהינות מן העולם לחאות לבם ונפשם כשראו
 שאינן נגאלי' מבבל ושתעתם מאחרת לבא בנפול בבל תעמדה מדי
 אחריה ולא נגאלו ולא עמדו ובכי ומספרו כדניאל וחביריו. הרהוקים
 1 בלבם וברעתם מצדקתי ומישועתי כשראו שלא נגאלו אז: לא כמו
 טאתם סבורים אין לכם להתיאש מישועה שקרבתי צדקתי לכם. לא
 תרחק כמו טאתם חושבים. שאף ע'ם' שלא נגאלתם עכשיו לשנה הבאה

- יסוד כורש שנחנבאו נביאי עליו ויעלה אתכם לארץ: וא'ע'ם' שסד' : xlvi.
 שבבשה בבל חפול מ'ס' את רדי ושבי על עפר לעולם בתולת בת בבל
 כי אחר ימלך תחת סד' ולא את והוא לשון לא תוסיפי רכה תנוסחי
 לנאת משבחה ולמלך עוד: אלא קדי רחם ומחני קסח כרין שבויה.
 כרכוב עוד כבור השביי וכת' עוד כבור השפחה אשר אחר ורחים
 וכת' יהי מוחן בבית האסורי' גלי צמתך. ואם אין רחם של יד גלי
 צמתך. חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות למחן ברחים של מים.
 צמתך. בשרה שצומחת תחת בגדיה לבסותי שובל' שכולת חידך וחשוק:
 נקם אקח ממך ולא אפגע אדם שיתניב לפני: נאלינו י' צבאות שמו 3, 4
 קדוש ישרא' ואין לנו לחתואש מישותותי ומקרא זה בשים' לישותך
 קיחי י' והנביא מפסיק דבריו וא' כן: נברת מסלכות. לחתננח
 ולחתנבר ולחתנשא: שאם אני קצפתי על עמי על חמאתם וחתנם בידך
 ליסרם ולחכניעם אלי ואת לא שמת לחם רחמים רדך העולם כשחמלך
 כעס על בנו ומסרו ביד בנו ליסרו ולהכותו אינו מכותו מכת חולי
 וסות כי ירא המלך את אביו שביעבר כעסו ירחם עליו ויקרבנו. אבל
 את אני קצפתי על בני מעם ואת עזרת לרעה: ולפי שנתנאית בלכך
 ותאמרי לעולם אחיה נברת במקום עמו ועמו השליך מעל פניו לעולם
 עוד לא שמת אלה הרעות שאני מביא עליך על עמי על לכך ולא זכרת
 אחריית הרעה שמופך ללקוח על עמי ולא מאסתיים ולא נעלתיים לכלותם
 בידך. עוד לעולם. כמו זאת מנחתי עדי עודי. וכפל הוא על לעולם:
 עדינתי לש' מעדני מלך. גם קרוב חענין למשכן ללשון ערן עדנין. כלו' 8
 לעולם אחיה נברתי. אני ואפסי. אני נברתי לעולם ואפס כמוני עוד
 אחרי: כתמם נפל על רגע ביום אחרי. ולשו' כיוון הוא שיחריז יהי 9
 חמים ומכוונים לבא עליך שניתם פתאם. ברב כשפיד. אף ברב כשפיד.
 ולא יעילוך: ותבטחי ברעתך. אף בכל מה שהרעות היית בוטחת שלא
 יינקם ממך. שאמרת אין ראוי שידקדק אחריי במעשי ליתער ממני.
 היא שובבתך מדרך הטובה לזורר ממכשולים. שובבתך. כמו סחר אל
 נבעה שובבות' שובו בנים שובבים. כלם לשו' השפחה והסת המה.
 ותאמרי בלכך אני ואפסי עוד: ועל בטחון זה באה עליך רעה. פתאם. 11
 שלא תרעי שחרזי לשחר פני אדם עליה להסירה ממך כל כך תהא
 גדולה כפרה. לכפר פני אדם עליה להעבירה. שאהי. הוא ענן תבא
 פתאם ברוח סתה וסער ומכסה את כל הארץ. וכן הוא או' ועליה

12 כשואח תבא כענן לכסות הארץ: אלי תערצני: שתהי נערצת ונורא
 11 בעיני אויבך ולא יגעו בך: אין זאת אלא נלאית ברוב עצתך ולא
 יכולת לחיזשע בה: חוברי שמים: פתחתו לפי ענינו אצטגנינים: מאשר
 יבא עליך מסב על וישיעוך לוס' יעמדו נא וישיעוך מן הרשת וסן
 14 האויבים אשר יבאו עליך: כקש לפני אש: לפני אויביהם: אין נחלת
 לחסם: א'ח' בשימסרו ביד אויביהם יצחו על חכמתם לחיות: אין זאת
 שאלו לאור שאכלתם אש אין בהם תועלת לחניהם: * כקש הזה שאין
 fol. 38. b.
 15 מסנו נחלת להתחסם: לחסם: לחום: שם דברי חום: כן חיו לך:
 כחוברי שמים כן סתריך מסביב לא וישיעוך: אש לעברו: לצד מקומו
 16 ולא יצאו: שמעו זאת: שאני או' לבבל על חורבניה וחזיה גם אתם על
 נביאיכם: וסמי יתודה שבתרתי לי: לא באמת ולא בצדקה אלא בשקר:
 8 ולפי שמעיד הקדש המקודשת לי נקראו ואין סבורי שתורב לעולם
 ובכך בוטחין ועל אלוהי ישראל שנקרא שמו עליהם ועל חזיר נסמכו
 שנודע שמו לכל יי' צבאות ואיום ונורא הוא לכל הגוים ולא יבא צר
 ואויב בשעריהם: וכן הוא או' ובאתם בבית חזה ואמרתם נאלט: שכן
 1 או' להם נביאיהם בשם יי': הלא הראשונות: כיצא בסתרירי: מאו'
 במרם יבאו הגדולים לכם: פתאם עשיתי ותבא מסלתו מחרה על לא
 4 חביר אדם: ברבר מתי יחיה: וכל כך למח: לפי שמדיעתי שאני יודע
 5 וסכיר אותך כי קשה אתה לשוב מדרכך הרעה: ולכן תגדתי לך מאו'
 באמר לך נביאיך שלום שלום מאתי במרם תבא השמעתך שלא תאמר
 עצי עשם ופסלי ונסכי: הפסל שנסכתי לי: צום וגור עליהם לחיות:
 ותחזור בך ולא תועיל: כי לעולם היית או' שלא יבא צר ואויב עליך:
 6 כי האמנת לנביאיך שהיו או' לך שלום שלום: שמעת אותם מסכי:
 חזה כלה שמאתי יצא: הכל: ואתם שברור חזה שראיתם בעיניכם הלא
 היה לכם להגיד לבניכם גבורותי ותפלאותי ולתאמין ביי' ולא עשית: גם
 עוד השמעתך חרשות כגון של נבוכד נצר ומצורות תפלות ומסורות
 7 אתי שלא ידעתם מעולם: שעתה מחדש נבראו ולפני יום זה שבראתם
 לא שמעתם מאחרי: ולכן קידמתי להשמיעם לך מן האמר בעת באגה
 8 הנה ידעתים מחמול שלשם על ידי פסלי ונסכי: גם לא שמעת מנביאיך
 ומפסלך ונסכך גם לא ידעת מעצמך מחכמתך שתחכם ותשכיל לחבין
 אחריהן שסופך לגלות: גם מאו' שהשמעתך אני על ידי נביאי: וגם מאו'
 שבא לא פתחה אונך לחבין ולשוב: ולפי שידעתי כי בעד תבטור

- ופרשע מבטן קורא לך: כל מזד שאני מאריך לך למען שמי הנקרא
 עליך ועל העיר מאריך לך ולא שאתה ראוי ועל תחלותי שיהללתי באריכות
 אפי וסבלנותי אחסם לך. לפי עניני כפל על מאריך אפי: הנה צרפתיך
 ולא בציוןך כסף אלא בבור עוני בגלות השביה חורב ודבר ורעב ולא
 להכריתך. ולמה צרפתיך לחתיא סיניך ובדילך להכניע בעטל לכך ולא
 הכרתך: למעני למעני אנעשה על שמי הנקרא עליך ועל העיר כי אין
 אסכול שיהל שמי בגים וכבודי שיהא האויב אף יי רסח ולא יי פעל
 כל זאת: סקוראי נקרא בשמי: מפתח לשו' השויה תעריכה שמעוה 13, 12
 תועד ומישב בידו וכן מפתחי ורבייתי שכללי סיפוחים יעמדו יתרוי
 למצותי כל אשר אצום להסמיר ולהצטיח מותא דשאו וחילופם להנחית
 לטוב ולרע: את אלהי שאמר למסכה יי אחבו שנלה לו סודו על
 אותו שיעשה חפצו בבבלי כגון כורש שיעשה חפצו בבבל חרדו ימח
 בבשרים: אני אני דברתי עליו טרם בחא אף קראתיו לעשות חפצו 15
 בבבלי שאף השמים והארץ אני קרא לעשות חפצו: לא מראש בסתר 16
 דברתי שהייתי דואא שסא לא יתקיימו דבריי הנבשר במה שהייתי מתפאר
 לעשות ולא עשיתי. אלא בגלוי באוני הכל גם סעת חיותה שם אני
 שוקר לעשותה. ותעה על בשורה זאת אל אלהים שלחני אליכם לבשר:
 ומפרש הבשורה. מאלך. שמאלך מעולם. מלמדך תורתו מעולם להועיל 17
 ולטוב לך. מדריךך בדרך שיש לך לילך בלי מכשול: ולכן שמע לי:
 אילו תחיה מקשיב למצותי ולתורתי והי כנחר שלומך טרובה וגמי לך 18
 מאחי תצדקת לפני: שמוי של ורעך. ולא אכלה אתכם בארצות אויביכם 19
 כשחבנעו מלפני לשון אלי בכל לבבכם. וגם אחיאתכם מגלוחכם כמו
 שמפרש חולך: צאו מבבל לקן המאלח. תגידו והשמיש. זאת לכל: 20
 ולא צמאו אף אם בטרבות תוליכם שאף מים מצור חזיל למו אם 21
 יצטרכו לכך. אבל לא צורו לכך שדרך יישוב חלבו: אין שלום. על 22
 והי כנחר שלומך מוטב שהבטיח לנבנעים מפניו ומקשיבי מצותיו
 והמורדים והפושעים בו שיעמדו בו ויתערכו* בגים אין שלום להם. fol. 39.
 כיתא בו תמצא בענין סלו סלו פנו דרך למסכה. לתחיות רוח שפלי'
 ולב נרכאי. הם הנבנעים מפניו. בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק
 ולקרוב. אבל הרשעי' כים שנערש שהשקט לא יוכלו. אין שלום אמר יי'
 לרשעים. והן יכלו בגלה ועליהן הוא אומר ואצורף בבור סיניך ואסירה
 כל בדיל': ומפרש אך ישר' מניד ומשמיע לגים מרחוק נאלת אלהינו xlix. 1

שכן אמר ישר' שמעו אלי איום תר'. מבפן קראני לו לעם סמולת חסד
 2 ותי' קדש לו: וישם פי סורב חדה כנגד אויבי וכל כלי שיצור ויחזק
 עלי לא יצלו וכל לשון שתקום אחי למשפט ארשע'. בול ידו כשאוהב
 חסד חרב על ידיו או חרב תחת ידו וחרש השמאלית' וסיון באשפתה
 הסתירני אלא שתחבר נראית תחת ורעו ודחץ מסודר תוך והושפת יד
 וכה סליצת חרב'. אני חרבו וחציז ליפרע מן תגים אויבי'. שעזרתי
 3 לרעה כשקצף עלי: והוא קרב אליו ויחמצי ואמר לי עברי אצח
 4 ואני אמרתי'. בחיזי ששל תבה בוצץ אויבי ועבדים משלים בי ופחדתי
 און מידם וא'ע' שלי הערל נכנע ושכח אל אלו בכל לבי'. לרשע
 אני יע לחבנע לבי ולשוב אל אלו לחזו וחבל כד כליתי לשוב אליה
 בצום ובבכי ומספר ומאלוז משפטי יעבר'. אכן אכל ודא ידעתי שלא
 קיפה שר'י ומשפטי ורואי לי את י' וזה שמד לי ולא נשכח מספרי
 ופעלתי' ושכר הכנעתי' את אלו'. לפי שלא חצו קן הסנולה לשון
 5 טלני כל כך סור: ותחא כשכא חקן' לו יאספי' סגלותו לארצו'
 6 והכבדו' ואני נבבר: ויאמרו' וכן אמ' לי' נקל לי סורב זה לעשות לך
 זאת לחיות לי עברי' נחרי' לש' ונצר משרשו יפח'. כפל על שרבי'
 לחשיב' סבל עתה משמר גלית' אלא עדין ותתחד לאור נים שחיה
 ניכר ונודע ונסבר יותר סבל עם לחיות ישתעי' לך כשטעת עד קצה
 7 תאריך' וזה לעתיד יחיה: ומפרש וחלך תאור וחישה שלעזרי'. לבזה
 נפשי' שגפש תגים סכוח אורו' למחעב ניי' שני מחעב אורו לאורו
 שעבדים משלים בו' מלכים יראו אורו וקמו ספחור'. ולא למען ישר'
 אלא למען י' אשר טמן בחבמתו ולא יתנחם ויכזב ולא ישר בריחו
 8 אתך שיכחד לו לשלם: ואצודי' יצודך לביתו עם לקיום בית ישר'
 9 שברתי לחם וחבמתים'. לחקים ארץ תריבה: על דרכים ידע ובכל
 10 שמים' סורב שלוח וחשקם'. ולא יד עוד אמר' וישבי חשד: כי
 11 סרחם יתנחם' תייד רחמן סרחם עליהם: לודך'. כבושה ושוח'.
 12, 13 ירסמן' טאן שחת וסים: תנה אלה סרחק יבאו' חכל לעתיד: עכו'.
 14 חבומים בו' ועניי' שנבנעו לפני: תיין חיתה סכורה עשד בניה
 15 בגולה זמן גדול שעזבתה ושכחתה: תחשבה ושה עולה אתר שנידלתו
 ורומטתו שלא לרחם בן בטנה לחשליכו מעל פניה לשלם' גם אלה'.
 אשה עולה ושה בן בטנה' תשכחה בניה מרחם ואני לא אשכחך
 16 טאן כעסי לעולם בלא רחמים: שחרי' על כפים וקחוך לחיות עיני

- 17 ךְ תַּסִּידִי תַּמְסִיחִיךְ וְתַסְרַסְתִּי נְפִי תַּסִּיד לְבַנְתָּם: מִדֶּחַ בְּנִידִי.
 18 וְאֵלֶיךָ לְבַנְתָּךְ כִּמוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ מִקְרָא שְׁמִירָיו וְהַחֲסִיד וְהַחֲרִיבִין
 19 וְהַכֹּחַ מִסֶּךְ יִהְיֶה וְלֹא יִבֹּא עֹד בְּךָ עֵרָל וּמִסֵּא: כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בְּנִידִי.
 20 וְהַלְעִידִי כַּעֲדֵי הַלְבָּשִׁי שֶׁתַּחֲפֹאֵר בָּם: כִּי תִרְבֹּחֶךָ לְמַעַל אָמַר
 21 יִסִּיד וְהַחֲרִיבִי וְעָלִיו מִסֵּב הֵא לִסְרֵי כָל תִּרְבֹּחֶךָ הָאֵץ תִּרְסִיחֶךָ
 22 וְהָרָה שֶׁמִּסֵּב מִסֶּךְ לְשַׁעֲבֵר כִּי עָתָה תִּפְרִי וְהַחֲרִיב מִיִּשְׁבֵּי
 23 בְּנִים וְהַחֲרִיב מִסֶּךְ מִבְּלִעֶיךָ: בְּנֵי שְׂכָלֶיךָ שֶׁנִּשְׁכַּלְתָּ מִסֶּךְ עַד עָתָה.
 24 לִי נֵשׁ הַלֵּאָה בְּשָׂבִילִי: שְׂכָלִי מִבְּנֵי שִׁלְחֵי שֶׁנִּפְלוּ בְּחֵרֵב וּבְרַעֲב
 25 וְהַבְּשִׁי וְהַלְמִידָה מֵאִשִּׁי מֵלֵא וּמִדָּה מִסֵּב: חֲזַק הוּא מִשָּׂא
 26 מִן הַחֲרִיבִי וְכֵן שֶׁלֹּא מֵלֵא כִּמוֹ קֶדֶר וְהַחֲזַק מִעֲפָרִי הַחֲרִיב בְּנִים הַחֲרִיב
 27 וְהַחֲזַק בֵּין בְּתָרָף: תִּפְרֵי רִגְלֶיךָ יִלְחֲבוּ כָּל עַל יִשְׁתַּחֲוּ לָךְ וְכָל
 28 יִבְתָּ עֲפָר שֶׁבְּמִקְרָא יִלְחֲבוּ עֲפָר כְּעָשִׂי הַחֲרִיבִי עֲפָר יִלְחֲבוּ: הַחֲזַק
 29 וְהַחֲזַק מִלְּקָחֶיךָ שִׁימָה מִקְרָאָתְךָ הִלְלוּ בְּשִׁימָה הַחֲזַק מִלְּקָחֶיךָ הַחֲרִיבִי
 30 שְׂבִי נְבוֹרָה יִקָּחֶיךָ הַחֲרִיבִי הַחֲזַק יִרְיֶכָּךְ אֲנִי אֲרִיבִי כִּשְׁמִיתָ הַחֲזַק
 31 הַחֲזַק הַחֲרִיבִי גַם אֵלֶּה הַחֲזַק הַחֲזַק הַחֲרִיבִי אֲנִי לֹא אֶשְׁכַּחֲךָ וְכֵן
 32 וְהַחֲזַק כְּלָפִי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִּפְרֵי הַחֲזַק מִדָּה בְּחֵרֵב וּבְקִשְׁתָּם * עַל
 33 * הַחֲזַק וְהַחֲזַק שֶׁנִּשְׁחַקְתָּ בִּיד אֲרִיבֵיכֶם הַחֲזַק לֵהֵם הַחֲזַק מִלְּקָחֶיךָ מִבְּנֵי
 34 לִקָּחֶיךָ שֶׁלֹּא בְּחֵרֵב וּבְקִשְׁתָּ תִּפְרֵי הַחֲזַק בְּכָךְ חֲזַק יִשְׂרָאֵל לֹא בִּי כְּעֵינִי
 35 תִּפְרֵי יִשְׂרָאֵל יִפְרֵי אֵלֶּיךָ אוֹתוֹ תִּפְרֵי נִסְתָּר צָדִיק וְנְבוֹרָה אֶחָד בְּכָפִילִי
 36 וְהַחֲזַק אֶחָד: גַּם שְׂבִי נְבוֹרָה יִקָּחֶיךָ אֵלֶּיךָ שֶׁאֵין רִדָּה חֲזַק יִפְרֵי
 37 וְהַחֲזַק עֲרִיץ וְהַחֲזַק מִדָּה בְּחֵרֵב וְהַחֲזַק מִדָּה אֲבָל מִלְּקָחֶיךָ שְׂבִי
 38 לֹא יִקָּחֶיךָ מִסֶּךְ לְעֵלֶם שֶׁלֹּא יִשׁוּב לָךְ וְהַחֲזַק שֶׁלֹּא תִּפְרֵי מִדָּה שְׂבִי
 39 לְעֵלֶיךָ וְלִמְכֹּר שְׂבִי וְהַחֲזַק לִכְּמֵה לְעֵלֶם חֲזַק לִכְּמֵה וְהַחֲזַק
 40 יִכְּבֹּד וְכֵן שֶׁנִּפְרֵי מִדָּה אֲנִי אֲרִיב לִסְרֵי חֲזַק וְהַחֲזַק שְׂבִי
 41 אֲנִי נִפְרֵי מִן הַחֲזַק וְהַחֲזַק לְעַמִּי וְהַחֲזַק לְעַמִּי וְהַחֲזַק גִּלּוֹ מִסֵּב וְהַחֲזַק
 42 אֲנִי מִחֲזִיקָה לֵהֵם וְהַחֲזַק לָךְ בֵּה כְּלֹם וְהַחֲזַק בְּנִידִי אֲנִי אֲרִיבִי אֲרִיבִי
 43 אֲרִיבִי: וְהַחֲזַק אֶת מִנְיָךְ שֶׁרָצִים לְהַחֲזִיק מִכָּחֲחֶיךָ אֶת בְּשָׂרִי.
 44 לֹא אֲנִי שֶׁבְּמִקְרָא לִפִּי תִּפְרֵי אֲנִי אֵלֶּה גִּלּוֹת קִרְעָה וְהַחֲזַק לִכְּמֵה וְהַחֲזַק
 45 וְהַחֲזַק עֹד אֶת עַמִּי לְהַחֲזִיק מִכָּחֲחֶיךָ: אֲשֶׁר שֶׁלֹּא תִּפְרֵי עַל יְדֵי
 46 וְהַחֲזַק שֶׁנִּפְרֵי בֵּה שֶׁלֹּא תִּפְרֵי מִדָּה בְּשָׂבִילִי גַם עֲלֵיכֶם כְּעֵינִי

¹ עַם is written over.

ואת בניה לא אדחם כי בני זוגי' המה אשר מכרתי אתכם לוי' בנשי'
 שתהיו נאש' מישותי ולא תשובו' הן בעונותיכם נמכרתם ולא בנשי'
 ובפסעכם שלחם אמכם ולא בזנותי תל ידי ספר כריתות' ואין הדט
 2 חלוי אלא בתשובה' שובו אלי ואשובה אליכם: ומפרש איך הם נחשט
 מן הישועה' שמדוע באתי אליכם עתה בגלות בבל על ידי נביאי להשיבם
 אלי ואין איש נשמע לי' קראתי לכם שתשובו ואין עונה כאילו אני
 יכול להצילי' הקצר קצרה ידי מפרות' הלא כמה פעמים ראיתם שחצלו
 אתכם' הן בנערתי ראיתם שאחריב ים ובסודי בראשית אני שולט קל
 4 והומר כמה שיר אדם שולטת: 'י' אלהי' נתן לי לשון לימודי' הנביא
 אומר להם כך שהק'ב'ה' נתן לו לשון למודים' רגילים ובקאים לדעת
 לעות דבר בעתו' אף דבר שהוא יעף וינע לאדם שמתאזן מתינעץ ב
 למתאזר' כענין כל הדברים ינעים' בעלי יגיעה' כענין והחשובה לדעת
 זאת עמל הוא בעיני' בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא יפגוע' תעמל
 תעופות ויגיעה לשו' אחד הן' וא' הנביא שאף דבר שהוא עסוק ורחוק
 מאחרים למתאזר ויעפו חכמים וינעו למתאזר מצוי הוא בפיו ובלשונו
 לדבר בעתו' ויעיר לו און בבקר בבקר לשמע ולחבן בחכמים הלימודים
 5 ב' שרח חרשה ולב חרש לחבן בורא לו לבקרים: ואנכי לא מריחי'
 לתת כתף סודרת שלא לשמע תורתו ומסורי' וכן תפרש אחד לא
 6 נסוותי כענין הכל סג יחדו נאלחו אין ערשה טוב: אלא נני נתתי
 7 למכים לא'ב'ר ומורי חמורים אותי: וי' אלהים יעזור לי שלא לחיות
 עוד מוכה ונטרם ונכלם' שפתח לי און לשמע ולחבן' על כן לא חשבתי
 כלמה בדבר אלא שמתי פני כחלמיש כאילו אני מרגיש ובפפתי עצמי
 לפניהם ללמוד' והרי שיטת זו כשיטת כי בן הייתי לאבי במשלי' ואת
 כי לא אבוש בכך אחרי שהמק' עזרתי ואני משכיל ומצליח בתורה ובמסור
 עד שמלאתי רוח וחכמה ודעת ותבונה ומשפט ודקדק ויראת יי' שנתח
 8 אין לאדם פתחון פה לפניי: ואם בא לריב אלי מצדיקי מי שרצה
 9 להיות בעל משפט יגש אלי: שהרי יי' אלהים ימר לי מי יוכל לחייבני
 במשפט' הריני מודה שטוב היה לי כעס משחק והכלמה מכבוד והחכמה
 והשפלות מנוכה לבי' וכבוד ויקר האורה ושמחה הן לי עתה ששמעתי
 10 לקול מורי עברי אלהינו: גם אתם אסרו עתה מי בכם שהוא ירא יי'

שסע בקול עבדו המורה אותו חרדך המוכה וחישרה ודרכי האורה שהלך
 דרכים חשיכים שאין נוח לו לעולם במה שיבטח בשם יי' וישען באלהיו.
 אין זאת אלא דואי אפי' הלך בתחלה חשיכים האיר לרגלו דבר אלהיו
 לבסוף כמותי שבתחלה כלמה וקלן ולבסוף כבוד ועמדה: אלא מה 11
 שאתם תלכים חשכי' ואין נוח לעולם לפי שכלם קדחי אש לילך לאורה
 והנחתם נר אלהיו המאיר לרגליכם ואור לנתיבותכם שהנחתם דברי
 עבדיו המורים לכם דרכי האורה. ולפי שמיסר' ומציתו' אתכם והלכתם
 אחרי נביאי חשק' ללכת בדרך חשך ולפי שאו' לכם שלום שלום
 בתנפחתכם. ועתה לכו באור אשכם בלא מכשול: אין זאת כי מידי
 חיתה זאת לכם לנר ולאורי הלכתם בלי מכשול* כל זמן שדבקתם
 בי והלכתם אחרי. אבל עתה למעצבה תשכבן במקום נפילתכם שאתם
 נופלים ונשברים במכשלות דרכיכם במחשכים: ועתה שמעו אלי רדפיו 12
 צדק וארמא לכם כי עבודת אלהיו היא דרך האורה והחיים והטוב.
 ובמה: תביטו אל אברהם אבי' ואל שרה תחולל' ששמעו לקולו ועבדוהו.
 כי אתר יחיד היה כשקראתיו וקירבתיו אלי מבית אביו וסוף ברכתיו
 הרביתיו: כי נתם יי' ציון אם תשמעו ותשובו. אליו בכל לכו. נתם כל 3
 תרבותיה. מאברהם אביכם שתחלתו אחד וגר בארץ וסופו נתברך וזעו
 וירש הארץ. מדבר וערכה כפול' בכל מקום. ימצא בה לעולם אם
 תשמעו אליו: כי תורה' תורת חיים ואורה' מאתי תצא ולא מאחרים.
 ומשפטי' שאני שופט עולמי' איש מאויבו זה אשפיל זה ארים. כענין
 משמים השמעת דין ארץ יראה וקטפה: ולכן שמעו אלי שקרוב צדקי 5
 לכם. יצא ישעי' לכם חרתי עמים הנשלמים וטרמסים מאחרים ישפוטו
 מאויביהם. אלי איום הנשפלים יקח לשופטם מאויביהם: כי שמים כי 6
 אם שמים. והארץ. ואם הארץ ואם יושביה. אע"פ כ' ישועתי לעולם
 תהיה. דמיון כי ההרים ימושו והגבעות תמוטנה וחסרי מאתך לא ימוש
 ונ': עם תורתי בלבם. אותן השומע' אלי ומצפים לישותתי. אל תיראו 7
 חרפת אנשי. באמור אליכם כל היום איה אלהיכם שאתם מצפים לישותתי
 כשימשוך עליכם חגלות וחשיעבוד: יאכלם. כן יאכלם. וצדקתי. לך: 8
 לבשי עז להשיע עמי בגבורות ונפלאות. המחצבת רהב. המוחצת וידונים 9
 וניאונים בים סוף. מחוללת חורגת תנן שבים במטה בהבקע הים.
 וכיצא בו אתה מורדת בעוז ים שברת ראשי תנינים על המים.
 המחצבת. כמו על כן חצבתי בנביאים הרגלים באמרי פי: דרך לעבור 10

גאולים. וכן עשי להם גם עתה לחתרים לשון ים מצרים ולחכות הנחל
 11 לשבע' נחלי. ודיתה להם מסילה כיום עלותם מסצרים: ופירי י'
 12 ישובן. לארצם. ישינו. אותם. ונסו. מהם: אנכי אנכי דקא ולא אחרי.
 13 מאנש שימות ולא יאריך בגדלותו וכבודו: ותשכח י' עשך במה
 שתיראי מאנש שהיה לך לזכור גבורות אלוהך וכתו הנחל שהיה נוסח
 שמים ויסד ארץ מתוך תחו וכתו וריק. קל חומר שיכול לחקן עיוות
 חעששים וחבראים כבר. והוא שא' י' עשך. והיה חמת המצניק. ורי
 14 מת וחלך לו: מידו צועה וטרסם וכלוא להפתח מכלאו שנכלא מפניו שלא
 היה סבור. ולא ימות לשחת. מאימת מות ורעב כמו שהיה סבור. כי לא
 15 יחסר לחמו ברעב במצור ובמצוק שימות המצניק ואבר שמו: והנבי י'
 אלוהך שרזע ומנח וים מועצו שהיו חוסים גליו. וכך אניה ואשקים
 16 וארניע מעליך חמת המצניק: ולפי ששמוי דברי בפיך ולכך בצל ידי
 כסיחך כמו לנמט שמים וליסוד ארץ לעולם כן לאמר לציון עמי
 17 אתה לעולם בימי השמים על הארץ: ותעוררי קומי מוכיח על צעה
 שלשון סרסם ודחוק תהא. וכן אשר אמרו לנפשך שחי ונעברה ותשימי
 בארץ נד וכוזץ לעוברים. וכן התנערי מעפרי. התפתחי מסורי צהאך.
 18 קובעת. מלש' קובע. דבר חלול ועסוק וכית קבל: אין מנחל לה. שאין
 מנחל לה בהיותה חוננת ונעה כשבור בשתיית כוס החמה שלא תפול
 כדרך שמחורקים השבור. ולכך נפלה ושכבה לארץ בראש כל חנות
 19 וחל חססי' ושוכבי' עליה: שתיים חנה צונת וצונת. חשוד שכאן עליך
 שורדים ושדודי וכוז את שלך. ואם באה לקים ולהציל נפלת ושכבת
 ושברו רגליך מפני שברן יין החימה. נמצא השבר מחוק את חשוד.
 והרעב. במצור. ואם באה לטס מן חניר מפני הרעב הרי החרב מוכנת
 מבחין לחרק ועל כרחך יש לך לסות ברעב או בחרב. נמצא פחד
 החרב מחזיק עליך הרעב. ולכך א' מי אנהכך. במי אנהכך. שמו
 20 גבניך: . הרי גביך עלפו ברעב. כתא מכמר. בחמתן לבב ובלחות.
 21, 22 כל חמת יין ושתייה תהא ארס: ענייה. מוכנעת ומיסרת: מוצך.
 23. 3 חממגים ומססים לבך בפחד כנגד אויבך ולא תפחדי מהם עוד: חנם
 נמכרתם. אין לארניכם עליכם כלום שתתעכבו לצאת מידו על פריזכם.
 4 והוא שא' ולא בכסף תנאלו ולכך תמחרו לצאת: בראשונה. תחלת
 שיעברם לנר שם ואם שיעברו בהם לבסוף מ' חרבה חסיבו להם בימי
 5 ערבן. אבל אשר באפס מוכה שחסיבו להם עשקים ורצחום: וגם

* בגלות זה מה יתרון וכבוד לי פה כי לקח עמי ממני חנם' מכרתו fol. 40. b.
 ואחם בלא חן ולא ריביתו במחיריהם שהרי משלחו יחלילו עליו ואני אין
 לי כבוד בכך שאמרו שאני פעלתי זאת אלא חסיד כל היום שמי מנחם
 מתנאן בכך שא' שידם רמה האומ' לעמי איח' אלהיך ועמי מנחמים ממני
 חסד חסדני' לכן ידע עמי שמי ואמינו כי בחבדו באיכיהם: ידעו' 6, 8
 יענקו אל העם שאלחיהם בא' כי עין בעין פנים בפנים יראו כבודו
 בשב' ה' ציון: זאת משום' מאריך חנים' ועל לעיני חנים' מוסב' אל 11
 חנני' ואל חסדו עוד על' ומא' חבדו וחזכו והמחזו' כי לא תוסיפו
 עוד ליטמא בגוים' חבדו' לשו' וחזכותי כבוד כפי' אך ומהרי' נשאו' כלי
 ה' החבנים וחללים תחקקשו לשרתני: ופגאו יש לכם לחבדו ולהחמור 12
 כי לא בחפז תצאו כי חולך לפניכם ה' ולפי דרכו תלכו גם אתם אחריז'
 ובמנוסה לא תלכו כי הוא מאסף למחניכם וחולך אחריכם ואין איש
 דרך' אתכם: הנה ישכיל ויצליח מאד עבדי' בימים ההם הם המוכיחים 13
 ומשכילי' לרבים ונאנחים ונאנקים על כל רעותיהם' ועל למעלה מוסב
 שא' שסע בקל עבדו ועניו ומחלתו' כענין חנני' נגד כל היום ותוכחתי
 לבקרים וכאשר תראה באלהו' ובירמיהו ובכל הנביאי' והף משא אמר
 הרני נא הרג ואל' ארצה ברעתי' והף בדינאל תראה שהיה מצטער
 ותלה על שבר עמו ומבקש עליהם רחמים בצום ובכי ומספור וכל
 הנביאים ב' והוא הנגד והתבורה והמסור והריכאות וחזולי שכת' בענין
 זה' וחיו נבנים ושפלים בעיני העמים וכל רואיהם ילעינו להם' והף בני
 עמם מבינים להם הא' כי בעתם ובחמאם לוקים ואין ישועתה לו באלהים'
 והמקום יודיע להם כי לא בעזו לקח ונתיסר אלא טאנה ונאנק הוא על
 רעתם ומצטער ומתענה ומסנף נפשו לבקש עליהם: כאשר שסמו עלך 14
 רבים לשעבר על שהיית' נבזה וחזל אישים איש מכאובות ודוע חולי
 היו מחמים על תאריך ומרחותך' שאינך כאשר אדם בן יהא משהת
 חשוב ומגדל משאר אנשים מראד: וכאשר שסמו עלך רבים' ולא 15
 חשבוך והרחיקוך מהם בן תוח' ותשלך גם' אתה מעלך נים רבים'
 משהת חשוב וחזל כמו למשהת' וכל משהת בן תוא כמו כי משהתם
 בהם מום במ' חובה משהת' שניהם לשון פיתום וחשיבות ושניהם
 פירשתיים במקומם פירוש מבהר שכן הוא תאמת' אף שאין חשימה

¹ MS. היתה.

נכונה ענין אחר מלשון כאשר וכן שאחריו שהיא שימת וכאשר יענו
 אותו כן ירבה וכן יפרץ. כן כאשר שממו לשעבר על קילקול מראהו כן
 עתה משחת וחשוב מראהו: עליו. על פחדו ושאתו והוד מלכותו. יקפצו
 יסערו אמילו מלכים פיהם שלא לדבר ולפתוח פה. כי אשר לא ספר
 להם מאחרים ראו מזה ואשר לא שמעו מאחרים התבוננו ממנו. וכן
 אמר על אשר ספר להם ממנו: מי האמין לשעבר אילו נאמר לו על
 זה האיש שכך היה מצליח ועולה. כשהיה נבזה וחול אישים איש מכאובות
 וידוע חולי מי היה מאמין לאותה שמעוה. דמיון מי מלל לאבריהם. חרע
 1 כו על מי נגלתה להתהפך איש לאיש אחר כזה: שהוא עולה ונדל
 כיונקת האילן לפני האלהים ובשורש שעולה ונדל מארץ ציה כן הוא
 עולה ונדל מתוך חללים ויסורי' ולשעבר לא תחאר לו ולא הדר והיינו
 רואין אותו לשעבר ולא מראה. ועכשיו הוא נאה והדרדור שאנו מחמדן
 3 לו להיות כמזה: נבזה מכל אדם וחול אישים היה וידוע חלי. רגל
 ומלומד. וכאלו מסתר הק' ב' פנים ממנו ובאף ובחיסת הוא מיסורו.
 4 הוא בינינו לשעבר: אכן עכשיו אנו יודעים שלא על עונו ופשעו לקה
 אלא חלינו שהיה לנו לחלות בעונו. הוא נשא שהיה נאנח ונאנק
 ומסתתף ומעונה ומחלה עצמו על שברנו העתיד לבא עלינו ועל הרעה
 הבאה עלינו. כענין ולא נחלו על שבר יוסף. ומכאוב שהיה לנו להכאיב
 לבנו על רעתנו ולהחילות על שברנו הוא סבלם ואנו לא שמנו על לב
 כל רעתנו ושברנו והיינו מתענגים ומתעורנים הרג בקר ושחום צאן אכל
 ושתה והיה כזה יום מר. כענין הוי השאננים בציץ והבומחים בהר
 שמרן שלא היו סבורים שתבא עליהם רעה ואו' מי יחת לנו ומי יבא
 fol. 4 r. בארמנותנו. ולכך חשבנוהו ננות אלהים ומזכה אלהים ומעונה * שעל
 5 חסאיו המקום מיסרו ומדכאו כך: והוא צדיק היה ומפשעונו היה מחולל.
 לשון מחוללת תנין. מוסר שלומנו. ייסורין שהיה לנו להחטור במקום
 שלומנו שהיינו מתברכי' בלבבנו לאמר שלום יהיה לנו והיה לנו להרגיש
 ולחלות על שברנו. עליו היה ולא עלינו שאנו לא חלינו על כך והיינו
 שאננים ובוטחים והוא חולה ומדכא. ובחבורתו חליו שהיה לנו לשים
 על לב ולחלות על שברנו נרפא לנו ולא הרגשנו בו שהיינו אומרים
 שלום יהיה לנו. כענין וירפאו את שבר בת עמי על נקלה לאמר שלום
 שלום. ונביא אמת שחיו רואים את הנולד היו נאנקים ומוכים וחולים
 6 על שברם. ומפורש נרפא לנו: כלנו כצאן חעינו. לחזר כל אחר אחר

- הנאתי. וי הפניע בו את פן כלנו להתענות להסתנף ולהיאנק ולהחלות
 על שברנו. כענין אם לא הפנעתי כך בעת רעה ובעת צרה את האויב;
 7 כנשי נדחק במכאובים ויסורים ובטרפות ובזיון וכלימות ורוק שמכליסין
 ומבזין אותו. ולא יפתח פיו אלא מצדיק עליו את הדין: מעזר שזיה
 8 עצור מפני מכליסיו ומטרפיו ומבזיו ומבקשי נפשו. ומשפטים חשפמים
 והייסורים והמכאובות שעליי. כמעט לקח מארץ החיים ומת. ואת דודי
 חרשו וחלדותיו. מי ישוחח בעודו בצרה מי יאמר שיראה ורע ויארך
 ימים. ואת דודי. כמו דודי נסע וגלה ממצי. כי נמר ונפרש מארץ חיים
 בעיני כל רחמי. ננע למי. ננע שזיה ראוי לחם: וכאשר הניע עד שערי
 9 מות ויתן את רשעים קברו אמר כי רשע הוא בחטאו הוא מת ומות
 רשעים יש לו למות בחטאו וחצדיק עליו את הדין. על לא חסס עשה
 שזיה ראוי לידון בכך וזיה יכול לקרוא תגר ולהרדף אחר מדת דינו
 של מקום: ואם תאמר אחרי שלא חסס עשה ולא מרמה בפיו למה
 10 בא לידי כך וכך נאמר וי הפך דבאו והחלי אותו לנסותו ולצרפו ולבחנו
 שחרי בעבריו לא יאמין ומכניסם לנסיון לצרפם. ונסתו שאם תשים אשם
 נפשו אשם בעצמו להרשיע את עצמו ולחצדיק דינו של מקום או ירפאו
 ויחיהו. ויאה ורע יארך ימים והפך וי לעשות משפט תדקה בארץ
 ולשבר סתלשות על לחציל עני מחוק סמנו עני ואביון סתולו בידו
 יצלה. שיתן לו סממלה ונרולה ושררה לשפוט עני עם ולרבא עשק
 לדין עמו בצדק וענייו במשפט: מעטל נפשו ומייסודי שזיה סובל
 11 לשעבר. וראה ורע יארך ישבע ימים. ברעתו יצדיק צדיק עברי לרבים
 ויציל עני מחוק סמנו. תענות הרבים שיחטא איש לאיש ועיוותם הוא
 יסבל. הכל תלוי עליו והוא ישא טרחם ומשאם וריבם ועליו לחקן הכל
 כי שפחו יסמרו רעת ותורה יבקשו מפיו. ותענותם לור פִּוֶּרְקִיִּים:
 12 אחלק לו עשר וכבוד. אשר הערה. אֶשְׁוִיֶּדָא. למות נפשו בשבילי.
 ואת פשעים נסנה. בחולי וייסודי. כאילו הוא רשע ומחוייב בכך. וסבל
 חרשיע את עצמו וחצדיק את דינו. והוא חטא חייב רבים נשא
 ומכאובים. ועל פושעים יפגע ויתפלל בעדם אלי לרחם עליהם אֶעֱפִי
 שהוא לוקח על ידם: רני. ועקי רנה. אֶשְׁקִיעַ. ומשמש ועקת שמחה
 liv. 1

¹ Lor forfait.² Asvoida (leg. esvoida = vida, *vacuavit*).³ MS. יחטא.⁴ MS. אשקיע = אשקיע. Escrie.

חלופה כגן וירא כל העם וירטו כי רבים יהיו בני שושמה יחידה
 תלמודה מבני בעולה שחמיד בעלה אצלח' כגו' אומות העולם שלא גלו
 מארצם: תרדובי סקום אהלך וקני סקום לבניך חרבים שבאים אליך.
 אל תחשוכי אלא כמו שיותר תוכלי לגמותם ולפורסם תפרס' אותם.
 תאריכי סתריך למתות ויריעות ברוחק' חוקי בארץ לתוקעם ויטב:
 3, 4 תפרצי בבנים מרובים ישיבו מרחב אדם: אל תיראי ביטחי בי כי
 לא תבושי מטבחך. האל תבלמי אל תחי נבלמת על שגלית בעונך לום'
 עוד לא אשוב אל איש הראשון כי לא תחפירי מחקתך א'ע'פ' שאת
 עכשיו באשה אלמנה כי בשת עלומיך שבייש אותך על דרכי נעורותך
 תשכחי כל כך יטיב לך חרפת' אלמנותך שתרפך אויבך איה אלוך
 ונשאת חרפה עליו: כי בתעליך⁵ שיבעלך ויקרבך אליו ויפרש כנפו עלך
 הוא ערשך שעשאת תחלה עד שלא היית כל שכן עכשיו שאת עשויה
 5 fol. 41. b.
 6 תעמדת שיוכל לחקן עיוותך ולגדלך ונאלך עתה הוא קדוש ישר': כי
 באישה עזובה מאישה חנם ועצובת רוח על שחרעו לה חנם כן קראך
 י' אליו ויקרבך כאילו לא חמאת לו וכעם עלך חנם' וכאשת נעורים
 תאחזכה שנמאסת⁶ מאישה בשעת כעסו והאר' כך זכר אהבתה ומנתם
 7 אותה ומדבר על לבת ומקרבח: ברנע קמן לא עזבתך לארץ ימים כי
 8 אם מעט' כענין כי רנע באפו' וברחמי' גדולים וארוכים מאוד: בשנף
 9 קנף' בבחלת הקנף' ובחסד עולם שלא יפסוק חילוף רנע: כי מי נח'
 כמו מי נח' זאת תחבמה שאני מבטיחך ליי שלא אשנה מתה שפתי:
 10, 11 כי החרים ימשי אף אם החרים: סתרה לגלות מאהל לאהל ומשכן
 למשכן לא נחמה קיימת שלא תסתערי עוד אלא אחר שמתנחמת
 סתרה זו החרת ומסתערת באחרת' הנה אנכי מנחם אותך עתה באחרונה
 נחמה קיימת לעולם' הנה אנכי מרביץ בפור ומיישב מבני בנייך שלא
 תסתערי עוד לגלות ולנוד באהלים ומשכנות' בפור' ענין סיד הוא ונח
 וחוק הוא' כמו וחקרי בפור עיניך וכלפי שתפם למעלה לשון אהל
 ומשכן שהוא ישוב עראי ומלמול תצער בתחלת קבון בניה או' לנחמה
 12 אחרי כך בבניי' עולם שלא תצטער ותימלמל עוד: שמשותך' חלונות

¹ On marg. אשר חרפך אויבך צורי חשב אל חיקם שבעתים.
² ואו ירדף צוריי.
³ is written over. ⁴ קים is written over.

- לאורח. וכל נבולך. ערי ארצך. לאבני הפץ. כנן שיש: ואם תאמר מה
 יתרון בכל זה עוד יחמאו ותיחרב ארצם לכך נא' וכל בניך למודי י'
 ודרכיו. ואז וירש שלום מסביב. כענן ועמך כלם צדיק'. לעולם ירשו ארץ
 שיבטא להם לב חרש ורח חרשה יתן בקרבם ומגדולם ועד קטנם ידעו
 את י': בצדקה שתעשו תבונני. אֶשְׁכְּרִין אֶדְרִיָּא¹. רחמי מעשך.¹⁴
 בפחי בלבך להתרחק מעשך אדם שלא יעשוק. כי לא תיראוי. כי אין
 לך לירא אחרי שאת עושה צדקה ומשפט. ומסתתה מוסב על רחמי וכפל
 על מעשך: הן נור יגור. אך רשות יחיה אל העושה ומסתתה ומקרא
 אותך לשעבר לגור אותך וגרים נרורים ושפלים יחיו בארצך ולא ילחצון
 עוד. אפס. רק שמאותי וממני יגור הנר. אותו שאבחר ואחפון ולא
 שישבו בפני עצמם בארץ כבראשונה. אלא מי שגר אתך עליך יפל ויחנה.
 נפל לך בני בית ופמליא שלך יחיו עבדים ושפחות ושאר נים וממלכות
 אם יבאו עליך לערער בארצך: הנה אנכי בראתי כנגדם חרש ברזל¹⁵
 ובראתי פחם ומפוח. נפח באש. כמו פחם לנחלים. ומציא ונטר כל
 למעשהו כחפצו. ואנכי בראתי להם משח'. לחבל כליות: שכל כלי¹⁶
 שיצור ויחודר עליך לא יצליח. הנה המשל והמלצה. שכל לשון שתקום
 אתך למשפט תרשיע. יצרי. כמו חרבות צורים שפתחנו חרבות תרודים.
 תוצרי. שם דבר על ידי הדביקות. אף תשיב צור חרבו. חידוד חרבו.
 ואת נחלת עברי י' שאמר למעלה תנה ישכיל עברי וכל בניך למודי
 י' תצדקתם חבותם: הוי' כל צמא. שעתה מתים בצמא. לבו למים.¹⁷
 כל' לבו הדרך הטובה שלא תרעבו ולא תצמאו שתלכו על מבעי מים.
 ואשר אין לו כסף. לא כענן ומים תתן לי בכסף ושתיתי. כל' קרוב
 אליך הדבר מאד. אינו צריך לקנותו בכסף אלא בפיד וכלבבך הדבר
 תלוי: למא אחם הולכי' דרך רעה שאתם חסרים כל ואחם שוקלי' כסף.²
 לקנות להם ואינכם שבעים. ואכלו טוב. חנם: ברית עולם. ברית קרמוני.³
 שברתי לכם וחסדי דוד וברית שכרתי לו הנאמנים לו לעולם. שאף אם
 יחמאו בניו לא אסיר מעמו שאין ביטול מלכותו תלוי אלא בכם שאם
 אתם תחיו צדיק' לפני וראויים למלכות לא תיבטל מלכותו לעולם. ואם
 תתחייבו גלות מעצמה תיבטל מלכותו שאם אין צאן אין רעה: שחרי.⁴

¹ Estrez (corr. estras) adrecede=seras dressée.
 written over.

² הן is

עדי מעיד ומתרה לאומים נתחיו כענין ותחת מלכים חשכילו חסרו
שפטי ארץ עבדו את יי' ביראח. מן יאנף ותאבדו דרך. וחתו שפא'
5 ומצוה לאומים: וכן גוי לא תתע' תקרא לעבודך על ידי מלכותו שנתתי
נים נחלתו והחתתו אפסי ארץ. נמצאתם נכבדים ועליונים על כל גוי
הארץ על ידו: * דרשו יי' בהמצאו. על שמעו שמע אלי ועל חמו אזנכם
6 ולכו אלי מוסבי. בהמצאו בעודו מצוי אליכם וקרוב לכם. וקראו לכם
7 לשוב אליכם: ומה היא הורישתה יעזב רשע דרכו כי ירבה לסלוח
יותר משתחיו רמים: כי לא מחשבתיו במחשבותיכם שאתם מבמידים
ומתנחמ' ולא דרכיכם כדרכי לרחם ולעשות לפנים משורת תרין:
9, 10 כן גבתו דרכי לשב ולרחמים ולחסד ואמת: כי אם הרחו. אלא הרחו
11, 12 את הארץ: כי אם עשה. אלא עשה. ולא אנטם: תצאו מן תגלות.
13 תובלוק. לארצכם. יפצחו לפניכם רנח. בדרך: תחת הנעצוק. שאין לו
צל וחורר לישב תחתיו. יעלה לכם ברש. יעלה הרס. לנעיסות ולריח
לחשיב נפש. וסרפד מעין הרס ונעצוק. מעין ברש. ויהי ליי' לשם.
14, 1 שדבר חרש הוא זה: כי קרובה ישועתי לבא אם תשמרו ותעשו: יעשה
3 זאת. מה שמפרש ודולך: ואל. יאמר בן הנבר שר. אתך ויפול עליך.
מה אישורים יש לו לאנש חעושה זאת. חלא תבול יכדילני יי' מעל
עמו. ואל יאמר הסרים השומר משמרתו תמיד יזמם וילח לפני האינו
פונה לביתו וכן אני עץ יבש שכל כך אני שומר משמרת. אלהים' שאני
בטל ספריה ורביה ובמה אני מאשר ומה בצע כי שמרתי משמרתו.
מעידני על כל ספרי מלכותו שכת' בהם אתן לוי. וקרי להם. וסכל מקום
6 לו מוסב על כל אחד: ובני הנבר. אם אין להם חלק ותחלה בארץ ובכך
7 הם מובילים מעל עמי: והביאותים אל הר קרשיי. שלא יוכלו ישר'
לדחותם לאמר אין לכם חלק ביי' ובמקדשו אלא לתחפול ולחקריב קרבן
לפני כלם שוין בביתיו ושמתחים בבית תפלתו. לשמוע סודיכלי קולם
8 והעשה משפסם. לכל העמים. כישר' בתפלה שלמה: עוד אקבץ עליו
מן הנגים שישובו אלי. לנקבציו. של עמו אקבץ עוד משאר אומות
לעבדני. כל זה הייתי עושה לכם אם תשמרו משפסם ותעשו צדקה:
9 אבל עכשו שאינכם שומעי' אלי כל חיתו שביער אתיו לאכול. כל חיתו
שרי. צאן ובקר שבשדות. ותגבר ידי. האומות עליכם ותחיו לאכול ולכי'.

- כענין והיה לאכל. כי אכל את יעקב; שחרי צופיו. תצופים שהעמידו¹⁰
 עליהם מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם שהיה להם לחזירים להציל
 את נפשם בראותם הרעה הבאה עליהם והיה חרש הבאה על הצנן
 למרפם. עורים הם כלם אינם רואים את הרעה הבאה עליהם שיזהרום
 להציל את נפשם מיד מורפתם. לא ידעו ולא חרשו ברעה. כלם כמו
 כלבים השטרים את הצנן שהן אלמים שלא יכלו לנבוא בבוא החיות
 המורפות על הצנן לחתוק ולהציל. חזים כמו האים מושלכי' ומשכבי'
 מחמת שכרות כמו שיזכר למטה. אחבי לטום. ולא כענין ותרד שנהי
 סעני: והכלבים עוי נפש שהן עזים וקשים ברוחם כנגד בני אדם והיות
 לנבוא ולנשק ולקפוץ עליהם. הן לא ידעו שבעה כל כך מרודי' באכילתן
 שהיו יכלי' לחיות שבעים. ומתוך כך אינן משגיחי' למרדף הצנן לנבוא
 בחיות הבאות למרפם לחתוק ולהציל כי לסלא במגם ונפשו ישימו את
 עצמם. וחמט שרועים בצנן לא ידעו הבין מעצמם שיהא לבם אל הצנן
 לבקר ולבקש אחר חיות הבאות עליהם ולחזים. ולהציל שחרי כלם לדרךם
 פט: צופיהם ורועיהם אומרים זה לזה אתיו נקחה יין ונ'. והיה להם¹¹
 כזה יום שחרי חסיד: הן איש מהם שם על לב לאמר מה זה? הלא^{lvii. 1}
 צדיק היה זה? והיה להם לחשוב כי מפני הרעה נאסף הצדיק. כענין ולא
 תראינה עיניך ברעה. לא אביא הרעה בימי. והנה תבא אל אבותיך
 בשלום. ולכן סוחר הצדיק לסות בקרד ימים כדי שלא תראינה עיניו
 ברעה וקרב לבא עת הרעה עליהם ויטיח לא ימשכו. באין מבין. שאין
 בהם מבין ושריש שמפני הרעה נאסף אלא אוכלי' ושוחי' ושכחים;
 יבא שלום שיבא בשלום הצדיק אל אבותיו. יתנו אנשי חסד על²
 משכבותם שלא יראו ברעה. הלך נבחי. הלך בשרו. נבחה וישר אחד
 הם. כמו עיניך לנבוא יבימו ותפעפץ יישרי נגד. שם ישר נבא עמו.
 הלך נבחו כמו נבא יי' ודרכם. ביישור חסד ודרכם. כלו' חסדם
 יישר ודרכם ותצליחו: והתם. תנותרים אחריהם. קרבו הנה למשפט.³
 בני ענתה ומכשפה לא תחיה. ידע מנאף. שזנתה. אסכם המכשפה^{lvii. 4. b.}
 ותת אישה. בכל מקום זנות אצל כשפים. כי יתח אש בתלח.
 מכשפה לא תחיה. עד וגני אסך וכשפיה. המוכרת גים בזנותה ומלכים
 בכשפיה. אף כן ענתה ותחיה: על מי תתענגי סבורים אתם שאני⁴

¹ is written over. חזונה

אביכם שאתם מתענגים ומתחמאים עלי' הלא זנחה אסכם ולא ארחם
 על בניה כי בני זוגי' חסתי' ותוא שאו' הלא אתם ילדי פשע ורע שקר
 ולא בניי אתם' תרחיבו פה תאריכו לשון לדבר כנגדי כאילו אני אביכם:
 5 הנחמים באלים' באשיריהם הם מתחמס' על ילדיהם ששוחמס' לעז'.
 שאלו היו סתים בענין אחר היו בוכים ומתאבל' עליהם' אבל עכשו
 ששוחמס' אותם לעז' מתחמס' באשיריהם במה שחקריבום להם' ותוא
 פירוש חונת שכשונתה אסם' ותוא שמתפך לשונו ללשון נקבה האחר
 שהם מרמה לאם מדבר בהם בלשון רבים כגון הנחמים באלים ובלשון
 6 נקבה מכאן ואילך: בחלקי טל' כמו חלקת חשדתי' חלקך' כמו חלק
 8 בחלק יאכלו' מלש' נולדך' אנחם' מן הרעה: הארץ הודלת ומחזוה'
 בפחות שבמקומות ובמחזותם' שמת משכב זכרון שהיה לך לזכור
 לעולם' בענין הביאני המלך חרדיו' מזכירה דודיך וגו' שעשית עבודות
 עז' עיקר טעם' כי מאתי גלית ותעלי על הר גבוה ותשא לשום
 משכבך עם ושם הרחבת משכבך ותבחר לך מתם מן האלים ועז'
 רענן שבתרים הנבונים למשכב דודים' אהבת משכב התרים והנחלים'
 יד ומקום חיות ובחרת לך בהם' ולכן השלכת משכב דודי' אחר
 9 הודלת ומחזוה' ולא זכרת את דודי': ותשורי' ותבאי' כמו תשורי
 מראש אסנה שהוא תאשורי' מלש' תמוך אשורי' במעגלותיך ותאלף
 תחמרה' כמו וימש חשך' ויאמש' לא יחל עם ערבי' אהל' ותשלחי
 צידך להביא בשמים ורקחים לחתיפות כנגדם' ותשפילי עד שאל'
 10 ותעמיקי לתחקרב אליהם: לא אמרת נאש לקון בהם' וסי' טם
 לך שהית ירך' היותך ותנאתך' כנאות בהם לפי רעתך שאמרת
 אלכה אחרי מאחבי נוחני לחמי ומימי צמרי ותשתי שמני ושקיי' ובענן
 ותשבע לחם ותחיה טובים שאמרו דודו של ירמיהו' על כן לא חלית
 11 ולא ינעת בעבודתם: את מי מהם ראגת וחי' כי תבזי לי ותשקרי
 בבריתי' שמה מיראתם שהיו חוקי' ונורלים' ומני כזבת לי ותדבק בהם
 ואותי לא זכרת בעבודך אתם לשום אל לבך שאנקם ממך' הלא אני
 מחשה ומחריש לשונאי ומעולם אני האותי לך תיראי' שעניי פקחות
 12, 13 על כל דרכיך: לא יעילוך צדקתך ומעשיך' מלכותך יעילוך קבוציך'
 אותם אלוהות שקבוצת אליך לעורך' ואת כלם ישא ויח ויח תבל שאף
 14 לעצמם לא יעילו' ותחסה' בי' שייכנע מלפניי וישב אל': ואמר ותחסה
 בי בראותו כי אני ותוא סלו סלו המסלה סקלו מלפני' הרימו

מַשְׁכֹּל. אֹתָם וְהַשִּׁירִים וְהַמִּצְבּוֹת וְהַמִּצְבּוֹת וְהַמִּצְבּוֹת. מִדָּרַךְ עָמִי
 שָׁחַן לָהֶם לַמִּשְׁכָּל וּלְאָבֵן נֶגֶף וְהִכְנַעַת וְשׁוּבוּ לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם: כִּי כֹה
 15 אָמַר דָּם וְנִשְׁמָה מָרוֹם וְקֹדֶשׁ אִשְׁכֵּן. עֵתָּה דָּבֹא וְשִׁפְלָה רֹחַ הַנִּכְנָע מִפְּנֵי
 אִשְׁכֵּן לְחַיִּימוֹת וְהוּא וְלִחְזֹק לָבוֹ בַּצִּדָּה הַמְדֻכָּא מִפְּנֵי אִיבִיו: כִּי לֹא לְעוֹלָם
 20 אָרִיב אֶת הָרֶשַׁע כִּי בְשׁוּבוֹ אֵלַי וְחַיִּי. כִּי רֹחַ הָאֱדוֹם מִלִּפְנֵי יַעֲקֹב. אֲנִי
 נִפְחָתִי בִּי נִשְׁמַת הַיָּיִם וּמַעֲשֵׂי יָדַי כֻּלָּם. לִבִּי אֲנִי מִרְחֵם עֲלֵיהֶם וְאֲנִי
 25 נֹקֵם וְנוֹסֵר בְּשׁוּבוֹ אֵלַי: בָּעֵתָּה בָּצַעַת קִצְפֹּתַי עֲלֵיו וְאִכְזֹר הַסּוֹתֵר וְאִקְצָף
 לְחַסְתִּי מִפְּנֵי מִטְטֹי. וְדָרַךְ כַּעַם אֵלַי יִשִּׁים עַל לֵב לְשׁוֹב וְלֹא שֵׁם עַל לֵב
 30 אֵלָּא חֶלֶךְ שׁוֹבֵב וְתוֹעָה בְּרֹדֶךְ לָבוֹ תוֹעָה: וְכַאֲשֶׁר רָאִיתִי דְרָכָיו כִּי לֵב
 תוֹחַל חֲמָזוֹ וְאֵילּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ כְּדִרְכָּיו אֲנִי מִכְלָה וְרָאִיתִי לוֹ כֹּחַ וְנִבְרָחִי.
 כִּי אֲנִי מִחֲזֹתִי וְהִבִּיתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא. וְהַרְפָּאוֹתֵי אֲנִיחֹתוֹ מִדָּרַךְ לָבוֹ הִרְעָה
 לְדָרַךְ הַמִּצְבָּה וְהַיִּשְׁרָה. וְהַשְׁלֵם נִיחֻמִּים לוֹ כַּאֲשֶׁר יִמְסַךְ אַחֲרָי לִלְכַּת
 בְּדִרְכָּי וְלִדְבָקָה בִּי: בּוֹרֵא נִיב שְׁפָתַיִם. אֲשֶׁר שֵׁם פִּה לְאֵדָם הוּא שֵׁם
 35 דָּבָר בְּפִי לְקִרְאוֹ לָהֶם לְשֵׁלֹם מֵאֲתוֹ וּלְנַחֲמָם. לוֹ וּלְאִבְלָיו לְקֹרְבִים
 וּלְרִחֻקִּים. וְגַם רִפְאוֹתָיו מִטְבָּה שְׁחִיבָתוֹ בְּקִצְפִּי: אֲבָל הָרֶשָׁעִים שְׁלֹא
 40 נִמְשְׁכוּ אַחֲרָי בְּנִחְוֹתִי אֹתָם לְדָרַךְ הַמִּצְבָּה וּמֵאֲנִי וְחָלְכוּ לָהֶם בְּרֹדֶךְ לָבֹם
 בְּמִדָּר וּבְמַעֲלִי. כִּים שְׁחָא* נִרְשָׁה וּמִתְפַּשֵּׁט לְעוֹלָם בְּנֶאֱמָר גִּלְיוֹן לְשִׁטּוֹף הַכֹּל. fol. 43.
 לָהֶם לֹא קִרָּא אֱלֹהֵי לְשֵׁלֹם: וְהִנֵּה לְעָמִי מִשְׁע' שְׁמִכְרִי' לְחַיִּימוֹת צָדִיקִים: will.
 לְפָנֵי וְחַיִּימוֹת שְׁאֵנִי מוֹשִׁיעִים כְּמוֹ שְׁמַעֲרֵשׁ וְחֹלֶךְ: וְהִנֵּה אֹתִי יוֹם יוֹם
 45 יִדְרָשׁוּ. עַל יָדִי נִבְאִי לְמָה אֲנִי מוֹשִׁיעִים מִיַּד לְחַיִּימוֹת. וְדַעַת דְּרָכֵי.
 מִה זֶה תַּעַל מִה זֶה אֲנִי מוֹשִׁיעִים מִיַּד לְחַיִּימוֹת. כְּגוֹי אֲשֶׁר צִדְקָה עָשָׂה.
 כֹּאֲשֶׁר עָשָׂה צִדְקָה וּמִשְׁפָּט וְלֹא חֲמָא. יִשְׁאֲלֹתִי מִשְׁפָּטִי צִדִּיק. עַל כֵּךְ
 50 שְׁאֲחִירֵי שֵׁם שְׁרִים הַטּוֹב וְהַיִּשָּׁר לְמָה אֲנִי מִסְתִּיר מִפְּנֵי מַהִם קִרְבַּת
 אֱלֹהִים יִחַפְּצוּ. לְדְבָקָה בּוֹ וּלְלַכַּת אַחֲרָיו: וְכֵן שְׁאֲלִים אֹתִי לְמָה צִמְט
 55 וְלֹא רָאִיתִי וְאֵתָּה חֲשִׁיבִים מֵאֲתִי אֵין לָבֹם לְחִמּוֹה עַל זֹאת. הֵן בְּיוֹם
 צִמְטָם: אֵינֶכֶם מְקַדְּשִׁים צוֹם אֵלָּא לְצֹרִיכִים לְמִצּוֹא תַפְץ נִפְשֵׁכֶם וּשְׁאֲלִיכֶם
 לִנְשֹׁא אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ לְחַשִּׁיב אֶת נְשִׁי. וְכֹל עֲצָבִים שְׂאֵתָם נִעְצָבִים אֵל

הן ביום צומ' וביום עצבתם תמצאו תפוצכם לנש. On marg.
 ולכן אתם נאספי' שביום מוסב אעצבתם כמו אל ימות אל יחי' או תפרש
 הן ביום צום' תנששו תפוצתם וכל עצביכ'. היתור לשון תפץ. ויתור פריש
 בלע' (fruis=fruits, profits) מה שיתרון וטוב לכם אתם נוגשים:

לבכם על מעשיכם בצום ובעיני נפש אתם נוגשים איש את אחיו. שעל
 ידי שאתם קורא' צום לחצמדק ולהשיב איש סמון חבירו אתם מציאים
 חובותיכם. ונוש' אף מי שאין לו וכובש' אותם. נמצא וכל עצביכם
 כפל על ביום צומכם ותנוש כפל על חמצא תפץ. ולשו' ממצא תפצד
 4 יזכיה למטה על חמצא תפץ שהן מקרש' צום למצא תפציהם: והן
 לריב ומצא תצומו ולהכות ריעיכם באגרוף רשע שאתם מריבים עמם
 ומכים אותם על ממונכם שאינן משיבים. ולא תצומו ביום. וכיום כזה לא
 5 היה לכם לצום ולעזק אלי לחשמי' במרום קולכם: הכזה שאתם צמים
 ומתענים לפני יהיה צום שאבחרו יום ענות אדם נפשו. בתמיח. חלכוף
 איש כאגמון ראשו לפני בלבר רשק ואפר יציע בלבר. בתמיח. חלח
 תקרא צום ויום רצון לי'. אין הדבר תלוי בצום ובכפיפת ראש ובשק
 6 ואפר אלא בשברן לב ובכפיפת לב והכנעתו כמו שמפרש ותולך: הלא
 זה צום שאבחר בו פתח חטאי אזור רשע וקשריו ותתר אגרות מומה
 מעל צוארי חביריכם העניים ושלה רצתים ורחוקי' תחת ידיכם עבדיכם
 ואמהותיכם העברים חפשים וכל מומה שיש לכם עליהם או לעבדות או
 7 על ידי חוב תנתקו מעליהם שמוט כל בעל משה ידו: הלא פרס
 והואשים לרעב לחמד הוא שכר תצום. תעניים מרחימים. קוספליינג¹. תביא
 8 בית לאכול ולשתות: כשחרי. שמאיר ותולך מתוך חושך. וארזכת. כמו
 הנני מעלה ארזכה. והלך לפניך צדקך. לתור לך מנוחה ולהצליחך בכל
 דרכי בלי מכשול. וכבוד. יי' הוא לך למאסף מאחרוך לשמרך מכל
 9 רע: יי' יענה ביום צום. מתוכך². לכל ישר' מדבר. מומה. שלא
 לכבוש איש את רעהו. ואם חסיר מתוכך לישלח אצבע יד בעון ולדבר
 און איש על רעהו. ותוא שא' למטה כי כפיכם נמאלו ברם תאצבעתיכם
 10 בעון שפתותיכם דברו שקר: ותפץ [ל]רעב נפשך ותאזן לבך. שקמה
 שנפשו יודעת ומבקשת לנפשו כשאתה רעב אותו תפץ לרעב. בחשך.
 בצרה. ואפלתך. שהיתה לך בצורים למשש בצורים באפלה כעור. תציה
 11 ותאיר לך: ותחך ותיחזק תמיד וישם לבו עליך. בצחצחות. בצמאן. כמו
 וחמוצו צחה צמא. שכנו צחצחה. יחליץ. יורו איבריך. רוח ומרשק.

¹ Complayanz (corr. complaynanz, (קוספליינג). ² On marg.

מתוכך מומה. והן מחשבות רעות שבלב חסר כך קריעות ורימות שאדם
 קורץ בעיניו ורומז באצבע' ודבר און הוא דיבור הלשון והפה וחזקו' נ'
 סרסורי רע שיש באדם לב ולשון.

- לעצמי ולאחר' תחיה כמותא מים אשר לא יכזבו מימיו שלעולם
 תתברך ותצלח' שלא תאמר תריני חסר במה שאני נותן לאחרים' שאם
 תזן אותה לחם חסד' יתן לך ולא חספוס ברכה מביתך; וקורא לך¹²
 נדר פרוץ על שנבנו סמך הרבות עולם' משוכב נתיבות שחיו לבני אדם
 ער עתה דרך הפרצות והחורבות לקצר דרכם ואתה בניתם ונסתלקו
 כל הנתיבות להיות יישוב לשבת בם אדם' כל שביבה שבמקרא הוא לש'
 אֶשְׁגִּיר וְאֶשְׁוִיר¹³ שחלכי דרכים תועים על שיאבדו דרכם: אם תשיב
 כשבת רגלך מוסב על אז תתענג' אם תשיב מפני חשבת רגלך שלא
 לזאת מסקום ולשוב תחתך ולשבות שאתה יוצא וחולך עשות חפצך
 תעסקך כגון להביא פירות וכיצא ב' ביום קרשי' ולפי שהוא יום פני
 סעודה וממלאכה אתה מכון * בו עסקך מעשות דרכך' לצאת לדרך' fol. 43. b.
 כמצא חפצך' כמו חן ביום צומכם חמצא חפץ: אז תתענג על י'¹⁴
 לקשט ממנו תאוות לבך' והרכבתך על במתי ארץ שתשכן במח' והאכלתי'
 משימת ירכיבו על במתי ארץ' ואכל תנובת שדי' רכיבה ואכילה
 בשניהם' והוא שא' משה ואכלתם לשבע וישבתם לבמה' והוא שא'
 דוד חשם נבולך שלום חלב הים ישבעך' כי פי י' כמו שפי י'
 תבטיחך: חן מה שאינכם נשעים שאני רואה צומכם ואני יודע עיני^{lix. 1}
 נפסכם לא שקצרה ידי מהרשע ולא שכברא אוני משמע צעקתכם
 כשתשמיעו במרחם קולכם: אלא ענותיכם חיו מבריל' וגו' חמאתיכם
 הם הסתירו פני אלהיכם ממכם: כי לא רי' שאינכם מרחמים על העניים
 ועל הערבים והצמאים והערוסים אלא שאתם מרעים להם' כפיכם ננאלו
 בדם: אין קורא לרעהו בצדק ואין נשפט את רעהו' במה על תרו'⁴
 תכרו סבור שקורא בצדק ונשפט עמו באמונה והוא בומח עליו כסבור
 שהוא אוהבו והוא במחן תרו ושוא לו שבפיו שלום את רעהו' ידבר
 ובקרבו מחשב עליו רעה' תרו עמל' היא המחשבה' והמעשה הוא הולך
 און: דומין במחשבותיהם לחביריהם כאילו בקעו וחולדו להם ביצי⁵
 צמעותם וכאילו ארט להם קורי' עכביש שחרואה ביצי צמעותו סבור
 שיש בהם תנאת אכילה' והאוכל מבציהם ימות' וחזרה' כמו וחזרה
 כמו את מול את מול' ומחמם' מבציהם סבור לבקע אפרוח תבקע

¹ Asgaren (= esgarer), asvair (= esvaïr): asarer, asvair.² MS. קורא. ³ is written over וחזרה ודוגר.

6 אפעה ששמיית את האדם; וכקרי עבש כן מבטחם. שקריהם לא
 7 יחיו לבגד ולא יתבסו בני אדם, במעשה קריהם: שר ושבר במסלתם.
 9 לאחרים: על כן רחוק משפט ממני. שאין המקום שופטינו מאויבנו:
 10 באשמונים אנו יושב' כמחים אחרי שאין אנו יכול' לצאת ולבא בלי
 11 מכשול: המיית הדוכים והנא חיונים בקרבם הוא כמי שכחב ונח
 12, 13 מלבו: ידענוס' וחכרנוס' על ידי הרעות תבאות עלינו: חורו' כמו
 הרה עמל' הוצנו מלב' סם דמלב מוקפתנו לפרש חונו כמו חנו סינים
 14 מכסף לשו' היסוך והתנאה' לתציא ולברות מלב דברי שקר: תבוחח:
 15 ישר: משתולל' בעיני האדם' כמו שולל' אשמורדין'. כמו אשתולט
 16 אבירי לב: כי אין איש מנן על דחו'. כי אין מפניע בעדם חרי הם
 . כיתומים שאין להם אב ותבטרו החמיו שלא לכלותם ותושע לעמו דרעו
 17 תצדקתו ויא סמכתותי לעמו. ולא בצדקתם וכיושר לבבם: וילבש
 להשיעם בגדי נקם לנקום נקמת עמו. קנאה' לקנא לשמו הנקרא עליהם:
 18 כעל נמולות' כראוי על נמולות הרעה שנמל' לעמי'. כראוי על כך ישלם
 19 חמה לצרוי נמל לאויביו: וייראו ממערב את שם יי' הנקרא עליהם
 ולא יוסיפו עוד לגעת בעמו. כי אם יבא עליהם כנחר השופך יר
 לשטפם ולהגלותם מארצם רוח יי' נוססה ועובתה ונברה בצר כנס
 20 להנביא המן גליו על עמי: ובא לציון גואל'. לכנס נדחיהם ולהשיבם אל
 ארצם' ולמי' ולשבי פשע ביעקב'. וכך קצורו' כי אם יבא צר ובא גואל
 21 אחריו: ואני זאת בריתי אתם' אחרי שישבו אלי בכל לבם. ומה היא
 הברית' רחי אשר עליך ודבריי לא ימושו לעולם טפיד וספי זרע
 וספי זרע זרעך. והיא הברית ההרשה שבירמיה' והיא הסרת לב
 1x. 1 האבן שביחזקאל: ואז קומי אורי ציון אף בחשך' כמו שיוכח למסח:
 2 כי בא. ואתא אורך הראשון: ואין ביאה זו לשו' ובא חשמש לפי הענין
 כי הנה החשך יכסה ארץ. רמיון ולכל בני ישר' היה אור במשבתם:
 3, 4 והלכו נים חשרים בחשך: כלם' הנגים והמלכים' בניך מרחוק יבאו
 עמם'. כאן מקרים חשועת ציון לקבץ שאר גליות וכן בכל הנביא':
 5 תיראי' מתחלה שתחיי סבורה שבאין למלחמה: וסוף ותרת' וראיה
 6 פניך בשמחה. ופחד' תחלה. וסוף ורחב לבבך: בכרי' כמו בכרה קלה:
 7, 8 אפארי' מן הזהב והחמודות שיביאו לך: כעב וכזונים שתעופינה אל

ארבותיהם כן ימתרו לבא: כי לי איים יקו מצרים ומצני' עצמם
 להיות נכונים לעבדני למצא חן בפני בעבודתם. כל אחד קופץ בראש
 למחר לחבאו *בגד מרחוק והוא לשו' בראשונ'. איים ואניות תרשים fol. 44.
 כל אחד בראשונה לשם יי' בשבילי למצא חן. כי פארץ מכל נוי
 ולכך יקפצו לשרתך: חיל נים ושלום של אותם שלא יעבודך ומלכיהם
 נהונים בבבלי בתל אליך על יד הנים העובדים אותך: אליך יבא' על
 יד הנים: ואין עוברי עליך לשאול לשלום לך. עולם דוֹרְקֶלֶשׁ: ושוד' 16.
 מלשו' שדים: כפל על חלב נים. וכן הוא כלה שודי. וכן הוא משד
 תהומות: תחת העזשת ותחת תברזל ותחת העצים ותחת האבנים. כלם 17
 שלבנין הם: פקדתן פקידים. חמופקרי' עליך. לשלום לך ולא ללחץ.
 ותנשיך לצדקה ולא לעל: וקראת. וקראת. כמו וקראת אתכם חרעה 18
 הישועה תתא קוראת. ותתלה תתא קוראת בשערך: בעתה בבא עת 19
 הישועה לא תאחר: רוח אדני אלהים עלי ולא מלבי שחרי משחני לנביאי. lxi. 1
 ועל ידי כך שלחני לבשר עניים ושפלים שיריסם משפלותם. לחבש
 למשברי לב. לנחמותיו. פקח קוח. פיקח ותתרח. והוא כמו בשפרמיו.
 חברברותיו. חלקלקות. שחרדתי. ארסדם. ירקק: שנת רצון. 2
 עליכם. ויום נקם. מן האויב: שמן ששון ותענוגי. תחת רוח כחה שהייתם
 עומים. אילי חצוק כפל על מטע יי'. מלשו' כי יבשו מאלים אשר
 חסדחם. להתפאר בהם: חרבות עולם. קדם: והאתם. כל ישר'. כחני יי' 4, 6
 תקראי. שלא יהא לכם טורח מלאכה ועבודה שחגים עבדים לכם.
 וגם חיל נים תאכלו ונבסיתם שישבו לכם מנחה ודורון ושלל אויביכם
 ובבבורם ובעשרם וממשלתם תתיסרו. תחיו טרים ואדונים. כמו טרי
 חלמא לשנאן. ועל טרא שמיא תתרוטמת. והיוד כמו של תתיפה:
 תחת בשחכם שהוכישו אתכם בשת משנה וכפל יותר ממה שקצפתי 7
 עליכם לתורישכם ולהחזירכם מן הארץ. משנה אשלם לכם בארצם כמו
 שמשפח והולך. ועל כלמה שהכלימו עמי ירנו עמי בחלקם ונחלתם
 שיהיו לחם מאתי. שלכן. על אשר תובישו והכלימו את עמי לנרשם
 מנחלתם. בארצם. של אויביהם. ומקרא זה נותן מעם למקרא שלמעלה
 שאומר חיל נים תאכלו לפי שחשרתוני שהיית או' חס ושלום שמיא יש
 עולה ומשוא פנים בדברי. לכך או' תחת בשחכם שביישו אתכם משנה

¹ Durables.

חירשו בארצם משנח לאכול חיל נזים וכבודם ולא חנם תאכלתו:
 8 כי אני יי' אהב משפט למשרתיי וכחיי שנת נזל בעולה ששילו ויה
 להם חיל נזים חנם במל היו מקריב לפני נזל אלא אתן פעלת עבדכם
 10 ושבר שירותם באסתי בלי עול ונזל: שש אשיש ביי' ישראל ואמר כי כ
 12. 1 יי' אלהים יצמיה ליי' וכך א' עלי: למען ציון חירודה והשפלה לא אדשה
 2, 3 ולמען ירושלם העזובה: וקרא לך שם חדש על שתחי עמרת תפארתו:
 4 ולכך לא יאמר לך עוד עזובה אלא לך יקרא תפצי בה: ותוא שפי יי'
 יקבנו שמאנו תתא הקראתה תפצי שלי בה: ולא רצך: שאר ערי הארץ:
 כי חמץ יי' כך לשכון בתוכך: וארצך: שאר הערים: תבעל ותחישב מבניה
 6 ולא תתא עוד גלמודה: תפקרתי שומרים: או בעת תתא כלל חסיד
 עיניי כך לחשיב לך: לא יחשו לא ישחקו מלחוכיך את ירושלם לפני
 שאמיב לה: ותוא שש' המזכירים את יי' חיבת ירושלם ושוממותיה שידהם
 עליה: כענין עד מתי אתה לא תרחם את ירושלם חזריה: אל דמי לבם
 7 לחתאפס ולפסוק מלחוכיך לו ירושלם עד שימיב לה כל כך שיכנן
 9 וישים אותה תחלה בארץ: וחללו את שם יי' קדש חלולים לאכל ולשתות
 בשמחה לפניו בחצרות קדשו: ותוא שש' באבימלך בן נרען ויבצרו את
 10 כרמיהם ויבאו בית אלהיהם ויעשו חלולים: פנו דרך העם: לבא לארצם:
 על העמים בגובה למעלה שידאותו כל העמים ויביאו בני ועמי סארץ
 11 תפוצתם: השמיע אל קצה הארץ: לחביאם: אמרו לבת ציון הנה ישעך:
 אלהי ישעך: שכרתי מה ששכתב ותרחה בצאנו שפרץ לרוב: שכו
 נדייניא: ופעלתו: שבה צאנו לפניו: כרעה עדרו: וכן מוכיה אחריו:
 12 וקראו להם: לצאנו ועמו שינתנו לפניו: ולך יקרא דרושה מאלהיה כלפי
 12. 1 שחיו קוראי' לך עזובה: דרושה: וקישא: חמץ בגר: מסולק בגרם
 fol. 44. b. שבגדיו מסולקי' למעלה כגבור שרתה לחלום: כמו כי יתחמץ לבבי:
 יסתלק ויתר מסקמו: גם חמץ מסולק וגבה הוא למעלה על ידי בקעים
 שבבצק: וכן תוכל לומר: אשרו חמץ המסולק מן הרין על ידי שנסתמו
 מענותיו ודבריו מפני בעל דמו שהוא אלם הוא מעול וחוסך: זה הדור
 על מי מוסב לומר: מי זה הדור ומאיים בלבבו כגבור הנלחם: צוה
 ורומם ודורך בא ברוב כח: אני מדבר ומבטיח בצדקה ובאסתי: וקיימתי
 2 דבריי לינקם נקמת עמי כמו שמפרש ותולך: ועוד שאלו מדוע אדום

¹ Gadagnerie.

² Requite.

ללבושך. אם כן מדוע אדום ללבוש'. במקומות מקומות. ללבושך ולא
 כל לבושך. שאם כן יאמר לבושך. ובגדיך. מלמטה בשוליים מנאליים
 בדם כרוך בנת' שני ניאולים חללו למח ואם יש ללבושך אדום מלמעלה
 דרך החזה זה דרך גבור הוא כשהורג באויביו אבל להיטא בגדיו בדם
 בשוליו סביב סביב אין זה אלא דרך דרכי נת'. ועל ובגדיך מוסב מדוע:
 ועל זה משיבו פודה דרכתי לבדי כלו' פארות אדום ובצרה ואשכולותיהם
 3 דרכתי לבדי. ומעמים. ומכל משפחות הנקמים אין איש אתי לסעיני
 למען לא תגדל תפארתם לתפאר עלי לאמר ידנו הושיעה לנו. גם יש
 לחם' לפי שאולת ידם ואורכם. לאדום ובצרה. ועל ידי דריכתם ורסיסתם
 הגאלתי כל מלבושי בשוליים. כי לא במכת חרב ניקמתי בהם שני נצחם
 בלבד על בגדי אלא אף בדריכתם ורסיסתם מרוב אף וחמה שהיה לי
 עליהם. ומלשו' באפי ובחטתי שתפס בדריכת חלמך שאין דרך גבור
 לדרוך ולרמוס אלא לחכות ולכן שאלו מדוע: כי יום נקם היה שמור
 4 בלבי עליהם: ואביים. בעמי ואין לחם עורר מעמיהם כי אולת יד וארביהם
 5 סגדילי עליהם. ואשתומם. כמו שבעת ימים משמים בחוכם. בחמחן
 ובשחיתקה מצפה אם יש סמך ואין. ותושע לי זרועי. לינקם נקמת עמי.
 וחמתי. שהיתה לי על אויביי. היא סמכתי במלחמה להנקם: בחמתי.
 6 אין החמה הוא יודם נצחם וגבורתם: כעל. כראוי כל אשר גמלנו. ומה
 7 הם החסדים: ויאמר אך עמי חמה וידבקו בי לעולם אושעים א'ע'ם'
 8 שחוטאין שאר עמי יהיו ולא יסורו מאחרי כאשר אושעים. ולכן חייתי
 לחם למשויע: בכל צרתם צר גם לו שהיה מצר עליהם. ומלאך פניו.
 9 הגדול המשרת את פניו שלח מאת פניו. באהבתו. להם. ובחמלתו.
 עליהם. הוא בעצמו נאלם. שפניו הלכו בקרב על אויביהם והוא שקורא
 מלאכו. מלאך פניו. כי עמו הוא וי' שם חורר בחכות מלאכו את אויביו.
 וכן הוא ויתאך בפניו. וינמלם וינשאם כל ימי עולם. אף כשחן חומאי'
 ולפי שהיה סביר אף עמי חמה בנים אשר לא יסקרו חמה בעיניו: מרו
 10 תעצבו את רוח קרשיו. מרוי' לשו' סרת רוח וכעס. וכאשר ראה שאין
 בהם תועלת ובנים לא אמן בהם והפך להם מן האהבה והחמלה לאויב
 והוא בעצמו נלחם בהם כלפי שהוא עצמו נאלם לשעבר: וכאשר הביא
 11 עליהם רעות רבות וצרות נכנע לבו הערל ויזכר עמו ביום עניו וטרודיו
 כל סחמודיו וגבורות אלהיו ונפלאותיו בימי עולם בימי משה לאמר על
 אלהיו המעלם מים את משה רעה צאנו איה הוא. יבא ויושעים ויעלם

מותחמות תארץ ככל נפלאותי. ועל השם בקרב את רוח קדשו ושכינתו
 12: איה הוא? למה יתעם מדרכיו? ועל הסוליד לימן משה ידע תפארתו
 13: לחיות בוקע מים מפניהם להושיעם. איה הוא שהיה מוליכם בתחומות?
 14, 15: תציתו? מאויבו לשכן בפה? ועל ידי נבחרתיו ונוראותיו שזוכרים ימי
 עולם מתחננים אליו להושיעם גם עתה. חבט משמים. איה קנאות
 שהיית רגיל לקנא לשמך? המון סעיד ורחמין שהיו הומים עלינו לשעבר.
 16: עתה התאפקו אלינו סלחמות לנו: כי אתה יי' אבינו לכך חבט וחסד
 סעיד ורחמין אלינו. כי אברהם שנשבעת לו לא ידענו בצורתו לרחם
 עלינו כאב על בנים להושיענו. וישר' שקיימת בו שבעת אברהם לא
 יכירנו ברעותנו. שמשמת אדם יכבדו בניו ולא ידע יצער ולא יבין למו.
 fol. 45. אבל אתה שאתה הי לעולם יודע ומכיר צורתנו אבינו המרחם * עלינו
 17: בבל צרה נחלנו מעולם שמך נקרא בפיו: למה תתעני יי' מדרכיך.
 ברא לנו לב חדש ורוח נבון לחסות לבבנו אליך. תקשיח כפל על
 18: תתעני: למצער. לשמל ודכא. ירשו צרינו את עם קדשך הקדושים
 וחוליונים לחיות משועבדים להם. וסוף צרינו בוססו מקדשך. ועל עיך
 19: ועל עמך שנקרא שמך עליהם חם לבו ולשעבוד. תושיענו: היינו ומה
 שהיינו ביד צרינו וירשונו לא קיבלוך על כך למשול בם. לא נקרא
 שמך עליהם. לחיות לך לעם לומ' איכה ירדף אחד אלק אם לא כי
 צורם סטרים יי' חסידים. ולא רמו ופחדו אליך. אבל אילו קרעת שמים
 וידידת לעזרתנו כמו שעשית על ים סוף שמפניך הרים נטמו מפחדך
 ixiv. 1: היו למים נחלים. כענין ויסס לבב העם ויהיו למים: כקרה ובתרתיה אש
 דברים הנמסים וכמו שהאש תבעה מים. דברים הנמסים קראו מים.
 כן תמסה ותחל הרים מפניך להודיע שמך לצריך שיד יי' עשותה זאת
 לנו. או מפניך נים ידנו וקבלוך למשול בם ויקראו שמך עליהם ולא
 יאמרו ידנו רמנו: הלא בעשותך נוראות בימי משה לא היינו כדאי.
 מחוסרי אמנה היינו. לא היינו מקים לעזרותך אלא אמרנו חסבלי.
 3: אין קברים וא'ע'ם ירדת לישועתנו להודיע שמך לצריך: ומעולם בכל
 זאת לא שמעו ולא האמינו ולשמך ולא לנו עשית ולא מפני שמצאנו

1 On marg. סקום שאין חיות רעות מצויות שם.
 תרד בשלום לרעות. לעשות לך שם תפארת ולא לנו. כי לא היינו כדאי.
 2 על MS.

אלה אחר טוב מסך או כיתה כך לא שמעו ולא האזינו אליך שהרי
 עין לא ראתה בעולם שום אלהים וולתך שיעשה טוב לסוכה לו כמוך.
 בשאתה פתע בדרכי הישרים את שש לעשות צדק ששש על אסרתך.
 ועוברך בשמתה שזכור וידברו כך על חסידך ודומך ומחכים אליך
 שתושעם. וא'ע'פ' כן לא היינו מחכים ומקיים לישועתך ולנוראותך
 ותעה אם אין¹ עשה לנו נוראות ולשכך ולא לנו. הן אתה קצפת עלינו
 ולפי שחטאנו בדרכיך² שהיינו נשע' בתם תשועת עולם: ונהי כמסא'³
 ואין לנו זכות לפניך. עדים. הרוח. כענין חסידו הבגדים הנאים מעליו.
 ולכך ובל כעלה: ולפי שאין קורא בשמך מתעורר ברחו: ותעה יי'.
 אבינו אתה. אין אנו מכירי. אב ומרחם אלא אתה. ומעשה ידך כלנו
 ואל תשחיתנו: עד מאד. לנגרי. כפל על לעד. הן חבם נא שעמך כלנו.
 כלנו שבים אליך ומקבלים עול מלכותך עלינו: וגם חבם נא ערי קרשך.
 הקדושות היו מדבר: חעל אלה תתאפק יי'. אם לא למעננו עשה למען יי'.
 ציון וירושלם משכן שמך: והוא משיבם עד שלא נמרה מירה נדרשתי.
 ללא שאלו. א'ע'פ' שלא שאלתם אותי ולא בקשתם. אחי נמצאתי לכם.
 פרשתי ידי לכם להשיבכם ולקבלכם אולי תשובו כי הייתי חוטל על
 עמי ועל מעתי שלא ירבי. תכשו משנמרה מירה ואחם רואים הצרות
 באות עליכם אתם רוצים לחזור לבסל תגזירה. אי אפשר שלא אנם
 מן הפרשעים וברוחי מכם המרדים בי ומדותי פעלתם ראשונה אל חיקם
 ואשלם נסולם בראשם תחילה ואחרי כן אשיב שבותכם ורחמתי אתכם
 ולא אעשה אתכם כלה להשחית הכל למען עבדי שיבקשו פניי על זאת.
 כך השיטה תולכתי ותשוב לפרש דברים שבענין. לא קורא בשמי.
 לבקשני ביום צרתם: סודי. דְּשִׁמְרֹנֶיךָ³. כשהייתי פורש ידי אליהם
 להשיבם אלי סוד ולכתי. ואם תאמר שדרך טובה היו תולכים לא כי
 תתולכים הדרך לא טוב להם: הישבים בקברים. לזבוח ובתי מתים.
 ובנצורים. מקומות המשוחרים. ומק'. כמו ואת המרק שמך: האמרים
 קרב אליך. טמאים הם. המחזיקי. עצמם קרש' בהתקדשם אל הגנות
 הא' לשאר העם בלכתם ביניהם קרב אליך. לצד עצמך. כי קדשתך.
 בבגדי שובחתי בתם אם תנע ביי'. כמו ולא יקדשו את העם בבגדיהם.

fol. 45. b.

¹ There is a blank space in the MS. after אין with five dots.² דרכיך is written over.³ Destornant (détournant).

שיצטרכו לכם בנדיהם להעביר קדושתם ולא יחמאו בם למות בקדושה
 דרך חול. ובענין ומקדש ומקדש במים. על קדושה שבו. וכבוד תבני שנת
 עליו דם הקדש וקדש. וכן הוא כל חננע בהם יקדש. כל חיות. הרי כמה
 6 שנים מימות ידבעם: לא אחשה. איני יכול לשתוק שלא אפרע מהם.
 7 הואיל וגזרה נזירה ולא תתקדש דעתי כי אם שלמתי: מעלתם שבתם.
 ראשונה. תחלה. ואחרי כן אקדש לנשואים בבם. כמו שסמךש וחולך:
 8 כה אמר יי' כאשר ימצא התירוש באשכול. בבא האויב לחשחית עצי
 חשדה מנדיש ועד קמה וברם. וא' איש לרעהו אל תשחיתו לנדה עליו
 נרן כי ממנו נאכל אותו לא נברח. כן אעשה באחרית הימים למען
 9 עבדי האבות הצדיקים לבלתי חשחית הכל א'ע' רשעים: ותחזאתי
 מיעקב וזע של צדיקים באחרית הימים ולכן לא אשחית הכל א'ע' שון
 10 רשעים. בחיירי. אותו הודר שחיו צדיקים: לעמי אשר דרשתי. בימים
 11 האלה כשאתם תומאי לפני: והאם עחבי יי' עתה. נר ומני. הן כן
 12 השעירים אשר היו זובחי להם על פני חשדה לפי הענין: וכלכם למבח
 תכרעו. ולא תראו במובה אשר אעשה. לעמי כיצא בפרשה זו פרשה
 מרגלים שמשגגוה נזירה דנו לשוב ולא. עלתה בידם אלא הם חמו
 במדבר ובגיהם אחרים ירשו את הארץ. יען. קראתי ולא עניתם
 13 וכשרציתי לא רציתם. תכשו. שאתם רציתם אין אני ירצה: הנה עבדי
 15 שברוך חזק: לשבתה יתן יי' אותי כפלוגי. שימלך. יי' אלהים ולא
 תראה במובה. ולעבדיו אשר דרשוהו ולא עמדו במרדם כמותכם יקרא
 16 שם אחרי לחשיבות. כענין חפצי בה: וכיצא בו. על המובה שישיב
 להם ויגדלם תל ידי מה יקרא להם שם. אחר. למובה אשר המתבד
 בארץ יתברך באלהי אמן. ולמה יקראוהו אלהי אמן לפי שמוכתו קיימת
 17 ותאמנת להם לעולם כי נשכחו הצרות הראשונות: שמים חדשים. לא
 חדשים ממש אלא כענין הרעיו שמים ממעל ושחקים ילו צדק תפתח
 ארץ ויפרו יעני. מה שלא היה לשעבר. ובענין של אענה את השמים
 והם יענו את הארץ. לשכן אל ארץ דגן ותירוש אף שמי יערפו מל.
 ולשעבר היה להם כברל ובנחשה. וגם כשאדם רגיל ברעה ומתחדש
 18 ומשתנה לו חזקן למובה נראה לו כאילו הוא בעולם חדש: אשר אני
 20 בורא. על אשר אני בורא: כי הנער. שחיו לו עונות נעורים. ותחומאי.
 22 חומא ממש מה שא' יקולל: ואחר ישיבי שימותו תבעלים בקצור ימים:
 23 לא יענו לריק כי זע ברוכי יי' המה שבירכם בכל מעשה ידיהם ותחזיתם

אתם שלא ילדו לבתלה: ונחש עפר לחמוי לעולם ולא יסוך דמיון ²⁵
 כבקר יאכל תבן: השמים כסאי והארץ תרום רגלי ומת אני צריך ^{lxvi. 1}
 לכסאכם ולהרום רגל שלכם. הלא את השמים ואת הארץ אני מלא
 כי השמים ושמי השמים בלבד לא יכלכלוני אף כי ביתכם ואיזה בית
 אשר תבנו לי לפי שכינתי ומנוחת כבודי: ואותם עצמם לא אחרים ²
 עשאתם אלא ידי עשתה השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר עליה
 ועל מי חיו ותקיימו כלם והיה לי להתכבד במעשי ולשמוח בהם. ואל
 זה מכם אביים ואראם לישא פניו אל עני השפל ותכנע מפני תבה רוח
 שלא יתנאה לפניי ויהא חרד על דברי: שאף שוחם חסוד לפני לזבח ³
 לכבדני כאילו הוא רוצה ומכה איש זובח חשה לפני כאילו עורף כלב.
 ומי שמעלה מנחה לפני כאילו היא דם חזירי ולבונה שמעלה לפני
 לאזכרה כאילו מברך און שחרי גם חמה המקטרים והמזבחים בחור
 בדרכי עצמם לילך בדרכי לבם ובמראי עיניהם. ואיך יתקבלו בפני ⁴
 לרצון כי בזמם ובשקתצים יביאום: ואחרי שכך הם * ארוקים בשקתציהם גם ^{sol. 46.}
 אני אבחר בתעלוליהם וכך אני חפץ שיעשו דרכם בראשם נתתי כרי
 לאבדם. ומטרתם שהם יערום ממני ולבך זובחין וזבחים לפני להחניף
 לי ובאים בביתו לזבח ואומרים ניצלנו אביא להם ולא תועילם עבודתם
 וחבתיים כלום. יען קראתי ולא שבו מדרכיהם ומעלליהם: שמעו דבר ⁵
 יי. הנביא או' להם ממה שאומרים ונראה בשמחתכם. אמרו אחיכם
 שחיה להם לאחוב ולקרב אתכם והן שונאים על שאתם מוכיחין אותם
 ומאסים מעשיהם. ולא עוד אלא מנדים אתכם ומתרחקין מכם כאילו
 אתם ממאין והן קדושים. שאומרים לכם קרב אליך אל תגע בי כי
 קדשתיך. אמרו בלכם שיכבד יי' בהם יותר מכם ואני אהבם למען
 שהן נשבעו בשמי ולמען שהם קוראים ומזכירים בשמי ובכך הן בוטחין.
 וסוף נראה בשמחתכם והם יברשו ממבטחם זה כי מבטח שוא הוא
 לחזקיר בשמי ולישבע בו במשע ואין: ומה היא שמחתכם ומה תוא ⁶
 בשתם. זה יהא בשתם. קול שאון מעיר שימותו. ממותי תחלואים וברעב
 וחרב ובדבר זה תהא שמחתכם: במרם תחיל ילדה. עד שלא תנבר ⁷
 עליכם הצרה תתרוחו: חיול ארץ. עם מלכות אחת. אם יולד נוי ⁸
 פעם אחת. בלידה אחת. שכלם היו נמסרין למטה ותתרוחו. והיה
 כאילו נולדו עכשו ונבראו בריה חדשה. גם יש לוט' על קבר גליות
 לירושלם פתאום לתוכה. ושאר גליות לא פעם אחת יהא עמה כמו

9 שמוכיחין כל הנביאים: תאני אשכיד אשה בחבלים תיירים ולא אלד
 אותה שתתרווח ותלד כלומר כלום אני מביא צרה בלא רוחה או שמא
 אני הוא המוליד ועלי להביאה לידי לידה שתלד ותתרוח ואני עושה מה
 שמוטל עלי אלא אני עוזר את רחמה סלילד וממיתה כלומר כלום
 הייתם זכאים לפני ולא המיבותי לכם: הי של המוליד חזקתנו לפירוש
 10, 11 זח: ובמה השישו עמח: למען שתינקו ושבעתם משוד מיניקת תנחומיה
 לשון שרים מזי כבודה: ממתא כבודה: דמין תחלב חיותא מן השדים:
 וכן הוא חזי שדי: חיות נאות ומוכות שהשדה מציא: ויתכן להיות לשון
 תחייה חריה ולשון חוח: כבוד גים ועשרם: אשר אמו תנחמני:
 12, 13 כשחכו אביו: וראיתם ירושלם בכבודה: תפרחנה: לשון לה ורמז:
 14 להשיב אפו ולחניה כעסו בחמה שיכעוס על אויביו ולהשיב נערות מכם
 15 בלחבי אש על אויביו: כי כאשר יפרע מהם אז ישוב אפו ותתקד
 16 דעתו: כי באש י' נשפט ומתוכה עמם וחרבו נשפט עם כל בשר:
 17 אל חגות ולזבח ולקטר כמו שא' למעלה: אשר אחד תננים באמצעי:
 אשר חנן תחצון ולפנים סמנו: בגן האמצע כל' במבשר תננים חן
 18 מחקרש' ומחרי' לעז' ולפני חן מטמאי' באכילת בשר החזיר: באח:
 על מעשיהם ומחשבותיהם באח רעתם לפני ובאו הנגים וראו את כבודי:
 19 ואז ושכתי באויבי' אות לעיני הנגים: ולמטה יפרש מה אות ישם
 בפושעים להיות לזכרון לכל הנגים ולהחזיר אבל תחלה יפרש מה הוא
 קרבן הנגים והלשונות והוא ששפרש והלך: ושלחתי מהם פלטים מן
 הנגים הבאים על ירושלם אל הנגים והאיים הרחוקים אשר לא שמעו
 את שמעי נבדתי שעשיתי בנגים הבאים על ירושלם כמפורש בזכריה
 בשני מקומות: ולא ראו את כבודי שנבדתי ונקרשתי בנגים ההם והגידו
 20 הפליטים את כבודי ככל אשר ראו: ואז יתקבצו כל הנגים והלשונות
 אלי לירושלם והביאו את כל אחיהם מנחה ודורון ליי' למצוא חן בעיני
 fol. 46. b. בראותם שהוא אותם כל כך שבשבילם *עשה נבדות ונפלאות גדולות
 לחסיד הנגים הבאים עליהם: כצבים: עגלות צב: כרכרות: כענין את
 21 חברי ואת הרצים: לכהנים וללויים: לשרתם להיות חוטבי עצים ושואבי
 22 מים לבית י': אשר אני עושה ומחדש עליכם למובת: כן יעמד ויתקיים
 ועצם ושמכם לפני לעולם שגם אתם יתקדשו כנשר נעורכם ותחליפו
 23 כח ותעלו: אבר כנשרים: מדי חדש ושבתי: לפי שימים שניים חן
 המלאכה ומעבודה: כן מוכיח' כל הנביאים: יבא כל בשר הקרוב לירושלם

בתוך חרש וחרדקים, לחרש ולשבת שיכלו לבא: ואחרי השתחוחתם
 ויצאו וראו בפני האנשים ונ' כי חלעתם לא תמות א'ע' שחושש
 אוכלת בתם ותא תמות שג' למעלה תחת מפרש' דרזנ' ענת תרפות
 תא' לכל בשר ויראום אותם מדי חרש בחרשו:

אלעזר בך' למדח לך רד' ירח משרד' ברבי בן אסח'
 ופירש לך כפיד לחאכיל צופיו' בבל דברי צופיו' ותינק גם חסוק:

CORRIGENDA.

Page 18, note 2, for *pais* read *pais*

" 18, " 3, for *accroitra* read *acrestre*

" 32, " 1, read 'leg. מ'ר'ט, old French *seus* (*seis*), or מ'ר'ט, old French
seius, later *seis*, *seis*'

" 34, " 1, add (= *aricuse*)

" 35, " 1, read *arangerad*, i. e. *aragerad* (= *aracherad*)

" 37, " 2, for *defensable* read *défensable*

" 39, " 2, read *herbéjerad* (*habitera*)

" 49, " 2, for *esbeus* read *esbetis* (*seront bus*)

" 49, " 4, read *accluse* (*occluse*, *ocluse*)

fixed knowledge imparted on among the professional scribes, termed *Na'imani* or *penmen*, such as Nathaniel ben Meirballan of Mainz, Moses of London, &c.¹ Soon, however, the influence of Rashi faded away, all ideas of a sound and sober method of commenting were lost, and the vits of succeeding generations were wasted upon reproductions of the Mishnah, plays on numbers and such-like follies². Their energies were spent in elucidating the mysteries of the Talmud, or dressing over the sublime poeeties of the Kabbalah³, while the field of biblical exegesis was left deserted and unsecured for. The school sank into merited oblivion, and after a while was, with the sole exception of Rashi, entirely forgotten.

¹ The former composed a book on accentuation; the latter, who may have been of French origin, from the number of French glosses contained in his works, wrote a grammar and lexicon termed the *Sepher ha-Shoham*, of which there is a unique MS. in the Bodleian (Opp. MS. 152, Neubauer's *Catal.* 1484), and fragments at St. Petersburg. *Hist. Lit.* xxvii. 484 sq.

² Geiger, *Parashandatha*, p. 32.

³ The Kabbalah, an esoteric 'tradition' relating to such subjects as the creation and order of the world, the names and attributes of God, the mathematical conditions of space, the properties of the body, the Hebrew letters, &c., underwent a revival early in the thirteenth century, through the influence of Judah the Pious of Ratisbon, his pupil Eleazar of Worms, and Moses ben Nahman of Gerona. The Spanish and Provençal schools degenerated into Averroism. *Jost*, ii. 289, iii. 71. *Hist. Litt.* xxvii. 464.

which were in all probability also his¹. If this supposition be correct, it would appear, from the quotations which occur in these last-named works, that he wrote besides on Exodus, Deuteronomy, Psalms, and Daniel. He is also known to have commented on Job², and in another Bodleian MS.³ are some agadic notes attributed to a R. Eleazar מכלנאי (מכלנאי), probably the same person. He was a pupil of Rashbam⁴, and explained the remarks addressed by his master to the editor of his (Rashbam's) commentary on the Pentateuch. No further particulars of his life are recorded. It is hoped that the publication of the present work from a unique Bodleian MS. will shew that he was no unworthy pupil of his distinguished master. He lived in all probability late in the twelfth century, and with him the school of north French commentators, which had been honoured by the great names of Rashi and of his descendants, may be said to have ceased. Some writings of later authors are still extant, but they are not original, being only for the most part compilations of earlier works, and of little value⁵. Still, for a while, some remains of gramma-

¹ The colophon of Ezekiel, like that of Isaiah, bears his name, and in style it resembles the commentary on Isaiah and the Minor Prophets. The explanation of מנחם in Is. lli. 15 corresponds with that of the same word in Mal. i. 14, to which special reference is made in the passage of Isaiah, thus showing the identity of authorship of the two commentaries.

² Zanz, *Zur Gesch.* p. 79. This commentary is repeatedly quoted by his pupil (?) R. Berekhyah, in his own commentary on Job, which is preserved in the University Library, Cambridge. See Dr. Schiller Sainsbury's Catalogue, No. 28.

³ Opp. MS. 563, fol. 284^b. Neubauer's *Catal.* 1606. 12.

⁴ See his commentary on Isaiah xxviii. 24.

⁵ Neubauer, in Geiger's *Zeitschr.* (1871), p. 214, describes several Bodleian MSS. containing such works.

this author wrote most of his works in Hebrew, and, as before mentioned, had travelled in France.

With one more author, Elazar, or Eliezer, of Beaugenci, to whom the treatise which is now published is due¹, the description of this school of writers will end. He appears to have been a voluminous commentator. In the present work he quotes a commentary of his own on Genesis, Leviticus, and Malachi, and the same MS.² contains one on Ezekiel and another on the Minor Prophets,

¹ It should, however, be stated that Moses of London, in his *Sepher ha-Shalem* (see page xxi, note 1), quotes some passages from 'בלגנצי,' who may be the same as our author, which do not exactly correspond with the present treatise. They are as follows:—

Fol. 30. Rad. אור. (Is. x. 15). 'היחזק חזקונו . . . לא עץ שב שבו קרו וכה פל חסד' היחזק חזקונו על העצב בו . . . לא עץ שב שבו קרו המחובר לאילן ונכף ונוקף סאלי. וסבה קרו חסדה שאינו נוקף סאלי. לעולם ואומר שהחזקונו על מניו דוסה לשב המחובר לאילן ונוקף סאלי. ולסרי' סרימי אינם עושין כלום. ואינם כסרימי ססה לא עץ כל' ססה שאינו עם האילן. בלגנצי.

Fol. 48. Rad. לון. עיני (Job xvii. 2). 'ובלגנצי ס' לון. ובהסרתם חלך עיני לולי החתולים והלצנים שעמדי שחלצנים עלי וחסרותם שהם סרימי אותי לולי הן תלו עיני בשינה ואנוה כסעם.

Fol. 64. Rad. גכה. (Is. l. 8). 'אט' בלגנצי. גכה. וכן על סח תכו עוד תוסיפו טרה. על איזה אבר אוכל להכוחכם עוד שלא לקיחם בו כי סכך רגל ועד ראש כל.

Fol. 79. Rad. חסר. חסרות, חסר. (Jer. x. 8). 'לשו' חסרות, חסר. ובורים ודסה חל' לאישפונטייל שפושין אצל סקסאות להכריח חפופות.

Fol. 123 (chapter on the numbers). 'אחד עשר יום. ומה שאמר. חכה' אחד עשר יום. (Dent. i. 2) לא י'א יום אלא י'א יום ססס ככו ש' ויסעו סחר ח' רך שלשת ימים והסמינו עד חאסף מרים וביום י'א נסעו סחצרות ויחנו במדבר סארן ושלחו סרגלים. בלגנצי.

² Opp. M. 615. Neubauer's Catal. No. 1465. It is on vellum, well written in German rabbinic character about the end of the thirteenth century. I have reproduced the original exactly, even to the sundial of Ahan at p. 98, (in which some blunders will be observed,) only filling up some abbreviations for the sake of clearness.

the Midrash, and to have been still more bent on following out the simple sense. His grandfather is said to have been so much influenced by his views as to have expressed himself willing, had his strength permitted it, to rewrite his own commentaries in accordance with them. The youngest, Jacob, or, as he is also termed, Rabbenu Tam, of Ramerupt, was famed far and wide as a Talmudical scholar; some echo also of Spanish learning reached him, for he wrote verses in the Arabic style with such elegance as to excite the astonishment of Ibn Ezra when he made a journey into France. He also took up the old question of the respective merits of Dunash ben Labrat and Menachem ben Seruk, warmly defending the cause of the latter against Dunash, whose custom of illustrating Hebrew with Arabic comparisons he especially disliked, as bordering on the profane. He seems, however, to have been unacquainted with the later results of Spanish thought, and to have done really but little in the cause of exegesis. He had, however, one great merit, that he was the teacher of Joseph Bekhor Shor, a most sober and careful commentator. Even if the explanations of this last-named writer in his commentary on the Pentateuch are not always thoroughly satisfactory, yet he recognises and does his best to explain difficulties of the text. He quotes his three immediate predecessors of the north French school; also another teacher of his, Obadiah ben Samuel ha-Sephardi; but beyond the lexicon of Solomon Parhon¹ he seems to have been acquainted with none of the writings of the Spanish school, not even with those of Ibn Ezra, though

¹ Written by him in Salerno in 1161.

beginning of the sixteenth century, during which Rabbinical learning was pursued, Rashi was constantly studied and cited, and many employed themselves in translating and explaining his writings¹. His singular clearness and originality must always make his commentaries popular.

No unworthy follower of Rashi in the work of commenting upon the Bible was his contemporary Joseph Kara, son of the Simeon Kara mentioned above. Not being so distinguished as a Talmudical scholar himself, he was still less inclined than his master to follow the views of the Midrash, and was still more anxious to interpret in a simple and straightforward manner. He did not leave much that was original behind him: his writings consist of glosses on Rashi's commentary on the Pentateuch, and of a commentary on the Prophets and Hagiographa, which is to a great extent an enlargement of Rashi's views, but still he made a decided advance beyond his master towards a true principle of interpretation².

Rashi left no sons to take up his labours, but three grandchildren, Isaac, Samuel, and Jacob, followed in his steps, and were no discredit to their descent. The second, Samuel ben Meir (Rashbam), born about 1080, completed his grandfather's commentary on Job and his unfinished Talmudical treatises; he also wrote a commentary of his own on the Pentateuch and five Megilloth: his works shew him to have still more emancipated himself from the interpretations of

¹ A list of them may be found in *Benz*, p. 347.

² *Hist. Litt. de la France*, xxiii. 435. The commentary in Deuteronomy ascribed by Geiger to Rashbam was probably written by Kara. *Berliner, Melech Sejerim*, p. 16.

which he has at his disposal, and often explains the sense of the Hebrew by French equivalents¹. His work at once attained the highest honour among his countrymen. Preachers quoted him in their sermons, and often made his words the subject of their public teaching. Masters introduced him into their schools, and taught him to children. Even the least instructed studied him; the great rabbi Joseph Caro declared that he might be read instead of the Chaldee translation of Onkelos². His commentary spread rapidly, thanks to his disciples, copyists, and commentators, who quoted and praised him. More than seventy works have been written with a view of explaining his writings³.

If his value as a commentator has been thus recognised by his own countrymen, Christians have not been less ready to recognise his merits, and to express their obligations to him. Luther drew largely upon Nicolas de Lyra in his translation of the Bible, and this great scholar was formed in the school of Rashi and his successors the Tosaphists⁴. For the two hundred years, dating from the

¹ M. A. Darmesteter, to whose kindness, as well as to that of Prof. P. Meyer, I am indebted for the transcription of the French words occurring in Eleazar's treatise on Isaiah, is preparing a complete edition of all the French words employed by Rashi in his commentaries.

² Alluding to an ancient rabbinical precept to read the appointed section (*sidra*) of the Pentateuch thrice each week, twice in the original and once in Onkelos.

³ Berliner's ed. of Rashi on the Pentateuch, pref. p. ix.

⁴ So called from their *Tosaphoth* or 'additions,' the name given to the exegetical and Talmudical works of the French school of the eleventh and two succeeding centuries, which took the form of glosses or postils on Rashi's commentaries. *Hist. Litt. de la France*, xxvii. 433; Grätz, vi. 187.

Babylonian Talmud¹. The last-named work is of priceless value; without its aid the original would be practically unintelligible. For Jewish students it is still indispensable; many Christians also, such as the Buxtorfs, Lightfoot, and Carpzov, and in later times Rabe and Tychsen, have been beholden to it for such knowledge of the Talmud as they have acquired².

But Rashi's greatest title to fame is based upon his biblical commentaries, and for them he deserves all the praise which since their first appearance has been freely bestowed on them by Christians and Jews alike. In his system of interpretation he endeavoured to unite the divergent methods of his predecessors. Moses ha-Darshan and his school had directed their attention to the *Derush* or traditional (generally figurative) meaning alone; Menachem ben Helbo, on the other hand, influenced by Menachem ben Seruk and Dunash ben Labrat, had thought only of the *Peshat* or simple sense. Rashi takes a middle course between these two extremes, endeavouring to unite the merits of both. He does not neglect the homiletical expositions of the Rabbis, but is careful to choose only such as come nearest to the simple sense; the traditional legends also he treats with freedom, transforming, abridging, uniting, and extending them at his will for the purpose he has in view, the illustration of the meaning of his text. For the same end he employs all the resources of lexicography and grammar

¹ His commentary on two Talmudical tracts (Pesahim and Baba Bathra) was left unfinished: that on the Chronicles ascribed to Rashi is not by him. Cassel, 355. 6.

² Zunz, p. 371.

upon the text, as his predecessors had done. He appears to have written comments on the whole Bible, though only fragments of them remain in the writings of Rashi and his nephew Joseph Kara¹.

But by far the greatest writer of this school, whose works are still read with admiration by Jews and Christians, was Solomon ben Isaac (Rashi) of Troyes² (1030-1105). To his own almost unassisted genius must be ascribed the success he attained, as Saadyah³ and Menachem ben Helbo in exegesis, and Menachem ben Seruk and Dunash ben Labrat in grammar, are the only writers of importance that seem to have been known to him, and they were but beginners in their subjects. No particulars of his life are recorded, except his birthplace and the names of his parents. His father was one Isaac, a writer of no great eminence; his mother, a sister of the elder Simeon, who was a pupil of Gershom ben Judah. It is probable that he studied at Mainz, married early, and taught at Troyes; all other details of his life appear to be fabulous⁴. His diligence was unwearied, and continued till his death; the results of it are to be seen in legal decisions, synagogue-prayers, and a commentary on almost the whole Bible and

¹ See the extracts in Lévy, p. 9, and in *Ha-Schachar*, Ed. ii, Heft. 7, p. 289 sq.

² Not of Lunel, which has been assigned as his place of birth in consequence of the elder Buxtorf having interpreted the abbreviation "רש" as Salomo ben Yarchi. Zuns, *Zeitschrift*, p. 279.

³ Geiger, *Parechodatha*, p. 17.

⁴ Such as his extensive travels, acquaintances with foreign languages, &c. Probably he knew no Greek, Latin, Persian, little German, astronomy or medicine. Zuns, pp. 281-6, 378.

the close of the twelfth century. But soon after his time, as we shall see, the school hopelessly degenerated, and in fact, so far as the production of commentaries was concerned, ceased to exist. For about 200 years however, commencing from the middle of the eleventh century, it produced several men of eminence. To Simeon ben Helbo Kara (i. e. the synagogue-reader) is due (1050) the *Yalkut*, or collection of agadic explanations by previous rabbis on various portions of the Bible. About the same time Gershom ben Judah of Metz, surnamed for his services to Judaism the 'Light of the Captivity,' wrote a complete commentary on the Talmud, of which, however, only parts remain; he contributed also several prayers to the synagogue-ritual; and many of his decisions on points of law are still extant: he is chiefly, however, remarkable for having assembled a council at Worms, and there passed, among other important regulations, a prohibition of polygamy. His brother Machir composed the *Alpha Betha*, a Hebrew and Chaldee lexicon of considerable merit. A contemporary at Limoges (1030-40) was Joseph ben Samuel Tob Elem (Bon-fils), a prolific though not highly gifted writer of ritual hymns, and a collector of previous rabbinical decisions. The first, however, of this school who really deserved the name of commentator was Menachem ben Helbo Kara (1050-90), brother of the Simeon mentioned above. His grammatical knowledge was not great, for he, like his contemporaries, was only acquainted with the crude attempts of Menachem ben Seruk and Dunash ben Labrat. But still he did his best to interpret after a simple and natural manner, instead of giving homiletical reflections

was a period of great religious excitement among European Christians. The end of the world had been expected to occur at its commencement: before its close the first crusade had been successfully carried out, and the banner of the cross planted on the walls of Jérusalem. Discussions between Jews and Christians, with a view to the conversion of the former, were of frequent occurrence; and as appeals to the Talmud would have been unintelligible to their antagonists, the Jews were compelled to cultivate a simple and natural method of reply to Christian interpreters of their scriptures¹. Again, as the twelfth century advances and the relations between the north and Provençal schools become more intimate, we shall find the influence of the latter continually increasing. The commentators of the north more and more give up their leaning towards a talmudic and homiletic method of exposition, and adopt a more simple one; their criticism becomes sounder, their knowledge of the language more exact, and a philosophical spirit becomes noticeable in them. These tendencies reached their height in the person of Joseph Bekhor Shor, towards

¹ A discussion, which lasted a month, took place at Limoges at the beginning of the century. A MS. of the Paris National Library (Catal. No. 712), called יוסיף חסקניא, contains a number of religious disputes belonging to the twelfth century, in which R. Joseph and his father R. Nathan of Joigny, otherwise termed Nathan Official, the Tosaphist, took place. Lévy, p. 58. The same work is, in part, to be found in a MS. at Hamburg, see Steinschneider's *Catal.* p. 176, and Grätz, vi. 403. See also the account of the disputations of the same R. Joseph and R. Yehiel of Paris, *Hist. Litt.* xxi. 506 sq.; of the controversial work of R. Meir ben Shimon, termed *Mikamath Meir*, and of the disputes which took place before the governor of Narbonne, and between Paul Christiani and R. Moses ben Nahman, *ibid.* xvii. 558 sq.

science. The subjects upon which they chiefly worked were the Bible, the Talmud, and Midrashim; and they knew no cognate language, whose structure and etymology could throw a light upon the grammar and signification of Hebrew. They were surrounded by an ignorant population; all the learning of their day was in the hands of the clergy; and it would have been useless for them to have attended Christian schools, even could they have obtained permission to do so, as the discussions in them were carried on in Latin, a language unknown to them, and on subjects, such as the mysteries of Christianity, in which they could take no part¹. Thrown back, therefore, to a great extent, on their own resources, and restricted in their studies, they could not be expected to exhibit the same intelligence and progress that distinguished their brethren of the south. Owing to the comparative isolation in which they lived, they devoted much attention to the Talmud and Midrashim, and we should therefore expect to find their biblical commentaries not free from the influence of these writings. This, on enquiry, will be found to be the case to some extent; but for all that they are for the most part simple and natural in their expositions. One or two different circumstances may have contributed to this result. If the Jews of northern France were not so highly educated as their southern brethren, and could take no part in the scholastic philosophy of their time, this very fact would serve to keep them free from the dialectic subtleties to which they might otherwise have been prone. Again, the eleventh century

¹ Lévy, p. 87.

by the family of the Kimhis in spreading a knowledge of Hebrew grammar by the use of Arabic works bearing on the subject, was carried out in the subject of philosophy by the three generations of Tibbons, Judah, Samuel, and Moses, who appear to have possessed a special gift for translating. The commentaries of this Samuel (1160-1230) on Ecclesiastes, and the homilies of Jacob ben Abba Mari Antoli on the Pentateuch, give instances of the employment of the allegorical method of interpretation; and the same will be found in Menachem Meiri of Perpignan (1249-1306), the famous Levi ben Abraham (1315), and R. Levi ben Gershom (Rabag), known also as Leon of Bagnoles, who was born about 1288. The explanations of Rabag are often clear and simple, and his practical applications to subjects of daily life useful; but his determination to find the whole of the Aristotelian philosophy imbedded in the pages of the Bible often compels him to take the most violent liberties with the plain meaning of the text. With this author the present portion of the subject will cease, as no exegetical writer of any importance in connection with this school arose after him.

It is time to return to the northern school of French rabbis to which our author belonged. This was subject to influences very different from those which had shaped the growth of the Jews of Provence. Like the schools of Germany, it had little direct communication with those of the east, its members also had no acquaintance with the Arabic language or literature, and could take no advantage of the immense progress which had been made by the Arabs of Spain in grammar, poetry, rhetoric, medicine, and physical

his father's steps. It may be true that he owed most of his knowledge to the discoveries of abler predecessors, such as Hayug, Ibn Ganah, Ibn Ezra, but still for all that the credit cannot be denied him of having popularised the study of Hebrew grammar and lexicography, and having been the first to introduce them, through his countrymen, to the learned of Europe. In exegesis also he did good service. His commentaries may not display the depth and originality of Ibn Ezra, but they are clear and sensible: they shew a wish to arrive at the meaning without forcing views into the text which are not really contained in it. His merits as grammarian and commentator may at one time have been too highly rated, but they deserve more respect than has sometimes been shewn to them.

But another influence, that of Arab philosophy, began about this time to be felt by the commentators of southern France. The problem which had presented itself to the Arabs of Spain, viz. the reconciliation of the principles of the Aristotelian philosophy and the Koran, had originated the system of the Kalam¹; and practically the same task had been undertaken by Maimonides in his various philosophical works, and achieved by him through an allegorical interpretation of the Scriptures. A taste for such discussions had been introduced into Provence by the fugitives when they crossed the border in numbers, about 1148, to avoid the persecutions of the Mohads in Spain. What was done

¹ A dogmatic or scholastic philosophy signifying 'word' or 'discourse,' and so called because first occupied with questions regarding the divine word addressed to the prophets, or as being equivalent to 'mantik' or logic Munk, *Mélanges*, p. 311; *Guide des Égarés*, i. 335, note 2.

so the influence of the Karaites¹ probably had much the same effect upon those of the south. This is very noticeable in Menachem ben Simeon of Posquieres, a pupil of Joseph Kimhi, who in 1191 wrote commentaries on Jeremiah and Ezekiel. He was well acquainted with the works of the Spanish grammarians, and is severely accurate in following out the simple and logical meaning of his text, not even mentioning the interpretations of the Midrash².

But the best known writer of this school was David Kimhi (1160-1235). His eminence may be in a great measure traced to the influence of his father, who had set him a good example of diligence. Driven from Spain by the intolerance of the Mohads, he had brought with him to his new home sound principles of grammar and exegesis, and did his best to introduce them to the knowledge of his new neighbours at Narbonne³. The son followed in

¹ The Karaites, who may be termed the Protestants of Judaism, arose about the year 754. Their principles were the rejection of (1) tradition, as (a) a supplement to the Law, or (b) as an interpreter of it; (2) of the authority of the rabbis to add to or diminish from the Law. Jost, ii. 294. As they rejected the Talmud and all traditional methods of interpretation, they could only be met by close attention to the grammar and wording of the Law.

² His commentaries are still in MS.; but some extracts are to be found in Lévy, p. 23. For an account of him see the *Univers Israélite*, 1856-7, p. 398.

³ He is said to have been the first to divide the vowels into five long and five short, and to have bestowed much pains on the correct reading of Synagogue prayers and the Talmud; he also arranged the forms of nouns. Cassel, p. 273. His *Sepher ha-galei*, hitherto supposed to be lost, has been found by Neubauer in the Vatican Library (No. 402); it consists of observations on the works of Menachem ben Seruk, Dunash ben Labrat, and Jacob Tam. Neubauer's *Fifty-third Chapter of Isaiah* (Translation), p. vii.

within easy reach of the sea, and having much of the trade of the time in their hands, their communications with other countries were frequent, and they became conversant with the literary activity of other nations. More especially all that was happening in Spain exercised the most important influence upon them. First the grammar and then the philosophy of their Spanish brethren found their way into Provence and took deep root there, till, as before remarked, the two schools were merged in one.

The earliest attempts at biblical exegesis in the south of France were, as those of the north, in accordance with the traditional interpretation of the Midrash. The names of Moses ha-Darshan of Narbonne, who about 1050 composed Midrashic notes on Genesis¹, and of Judah ha-Darshan of Toulouse, probably his son, have descended to us as authors of note in this line, but only fragments of their works remain to us in the writings of Rashi. The same spirit still lingers on in the writings of Moses Kimhi (1170-90), elder brother of the more celebrated David, and son of Joseph, though his commentaries on Ezra, Nehemiah, and the Proverbs were for a long time wrongly attributed to Ibn Ezra, whose method of interpretation was quite different. Soon after, however, another system came into vogue. Just as the controversial exigencies of northern commentators had compelled them to take up a simple mode of interpretation,

¹ As to the identity of the anonymous *Midrash major* on Genesis with that of Moses Darshan, see Neubauer's edition of *Tobit* (Oxford, 1878), p. viii sq.

Land and Egypt, where he founded a school; others crossed the border to southern France, where they were warmly welcomed by the many congregations settled there. From this time the southern French (or Provençal) and Spanish schools, which had for some time been approximating more and more to each other, were united. Before returning to the school of northern France, to which our author belongs, it will be well shortly to notice that of Provence.

This, it would appear, arose under different circumstances from those which, as we shall presently see, were the lot of their northern brethren. First of all the political conditions under which they lived were probably more favourable; for instead of being exposed to the exactions of a turbulent nobility, who were but imperfectly subject to the royal authority, they needed only to come to terms with the practically independent counts and barons under whom they lived, in order to be free from exactions, and at liberty to develop their trade or pursue their studies in leisure and quiet. Then, again, their southern neighbours were of a more easy disposition than the French of the north, more disposed to leave them alone and suffer them to live peaceably among them. Consequently there sprang up many and important communities of Jews in the great towns of the south: we read of large congregations at Narbonne, Béziers, Montpellier, Toulouse, Perpignan, and other places, who being for the most part, from their capacity for trade and business, in easy circumstances, could afford to indulge their inclinations for study. This was not in their case bounded by such narrow limits as that of their northern compatriots. Living many of them

text, and other questions, of the same sort, these were matters of secondary importance. The other party held Judaism to be a spiritual religion, intended by means of its various ordinances to teach the knowledge of the Deity; and they looked upon philosophical speculations and natural science with no suspicion, but rather as useful helps towards supporting and illustrating these views. They considered the exclusive attention which their rivals paid to the letter of the Law to be cramping to the mind, and calculated to hinder the higher and more complete understanding of it: the scrupulous students of the letter, on the other hand, considered this appeal to science to be highly dangerous, and tending to lower the authority of revelation, by the introduction of other principles as of equal weight with it. The views of Maimonides on this subject appear to have resembled those of the Alexandrian school, of which Philo is the principal representative. In these respects he agrees closely with Ibn Ezra also¹. His writings excited the deepest interest, but were received very differently; welcomed as almost a second revelation by some, burnt as rank heresy by others. The name of Maimonides is the last of importance connected with the Jewish literature of Spain, as the religious fanaticism of the Mohads closed the Jewish schools and forced the teachers to emigrate: Maimonides himself crossed the sea to Fez, and is found later in the Holy

¹ The letter to his son Abraham, ff. 38 sqq. of his *Letters &c.*, ed. by Lichtenberg, Leipzig, 1859, quoted by Jost, ii. 453, as genuine, appears to be spurious. See Kohak's *Jezerum*, iii. p. 35, and Steinschneider's *Hamashiv*, iv. p. 107.

nor does it possess many names of eminence in this branch of study. There was, however, one notable exception, Abraham ibn Ezra (1100-69), who has exercised as wide an influence by his able and devout, even if somewhat obscure commentaries on the various books of the Old Testament as any Jewish writer. He, moreover, like the others mentioned above, excelled in poetry¹.

It has been before noticed that considerable, though not exclusive, attention was paid to Talmudical studies by the rabbis of Spain², and with the mention of one commanding genius in this branch of study, Maimonides (1135-1204), this short notice of their labours will end. The object he had in view in his numerous writings, of which the most important were the 'Explanation of the Mishnah,' the 'Mishneh Thora,' and 'Guide to the Perplexed,' was to heal the divisions which had gradually arisen between the independent and widely-scattered schools of Talmudists. One section of these looked upon Judaism as a religion of practice, as a law of which no single direction, however minute, might be transgressed, the precepts of which must be carefully ascertained and as carefully observed. To them this was the principal point; but as for the reasons why such injunctions should have been given, whether any deeper meaning lay beneath the surface of the

¹ See Friedländer's *Essays on Ibn Ezra*, published by the Soc. of Hebr. Lit., London, 1876.

² The Talmudic element in the teaching of the Spanish school was strengthened by the arrival of R. Moses of Sura towards the end of Abdorrahman's reign, who founded an important seminary, and was succeeded by his son Enoch. Jost, ii. 399. See above, p. vii, note 2.

progress was soon after made in the same direction by the celebrated Jonah ben Ganah (Abulwalid Merwan), whose lexicon far surpassed all previous efforts of the kind¹. Judah ben Balaam, the commentator and grammarian, was a younger contemporary of his²; and about the same time lived Moses ben Samuel ben Gikatilia of Cordova, a commentator and grammarian of note, the translator of Hayug into Hebrew. Then also flourished the princely Samuel ben Joseph ben Nagdila of Granada, poet, Talmudist, and grammarian, by whose liberality and care the new acquirements of the Jews of Spain passed to their less advanced countrymen of France.

In religious poetry the Spanish Jews greatly excelled: their most distinguished authors were Solomon Gabirol (1020-75) and Isaac Gayath (1088); Moses Ibn Ezra (1150); Judah-ha-Levi, who died as a pilgrim in the Holy Land (1080-1150); and, lastly, Joseph ben Šaddik, a contemporary of the last-named writer. Hymns for the service of the synagogue, moral poetry, the defence of Judaism against Greek philosophy, lamentations over the misfortunes of their countrymen, these formed the fertile subject of their verse.

To biblical exegesis the Spanish school does not appear to have devoted such particular attention as the French,

¹ Edited by Neubauer in 1875, for the Delegates of the University Press.

² He probably commented on all the Old Testament. The Imperial Library of St. Petersburg has two large fragments, almost complete, of his work on the Prophets, and one leaf on the Psalms; the Bodleian, fragments on Numbers and Deuteronomy; the Vatican, a few leaves on Job and Daniel. Neubauer, *Report on Firkovits MSS. at St. Petersburg*, in the *Oxford Univ. Gazette*, Nov. 21, 1876.

rabbinical schools of the Euphrates and the Tigris, and thus gain the solution of legal difficulties of interpretation. The accession of Abdorrahman III in 912 to the throne of Cordova gave a great impetus to the arts of decoration by his embellishment of the capital with splendid buildings, while representatives of every science crowded to the city to enjoy his unbounded liberality. The *Nassi*, or head of the Jews, in his reign was one Isaac ben Hasdai, and, in imitation of his sovereign, he patronised the learned among his countrymen. The celebrated grammarian and poet Menachem ben Seruk enjoyed an especial share of his protection, but some years later he completely lost the favour of his patron's successor, the younger Hasdai, and had to make way for a more successful rival, Dunash ben Labrat; possibly his fall was due to the idea that he was furthering the cause of Karaitism in the explanations given in his lexicon¹. Their efforts were however soon surpassed by the works of R. Judah Hayug of Cordova, to whom is due the credit of pointing out that all Hebrew verbs are formed of three radicals², and of rightly explaining the changes of the weak consonants ו' ח נ. Still further

¹ For an account of early Jewish grammarians see my edition of *Two Treatises, &c.*, by R. Judah Hayug, translated into Hebrew by Moses Gikatilia, p. vi; also the article by Munk on Abou'l Walid Merwan, in the *Journal Asiatique* for 1850, and by Neubauer on Hebrew Lexicography, in the same periodical for 1861-2.

² Previous grammarians had been ignorant of the rules by which the permutation, suppression, and assimilation of the feeble consonants ו' ח נ are governed. Hence they often confounded different roots, and in some cases made them consist of two or even one letter only, as was done by Saad'yah and David ben Abraham.

centuries by the Jews of France, that before continuing the history of these last, it will be as well to give some account of their more gifted brethren of the peninsula.

The condition of the Jews of Spain before the Moorish invasion of 711 had been rendered so unbearable by forced conversions to Christianity, that they welcomed the arrival of the invaders, and soon found good reason to rejoice at the change of masters. Hisham I, at the end of the same century, erected schools in Cordova and other towns of his dominions in which Christians (and, no doubt, Jews also) might learn Arabic¹: a permission of which the latter were not slow to avail themselves², and before long acquired such command over the language as to use it and Hebrew with equal facility. Thus they gained an enormous advantage over their brethren of France. Not only were all the results of Arab thought laid open to them, but they had acquired a language which from its intimate relationship to Hebrew threw a great light upon the structure and meaning of it. They found themselves living among a people of eastern origin, whose habits and customs would serve to explain many biblical allusions. They heard subjects of Arab philosophy discussed in the schools around them in which they would naturally take a keen interest, such as the unity, spiritual essence, and incorporeal nature of the Deity. They could take advantage of the intercourse which was carried on between the Arabs of Spain and the East to put themselves in communication with the

¹ Conde, *Hist. de la domination des Arabes et des Maures en Espagne* (1828), i. 267.

² Jost, *Geschichte d. Judenthums*, ii. 394.

schools, which produced a long succession of teachers, whose works in some cases still survive, although most frequently their names only can be recovered¹. From an examination of such writings of theirs as still remain to us, it will be seen that a marked difference existed between the studies and habits of minds of the northern French rabbis and of those settled in Provence. Politically they belonged to different countries, and in other respects also they widely diverged². The former gravitated towards the German school, the latter were powerfully influenced by the Spanish, and ended by being merged in it. The difference between the two schools is in fact so marked that it has been proposed to term one the Talmudic, the other the Scientific. This does not imply that the Jews of northern France had no science, or that those of Provence and Spain neglected the Talmud, but rather that the learning of the one school was based upon the Talmud and derived from Jewish sources; that of the others embraced also all the various sciences which were being eagerly studied around them. The influence of the Spanish school made itself so much felt for many

¹ In *Hist. Litt. de la France*, xxvii. 448 sq., is to be found a long list of authors whose works have for the most part perished.

² Provence passed by marriage to Charles of Anjou in 1246, but was not united to France till 1481. The Provençal Jews were separated by an intervening tract of country from the settlements of their northern brethren. Their consciousness of the separation is shewn by the fact that they term the home of the northern Jews 'Zarephath,' the usual term applied to France in the middle ages. Cassel, *Lehrb. d. jüd. Gesch. und Litt.* p. 269. At the end of the thirteenth century, Jacob ben Judah of Beaucaire, writing to Solomon ben Addereth, says—'At Montélimar commences France (Zarephath), a country of which the inhabitants hold themselves aloof from all philosophical study.' *Hist. Litt.* xxvii. 677.

the Pious (814-40) the Jews were highly favoured by the emperor and his wife Judith; a high official, termed the 'magister Judæorum,' protected their interests, and they could trade freely from one part of the empire to the other without payment of toll. Charles the Bald (840-77) shewed them special favour; a Jew, Zedekiah, was his physician, and another, named Judah, his trusted adviser.

Italy, too, felt a similar impulse towards a revival of rabbinical learning: about this time the schools of Bari and Otranto acquired celebrity: and in the following century Shabthai ben Abraham Donolo, a physician of Modena (913-80), greatly distinguished himself by his works on natural science and medicine, which obtained a wide circulation in other lands¹.

This improvement in the material condition of the Jews of France continued with some interruptions² till nearly the end of the twelfth century, and the great wealth they acquired³ was partly expended in founding a multitude of

respectively. See, however, Steinschneider, *Hamankir*, iii. 4, who objects to Grätz's theory as to the fourth emissary.

¹ See *Donnolo*, by Dr. Steinschneider, Berlin, 1868. Towards the end of the eleventh century Kalonymos ben Shabtai of Rome went to Worms, and succeeded Jacob ben Yakar as Talmudical teacher. In the thirteenth and fourteenth centuries southern Italy acquired a knowledge of Arabic literature from Provence; middle and north Italy were especially devoted to Talmudical studies. Berliner, *Pletath Soferim*, p. 7.

² Such as confiscations under Charles the Simple and Philip Augustus: their sufferings also in the first crusades were very severe. Thirty persons perished in an auto-da-fé at Troyes in 1288; see the interesting French poem on this event, transcribed by Neubauer at Rome. *Hist. Litt. de la France*, xxvii. 475.

³ Half Paris is said to have belonged to them in the twelfth century. Grätz, vi. 155.

an unoffending community, which, at the best, was only tolerated on account of its capacity for business, and for bearing the heavy imposts which were laid upon it: it was not under conditions such as these that learning was likely to flourish.

Thus matters proceeded till the time of the Carolingian dynasty, when better days dawned for the Jews of France. Pepin had already granted to the Jews of Languedoc the right of acquiring landed property, and his son Charlemagne pursued the same indulgent policy. Lucca was at this time one of the principal seats of Jewish learning, and from this place in 787¹ the emperor transplanted Kalonymos, with his son Moses and a nephew, to Mainz, where they opened schools, which continued to flourish under the care of their successors, and much influenced the Jews of northern France. With the same object of introducing learning into his empire he employed a Jew named Isaac on an embassy to Harun-al-Rashid; and the Khaliph, at his request, sent him R. Machir, who founded an important school at Narbonne, which must have received a still greater impulse when later, about 950, Nathan ben Isaac the Babylonian took charge of it². Under Louis

¹ This seems to be the proper date, and not 917, as given by Zanz and others. Grätz, *Gesch. d. Juden* (1871), v. 193.

² Ant. Lévy, *Die Exegeten bei den fränk. Israeliten vom 10 bis 14 Jahrh.* p. 47. In Grätz, v. 311 and note, will be found an account of the adventures of Sheshariah ben Elhanan, Hushiel, Moses ben Enoch, and (probably) Nathan ben Isaac Kohen, the four emissaries sent to collect alms for the support of the school at Sura. Taken prisoners by a Moorish vessel, they were sold as slaves, but afterwards regained their liberty, and became teachers of eminence at Cairo, Kairuan, Cordova, and (probably) Narbonne

varied much in the several countries of Europe. The author belonged to a school which, while it had much similarity to the German, differed greatly from those established in Provence and Spain. To understand his position, therefore, it will be requisite to take a glance at these others also, and to note the circumstances which in their case led to such different results.

For many centuries after the capture of Jerusalem by Titus, Jewish learning appears to have been chiefly confined to the schools of Palestine, Armenia, and Babylonia, and from them teachers and books found their way to western settlements. In no one of all the numerous congregations scattered throughout Asia Minor, Europe, and northern Africa, wherever the arms of Rome had penetrated, has the name of any local teacher of eminence been handed down to us. The information needed for imparting religious instruction and for duly carrying out ceremonial observances was entirely derived from eastern sources; each rabbi made the best use he could of such portions of the Talmuds and Midrashim¹ as reached him, and no one was of sufficient authority to add anything to the stock of knowledge on these subjects. Even had the learning of those times been greater than it was, it would have been exceedingly difficult to have established rabbinical schools in countries where life and property were so precarious for Jews. The mere whim or greed of rulers, or a popular outcry, might at any moment, without warning, bring exile and confiscation, if not death, upon

¹ For an explanation and account of the origin of the Talmuds and Midrashim, see Neubauer, *Géographie du Talmud*, p. xii sq.

INTRODUCTION.

IN order that a fair estimate may be formed of the following specimen of early French rabbinical literature, which now for the first time sees the light, it will be necessary to take into account the information which the writer had at his disposal and the circumstances under which it was written. Our author's commentary may, perhaps, be thought to throw but little light on the meaning of the prophecies it endeavours to explain, and to offer no great information in the way of Hebrew lexicography and grammar, and yet, on further consideration, may be of interest in shewing the condition which biblical exegesis had reached in France at the latter part of the twelfth century of our era. To students of early French, moreover, it will be of importance as supplying many archaic forms of words then in use¹. It is hoped, therefore, that the following slight sketch, embodying as it does materials which may not in all cases be easily accessible to the readers of the appended treatise, may not be unacceptable to them.

It will be found on enquiry that, at the time when it made its appearance, the progress of Jewish thought had

¹ The works of Rashi alone have furnished M. Arsène Darmesteter with more than 2000 old French words of the eleventh century: see his article in *Revue* (1872), p. 146, and his reports in *Archives des Missions Scientifiques*, série 2, vol. 7, p. 87; and série 3, vol. 4, p. 383.

OXFORD:

PRINTED BY R. PICKARD HALL, M. A., AND J. H. SEAGY,
PRINTERS TO THE UNIVERSITY.

COMMENTARIES
ON THE LATER PROPHETS

BY

R. ELEAZAR OF BEAUGENCI

I.

ISAIAH

EDITED FROM A UNIQUE BODLEIAN MS.

WITH A NOTICE ON

MEDIÆVAL FRENCH AND SPANISH EXEGESIS

BY

JOHN W. NUTT, M.A.

SUB-LIBRARIAN OF THE BODLEIAN LIBRARY
LATE FELLOW OF ALL SOULS' COLLEGE, OXFORD

JOSEPH BAER AND CO.
LONDON, PARIS, AND FRANKFURT

1879

[All rights reserved]

By the same Author.

**TWO TREATISES ON VERBS CONTAINING FEEBLE
AND DOUBLE LETTERS:** By R. Jehuda Hayug of
Fes. Translated into Hebrew from the original Arabic by
R. Moses Gikatilla of Cordova; to which is added, **THE
TREATISE ON PUNCTUATION**, by the same author, translated
by Aben Ezra; edited from Bodleian MSS., with an English
translation.

London, 1870, 8vo.

pp. xiii, and 147, English; pp. xv, and 132, Arabic and Hebrew.

Price 5s.

FRAGMENTS OF A SAMARITAN TARGUM, edited from
a Bodleian MS. With an Introduction, containing a sketch
of Samaritan History, Dogma, and Literature.

London, 1874, 8vo.

pp. viii, and 172, English; pp. 84, Samaritan.

Price 15s.

. The above is out of print, but the Introduction may be had
separately, price 5s.

In preparation.

SAADYAH'S COMMENTARY ON THE PSALMS: the
Arabic text from MSS. at Oxford, London, and Munich.

COMMENTARIES**OF****ELEAZAR OF BEAUGENCI****67 502 AA A 30**

94

COMMENTARIES

OF

ELEAZAR OF BEAUGENCI

67 502 AA A 30 - 1111

